

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Alim Nail BİLİCİ

CUMHURİYET DÖNEMİNDE BURDUR MERKEZ KAZASININ
İDARİ, EKONOMİK VE SOSYAL DURUMU (1923-1960)

Tarih Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Alim Nail BİLİCİ

CUMHURİYET DÖNEMİNDE BURDUR MERKEZ KAZASININ
İDARİ, EKONOMİK VE SOSYAL DURUMU (1923-1960)

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Muhammet GÜÇLÜ

Tarih Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Alim Nail BİLİCİ'nin bu çalışması, jürimiz tarafından Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Salih TUNÇ	(İmza)
Üye (Danışmanı)	: Dr. Öğr. Üyesi Muhammet GÜÇLÜ	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Mehmet AK	(İmza)

Tez Başlığı: Cumhuriyet Döneminde Burdur Merkez Kazasının İdari, Ekonomik ve Sosyal Durumu (1923-1960)

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 13/07/2021

Mezuniyet Tarihi : 12/08/2021

(İmza)
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Cumhuriyet Döneminde Burdur Merkez Kazasının İdari, Ekonomik ve Sosyal Durumu (1923-1960)” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Alim Nail BİLİCİ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Alim Nail BİLİCİ
Öğrenci Numarası	20175206010
Enstitü Ana Bilim Dalı	Tarih
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Muhammet GÜÇLÜ
Tez Başlığı	Cumhuriyet Döneminde Burdur Merkez Kazasının İdari, Ekonomik ve Sosyal Durumu (1923-1960)
Turnitin Ödev Numarası	1627302566

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 159 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 03/08/2021 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 5

alıntılar dahil % 5 'tir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

03/08/2021

(imzası)
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet GÜÇLÜ

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	vi
GÖRSELLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	x
ÖZET	xi
SUMMARY	xii
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM İDARİ DURUM

1.1. İdari Yapı	25
1.1.1. Osmanlı Dönemi.....	25
1.1.2. Cumhuriyet Dönemi	26
1.1.2.1. Mutasarrıf ve Valiler	29
1.2. Köyler	32
1.3. Nüfus.....	37
1.3.1. Osmanlı Dönemi	37
1.3.2. Cumhuriyet Dönemi.....	39
1.3.2.1. 1927 Nüfus Sayımı	39
1.3.2.2. 20 İlkteşrin (Ekim) 1935 Nüfus Sayımı	40
1.3.2.3. 20 İlkteşrin (Ekim) 1940 Nüfus Sayımı	42
1.3.2.4. 21 Ekim 1945 Nüfus Sayımı	43
1.3.2.5. 22 Ekim 1950 Nüfus Sayımı	45
1.3.2.6. 23 Ekim 1955 Nüfus Sayımı	46
1.3.2.7. 23 Ekim 1960 Nüfus Sayımı	47
1.4. Göçler.....	48
1.5. Belediye	52
1.5.1. Burdur Belediyesi'nin Kuruluşu.....	52
1.5.2. Burdur Belediyesi'nin Faaliyetleri	55

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK DURUM

2.1. Tarım.....	63
2.1.1. Hububat.....	64
2.1.2. Baklagiller.....	68
2.1.3. Sanayi Bitkileri.....	70
2.1.3.1. Gülcülük ve Gülyağcılık.....	71
2.1.3.2. Afyon (Haşhaş).....	74
2.1.3.3. Anason.....	75
2.1.3.4. Pancar	76
2.1.4. Bağcılık	77
2.1.5. Meyvecilik.....	79
2.2. Hayvancılık.....	80
2.3. Doğal Zenginlikler.....	86
2.3.1. Ormanlar	86
2.3.2. Madenler	88
2.4. Sanayi.....	88
2.4.1. Dokumacılık.....	88
2.4.2. Halıcılık.....	90
2.4.3. Değirmencilik.....	91
2.4.4. Marangozluk	92
2.4.5. Bakırcılık ve Demircilik.....	93
2.4.6. Dericilik.....	94
2.4.7. Burdur Şeker Fabrikası	94
2.5. Ticari Durum.....	96
2.5.1. Ticaret	96
2.5.2. Oda ve Borsalar.....	99
2.5.3. Kooperatifler	100

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL VE KÜLTÜREL DURUM

3.1. Sosyal Hayat	102
3.1.1. Aile.....	102
3.1.2. Düğünler.....	103
3.1.3. Konut.....	104

3.1.4. Kıyafetler.....	105
3.1.5. Yemekler.....	106
3.2. Sağlık.....	107
3.2.1. Sağlık Kurumları.....	107
3.2.2. Hastalıklar.....	110
3.3. Eğitim.....	112
3.3.1. Cumhuriyet Öncesi Eğitim.....	112
3.3.2. Cumhuriyet Dönemi Eğitim.....	113
3.3.2.1. İlk Mektepler.....	113
3.3.2.2. Burdur Orta Okulu/Lisesi.....	116
3.3.2.3. Sanat Okulları.....	118
3.3.3. Kütüphaneler.....	118
3.4. Bayındırlık Faaliyetleri.....	120
3.5. Atatürk'ün Burdur'a Gelişi.....	122
3.6. Siyasi Hayat.....	123
3.6.1. Cumhuriyet Halk Partisi.....	123
3.6.2. Serbest Cumhuriyet Fırkası.....	126
3.6.3. Demokrat Parti.....	127
3.6.4. Hürriyet Partisi.....	129
3.6.5. Diğer Siyasi Partiler.....	129
3.7. Dernekler.....	130
3.7.1. Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Türkiye Kızılay Derneği).....	130
3.7.2. Türk Ocağı.....	131
3.7.3. Halkevi.....	132
3.7.4. Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu).....	134
3.7.5. Türk Tayyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu).....	134
3.7.6. Verem Savaş Derneği.....	135
3.7.7. Burdur Güzelleştirme Cemiyeti.....	135
3.7.8. Yardım Sevenler Derneği.....	136
3.8. Basın.....	136
3.8.1. Matbaalar.....	136
3.8.2. Gazeteler.....	137
3.8.3. Dergiler.....	139
3.9. Tarihi Yapılar.....	140
3.9.1. Burdur Kalesi.....	140
3.9.2. Medreseler.....	140

3.9.3. Camiler.....	141
3.9.4. Saat Kulesi	143
3.9.5. Hıdırlık Kümbeti (Dört Ayet/Dört Ayak Türbesi).....	144
3.9.6. Hamamlar.....	144
3.9.7. Konak ve Odalar	145
3.10. Halk Edebiyatı	147
3.10.1. Tekerlemeler	148
3.10.2. Atasözleri ve Deyimler	149
3.10.3. Maniler	149
3.10.4. Türküler.....	150
SONUÇ.....	154
KAYNAKÇA.....	158
EK 1- Burdur Hilal-i Ahmer Cemiyeti İdare Heyeti, 29 Kanunusani 1330/11 Şubat 1915	175
EK 2- İtalyanların Antalya'dan Burdur'a ilerleyişini ve mevcudiyetini gösterir harita, 26.06.335/26.06.1919	176
EK 3- Köşk'te Umum Kuva-yı Milliye Heyeti'ne, Reis Mahmut Bey tarafından Burdur Heyet-i Milliyesi'nin kuruluşunu bildirir telgraf 19 Ağustos 335/ 19 Ağustos 1919	177
EK 4- İcra Vekilleri Heyeti tarafından Lazistan, Isparta ve Burdur Livalarının Bağımsız Sancaklar Haline Getirilmesi Kararı 18 Haziran 1336/1920.	178
EK 5- TBMM II. Dönem Burdur Mebusu Mustafa Şeref (Özkan) Bey'in Tercüme-i Hal Varakası.....	179
EK 6- Burdur Valisi Celal Bey tarafından Burdur'da iskân edilen mübadil ve muhacir sayısının Dahiliye Vekaleti'ne bildirilmesi 13.12.1927	180
EK 7- Mübadil ve muhacirlere verilen taşınmazları belirten liste 13.12.1927	181
EK 8- Makamında Şehit Edilen Burdur Valisi Hazım Bey'e Ait Belge. 30.01.1934.	182
EK 9- Nafia Vekili Ali Çetinkaya Tarafından Başbakan'a, Baladız-Burdur Demiryolu Hattının 01.10.1936 Tarihinden İtibaren Yolcu ve Eşya Taşımacılığına Başladığının Bildirilmesi.	183
EK 10- Burdur Vilayeti'nin 1936 yılı yolları haritası	184
EK 11- Burdur Valiliği Tarafından Başvekalet'e Burdur Vilayetinin Nisan 1941 Zirai Durumunu Bildirir Raporu.	185
EK 12- Burdur Valiliği Tarafından 1942 Yılında Hazırlanan Cumhuriyet Bayramı Programı.....	186

EK 13– CHP Burdur Vilayet İdare Heyeti Reisi Tarafından CHP Genel Sekreterliğine Burdur’daki Cemiyetlerin İsimlerinin ve Faaliyetlerinin Bildirilmesi. 05.01.1944.	187
EK 14– TBMM IX. Dönem Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş’a ait Tercüme-i Hal Varakası.....	188
EK 15– Burdur Valisi Rauf İnan’ın Çıkan Orman Yangınlarının Söndürülmesindeki Çalışmalarından Dolayı Bakanlar Kurulu’nca Taktirname ile Ödüllendirilmesi.....	190
EK 16– Bakanlar Kurulu’nun 19 Haziran 1957 Tarihinde Burdur Merkez Kazasına Bağlı Olan Ağlasun’un Kaza Yapılması Kararı.	191
EK 17- Burdur Belediye Meclisi Tarafından Başvekil Adnan Menderes’e Fahri Hemşehrilik Ünvanının Verilmesi 16.10.1958.....	193
GÖRSELLER	194
ÖZGEÇMİŞ	228

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Burdur Vilayeti Valileri (1920-1960).....	29
Tablo 1.2 Burdur Merkez Kazası Mahallelerinin Durumu (1967).....	32
Tablo 1.3 20 İlkteşrin (Ekim) 1935 Nüfus Sayımına Göre Burdur Merkez Nahiye Köylerinin Nüfusu.....	33
Tablo 1.4 Burdur Merkez Kazası, Çeltikçi Nahiyesi Köyleri Nüfusu (1935 Nüfus Sayımına Göre).....	34
Tablo 1.5 Burdur Merkez Kazası, Sertaç Nahiyesi Köyleri Nüfusu (1935 Nüfus Sayımına Göre).....	34
Tablo 1.6 1927 Nüfus Sayımına Göre Burdur Vilayetin Nüfusu.....	39
Tablo 1.7 20 İlkteşrin (Ekim) 1935 Nüfus Sayımına Göre Burdur Vilayeti'nin Nüfusu.....	41
Tablo 1.8 20 İlkteşrin 1940 Genel Nüfus Sayımına Göre Burdur Vilayeti'nin Nüfusu.....	42
Tablo 1.9 21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımına Göre Burdur Vilayeti'nin Nüfusu.....	43
Tablo 1.10 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımına Göre Burdur Vilayetin Nüfusu.....	45
Tablo 1.11 23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımına Göre Burdur Vilayetin Nüfusu.....	46
Tablo 1.12 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımına Göre Burdur İl'inin Nüfusu.....	47
Tablo 1.13 Devlet Arşivleri'ne Göre Burdur Belediye Başkanları.....	55
Tablo 1.14 Burdur Belediyesi Gelir ve Gider Tablosu (Lira).....	56
Tablo 1.15 Burdur Belediyesi 1929-1938 Harcama Kalemleri.....	57
Tablo 1.16 Burdur Belediyesi 1933-1938 Memur ve Müstahdem Sayı ve Maaş Giderleri.....	57
Tablo 2.1 Burdur Merkez Kaza Dahilinde Hububat Üretimi ve Ücretleri.....	65
Tablo 2.2 Burdur Vilayeti Dahilinde Hububat Üretimi (1934-1950).....	65
Tablo 2.3 Burdur Vilayeti Dahilinde Hububat Üretimi (1951-1960).....	68
Tablo 2.4 Burdur Vilayeti Bakliyat Üretimi (1928-1960).....	69
Tablo 2.5 Demokrat Parti Dönemi Burdur Vilayeti Bakliyat Üretimi (1951-1960).....	70
Tablo 2. 6 Burdur Merkez Kazası Gül ve Gül Yağı Üretimi (1928-1933).....	72
Tablo 2.7 Burdur Vilayeti Afyon (Haşhaş) Üretimi.....	74
Tablo 2.8 Burdur Vilayeti Anason Üretimi.....	76
Tablo 2.9 Burdur Vilayeti Pancar Üretimi.....	77
Tablo 2.10 Burdur Vilayeti'nde Bağcılık.....	78
Tablo 2.11 Burdur Vilayeti Meyve Üretimi (Ton).....	79
Tablo 2.12 Burdur Vilayeti'nde Vergiye Tabi Hayvanlar (Adet).....	83
Tablo 2.13 Burdur Vilayeti Hayvan Varlığı (Adet).....	84

Tablo 2.14 Burdur Vilayeti Hayvan Ürünleri (Ton Olarak).....	84
Tablo 2.15 Burdur Vilayeti Kümes Hayvancılığı ve Arıcılık.....	85
Tablo 2.16 Burdur Vilayeti Orman Ürünleri.....	87
Tablo 2.17 Burdur Şeker Fabrikası Üretim İstatistikleri.....	95
Tablo 2.18 Burdur Merkez Kazası İthalat Rakamları (Lira).....	97
Tablo 2.19 Burdur Merkez Kaza İhracat Rakamları (Lira).....	98
Tablo 3.1 Cumhuriyet'in ilk on beş yılında yapılan ilk mektepler.....	114
Tablo 3.2 Cumhuriyet'in ilk on beş yılında maarif bütçesi, ilk mektep öğrenci, okul ve öğretmen durumu.....	114
Tablo 3.3 Burdur Orta Mektebi Öğrenci Durumu.....	116
Tablo 3.4 Burdur Orta Mektebi 1942-1946 yılları istatistikleri.....	117
Tablo 3.5 Burdur Hususi İdare İdaresi'nin Yol, Köprü ve Menfez Çalışmaları 1923-1937.....	120
Tablo 3.5 Tek Parti Dönemi Burdur Milletvekilleri.....	125

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1- İtalyan İşgali Sırasında Burdur.	194
Görsel 2- Mustafa Kemal Paşa'nın 6 Mart 1930'da Burdur'a Gelişi.	195
Görsel 3- Mustafa Kemal Paşa'yı karşılamaya hazırlanan Burdurlu Heyet, 12 Mart 1930.	196
Görsel 4- Burdur'da Yayınlanan İlk Dergi Olan Gül Dergisi'nin Birinci Sayısı Kapağı.	197
Görsel 5- Burdur Halkevi'nin Açılış Töreni, 1933.	198
Görsel 6- Burdur Ticaret ve Sanayi Odası Binası, 1933.	199
Görsel 7- Burdur Ticaret ve Sanayi Odası İdare Heyeti, 1933.	200
Görsel 8- Dokuma Tezgahında Çalışan Genç Kız.	201
Görsel 9- Makamında Şehit Edilen Burdur Valisi Hazım Bey'in Cenaze Töreni, 1934.	202
Görsel 10- Burdur Hükümet Konağı 1936.	203
Görsel 11- Burdur Dokumacılar Kooperatifi Sergisi, 1935.	204
Görsel 12- Burdur Cumhuriyet Alanı 1936.	205
Görsel 13- Burdur Halkevi ve CHP Binası, 1936.	206
Görsel 14- Burdur Belediyesi Yönetim Kurulu, 1936.	207
Görsel 15- Burdur Halkevi Yönetim Kurulu, 1936.	208
Görsel 16- Burdur Halkevi'nin Ekim 1936'da İlk Sayısını Çıkardığı Ülker Dergisi.	209
Görsel 17- Burdur Halkevi Burdur Dergisi Birinci Sayısı, Şubat 1939.	210
Görsel 18- Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Burdur Ziyareti 1944.	211
Görsel 19- Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Burdur Kız Sanat Okulu'nu Ziyareti, 1944.	212
Görsel 20- Burdur'da 2 Mayıs 1947'de Çıkan İlk Gazete, Burdur Gazetesi.	213
Görsel 21- Burdur Şehrinin Görünüşü 1950'ler.	214
Görsel 22- Burdur Şehrinin Görünüşü, 1950'ler.	215
Görsel 23- Burdur Şeker Fabrikası'nın Temel Atma Töreni, 1954.	216
Görsel 24- Burdur Şeker Fabrikasının Montajı, 1954.	217
Görsel 25- Reisicumhur M. Celal Bayar'ın Burdur Lisesi'ni Ziyareti, 28 Eylül 1954.	218
Görsel 26- Burdur Belediye Başkanı ve Belediye Meclisi Üyeleri, 1955.	219
Görsel 27- Burdur Valisi Enver Saatçigil ve Burdur Devlet Hastanesi Doktorları ile Sağlık Personeli, 1955.	220
Görsel 28- Burdur Devlet Hastanesi, 1955.	221
Görsel 29- Burdur Lisesi, 1955.	222
Görsel 30- Burdur Yardım Sevenler Derneği Tarafından Sünnet Ettirilen Yoksul ve Kimsesiz Çocuklar, 1955.	223

Görsel 31– Burdur Kazasının Saat Kulesi’nden Görünüşü, 1955.	224
Görsel 32– Burdurlu Bakırcı Esnafı	225
Görsel 33- Burdur Şeker Fabrikası’nın Açılışı.	226
Görsel 34- Başvekil Adnan Menderes’in Burdur Ziyareti, 1958.	227

KISALTMALAR LİSTESİ

ATASE	Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı
B.	Belge
Bak.	Bakınız
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BMM	Büyük Millet Meclisi
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	Cumhuriyetçi Millet Partisi
DP	Demokrat Parti
Dr.	Doktor
G.	Gömlek
H.	Hicri
HP	Hürriyet Partisi
K.	Klasör
Kg	Kilogram
km	Kilometre
km ²	Kilometrekare
KP	Köylü Partisi
KW.	Kilowatt
M.	Miladi
m ²	Metrekare
m ³	Metreküp
M.Ö.	Milattan Önce
MP	Millet Partisi
Op.	Operatör
PS.	Pferde Starke (beygir gücü)
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

ÖZET

Burdur, Güneybatı Anadolu’da, Göller Yöresi olarak adlandırılan bölgede yer almaktadır. Antik Pisidia Bölgesi’nde yer alan Burdur çevresinde ilk yerleşim Üst Paleolitik dönemde gerçekleşmiştir. Son Tunç Çağı’nda Hitit egemenliğine giren Burdur ve çevresi daha sonra Frigya, Lidya, Pers İmparatorluğu, Makedonya, Pergamon Krallıkları, Doğu Roma/Bizans İmparatorlukları egemenliğine girmiştir. 1182 yılında Türkiye Selçuklu Devleti tarafından fethedilen Burdur kısa süre Moğol tahakkümünde kalmış, daha sonra Hamidoğulları Beyliği ve Osmanlı Devleti tarafından idare edilmiştir. Osmanlı idaresinde Kütahya’da bulunan Anadolu Beylerbeyliği’ne bağlanan Burdur, 1856 yılında yapılan idari değişikliklerle Karaman Eyaleti’ne bağlı bir liva olmuştur. 1864 Vilayet Nizamnamesi ile Konya Vilayeti’nin Hamit Sancağına bağlı bir kaza, 1872 yılında Konya Vilayeti’ne bağlı liva haline gelmiştir. Burdur, 3 Ekim 1914 tarihinde meydana gelen 6.9’luk depremle yıkıma uğramıştır. Depremin yaralarını saramadan 28 Haziran 1919 tarihinde İtalyan işgaline uğramıştır. İki yıl kadar İtalyan işgali altında kalan Burdur, Millî Mücadele’ye maddi, manevi, askeri her türlü desteğini sağlamıştır. 1920 yılında müstakil liva olan Burdur, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin bir vilayeti olmuştur.

Ekonomisi büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanan Burdur’da dokumacılık, halıcılık, kunduracılık, bakırcılık, marangozluk, dericilik gibi el sanatları önem taşımaktaydı. 1929 yılında yaşanan ekonomik kriz Burdur’da tüm üretim faaliyetlerini olumsuz etkilemiş ve ürünlerin fiyatlarını düşürmüştür. Atölye tarzı üretime sahip olan Burdur, modern anlamda ilk fabrikayla 1955 yılında açılan Burdur Şeker Fabrikası ile tanışmıştır. Şeker Fabrikası’nın açılmasıyla Burdur merkez kazasının nüfusunda artış yaşanmış, şehir büyümeye başlamış ve fabrikadan çıkan küspenin yem olarak kullanılmasıyla büyükbaş hayvancılık da gelişim göstermiştir. 1940’lı yıllardan başlayarak eğitim ve sağlık alanlarında da gelişmeler yaşanmıştır. 1957 seçimlerinde Türkiye genelinden farklı bir tablo çizmiş, Hürriyet Partisi’nin milletvekili çıkardığı tek vilayet olmuştur.

1960 yılına gelindiğinde Burdur merkez kazası iki nahiye, 66 köye, 63.713 nüfusa, stratejik bir kurum sayılan Burdur Şeker Fabrikası’na, eğitim ve sağlık kurumlarına sahip, kendi kendine yetebilen bir şehir halini almıştır.

Anahtar Kelimeler: Burdur Kazası, Cumhuriyet Dönemi, İdari Yapı, Ekonomik Durum, Sosyal Yapı.

SUMMARY

ADMINISTRATIVE, ECONOMIC AND SOCIAL STATUE OF BURDUR CENTRAL DISTRICT IN REPUBLIC ERA (1923-1960)

Burdur is located in the Southwest Anatolia, in the region called the Göller Yöresi. The first settlement around Burdur, located in the Ancient Pisidia Region, was in the Upper Paleolithic period. Burdur and its surroundings, which came under Hittite rule in the Late Bronze Age, later came under the rule of Phrygia, Lydia, Persian Empire, Macedonia, Pergamon Kingdoms, Eastern Roman/Byzantine Empires. Burdur, which was conquered by the Seljuk State of Turkey in 1182, was under Mongol domination for a short time, and then was administered by the Hamidoğulları Principality and the Ottoman State. Burdur, which was connected to the Anatolian Beylerbeylik in Kütahya under the Ottoman administration, became a liva of the Karaman Province with the administrative change made in 1856. With the 1864 Provincial Regulations, a county connected to the Hamit Sanjak of the Konya Province became a liva affiliated to the Konya Province in 1872. Burdur was destroyed by the 6.9 earthquake that occurred on October 3, 1914. It was occupied by the Italians on 28 June 1919, before it could heal the wounds of the earthquake. Burdur, which was under Italian occupation for two years, provided all kinds of material, moral and military support to the National Struggle. Burdur, which was an independent liva in 1920, became a province of the Republic of Turkey in 1923.

In Burdur, whose economy is largely based on agriculture and animal husbandry, handicrafts such as weaving, carpet weaving, shoemaking, copper work, carpentry and leatherwork were important. The economic crisis experienced in 1929 negatively affected all production activities in Burdur and reduced the prices of the products. Burdur, which has workshop style production, met with the first factory in the modern sense, Burdur Sugar Factory, which was opened in 1955. With the opening of the Sugar Factory, the population of the central district of Burdur increased, the city started to grow and cattle husbandry also developed with the use of pulp from the factory as feed. Beginning in the 1940s, there have been developments in the fields of education and health. In the 1957 elections, it drew a different picture from the general of Turkey and became the only province in which the Hürriyet Party had deputies.

By 1960, the central district of Burdur had become a self-sufficient city with two sub-districts, 66 villages, 63,713 population, Burdur Sugar Factory, which is considered a strategic institution, education and health institutions.

Keywords: Burdur County, Republican Period, Administrative Structure, Economic Situation, Social Structure.

ÖNSÖZ

Cumhuriyet Dönemi'nde Burdur'un merkez kazasının idari, ekonomik ve sosyal durumunun tamamını içeren bir çalışma yapılmamıştır. Bu eksikliği doldurmak amacıyla tez konusu olarak Cumhuriyet Döneminde Burdur merkez kazasının idari, ekonomik ve sosyal durumu ele alınmıştır. Çalışma dönemi olarak 1923-1960 yılları arası seçilip konu sınırlandırılmıştır.

Burdur üzerine Rıza Erdem'in başkanlığında oluşturulan komisyonun 1928 yılında hazırlamış olduğu Burdur Vilayeti, Burdur Ticaret ve Sanayi Odası'nın 1933 yılında yayınladığı 1923-1933 Burdur İktisadi Vaziyeti, Burdur Valiliği'nce hazırlanan Cumhuriyet'in 15. Yılında Burdur ve yine Burdur Valiliği'nin 1955 yılında yayınladığı Burdur isimli eserler hareket noktasını olmuştur. Bu çalışmada TC Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, TC Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE), Türk Kızılay Arşivi ve TBMM Arşivi ile kütüphanelerden de faydalanılmıştır. Ayrıca edinilen bilgileri desteklemesi amacıyla kitap, makale, tez gibi basılı kaynaklardan da faydalanılmıştır.

Çalışma giriş, idari durum, ekonomik durum, sosyal ve kültürel durum olmak üzere üç bölümden, sonuç, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır. Giriş başlığı altında Burdur'un coğrafi özellikleri, adının menşei, Burdur'a gelen seyyahlar, Eski Çağ dönemi, Türk hakimiyetine girişi, Anadolu Selçuklu, Hamidoğulları Beyliği, Osmanlı, Millî Mücadele dönemleri ve yaşadığı 1914 depremi ile çekirge istilası gibi konulara değinilmiştir. Birinci bölümü oluşturan idari durumunda ise Burdur kazasının idari yapısında yaşanan değişimi, mutasarrıf ve valileri, köyleri, nüfusunun gelişimi, yaşanan göçler, Burdur Belediyesi'nin kuruluşu ve faaliyetlerine değinilmiştir. Bu bölümde arşiv belgeleri, Resmî Gazete'de yayınlanan kararlar, süreli yayınlar faydalanılan asıl kaynaklar olmuştur. Burdur merkez kazasının nüfusu, Burdur Belediyesi'nin gelir-giderleri istatistik verilerinden oluşturulan tablolarla desteklenmiştir. İkinci bölümde Burdur merkez kazasının ekonomik durumu ele alındı. Çalışma döneminde Burdur'da kırsal nüfusun fazla olması sebebiyle ekonomi büyük ölçüde tarıma dayanmaktadır. Tarıma dayalı ekonomiye sahip olması sebebiyle hububat, baklagiller, sanayi bitkileri, meyvecilik ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Ayrıca hayvancılık, doğal kaynaklar, sanayi ve ticari hayat yine ikinci bölümde ele alınmıştır. Tarımsal üretim, hayvancılık, atölye ve sanayi üretimleri ile ticaret hacmi istatistik verilerinden tablolar hazırlanarak anlatım desteklenmiştir. Sosyal ve kültürel durumun ele alındığı üçüncü bölümde sosyal hayat içinde aile yapısı, Burdur'un geleneksel konut özellikleri, düğünleri, yöresel kıyafetleri, yemekleri, sağlık tesisleri,

hastalıkları, eğitim kurumları, bayındırlık faaliyetleri, siyasal hayatı, dernekleri, basını, tarihi yapılar konuları işlenmiş, halk edebiyatı ürünlerinden örnekler verilmiştir.

Tez konusunun belirlenmesinden itibaren yönlendirmeleri ve yardımlarıyla tezi tamamlamamı sağlayan, değerli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Muhammet GÜÇLÜ'ye teşekkür ederim. Araştırmam sırasında yardımları için Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE), Kızılay Arşivi ve Milli Kütüphane çalışanlarına teşekkür ederim.

Alim Nail BİLİCİ

Antalya, 9 Haziran 2021.

GİRİŞ

Burdur, 36°53' ve 37°50' kuzey enlemleri ile 29°24' ve 30°53' doğu boylamları¹ arasında ve Akdeniz Bölgesi'nin batı kısmında, Göller Yöresi'nde yer almaktadır. Türkiye İdari Haritası'na bakıldığında kuzeyden Afyon, kuzeydoğu ve doğudan Isparta, güneyden Antalya, güneybatıdan Muğla, batıdan ise Denizli ile komşudur. Ortalama yükseltisi 950 metredir. Yüzölçümü, 6.883km²'dir². Güneyden Batı Torosların kolu olan Boncuk, Elmalı ve Katrancık dağları ile batıdan Acıgöl ve Eşeler dağları doğudan Kuyucak ve Dedegöl dağları ve kuzeyden Karakuş dağları Burdur ili için doğal sınırları oluşturur³. Akdeniz ile İç Anadolu ve Ege'yi birbirine bağlayan kavşak konumunda olan Burdur'da Akdeniz iklimi ile karasal iklim özellikleri görülmesinden dolayı bir geçiş iklimi hakimdir.

İklimsel ve arazi olarak geçiş bölgesinde yer almasından dolayı bitki örtüsü de çeşitlilik göstermektedir. Burdur merkez ilçe ve civarındaki yüksek rakımlı bölgelerde pancar, anason, hububat tarımı yapılmakta; ceviz, badem, elma, armut, üzüm gibi çok çeşitli meyve ağaçları ile kıvılcık ve kara çam, katran, ardıç, meşe, sedir ağaçları bulunmaktadır⁴.

Burdur, kapalı bir havzaya sahiptir. Aksu ile Dalaman çayları denize dökülmekle birlikte diğer akarsu ve dereler genelde bölgede bulunan çeşitli göllere veya karstik arazi yapısı dolayısıyla düden denilen yeraltı mağaralarına dökülmektedirler⁵. Merkez ilçede Çerçin, Askeriye, Burdur, Suludere, Bozcay ve Onaç çayları bulunmaktadır. Büyüklü küçüklü ondan fazla göl bulunan Burdur'un en büyük gölü kentin batısında bulunan tektonik oluşumlu Burdur Gölü'dür. Gölün uzunluğu 34 km, genişliği 8,5km olup, yüzölçümü 186 km²'dir. En derin noktası 110 metre⁶ olan gölün seviyesi son yıllarda ciddi oranda düşmeye başlamıştır. Suyu acı, tuzlu ve besin maddesi açısından fakir sayılır. Buna rağmen nesli tükenmekte olan dikkuyruk ördeğinin dünyadaki nüfusunun %20'sine, ayrıca kış aylarında yaklaşık 200.000 kuşa ev sahipliği yapmaktadır⁷. Burdur Gölü'nde ve gölü besleyen akarsu ve derelerde endemik *Aphanius Anatolia* Sureyanus, *Aphanius Anatolia* Anatolia, *Cobitis Turcica* ve *Pseudophoxinus Meandri* balık türleri bulunmaktadır⁸.

¹ *Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünyü, Bugünü, Yarını*, 1982: 1535.

² Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 87.

³ Atayeter, 2010: 28.

⁴ Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 88.

⁵ Atayeter, 2010: 29.

⁶ Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 92.

⁷ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 2008: 20.

⁸ Yıldırım ve Atalay, 2005: 883-837; <https://www.dogadernegi.org/burdur-golu/> (erişim tarihi:25.10.2019).

Anadolu'daki birçok şehrin adının nereden geldiği hakkında birden fazla rivayet vardır. Burdur'un adı hakkında da kesin olmayan birden fazla rivayet bulunmaktadır.

Burdur'un istasyon mevkiindeki höyük üzerinde ve etrafında Eskiçağlardan kalma tuğla ve kiremit parçalarının bulunması, buranın kadim bir şehir olduğu inancını uyandırmıştır. Orta Çağ'da bu höyük Polydorion olarak anılmıştır. Polydorion kelimesi taşlık yer anlamına gelmesinden dolayı şehrin ilk olarak taşlık bir alanda kurulmuş olduğunu, daha sonra istasyon mevkiine taşındığını akla getirmektedir. Burdur merkez kazasının ilk yerleşimini oluşturan Polydorion şehrinin adının zamanla Burdur'a dönüştüğü düşünülmektedir⁹.

Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'in kardeşi şehzade Korkut ile olan taht mücadelesi sırasında Burdur'da bulunan Korkut'u takiple görevlendirilen Teke Beyi Kasım Bey, şehrin halkını Sultan Ere adıyla anılan dere kenarında toplar. Kasım Bey'in burada Burdur Beyi'ne Sultan Korkut ere? buldur, buldur... diye şiddetli bir şekilde bağırması şehir halkı üzerinde tesir yapmış ve halk bu olaydan sonra şehre Buldur demeye başlamıştır¹⁰. Bugün hala Burdur, Denizli ve Isparta'nın yaşlıları Burdur'u Buldur olarak telaffuz etmektedirler.

Bir diğer rivayet Türkiye Selçuklu hükümdarlarından biri rüyasında atalarından birini görmüş ve düşünde gördüğü atası ona er geç bu topraklar senindir. Yarından tezi yok atını güneybatıya sür. Biz sana dur deyinceye kadar ilerle demiştir. Selçuklu Sultanı atına atlayarak seferlere koyulmuş ve bazı yerleri fethettikten sonra bir ses ona burada durmasını söylemiştir. Rüyasını hatırlayan sultan burada durur ve burada bir yerleşim kurarak buranın adını burada durdan esinlenerek Burdur koyar¹¹.

Bilge Umar ise kentin adının göl ve göl kenarındaki koruluklarla ilgili olacağını düşünmektedir. Buldan adının aslında olduğu gibi su koruluğu/su başındaki koruluk anlamına geldiği Bula/Pula kelimesinden türetilmiştir. Burdur adının da Pul(a)-D(a)-Ura su koruluğunun yüce adası olabilir demektedir¹².

Ayrıca Burdur, Türk hakimiyeti döneminde çeşitli isimlerle de anılmıştır. Osmanlı Devleti'nin 30 numaralı Tapu ve Tahrir Defterleri'nde (1475-1481) Gölhisar kazasının iki büyük Yörük grubundan birinin Terkemiş olduğu ve Tefenni, Malumlu, Beylerobası, Kara Hasanlı, Yarışlı ve Ürgütlü'de bu Yörük grubuna bağlı bölüklerin dağılışı gösterdiği bilgisi yer almaktadır. Cevdet Türkay da bu Yörük grubunun varlığından bahsetmekle birlikte dağılışı gösterdiği idari birimler arasında Burdur kazasını da göstermektedir. Tanzimat öncesinde Anadolu Eyaleti'ne bağlı bulunan Hamid sancağının kazaları arasında Terkemiş Hassı da

⁹ Uysal, 2001: 7; Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 109-110.

¹⁰ Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 110.

¹¹ *Yurt Ansiklopedisi*, 1982: 1547.

¹² Umar, 2008: 82.

bulunduğu belirtilmektedir. 1872 tarihli bir kayda göre Burdur ve kazalarından Türkmen-i Has, idarecisinden ise Türkmen Voyvodası olarak bahsedilmiştir¹³.

Eskiçağ döneminde Burdur'un bir parçası olduğu Göller Yöresi, Pisidia olarak adlandırılmaktaydı. Pisidia bölgesi Isparta ve Burdur illerinin tamamını, Konya'nın batı kesimlerini ve Antalya'nın kuzeyini sınırları içine almaktaydı¹⁴.

Pisidia ile ilgili ilk bilgi antik yazar Ksenophon'un Anabasis adlı eserinde geçmektedir. O, birinci kitapta babaları Pers Kralı Dareios'un ölümünden sonra tahta çıkan ağabeyi Artakserkses'e karşı harekete geçen Kyros'un ülkesine saldıran Pisidialılara karşı sefere çıkacağını söyleyerek tahttaki ağabeyine karşı barbar ve Hellenlerden oluşan bir ordu topladığından bahseder¹⁵. İkinci kitapta, Kyros'un ağabeyine karşı savaşı kaybetmesinin ardından Hellenlerin yurtlarına dönmesi için Kral tarafından görevlendirilen Tissaphernes'le aralarındaki güvensizliğe son vermek isteyen Klearkhos, Mysialılarla birlikte Pisidialıların da kralın canını sıktığını ve onlara karşı elindeki bütün kuvvetlerle mücadele edeceğini söylemiştir¹⁶.

Tarihçi Arrianos M.Ö. 334 yılında Anadolu'ya sefere çıkan Büyük İskender'in Sagalassos'u savaşıyla aldığını, diğer Pisidia kentlerini ise anlaşma yoluyla ya da zorla zapt ettiğini, Pisidialıların cesur ve savaşçı olduklarını söylemektedir¹⁷.

Strabon, M.Ö. I. yüzyılda yaşamış olan Artemidoros'un saydığı on üç Pisidia kentini sıralar ve bunlardan Burdur sınırları içinde yer alan Kremna ve Sagalassos hakkında ayrıntılı bilgiler verir. O dönemde Kremna'nın Romalı kolonistler tarafından yurt tutulduğunu Sagalassos'un Romalı valiye bağlı olduğunu, buraya Selgessos'da denildiğini kaydeder¹⁸.

Burdur özelinde ilk bilgiyi veren ise İbn Battuta'dır. 14. yüzyılda gerçekleştirdiği Anadolu seyahatinde Antalya'dan sonra Burdur'a gelen seyyah, etrafı çaylar ve bahçelerle çevrili ufak bir şehir, kalesi dik bir dağın tepesinde bulunuyor demekte ve Burdur'daki ahi yiğitlerinin konukseverliğinden bahsetmektedir¹⁹.

Pisidia'da yapılan kazı ve araştırmalar sonucu yörede ilk yerleşimlerin Prehistorik dönemlere kadar uzandığı görülmüştür. Araştırmalar sonucu elde edilen bilgilere göre en eski yerleşim Üst Paleolitik Çağ'a konumlandırılmış, Paleolitik Çağ'ın alt ve orta dönemine ait izlere şimdilik rastlanmamıştır²⁰. Şevket Aziz Kansu ekibinin Kapalıin'de Üst Paleolitik Çağ'a

¹³ Tızlak, 2002: 76-77, 81.

¹⁴ Özsait, 2005: 700.

¹⁵ Ksenophon, 2019: 4.

¹⁶ Ksenophon, 2019: 62.

¹⁷ Özcan, 2005: 657.

¹⁸ Özcan, 2005: 657.

¹⁹ Battuta, 2018: 277.

²⁰ Özsait, 1980: 63.

ait izler bulmasının ardından, Sagalassos kazı ekibi de Ağlasun civarında MÖ. 40000-12000'e tarihlendirilen Üst Paleolitik Çağ'a ait kalıntılar bulmuşlardır. Yapılan araştırmalar Üst Paleolitik Çağ'da Pisidia'nın tek bir noktasında değil geniş bir alanında yerleşme olduğunu ortaya çıkarmıştır²¹.

İklimin değişip ılımanlaşmaya başlamasıyla birlikte Torosların güney yamaçlarındaki mağara ve kayaaltında yaşayan konargöçer insanların bir kısmı daha yaşanılabilir buldukları Torosların kuzeyindeki geniş ovalara geçiş yapmışlardır. Neolitik Çağ'da Burdur çevresinde çeşitli yerleşmeler kurulmuş ve insanlar üretici konuma geçmiştir. Burdur çevresinde Neolitik Çağ yerleşmelerinin en önemlisi Hacılar olmak üzere Bademağacı, Kuruçay ve Höyücek'tir²².

James Mellart tarafından 1957-1960 yılları arasında dört dönem boyunca yapılan kazı çalışmalarında Hacılar Höyüğü'nde dokuz tabakanın olduğu tespit edilmiştir. 1, 2, 3, 4 ve 5. tabakalar Kalkolitik, 6, 7, 8 ve 9. tabakalar ise Neolitik Çağlara tarihlendirilmiştir. Birden dokuza kadar sıralanan bu tabakaların altında ise Akeramik Çağ'a ait tabaka mevcuttur. Bu tabaka buluntuları C14 metoduna göre MÖ. 7000 yılına tarihlendirilmiştir. 1, 2, 3, 4 ve 5. tabakalar Erken Kalkolitik Çağ'a aittir ve aynı metotla bu tabakaların kullanım tarihi M.Ö. 5400-4750 olarak tespit edilmiştir. 6, 7, 8 ve 9. tabakalar ise M.Ö. 5600-5400 olarak tarihlendirilmiştir²³.

Hacılar'dan sonra Burdur'da ikinci Prehistorik yerleşim Kuruçay Höyüğü'dür. Refik Duru başkanlığındaki bir ekip tarafından 1978-1988 yılları arasında sürdürülen çalışmalarda on üç yerleşim tabakası olduğu tespit edilmiştir. Bu tabakalardan Erken Neolitik Çağ'a tarihlenen 13. tabakada sürekli yerleşim izine rastlanmamış, ancak 12. tabakadan itibaren sürekli yerleşime rastlanılmıştır. Kuruçay'ın 7. tabakası, Hacıların 1. tabakasında olduğu gibi yangın sonucu yıkılmış ve Erken Neolitik Çağ'da başlayan yerleşim süreci Erken Kalkolitik Çağ'da sona ermiştir. Kuruçay'a ancak Geç Kalkolitik Çağ'da, yaklaşık olarak M.Ö. 3600 yılında tekrar yerleşilmeye başlanmıştır. 6. tabakada tekrar başlayan kültürel süreç 3. tabakada çıkan yangınla Geç Kalkolitik Çağ'da yaklaşık olarak M.Ö.3200'de tekrar sona ermiş ve uzun bir aradan sonra son yerleşme tabakaları olan 2. ve 1. tabakalarda İlk Tunç Çağı'nda gerçekleşmiş, MÖ. 2300 civarında Kuruçay Höyük tamamen terk edilmiştir²⁴.

Höyücek ise Burdur'un 35km güneyinde, Bucak yakınlarındadır. Refik Duru ve Gülsün Umurtak'tan oluşan kazı ekibi burada 1989-1992 arasında 4 sezon boyunca çalışmalarını sürdürmüştür. Erken Neolitik Çağ'da yaklaşık olarak MÖ. 6400'de başlayan yerleşim süreci

²¹ Özsait, 2005: s.700.

²² Duru, 2016: 11-12.

²³ Özsait, 1980: 69-71.

²⁴ Duru, 2016: 31-33.

içindeki yapıların biçimlerine bakıldığında buranın normal bir yerleşmeden ziyade kutsal yapılar olduğu düşünülmüştür. Bu tabaka yapısı itibariyle tapınak dönemi olarak tanımlanmıştır. Bu tabakanın yok olmasından sonra Geç Neolitik Çağ'da yeni bir uygarlık tabakası oluşmuştur. Bu kültür tabakasında binalara rastlanmamakla birlikte bazı alanların sıvanarak üzerine insan figürü çizildiği ve bazı kap kacağın bırakıldığı görülmüştür. Bu bulgular sonucu bu tabakaya kutsal alanlar dönemi denilmiştir. Höyücek'in en üst tabakası ise Erken Kalkolitik Çağ'dan başlayarak yakın dönemlere kadar sürekli yerleşim görmüştür. Bu tabaka, tarihsel sürekliliği sebebiyle karışık buluntular içermesi sonucu karışık tabaka olarak sınıflandırılmıştır²⁵.

Bu tarihsel süreçlerin ardından Son Tunç Çağı'nda Burdur ve çevresi Hitit egemenliği altına girmiştir. Arzawa olarak anılan bu bölgenin insanı Hitit devletinin Karadeniz'deki Kaşkallardan sonra en çok uğraştıran unsurlar olmuştur²⁶. Bu dönemden itibaren Pers egemenliğine kadar geçen tarihsel süreç içinde Burdur hakkında yeterli bir bilgi bulunmamaktadır.

Pers Kralı Artakserkses'e karşı mücadeleye girişecek olan kardeşi Kyros, savaş için ordu hazırlarken bunun krala karşı olduğunu gizlemek için Pers İmparatorluğu'na sorun çıkaran Pisidialılar üzerine sefere çıkmak için hazırladığını ileri sürmüştür.

Makedon Kralı İskender, M.Ö. 334 senesinde Anadolu'da Perslerle karşılaşmış ve meydana gelen Granikos Savaşı'nda galip gelen İskender, Anadolu'nun batı ve güneyindeki şehirleri zapt etmiştir. M.Ö. 333'te Pamphylia'ya gelen İskender burada Likya-Pamphylia satraplığını kurmuş ve Frigya'ya yapacağı sefer öncesi savaşçılıklarıyla meşhur Pisidialıların üzerine yürümüştür. Buralardaki kentlerin bir kısmını savaş yoluyla bir kısmını da anlaşma yoluyla ele geçirmiş ve Likya-Pamphylia satraplığına bağlamıştır. İskender'in M.Ö. 323 senesinde ölümünden sonra Pisidia bölgesi halefleri arasında egemenlik mücadelesine sahne olmuştur²⁷.

Seleukosların gücünü kaybetmesiyle Batı Anadolu'da Mysia bölgesinde yer alan Bakırçay Vadisi'nde Pergamon Krallığı kurulmuştur. I. Eumenes'in krallığı döneminde Mısırlılarla iyi ilişkiler içinde olmuşlardır. I. Antiokhos yenilgiye uğratılarak Pergamon Krallığı bağımsızlığını kazanmış ve topraklarını genişletmiştir. II. Attalos zamanında Philetaireia ve Attaleia adında iki kent kurulmuş ve Pergamon'un egemenliği Burdur ve çevresini de içine alarak Akdeniz kıyılarına kadar ulaşmıştır. III. Attalos'un vasiyeti üzerine ölümünden sonra

²⁵ Duru, 2016: 29-31.

²⁶ Özsait, 2005: 702.

²⁷ Özsait, 2005: 704.

Pergamon Krallığı'nın tüm topraklarıyla birlikte Burdur ve çevresi de M.Ö. 133 senesinde Roma egemenliğine girmiştir²⁸.

M.Ö. 129 senesinde Roma İmparatorluğu, Asya Eyaleti'ni kurmuş ve bu bölgeleri egemenliği altına almıştır. Daha sonra bilindiği üzere Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra idari olarak İstanbul merkezli Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'na bağlanan Burdur ve çevresi, Selçukluların 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra adım adım Türk egemenliğine girmiştir.

1071 Malazgirt Zaferi'nden önce akıncı Türkmenler 1069 yılında Honaz'a kadar sokulmuşlardır²⁹. 1070 yılında Anadolu'nun fethi için Selçuklu Sultanı Alp Arslan tarafından görevlendirilen Kurtçu Bey'in (Erbaan) isyan etmesi üzerine Emir Afşin, Kurtçu Bey'i yakalamakla görevlendirilmiştir. Kurtçu Bey, Emir Afşin'den kaçmak için fetihler sırasında esir almış olduğu Bizanslı komutanları serbest bırakarak onlarla birlikte Bizans'a sığınmıştır. Emir Afşin, Kurtçu Bey'i takibi sırasında Afyon, Kütahya, Uşak, Denizli'ye kadar sokuldu ve buradan Kadıköy'e ilerledi³⁰. Burdur ve çevresi bu fetihler döneminde Türkler tarafından ilk kez iskân edildi. Türkmenlerin, Göller Yöresi'nde yerleşmeye başlamaları kısa sürdü ve Bizans kuvvetlerinin taarruzları neticesinde, bölgeyi boşaltmak zorunda kaldılar. 1071 Malazgirt Zaferi'nin ardından ise Türkmenler kitleler halinde Anadolu'nun batısına doğru ilerlemiş ve yerleşmeye başlamışlardır. Bizans kaynağından edinilen bilgiye göre 1071 zaferinden sonra Karadeniz'den Ege'ye, Seyhan'dan Pamphylia'ya kadar geniş bir Anadolu toprağını ele geçirmişlerdir. 1097 yılında düzenlenen Haçlı Seferleri ile Türkmenler Göller Yöresi'nin büyük bir bölümünden çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu kapsamda Burdur tekrar Türklerin elinden çıkmıştır³¹.

Bizans İmparatoru Aleksios'un 1118 senesinde ölümünün ardından yerine oğlu Ioannes geçti ve o İstanbul'da tahtını sağlama almakla uğraşırken Türkiye Selçuklu Sultanı Mesud bunu fırsat bilerek askeri birliklerini Bizans işgali altındaki araziye göndererek Denizli ve civarına kadar olan toprakları sınırlarına kattı. İmparator Ioannes iktidarı tam anlamıyla ele alınca 1119 baharında Türkler üzerine yürüdü ve Alaşehir'de ordugahını kurarak Aksukhos komutasındaki Bizans ordusunu Denizli üzerine göndererek burayı tekrar geri aldı. Türk akınlarına son verme düşüncesiyle o dönemde Göller Yöresi'nin merkezi sayılan ve çok iyi korunan Uluborlu'ya kadar olan toprakları işgal etmiştir³².

²⁸ Tekin, 2012: 149-155.

²⁹ Turan, 2012, 113.

³⁰ Sevim ve Merçil, 1995: 58; Turan, 2012: 122-123.

³¹ Erdem, 1995: 52.

³² Kesik, 2003: 50-52.

1143 yılında Ioannes'in ölümünden sonra Türk akınları Denizli ve Menderes bölgesine kadar ilerlemiş, Burdur yeniden Türklerin eline geçmiştir. Ioannes'ten sonra Bizans tahtına geçen Manuel, Türk akınlarına son vermek amacıyla 1146'da Türkiye Selçukluları üzerine sefere çıkmış ve Konya'ya kadar olan toprakları tekrar geri alarak Konya'yı kuşatmıştır. 1148 yılında II. Haçlı Seferi sırasında Fransız kral VII. Louis önderliğindeki Fransız ve Alman Haçlıları, Batı Anadolu'dan Antalya'ya inerken 1075 yılından itibaren Burdur'a yerleşmiş olan Kınalı Türkmenlerinin baskınlarına uğramışlar ve Antalya'ya güçlkle ulaşabilmişlerdir³³.

1176 yılına gelindiğinde Bizans İmparatoru Manuel, Türklerin Anadolu'daki hakimiyetine son vermek ve Bizans egemenliğini sağlamak amacıyla ilkbaharda Selçuklular üzerine yürüdü. Denizli-Honaz üzerinden hareketle Eğirdir Gölü'nün kuzeyinden geçen Bizans ordusu bugün yeri hala tam olarak belirlenemeyen Myriokephalon/Miryokefalon'da II. Kılıç Arslan komutasındaki Selçuklu ordusu ile karşılaşmıştır. Selçuklu ordusu, Bizans birliklerini Miryokefalon vadisinde pusuya düşürerek ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Türklerin 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra ikinci büyük zaferi kabul edilen bu zaferin ardından Bizans İmparatoru Manuel çok fazla yaşamamış ve 1180 yılında hayatını kaybetmiştir. Manuel'in ölümünden iki yıl sonra 1182³⁴ yılında Göller Yöresi'nin merkezi sayılan Uluborlu (Sozopolis) ile birlikte Isparta ve Burdur, II. Kılıç Arslan tarafından fethedilerek Selçuklu sınırlarına dahil edilmiştir³⁵. Böylece 1075 yılından itibaren Türkmenlerin kitleler halinde gelip yerleştikleri, Bizans ile Selçuklu devletleri arasında sürekli el değiştiren Göller Yöresi ve özelde Burdur kesin olarak Türk hakimiyetine girmiş oldu.

1207 yılında Antalya'nın Türkiye Selçuklularınca fethedilmesinin ardından inşa edilen ticaret yolları Burdur sınırları içinden de geçmekteydi. Uluslararası ticarete açık Antalya Limanı'nı iç bölgelere bağlayan bu ticaret yollarının üzerine Antalya sınırlarındaki Evdir ve Kırkgöz Han'dan sekiz saat mesafede Burdur sınırları içinde Susuz Han ve İncir Han inşa edilmiştir. Ağlasun civarında da yıpranmış bir Han Ardı bulunmaktadır³⁶. Burdur merkez ilçede bu döneme ait bir ticaret yolu güzergahı şimdilik tespit edilememiştir. Kesin olmamakla birlikte

³³ Kofoğlu, 2006: 13-15.

³⁴ Burdur'un fethine dair İlhan Erdem 1204 yılını vermektedir ancak diğer kaynaklarda Türkiye Selçuklularının hakimiyetini doğuda genişletmek için faaliyette olduğu ve sultan II. Rükneddin Süleyman Şah'ın Gürcistan seferine çıktığı sırada hayatını kaybettiğini yazmaktadır. Bak. Sevim ve Merçil, 1995: 451; Kırpık ve Akyol, 2012: 345. Yurt Ansiklopedisi'nde ise 1177 tarihi verilmekteyse de anlaşılmaya sadık kalmayan Bizans İmparatoru'na göz dağı vermek için Bizans topraklarına akınlar düzenleyip sonrasında 1178 yılında doğuya yönelerek Danişmendlilerle Anadolu hakimiyeti için Malatya önlerinde mücadeleye girdiğini görüyoruz. Bak. Sevim ve Merçil, 1995: 445.

³⁵ Kofoğlu, 2006: 20-22; Sevim ve Merçil, 1995: 444-445; Çakmak ve Dağlı, 2012: 329.

³⁶ Flemming, 2018: 18.

Antalya ile Denizli arasında kısa bir bağlantı yolu olduğu ve bunun da Korkuteli'nden sonra Tefenni üzerinden geçerek Garbikaraağaç'a çıktığı tahmin edilmektedir³⁷.

13. yüzyıl Türkiye Selçuklu Devleti için yıkılış dönemidir. Doğudan, Moğolların önünden kaçarak Anadolu'ya kitleler halinde gelen Türkmenler, Sadeddin Köpek olayı, Babai İsyanı gibi nedenler devletin zayıflamasına sebep olmuştur. Gücünü kaybeden Türkiye Selçukluları 1243 yılında Köseadağ'da Baycu Noyan komutasındaki Moğol kuvvetlerine yenilmiştir. Köseadağ yenilgisinin ardından Türkiye Selçukluları merkezi hakimiyetini kaybetti ve Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev Antalya'ya çekildi³⁸. Bu olaydan sonra Türkiye Selçukluları, Moğol baskısı ve himayesine girmiştir.

Batı Anadolu'da bulunan Türkmenler, Moğol tahakkümü altındaki Türkiye Selçuklularının egemenliğini kabul etmeyip ayaklanmışlardı. Bu ayaklanmalarda Göller Yöresi civarında bulunan Hamidoğulları'nın da yer aldığı düşünülmektedir.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılmaya yüz tuttuğu dönemde H. 701 (M. 1301) yılında Hamidoğulları, Eğirdir'de bir Taş Medrese (bugünkü Dünder Bey Medresesi) kitabesinde ortaya çıkar³⁹, bu tarih Hamidoğulları Beyliği'nin kuruluş yılı kabul edilir. Hamidoğulları Beyliği'nin kuruluşundan itibaren Burdur bu beyliğin sınırları içerisinde yer almıştır. Hamid Bey tarafından Eğirdir- Burdur hattının emiri olarak tayin edilen Dünder Bey, Burdur'da hüküm sürmekteydi ve Pazar Mahallesi'nde Ulu Cami adında bir cami inşaa ettirmiştir⁴⁰. Beyliğin başına geçtiğinde ise Eğirdir'e gelerek beyliğin başkentini buraya taşımıştır⁴¹.

Dünder Bey döneminde Antalya fethedilmiş ve Hamidoğulları, uluslararası ticarete açık limanı ele geçirmesiyle maddi zenginlik dönemine girmiş olmalıdır. Buranın yönetimini kardeşi Yunus ve oğullarına bırakmıştır. 1323/1324 yılında Timurtaş (Demirtaş), Dünder Bey üzerine yürüyerek onu Antalya'da sıkıştırdı. Yeğeni Mahmud'un Timurtaş'tan çekinmesi sonucu Dünder Bey, Timurtaş'a teslim edildi ve daha sonra katledildi⁴². Böylece Hamidoğulları Beyliğinin ilk hakimiyet dönemi sona ermiştir.

Hamidoğulları Beyliği 1328 yılında Dünder Bey'in oğlu İshak Çelebi tarafından yeniden kuruldu. Beyliğin topraklarını daha önce Eşrefoğulları'nda olan Yalvaç, Akşehir, Şarkikaraağaç, Beyşehir ve Seydişehir'e kadar genişletmiştir⁴³.

³⁷ Flemming, 2018: 22.

³⁸ Sevim ve Merçil, 1995: 473; Uyar, 2012: 417.

³⁹ Flemming, 2018: 104.

⁴⁰ Kofoğlu, 2006: 144.

⁴¹ Kofoğlu, 2006: 162.

⁴² Flemming, 2018: 115; Kofoğlu, 2006: 191.

⁴³ Flemming, 2018: 117.

Mübarizüddin İshak Bey'in ölümünden sonra Hamidoğulları Beyliği'nin idaresi iki merkezden yürütülmüştür. İshak Bey'in yeğeni Muzafferüddin Mustafa Bey'in, Burdur'un idaresini eline aldığı Burdur'daki Muzafferüddin Medresesi kitabesinden anlaşılmaktadır. Mustafa Bey'in kuzeni olan İshak Bey'in oğlu Hızır Bey'de Eğirdir'in idaresini elinde tutmaktaydı⁴⁴.

Hamidoğulları, Isparta merkez olarak Burdur, Uluborlu, Keçiborlu ve Gölhisar'da hüküm sürmekteyken; 1389 senesinde meydana gelen Kosova Savaşı'nda Osmanlı Sultanı I. Murad'ın hançerlenerek şehit edilmesinden sonra yerine geçen oğlu Yıldırım Bayezid'e karşı Karamanoğulları ile iş birliği içine girmiştir. Hamidoğulları, Karamanoğlu ile bu iş birliği üzerine 1391 senesinde Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid tarafından ortadan kaldırılmıştır⁴⁵. Böylece Burdur, Osmanlı egemenliğine girmiş ve Kütahya merkezli Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır⁴⁶.

1402 senesinde Timur'un Osmanlı'ya karşı Ankara Savaşı'nda zafer kazanmasının ardından Hamideli olarak anılan bölge Burdur dahil yağmalanmış, yakılıp yıkılmıştır⁴⁷. Fetret devrinde Hamidoğulları yeniden kurulmak istenmişse de başarılı olunamamıştır.

1478 sayımına göre Burdur, diğer Hamid Sancağı kazalarına göre küçük kalmış görünmektedir. Cami, Burcu Mescidi ve Yeni Mescit olmak üzere üç Müslüman ve bir Hristiyan mahallesi olmak üzere 4 mahalleden oluşan Burdur'da 126'sı Müslüman, 40'ı Hristiyan toplamda 166 nefer bulunmaktaydı⁴⁸.

16. yüzyılın hemen başında Safevi Devleti'ni kuran Şah İsmail, Anadolu'daki Osmanlı'ya tabii Şii-Alevileri kendi yanına çekmek için dailerini veya halifeleri propaganda amacıyla Orta ve Güneybatı Anadolu'ya göndermiştir. Geçim sıkıntısı çeken Teke (Antalya) ve Hamid (Burdur-Isparta) yöresi de dahil olmak üzere Osmanlı Levendleri mezhepsel olarak türdeş oldukları Şah İsmail'e kitleler halinde gitmişlerdir. II. Bayezid, Kızılbaş Türklerin Safevi Devleti'ne olan göçünü önlemek için tedbirler almak zorunda kalmıştır. Bu Türklerden bazılarını Modon ve Koron Kalelerine sürgün etmiştir⁴⁹.

Antalya ve çevresinde ortaya çıkan Şahkulu, II. Bayezid'in idari işleri vezirlere bırakarak pasif kalması ve şehzadeler arasındaki taht kavgasından dolayı yaşanan boşluktan faydalanarak etrafında kısa sürede topladığı adamlarıyla harekete geçmiştir. Şahkulu'nun etrafında Kızılbaşlardan başka dirlikleri elinden alınan tımarlı sipahiler, yerel yöneticilerin

⁴⁴ Kofoğlu, 2006: 222-224.

⁴⁵ Kofoğlu, 2006: 285.

⁴⁶ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 2016: 5.

⁴⁷ Arıkan, 1988: 20.

⁴⁸ Arıkan, 1988: 55.

⁴⁹ Akdağ, 2018b: 109.

görevlerini kötüye kullanmaları ve rüşvet almalarından bunalan reaya⁵⁰, eski toprak sahibi aileler, Osmanlı'nın iskân ve merkezileştirme politikasına karşı olan Türkmenler toplanmışlardır⁵¹.

İsyanlar o derece şiddetli hale gelmiş ki Şehzade Korkut, Antalya'dan Manisa'ya giderken Şahkulu'nun isyancıları tarafından otağı soyulmuştur⁵². Burdur, Isparta, Keçiborlu, Sandıklı, Korkuteli, Gölhisar çevresinde soygunlar ve katliamlar yapan Şahkulu ve adamları Kütahya'yı da alarak Bursa'ya kadar ilerlemişlerdir⁵³.

Güçlkle bastırılan Şahkulu isyanının ardından Burdur'un da dahil olduğu bazı yerlerdeki Kızılbaş Türkmenler, yaşadıkları yerlerden sürülmüş ya da kendi istekleri ile İran'a göç etmişlerdir. Bunlardan kalan topraklar ise resm-i zemin kaydedilmiştir⁵⁴.

1522 sayımında 121 nolu Tapu Tahrir Defteri'ne göre nefer sayısı 369'u Müslüman, 39'u Hristiyan olmak üzere 408'e çıkmış, hane sayısı da 238'dir. 1568 tarihli deftere göre yukarıda sayılan dört mahalleden başka Debbağhane, Demir Mescidi, Karagöz Mescidi, Nurullah Çelebi Mescidi, Mehmet Kethüda mahalleleri kurulmuştur. Buna göre 379 haneden oluşan Burdur'un 773 neferinden 702'si Müslüman, 71'i Hristiyan'dır⁵⁵.

Osmanlı tahtına I. Süleyman'ın geçmesinden sonra boşalan devlet hazinesini doldurmak için köylünün üzerindeki vergi yükünü artırma yoluna gidildi. Bu uygulama 1526 yılından itibaren kısa sürede Anadolu'da yeni ayaklanmalara neden oldu. Diğer yandan levendlerin küçük gruplar halinde örgütlenerek hırsızlık, adam öldürme, kervanları yağmalama, fuhuş gibi olaylara girişmesi toplumun güvenliğini tehlikeye atmıştı. Çiftbozanlığın artmasıyla devlet kapısında iş bulma umuduyla medreselere giden köylü gençlerinin sayısının artması ve bunların devlet kapısında iş bulamaması, ruhsal sağlığını bozacak ortamlarda yaşayan suhtelerin ahlaksız, saldırgan kişiler olmasına neden olmuştur. Suhtelerin halkın oğlanlarını, kızlarını kaçırmak, halkı soymak, içki içmek gibi ahlak dışı hareketleri de toplumun güvenliğini sarsmaktaydı. 16. yüzyıl boyunca süren levend ve suhte hareketleri Burdur ve çevresine de ciddi zararlar vermiştir⁵⁶.

1596 yılında meşhur Celali önderlerinden Neslioğlu Mehmed, Burdur, Denizli ve Isparta halkından sekban bölükleri halinde kendi yanına adam toplamıştır. Dört-beş bin levendi etrafında toplayan Neslioğlu bütün bu sahayı ele geçirmiş ve zulmü her geçen gün artmıştır.

⁵⁰ Akdağ, 2018b: 110.

⁵¹ İnalçık, 2014: 36-37.

⁵² Uzunçarşılı, 2011b: 230; Akdağ, 2018b: 110.

⁵³ İnalçık, 2014: 37; Uzunçarşılı, 2011b: 255.

⁵⁴ Arıkan, 1988: 21-22.

⁵⁵ Arıkan, 1988: 55-56.

⁵⁶ Arıkan, 1988: 25-32.

Neslioğlu'nu yakalamaya kimsenin gücü yetmemekteydi. Tehlikenin boyutu artmasıyla yayınlanan fermanda yanındaki sekbanın Neslioğlu'nun yanından ayrılarak işine gücüne dönmeleri, yoksa ailelerinin ve akrabalarının katledilecekleri duyurulmuştur. Sekbanların Neslioğlu Mehmed'in yanından ayrılmasıyla güçsüz kalan Neslioğlu'nun ele geçirilmesi planlanmıştır⁵⁷.

17. yüzyılın başında Burdur ve Isparta çevresinde bu sefer Kınalıoğlu Mustafa, 4.000 adamıyla dolaşarak birçok kişiyi katletmiş, yerleşim yerlerini basıp halkın mallarını yağmalamışlardır. Burdur kazasının Bartam köyü nazırı olan Derviş Nazır'da yanına eşkıyalar toplayarak bu çevrede tahribatlarda bulunmuştur⁵⁸. Bartam köyüne 500 atlı ve 80 sekban ile gelerek birçok kimseyi bağlamış, bu kişilerin binlerce akçesini almıştır. Daha sonra da köyü soymaya devam etmiş, gönderdiği subaşı, köy halkına dayak ve işkence uygulayarak 25.000 akçesini almıştır. Son yağmadan kısa süre sonra da köyü bir gece yarısı basıp ne var ne yoksa hepsini yağmalayıp 15 kişiyi de zincirleyip götürmüşlerdir⁵⁹. Yerel yöneticilerin halka karşı gerçekleştirdikleri zulmün önüne geçmek için 1609 yılında Hamid kadılarına bir ferman gönderilmiştir. Bu fermana göre: sancakbeyi, subaşı ve ademlerin il üzerine çıkmamaları, halkın evlerine konmamaları, mallarına el koymamaları, lazım olanın narh-ı cari üzere ihtiyarları ile satanlardan akça ile satın almaları, reayadan kulluk parası almamaları emredilmekteydi⁶⁰.

1710-1725 seneleri arasında Osmanlı'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi Burdur ve çevresinde de mütegalibeler türemiştir. Bunlardan Uluborlu'da bulunan Sipahi Hüseyin'in kendi halinde bulunmayıp, reaya ile fakir halka zulmettiği ve düşmanlık beslediği için Burdur kadısına, emrindekilerle birlikte başka yerlere sürülmesi ferman olunmuştur⁶¹.

1800- 1820 arası dönemde eşkıya baskınlarından bunalan Senirkentli 100 hane buradan Burdur'a göç etmekte çare bulmuştur. Aynı dönemde Mısır'dan da bir topluluk Burdur'a göç ederek Üçdibek ve Sinan mahallelerine yerleşmişlerdir. Bu yıllarda çoğunluğu Alevi olan başka bir topluluk da Burdur'a gelerek Delibaba ile Divanbaba mahallelerine yerleşmişlerdir⁶². Yaşanan bu göçler o dönemde Burdur'un sakin bir yaşantı sürdüğünün göstergesidir.

1823-1824 senelerinde Burdur'da voyvoda olarak görev yapan Karaosmanzade Ebubekir Ağa, Burdur ve bağlı olan kaza ile nahiyelerde halka kötülüklerde bulunmuştur. Yöre halkının vermesi gereken zorunlu vergilerden başka akçe güzeştesi, mürür ve ubur masrafı ve

⁵⁷ Akdağ, 2018b: 342-343.

⁵⁸ Akdağ, 2018b: 385-386.

⁵⁹ Akdağ, 2018b: 392-393.

⁶⁰ Arıkan, 1988: 34-35.

⁶¹ *Yurt Ansiklopedisi*, 1982: 1554.

⁶² Candeğer, 2017: 12.

başka isimlerle vergiler koyarak halkı bir nevi haraca bağlamıştır. Firari durumda olan 700-800 eşkiyayı kendi emri altına alarak halka zulmetmelerine, Burdurlu kadınların tecavüze uğramalarına göz yummuştur. Masum bazı kişileri mahkeme kararı olmaksızın hapse atmış, hatta bazılarını öldürmüştür. Voyvoda Ebubekir hakkında İstanbul'a yapılan şikayetlerin sayısının artması üzerine bir mübaşir görevlendirilerek Burdur ve bağlı kazalarında soruşturma başlatılmış, hazırlanan rapor neticesinde Voyvoda Ebubekir Ağa görevinden azledilerek malvarlığına el konulmuş ve Denizli'de zorunlu ikamete mecbur edilmiştir⁶³.

Asker ve vergi potansiyelini öğrenmek amacıyla 1831 senesinde yapılan nüfus sayımına göre Burdur'un erkek nüfusu 9.188'dir. Nüfusun 8.505'i Müslüman, 683'ü Hristiyan'dır⁶⁴. Şehir ve köy ayrımı yapılarak gerçekleşen 1833 senesi nüfus sayımına göre şehirde 5.043 Müslüman ile 693 Hristiyan, toplamda 5.736 erkek varken, köylerde 3.447 Müslüman bulunmakta olup, gayrimüslim nüfus yoktur. Burdur'un toplam erkek nüfusu ise 9.183'tür⁶⁵.

1840 yılında Burdur'da fetaret olarak adlandırılan bir olay gerçekleşmiştir. Bir süredir Burdur'a hâkim olan Baki Beyler⁶⁶ ailesi, 1835 yılında Burdurlu Çiloğlu ailesinden Mustafa Ağa'nın⁶⁷ nahiye müdürü olmasıyla iktidarı kaybetmişlerdir. Bu durum Baki Bey ailesinin zoruna gitmiş ve 1840 yılında durumdan memnun olmayan Yenice Mahallelilerle birlikte nahiyenin idare heyeti toplantı halindeyken hükümet konağını basmış ve Hacı Ali, Hacı Mahmut, Hüseyin ve Osman Efendileri gaddarca öldürmüşlerdir. Çiloğlu Mustafa bu baskından kaçarak kurtulmuştur. Sonra Burdur'un idari olarak bağlı bulunduğu Konya'ya ve oradan da İstanbul'a giderek hükümetin şeref ve nüfuzunun iadesini talep etmiştir. İbrahim Paşa komutasındaki iki tabur askerle Burdur'a gelerek idareyi kontrol altına almışlar ve asiler de çeşitli yerlere sürülerek cezalandırılmışlardır⁶⁸.

1844 senesi nüfus sayımı ise hane bazlı gerçekleştirilmiştir. Bu sayımdan Burdur'da 2.456 Müslüman hanesi, 264 Hristiyan hanesi ile birlikte toplamda 2.720 hane bulunmaktadır⁶⁹.

Yapılan idari değişikliklerle Burdur (Terkemiş), 1856 yılında Karaman eyaletine bağlı bir liva olmuştur. Burdur livasının altı kazası bulunmaktaydı. 1864 Vilayet Nizamnamesi'nin

⁶³ Tızlak, 2008: 43-71.

⁶⁴ *Yurt Ansiklopedisi*, 1982: 1554.

⁶⁵ Bütün, 2001: 21.

⁶⁶ Metin Özata'nın "*İlk Çağlardan Kurtuluş Savaşı'na Burdur Tarihi*" adlı eserinde ve "*Yurt Ansiklopedisi*"nde "Çelik Paşa Oğulları" olarak geçmektedir. Bak. Özata, 2009: 23; *Yurt Ansiklopedisi*, 1982: 1554.

⁶⁷ Hasan Kür'ün Şer'iyye Sicilleri'nin 210 numaralı defterini transkripsiyonu ve değerlendirmesiyle hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde Çiloğlu Mustafa'nın, 14 Kasım 1843 tarihinde kaza müdürü olan kardeşi Çiloğlu Mehmed Ağa'nın ölümü üzerine kaza müdürü olduğu görülmektedir. Resmi kaynağı baz alırsak "fetaret" olarak anılan olayın tarihi yanlıştır. Kaza müdürü dönemlendirmesinin yanlış olma ihtimalini Aşık Vecaii'nin manzum tarihçesinde "Mustafa korkudan geydi külâhı" dizesinde Mustafa'nın adını vermiş olması ortadan kaldırmaktadır. Bak. Kür, 2008: 8-9; Erdem, 2012: 13.

⁶⁸ Erdem, 2012: 9-10.

⁶⁹ Bütün, 2001: 21.

ardından Burdur, Konya vilayetinin Hamit sancağına bağlı bir kaza olmuştur. 1871 Vilayet Nizamnamesi'nin ardından ise Konya vilayetine bağlı bir liva statüsüne yükselmiştir⁷⁰.

3 Ekim 1914 tarihinde saat 00:07'de Burdur ve Isparta'yı etkileyen 6.9 şiddetinde bir deprem meydana gelmiştir. Deprem Avusturya'nın Viyana kentinde hissedilecek kadar şiddetli olmuştur. Depremi oluş sebebinin 21 Ağustos 1914 tarihinde gerçekleşen güneş tutulmasına bağlayan kesimler vardır⁷¹. Fethiye-Burdur Fay zonunun kuzey kısmında meydana gelen deprem Burdur'un güney kesiminde beş kilometre uzunluğunda kayma eşikleri meydana getirmiştir⁷². Büyük depremin ardından altı gün süren artçı sarsıntılar yaşanmıştır. Burdur'da 2.000'e yakın ev yıkılmış ve 1.500'den fazla insan göçük altında kalarak hayatını kaybetmiştir; resmi kaynaklara göre ise bu sayı Burdur merkezde 501, köylerde ise 156 olmak üzere toplamda 657 kişidir⁷³. Yol inşaatı için daha önceden Burdur'a gelmiş olan yol işçileri depremden sonra aktif olarak yardım çalışmalarına katılmış ve 110 Burdurlunun enkaz altından sağ olarak çıkarılmasını sağlamışlardır⁷⁴.

Depremi olduğu sırada Konya Valisi Azmi Bey, Burdur'da bulunmaktaydı ve Dahiliye Nezareti'ni yaşanan felaket hakkında hemen bilgilendirerek gerekli yardımların bir an önce bölgeye ulaşmasını istemiştir. Hilal-i Ahmer Cemiyeti ise Dr. Nafiz Bey'in başında olduğu ve bundan başka Op. Dr. Hulki Bey ile sekiz hasta bakıcının yer aldığı sağlık heyetini Edremit Vapuru ile önce İzmir'e, oradan da deprem bölgesine göndermiştir. Cemiyet sağlık personelinin başka tıbbi malzeme, 60 balya çadır, yatak, yorgan, çamaşır ve erzak gibi barınma ve temel ihtiyaç malzemelerini de Burdur ve Isparta'ya ulaştırdı. Ayrıca ihtiyaç sahibi depremzedelere 41.300 kuruş nakdi destek sağlanmış, ilaveten 300 yorgan, 300 kat çamaşır ve gıda maddesi dağıtılmıştır⁷⁵. Evlerini kaybeden halk Kanlıkuyu mevkiinde çadırlar kurarak yeni evler inşaa edilene kadar burada yaşamak zorunda kalmışlardır⁷⁶.

Burdur'da depremin izleri 1919 yılında dahi silinmemiştir. 2 Mayıs 1919'da Burdur'a Heyet-i Nasiha ile gelen Yeni Gazete muhabiri Burhan Cavid, gazetesine gönderdiği telgrafta depremin neden olduğu felaketin izlerinin hala göze çarptığını, evlerin büyük bir kısmının hala harabe olduğunu, inşasına başlanan evlerin savaş nedeniyle yarım kaldığını, sokaklarda oluşan çukurların hala kapatılmadığını söylemektedir⁷⁷.

⁷⁰ Baykara, 2019: 220; Ortaylı, 2018: 64; Salname-i Vilayet-i Konya 1285/1868: 47; Salname-i Vilayet-i Konya 1289/1872: 52.

⁷¹ <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/> (erişim tarihi: 16.11.2019); Elmacı, 2000: 51-52.

⁷² Şahin vd. 2005: 912.

⁷³ "Hatıratlarda 1914 Burdur-Isparta Depremi", *Yeni Gün*, 04.10.2017.

⁷⁴ Özata, 2020: 35.

⁷⁵ Akgün ve Uluğtekin, 2020: 203.

⁷⁶ Özata, 2020: 268.

⁷⁷ Çelebi, 2020: 143, 146.

1914 senesinde deprem felaketinin ardından Çeşmedamı'ndan Uzun Çarşı'ya kadar olan alanda yaklaşık 150 evi kullanılamaz hale getiren büyük yangınla Burdur ikinci felaketini yaşamıştır⁷⁸. Aynı yıl içinde iki büyük felaketi yaşanması üzerine Belediye Reisi Hacı Ahmet Efendi, şehrin yeniden imarı için Avusturyalı uzmanlar getirterek yeni bir şehir planı hazırlatmıştır. Bu yeniden imar işinde öncelik kapanan yolların yeniden açılması ve tahrip olan altyapının yeniden inşasıdır. Avusturyalı uzmanlar tarafından hazırlanan şehir planı 1948'de onaylanan imar planına kadar uygulanmıştır⁷⁹.

Burdur'da yaşanan depremin yaraları sarılmadan Osmanlı Devleti kendisini Birinci Dünya Savaşı içerisinde buldu. Deprem dolayısıyla silah altında bulunan Burdurlu ve Ispartalı askerler memleketlerine gönderilmişlerdi, seferberliğin ilan edilmesiyle birlikte tekrar birliklerine dönmek zorunda kalmışlardır⁸⁰.

Birinci Dünya Savaşı döneminde Burdur'da sıcak çatışma yaşanmamıştır. Burdurlu askerler başta Çanakkale Cephesi olmak üzere çeşitli cephelerde savaşa aktif olarak katılmışlardır. Burdur merkez kaza ve merkez köylerinden cepheye giden askerlerden 311'i şehit olmuştur. 237'si (69'u Burdur Merkez kaza mahallelerinden, köyler hariç) Çanakkale Cephesi'nde şehit düşmüş, 20'si Galiçya, 16'sı Şark, 12'si Irak, 11'i Romanya, 6'sı Filistin, 3'ü Arabistan ve 6'sı bilinmeyen bir cephede şehit olmuşlardır⁸¹.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Burdur çekirge istilalarıyla da uğraşmak zorunda kalmıştır. Yerli bir tür olarak kabul edilen Fas Çekirgesi 1914, 1915, 1916 ve 1917 seneleri boyunca Burdur'un tarımsal üretimine zararlar vermiş, geçimini çiftçilikle sağlayan halk vergisini ödeyemez duruma düşmüştür⁸².

Savaş dönemi olması sebebiyle erkek nüfusun cephe hatlarında olması ve kadınlarla çocukların çekirge ile mücadelede yetersiz kalması sebebiyle Burdur çekirgenin yatağı haline gelmiş, yumurtalarını tarım arazilerine bırakmıştır. Burdur'daki çekirge popülasyonunun çokluğu Antalya'nın Elmalı ve Korkuteli kazaları için de sorun olmuş ve bu kazalara kadar yayılmıştır. Batı Anadolu'yu adeta esir alan çekirgeler Osmanlı yönetimini harekete geçirmiş ve Almanya'dan uzmanlar getirtilerek Burdur'un da içinde yer aldığı 14 sancakta mücadele müdürlükleri kurmuşlardır. Çekirge ile mücadelede amele taburlarından da yararlanılmıştır⁸³.

⁷⁸ Duygulu, 2005: 1341.

⁷⁹ Duygulu, 2005: 1341,1354.

⁸⁰ Özata, 2020: 37.

⁸¹ Köstüklü, 1999: 9-11; Yakıt, 2005: 810.

⁸² Özer, 2016: 202.

⁸³ Özer, 2016: 30-31,71-72,103-104.

1916-1917 senesinde Burdur'da tarım yapılan 295.207 dönüm arazinin 60.685 dönümü çekirge yumurtası ile kaplıdır. Bu arazilerden çekirge yumurtası toplamakla mükellef olanlarca 111.900 kilogram çekirge yumurtası toplanarak itlaf edilmiştir⁸⁴.

28 Mart 1919 tarihinde Antalya'ya işgal eden İtalyanlar, işgallerini iç kesimlere doğru genişletme amacındaydı. 8 Nisan 1919 tarihinde İtalyan işgal komutanı Alessandro Ciano ile siyasi temsilci Marki Ferrante Burdur'a gelmişlerdir. Burdur'da mutasarrıfla görüşen İtalyanlar demiryolu imtiyazı için Burdur'a geldiklerini, bu sebeple Antalya'dan Burdur'a mal nakletmek istediklerini ve halkın bunu isteyip istemediklerini öğrenmek istediklerini belirtmişlerdir⁸⁵. Bu ziyaretle Burdur'un işgal öncesi durumunun kontrol edildiği ve işgale zemin hazırlandığı şüphesizdir. Ayrıca işgal öncesinde Burdur ve çevresinde eşkıyalık hareketleri de çoğalmıştır. İtilaf devletlerinin asayişsizliği bahane ederek Anadolu'nun çeşitli bölgelerini işgal ettiği bir dönemde Burdur'da ortaya çıkan bu eşkıyalık hareketi de düşündürücüdür⁸⁶.

Birinci Dünya Savaşı döneminden itibaren doğan otorite boşluğu ve mütarekeden sonra silahlı kuvvetlerin tasfiyesi ile Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Burdur'da da eşkıyalar türemiştir. Söz konusu eşkıyaların en ünlüsü Kaz Ahmet ve çetesi olmuştur. 1919'un Mart ve Nisan aylarında ortaya çıkan Kaz Ahmet Çetesi ciddi bir asayiş sorunu oluşturmaktaydı. Bu durum da İtalyan işgaline kapı aralamaktaydı. Jandarma ve 23. Tümen'e bağlı bir tabur gerekli tedbirleri alarak takibe başlamışsa da yeterli olamamış ve çetenin güçlenmesinin önüne geçememiştir. Kaz Ahmet çetesinin takibi sırasında 1 Haziran 1919 tarihinde Tefenni kazasına bağlı Karaman köyü yakınında yaşanan bir çatışmada üç adamı sağ, bir adamı yaralı ve bir adamı ölü olarak ele geçirilmiştir. Ancak Kaz Ahmet bu çatışmadan kaçarak kurtulmuştur. 16 Temmuz'da Tefenni'de girilen çatışmada beş adamını kaybeden Kaz Ahmet iki yerinden yaralanmışsa da yakalanamamıştır. Güvenlik güçlerinin takipleri sonucu kısa süre sonra Sertaç nahiyesi, Bademli Dağı'nda tekrar çete ile çatışmaya girilmiştir. Bu çatışmadan da yaralı olarak kurtulan Kaz Ahmet, ancak 13 Kasım 1919'da yakalanarak Burdur Hapishanesi'ne kapatılmıştır. Burdur'dan Isparta Hapishanesi'ne sevk edilmekteyken Kışla köyü yakınlarında öldürülmüştür⁸⁷.

Burdur ve çevresindeki eşkıyalık olayları Kaz Ahmet'le sınırlı kalmamıştır. 25 Haziran 1919 tarihinde Burdur Belediye Başkanı Ahmed Efendi'nin kardeşi Abdülbaki Beyzade Saim Bey, Yarışlı Çiftliği'nden Burdur'a gitmekteyken asker kaçaklarından oluşan bir grup tarafından öldürülerek parası ve eşyaları gasp edilmiştir. Takipte olan bir müfreze tarafından

⁸⁴ Özer, 2016: 122,125.

⁸⁵ Aker, 2006: 30.

⁸⁶ Köstüklü, 2006: 19.

⁸⁷ Köstüklü, 1999: 193-194; Gönüllü, 2010: 623-624.

yakalanan eşkıyalar suçlarını itiraf etmişlerdir. Burdur Belediye Başkanı'nın Askerlik Şube Başkanı Miralay İsmail Hakkı'dan suçluların cezalandırılmasını istemesi üzerine, yapılan yazışma neticesinde 2.Ordu Müfettişliği bir Divan-i Harp kurularak suçluların muhakemesinin yapılarak dosyalarının gönderilmesini emretmiştir⁸⁸.

Burdur ve çevresindeki eşkıyalık faaliyetleri Halide Edip Adivar'ın Türk'ün Ateşle İmtihanı adlı İstiklal Savaşı anılarını anlattığı eserinde de yer almıştır. 16 Ocak 1922 tarihinde Antalya'dan Akşehir'e gitmekte olan Halide Onbaşı, Burdur yakınlarında karşılaştığı eşkıya grubuyla yaşanan olayı ve Burdur'da kaldığı bir otelde de sürekli olarak eşkıyalıktan bahsedildiğini ve bu sırada karşılaştığı eşkıya grubu liderinin Mahmut adında biri olduğunu öğrendiğini anlatmaktadır⁸⁹.

Damat Ferid Paşa Hükümeti'nin gündeminde işgal altında bulunan bölgelerde milli direnişi kırmak, halkın hanedana mutlak bağlılığını sağlamak, İttihatçılara karşı Anadolu'da Hürriyet ve İtilaf'ı örgütlemek, Müslüman ve gayri müslim halk arasındaki gerginliğe son vermek ve Anadolu'nun durumunu tespit etmek amacıyla Nasihat Heyetleri kurularak Anadolu'ya gönderilmesi bulunmaktaydı⁹⁰.

Anadolu'ya gönderilecek olan Heyet-i Nasiha II. Abdülhamid'in oğlu olan Şehzade Abdürrahim Efendi başkanlığında kuruldu. 16 Nisan 1919'da İstanbul'dan hareket eden heyet Bursa, Balıkesir, Manisa, İzmir, Aydın ve Denizli şehirlerinden sonra 2 Mayıs 1919'da Baladız İstasyonu'nda trenden inerek arabalarla Burdur'a geldi⁹¹.

Burdurluların duaları ve tezahüratları arasında şehre giren Heyet-i Nasiha'nın başkanı Şehzade Abdürrahim Efendi, hükümet meydanında toplanan kalabalığa padişahın selamını ilettikten sonra padişahın beyannamesini okumuştur. Bursa'dan Konya'ya kadar uğranılan bütün kentlerde okunan beyannamenin içeriği kısaca yaşanan felaketlerin sorumluluğunu İttihatçılara yüklemek, içinde bulunulan kötü durumdan kurtulmak için de Osmanlı saltanatına mutlak sadakat gerektiği şeklindeydi.

Heyetin hükümet meydanında halkla buluşmasının ardından Burdurlular tarafından heyetin şerefine 20 çeşit yemekten oluşan bir ziyafet verilmiştir. Bir gece Burdur'da konaklayarak istirahat eden heyet, 3 Mayıs günü arabalarla Antalya'ya hareketle Burdur'dan ayrılmışlardır⁹².

176. Alay Komutanlığı tarafından 20 Haziran 1919 tarihinde 57. Tümen'e gönderilen raporda İtalyan Miralay Viryoni komutasında 3.500 kişilik piyade alayı ile dört toplu, bir cebel

⁸⁸ Gönüllü, 2010: 625-626.

⁸⁹ Adivar, 2019: 273-274.

⁹⁰ Çelebi, 2020: 15.

⁹¹ Çelebi, 2020: 36, 142.

⁹² Çelebi, 2020: 143,147.

bataryası, bir makineli tüfek bölüğü, 40 otomobil, 300 hayvan ve 120 araba kuvvetin bulunduğu, 19 ve 21 Haziran tarihlerinde Burdur'a doğru hareket ettikleri bildirilmiştir⁹³.

ATASE arşivinde yer alan bir belgede ise Antalya'dan Burdur'a ilerleyen İtalyan kuvvetlerinin güzergahı, hangi noktalarda kuvvet bulundurdıkları haritada gösterilmiş ve altında not olarak Miralay Viryoni kumandasında 3.500 mevcutlu bir piyade alayı, dört toplu, bir seri cebel bataryası, bir makineli tüfek bölüğü, 500 sandık cephane, 20 bisiklet, 40 otomobil yazılmıştır⁹⁴.

57. Tümen Komutanı Miralay Mehmet Şefik (Aker) Bey'in hatıratına göre İtalyan kuvvetleri 21-22 Haziran tarihlerinde 150'şer kişilik iki piyade grubu halinde 5 otomobil, 120 yük hayvanı, 15 araba, 4 toplu seri dağ bataryası ile Burdur'a doğru harekete geçmiştir. Burdur yönüne sevk edilen bu İtalyan kuvvetlerinin ilk grubu 28 Haziran'da 1 yüzbaşı, 2 üsteğmen, 2 teğmen, 200 asker, 11 yük hayvanı, 5 ağırlık arabası ile Burdur'a yarım saatlik mesafede bulunan Kayapınarı'nda mola vermiş, 100'den fazla asker, 7 ağırlık arabası, 1 binek otomobil, 1 yük otomobili ve 38 katırdan oluşan ikinci grup Kurna'da çadırılı ordugâh kurmuştur. 300 asker, 1 yük otomobili, 15 katırdan oluşan üçüncü grup ise Çine (bugünkü Merkez kazaya bağlı Gökpinar köyü) ve Bucak'ta iki ayrı ambarlı karakol kurmuşlardır⁹⁵.

Nuri Köstüklü'nün eserinde verdiği bilgiye göre 20-21 Haziran'da 300 kişilik iki müfreze ile bir sıhhiye heyeti Burdur'a sevk edilmiştir. 23-24 Haziran gecesi ise 200 asker, 5 otomobil, 16 yük hayvanı, 5 araba askeri gereç Burdur'a gönderilmiştir. Dört günlük sevkiyatta toplamda 1 tabur asker, 1 batarya ve 8 nakliye arabası Burdur'a gönderilmiştir⁹⁶. Görüldüğü gibi Antalya'da karaya çıkan İtalyan kuvvetlerinden ne kadar silah ve teçhizatın Burdur'a gittiği hakkında kesin bir sayı söylemek mümkün olmamakla birlikte birbirine benzer ve yakın olanları doğru kabul edilebilir.

28 Haziran 1919'da Burdur'u resmen işgal ettiğini bildiren İtalyanlar, hükümet binası karşısında bulunan Halıcı Abdizade Edhem Efendi'nin evini kendilerine karargâh yapmışlar ve binaya bir de telsiz makinesi kurmuşlardır. Telsiz makinesinin direğini hükümet avlusuna diken İtalyanlar bu direğe bir de İtalyan bayrağı asmışlardır⁹⁷. Isparta'dan beraberinde Hafız İbrahim ve zeybeklerle Burdur'a gelen Demirci Mehmet Efe, İtalyan siyasi memurlarına hükümet avlusundaki bayrak konusunu açarak kaldırmalarını söylemiş ve ertesi gün bu bayrak kaldırılmıştır⁹⁸.

⁹³ ATASE, K:87, G:28.

⁹⁴ ATASE, K:47, G:168.

⁹⁵ Aker, 2006: 227.

⁹⁶ Köstüklü, 1999: 15.

⁹⁷ Köstüklü, 1999: 17; Kodaman ve Babacan, 1998: 45.

⁹⁸ Kodaman ve Babacan, 1998: 45.

Millî Mücadele döneminde Burdur halkını Millî Mücadele lehine örgütleyerek sevk ve idare edecek mahalli bir hükümet bulunmamaktadır⁹⁹. Burdur Mutasarrıfı Vasfi Bey, Millî Mücadeleye mesafeli, İstanbul Hükümeti'nin emirlerini harfiyen yerine getiren bir memurdur. İtalyan işgal kumandanına gönderdiği protesto telgrafında Konya Valiliği'nin İtalyan işgalini protesto etmesini emrettiği için protesto ettiğini belirtmiştir. Mecburiyetten İtalyan işgalini protesto eden Mutasarrıf Vasfi Bey, Burdur Askerlik Şube Başkanı Miralay İsmail Hakkı Bey'in Burdur silah depolarında bulunan silahları Sarayköy Müfrezesi'ne Dinar İstasyonu'ndan demiryolu ile göndermesini Eğirdir'de bulunan İngiliz denetim subayına bildirmiştir¹⁰⁰. Ayrıca 57. Tümen Komutanı Miralay Mehmet Şefik Bey ile 11. ve 12. Askerlik Dairesi Başkanlarının Enver Paşa yanlısı olduklarını ve bu sebeple görevlerinden azledilmelerini Konya Valiliği'nden talep etmiştir¹⁰¹. Burdur Mutasarrıfı Vasfi Bey'in tutumu II. Ordu Müfettişi Cemal Paşa'nın (Küçük Cemal) Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafa da yansımıştır. Cemal Paşa telgrafında askeri kanadın şehirli ve köylü halkı bilinçlendirdiklerini, ancak mahalli idarecilerin işgalci devletlerin arzu ve emellerini üstün görmeye memur edilmişler gibi davranarak askerin girişiminin boşa çıkarılmakta olduğunu, mutasarrıfın da bu tarz hareketlerinin olduğunu rapor etmiştir¹⁰². Mahalli idarenin kötü yönetimi ve boş vermişliği sebebiyle Kasap Kör İbrahim, çalınan yüz lirasının peşine düşerek yerel idareye başvurmuş ve ret cevabı almıştır. Bunun üzerine İtalyanlara başvurmak zorunda kalmıştır. Bu fırsatı kaçırmak istemeyen İtalyanlar ise kentte devriye gezdirmişlerdir¹⁰³.

İtalyanlar, işgal ettikleri bölgelerdeki halkla iyi geçinme yolunu tercih etmiş, halkın eksikliğini duyduğu kamu hizmetlerinin yerine getirilmesine çalışmışlardır. Böylece halkın İtalyan işgaline itiraz etmemesini, hatta kendi istekleriyle tahakkümleri altına girmelerini sağlamayı ummuşlardır.

Burdurluların İtalyan himayesini istemeleri durumunda bazı kişilere otomobil verileceği, ziraatla uğraşanlar için makine getirileceği, asayişin sağlanması için uçaklarla eşkıya takibi yapılacağı gibi vaatleri bulunmaktaydı. İşgal ettikleri birçok yerde olduğu gibi Burdur'da da İtalyan okulu açmışlardır. İki İtalyan rahip tarafından Hacı Agop'un evi kiralanarak burada Müslüman, Rum ve Ermeni öğrencilere ders verilmiş, aynı zamanda da Hristiyanlık propagandası yapılmıştır. 1920 yılında açılan bu okul fazla uzun ömürlü olamamış, 1921 yılının Nisan ayında kapanmıştır. Eğitimin dışında sağlık alanında da İtalyanların hizmette

⁹⁹ Ünal, 2016: 83.

¹⁰⁰ Aker, 2006: 228, 150-151.

¹⁰¹ Aker, 2006: 152; Bayar, 2018a: 865-866.

¹⁰² Bayar, 2018b: 71.

¹⁰³ Aker, 2006: 228; Köstüklü, 1999: 19.

bulundukları görülmektedir. Sağlık işlerinin görülmesi için İtalyan Tabip Francesco Gargiulo'yu Burdur'a göndermişlerdir¹⁰⁴.

Yabancı denetimi ve işletmesi altında olan demiryolunu Türkler kullanamazken, bu engeli aşmaları için İtalyanlar tarafından isteyen Türklere İtalyan vesikası ve pasaportu vermişlerdir. Bu vesika ve pasaport sayesinde Türkler demiryolunu kullanarak seyahat edebiliyorlardı. Burdur merkeze bağlı Üçdibek Mahallesi'nde ikamet eden Ahmed Cemal isimli şahıs İtalyanlardan almış olduğu himaye vesikası sebebiyle tutuklanmıştır. Mahalli idarecilerin önlemlerine rağmen bu pasaportları edinerek seyahat edenlerin sayısı küçümsenmeyecek derecededir¹⁰⁵.

28 Haziran 1919'da başlayan İtalyan işgal dönemi iki yıla yakın sürmüş ve Burdur'da bulunan işgal kuvvetleri 1921 yılının Mayıs ve Haziran aylarında kısım kısım çekilerek işgal sona ermiştir¹⁰⁶.

Burdur'da işgaller karşısında milli teşkilatlanmaya bakılacak olursa Kuva-yı Milliye fikrinin ilk çıktığı yer olması bakımından önemlidir. İzmir'in Yunan işgaline uğramasından hemen sonra Miralay İsmail Hakkı Bey, bağlı bulunduğu 57. Tümen Komutanı Miralay Mehmet Şefik Bey'e halk arasında teşkilatlanarak silahlanmayı teklif etmiştir. Burdur'da milli teşkilatlanma çalışmalarının karşısında Konya Valisi Cemal Bey ve Burdur Mutasarrıfı Vasfi Bey yer almışlardır. Konya Valisi Cemal Bey, Burdur Askerlik Şube Başkanı Miralay İsmail Hakkı Bey'in milli teşkilat kurmak için çalışmasının Burdur ve Isparta'nın İtalyanlar tarafından işgaline neden olacağını savunmaktaydı. 68. Alay Komutanı Vehbi Bey'in 23. Tümen Komutanı Ömer Lütfi Bey'e gönderdiği bir telgrafta Burdur'da Redd-i İlhak Cemiyeti'nin kurulmasının Mutasarrıf Vasfi Bey'in engellemeleri sebebiyle kolay olmayacağını bildirmiştir¹⁰⁷.

Mahmut Bey'in Köşk'te Umum Kuva-yı Milliye merkezine göndermiş olduğu telgraftan Mutasarrıf Vasfi Bey'in tüm engellemelerine rağmen 19 Ağustos 1919'da Burdur Heyet-i Milliyesi kurulduğu görülmektedir¹⁰⁸.

Mutasarrıfın baskıları sebebiyle Sivas Kongresi'ne delege gönderemeyen Heyet-i Milliye yönetiminin pasif kaldığı söylenebilir. Bu durum Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'yı harekete geçirmiş ve 20 Aralık 1919'da Albay İsmail Hakkı ve Hafız İbrahim'e gönderdiği telgraf ile Burdur teşkilatının yeniden düzenlenmesini, faal olması için çaba gösterilmesini istemiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine 1920'nin Ocak ayında Burdur

¹⁰⁴ Çelebi, 2002: 146-153

¹⁰⁵ Ünal, 2016: 84; Çelebi, 2002: 142.

¹⁰⁶ Köstüklü, 1999: 21.

¹⁰⁷ Köstüklü, 2011: 161-162.

¹⁰⁸ ATASE, K: 462, G:184.

Heyet-i Millisinde değişikliğe gidilerek heyetin reisliğine Belediye Başkanı Ahmed Efendi getirilmiş, heyet üyeliklerine de Müftü Halil Efendi ve Süleyman Beyzade Mahmud Bey gibi daha özverili ve halkın takdirini kazanan isimler getirilmiştir. Heyet-i Temsiliye'nin emri üzerine Meclis-i Mebusan üyeliği için Burdur'dan Hüseyin Bey'i göndermişlerdir¹⁰⁹.

Birinci Nazilli Kongresi'nin toplandığı sırada henüz kurulmamış olan Burdur Heyet-i Milliyesi, 19-23 Eylül 1919 tarihlerinde toplanan İkinci Nazilli Kongresi'ne Burdur'dan Şamdanizade Osman ve Tayyazade Osman Beyleri delege olarak göndermişlerdir¹¹⁰. Bu kongre Sivas Kongresi'ne mesafeli ve İstanbul Hükümeti ile arayı açmak istemeyen bir yapıdaydı. Sivas Kongresi'nde alınan bütün redd-i ilhak cemiyetlerinin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine dönüştürülmesi kararına direnmiş ve özerk kalma yolunu seçmişlerdir. Ancak Nazilli Kongresi'ne delege gönderen Burdur Heyet-i Milliye'sinin kongrenin bu kararlarını çok da benimsemediği görülmektedir. Nitekim BMM'nin açılmasıyla Burdur'dan Halil Hulusi (Ermiş) Efendi, Ali Ulvi, Fahrettin, İsmail Hakkı, Veli (Saltıkgil), Mehmet Akif (Ersoy), İsmail Suphi (Soysallıoğlu) ve Şevket (Candaner) Beyleri 1. Dönem Mebusu olarak Ankara'ya göndermiştir. Nazilli heyeti TBMM açılmasına rağmen etkinliğini devam ettirmeye çalışmış ancak 4 Temmuz 1920'de sona ermiştir¹¹¹.

Yunan saldırılarının şiddetlendiği 1920 yılı Haziran ayından itibaren Nazilli'de bulunan Güney Cephesi Heyet-i Merkeziyesi işgal sahasının genişlemesi sebebiyle Burdur'a nakledildi. Bu naklin ardından Burdur Heyet-i Milliyesi'nin adı belgelerde bulunmamakta ise de Güney Cephesi Heyet-i Merkeziyesi'ne dahil edilmiş olması muhtemeldir. 57. Tümen Komutanı Miralay Nazmi Bey'in Burdur Heyet-i Milliyesi'nin önemini kaybederek Demirci Mehmet Efe'ye hizmet eder hale geldiğini savunması üzerine 29 Eylül 1920 tarihinde lağvedilmiştir. Kapatılan bu cemiyetin üyelerinden bazılarının Demirci Mehmet Efe'ye olan yakınlığı ve Efe'yi dolduruşa getirdiği söylenmesi¹¹² Ankara'nın Burdur'daki milli teşkilatlanmalara temkinli yaklaşmasına neden olduğu açıkça görülmektedir. Kapatma kararının ardından Burdur Müdafaa-i Milliye Heyet-i Merkeziyesi adında yeni bir milli heyet teşkil edilmiştir¹¹³.

Ayrıca Burdur'un çeşitli yerlerinden toplanan milli kuvvetler Denizli ve Isparta'da kurulmuş olan kuvvetlere katılmaktaydı. Silahlı bir milli teşkilat kurulması fikrinin Miralay İsmail Hakkı Bey tarafından ilk olarak önerildiği yer olan Burdur'da milli kuvvet ancak 1920 yılının Ekim ayında kurulabilmiştir. Çelikalay adını alan bu kuvvet büyük ölçüde Demirci Mehmet Efe'nin yardımıyla kurulan 300 kişiden oluşan bir kuvvetti. Ayrıca Demirci'nin emri

¹⁰⁹ Köstüklü, 1999: 93-94; Köstüklü, 2011: 162-163.

¹¹⁰ Albayrak, 1998: 113.

¹¹¹ Tanör, 2016: 243-245; Köstüklü, 2011: 164.

¹¹² Akcan, 2014: 210.

¹¹³ Köstüklü, 1999: 94-95.

ile Çelikalay'a Burdur Askerlik Şubesi tarafından 70 silah ile 12.000 cephane verilmiştir. Demirci Mehmet Efe'nin kontrolünde olan Çelikalay, düzenli orduya geçilmesi sürecinde Demirci Mehmet'in olası bir isyanına karşı kuruluşundan çok kısa süre sonra lağvedilmiştir¹¹⁴.

Millî Mücadele döneminde Sivas merkezli olmak üzere Anadolu'nun çeşitli yerlerinde kadınlar da milli teşkilatlar kurmuşlardır. Bu arada Burdur'da İlköğretim Müfettişi Bekir Sıtkı Bey'in ailesinden Fitnat Hanım başkanlığında Burdur Müdafaa-i Hukuk Kadınlar Cemiyeti kurulmuştur. 19 Şubat 1920 tarihinde kurulan cemiyetin kuruluşu reisesi Fitnat Hanım tarafından 27 Şubat'ta Sivas'taki Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Riyaseti'ne telgrafla bildirilmiştir. 24 Şubat 1920'de yapılan toplantıda cemiyetin başkanlığına Fitnat Hanım, ikinci başkanlığına Bahaeddin Bey kızı Zekiye Hanım, katipliğine Şehit Asım Bey İnas (kız) Mektebi Baş Öğretmeni Fatma Hanım, veznedarlığına Demirzade Mustafa Efendi kızı Hayate Hanım seçilmişlerdir¹¹⁵. Cemiyetin faaliyetleri hakkında herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Bu dönemde Burdur'da yaşayan azınlıkların durumuna bakılacak olursa 80.000 Müslüman nüfusa karşı 500 Rum, 60 Ermeni nüfus bulunmaktaydı. Azınlıkların neredeyse tamamı merkez kazada yaşamaktaydı. Burdur'un yerli halkı sayılan bu Rum ve Ermeniler Türkçe konuşmakta ve Türk komşularıyla aynı kültürü paylaşmaktaydılar. Milliyetçiliğin ayrılıkçı bir hal aldığı dönemde Rum Patrikhanesi, yerli Rumlara Yunanlılık telkininde bulunmaktaydı. Patrikhanenin propaganda çalışmaları sonucu Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren yerli azınlıklar Müslüman-Türk halka düşmanca bir tavır takınmışlardı¹¹⁶. Burdur'a gelerek eczane açan Hekim Kozma'da Yunanlılık propagandası yapanlardan birisiydi. Kozma'nın bu propagandası sebebiyle ileriki yıllarda (8. Dönem) Burdur Milletvekili olacak olan M. Şerif Korkut henüz çocukken Rum arkadaşı Dammon ile kavgaya tutuşmuştur¹¹⁷.

Yunanlıların İzmir'i işgaliyle birlikte Burdur'daki Rum gençleri trenlerle İzmir'e giderek Yunan ordusuna ve çetelerine katılarak Türk ordusuna karşı savaşmışlardır. İtalyan işgal sahasında kalan Rum ve Ermeniler ise İtalyanlara tercümanlık ve casusluk gibi görevler yapmışlardır¹¹⁸.

Yerli Rum ve Ermenilerin Yunan ordusuna katılmaları ve casusluk yapmaları sebebiyle savaş mıntıkasında yer alan Rum ve Ermeni erkeklerinin askerlik vazifesini göremeyecek durumda olanlar hariç diğerleri cephe gerisine, Konya-Ankara sınırına tehcir edileceklerdi. Burdur Mutasarrıfı Behçet Bey bu tehcir emrine uymamış ve hatta tehcir hakkında Rum ve

¹¹⁴ Köstüklü, 1999: 115.

¹¹⁵ Baykal, 1985: 697, 699.

¹¹⁶ Aker, 2006: 6.

¹¹⁷ Korkut, 2006: 51-52.

¹¹⁸ Ünal, 2016: 83,85,86.

Ermenilere gizlice bilgi vermiştir. Burdur'da tehcir emrinin uygulanması ancak Behçet Bey'in azledilerek Burdur Mutasarrıflığı'na Safa Bey'in atanmasıyla gerçekleşmiştir. Neticede Ocak 1921'de Burdur'da yerli Hıristiyanların tehciri için çalışmalar başlamış, 108 Rum ile 25 Ermeni'den oluşan ilk kabile 19 Ocak'ta, bir hafta sonra da 79 Rum ile 22 Ermeni'den oluşan ikinci kabile Jandarma nezaretinde Isparta üzerinden Akşehir'e gönderilmiştir. Sonraki günlerde de Rum ve Ermenilerin Akşehir'e sevkleri devam etmiştir¹¹⁹.

Türk Ordusu'nun Yunanlılar karşısında kesin zafer kazanmasının ardından Ispartalı Rumlar gibi Burdurlu Rumlar da en yakın liman olan Antalya Limanı'ndan Anadolu'yu terk etmek zorunda kalmışlardır. Rum ahalinin vapurlarla göçü yaklaşık bir hafta kadar sürmüş ve bu süre zarfında limanda eşyalarının üzerinde yatıp kalkmışlardır¹²⁰.

Nazilli'de bulunan Hilal-i Ahmer'e bağlı Beşinci İmdad-ı Sıhhi Heyeti, Nazilli'nin Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine burayı boşaltarak merkezini Dinar'a nakletmiştir. Nazilli'deki 250 yataklı hastahane de kapatılmasıyla birlikte Burdur'un da içinde olduğu cephe gerisindeki şehirlere hastahane ve dispanserler açmışlardır. Burdur'da kısa süre içinde 50 yataklı bir hastahane ve bir de dispanser açılmıştır¹²¹.

Burdur Hilal-i Ahmer Reisi Dr. Lütfü (Kırdar) Bey'in ve Dr. Burhanettin (Onat) Bey'in de görev aldığı Hilal-i Ahmer Hastahanesi sadece sağlık hizmetleri görmeyip aynı zamanda Ankara'ya gitmek isteyenleri misafir edip, bu kişilerin üstü kapalı sorgulama yaparak güvenilirliklerini öğrenmekteydi¹²².

Ankara'da Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek isteyen Fransız Gazeteci Madam Gaulis, Burdur'a geldiğinde mültecilerle dolu bir şehir görmüş ancak savaş hattının hemen gerisinde olan Burdur'da hayatın olağan bir şekilde devam ettiğini, kadınların gül ve haşhaş tarlalarına giderken, yaşlılarla çocukların çobanlık yaptıklarını yazmıştır. Burdur'da Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nde misafir olan Gaulis bu hastanede hararetle karşılandığını, genç doktorların günde 15 saat çalışarak ameliyatlara ve yaralara pansuman yaptığını, hastalara moral veren genç doktorların çok az bir uykuyla özveriyle bir şekilde çalıştıklarından bahsetmiştir¹²³. Hollanda Allgemeine Gazetesi muhabiri Jorj Bilyeli (George Nypels), Burdur Hilal-i Ahmer Hastanesi'nde Dr. Burhanettin'in birçok Rum hastayı tedavi ettiğini, Simon adında bir Rum'un hayatını ise gerçekleştirdiği büyük bir ameliyatla kurtardığını belirtmiştir¹²⁴.

¹¹⁹ Köstüklü, 1989; 682-686.

¹²⁰ Uran, 2017: 142-143.

¹²¹ Hacıfettahoğlu, 2009: 61-62; Çapa, 2010: 103.

¹²² Güçlü, 2004: 14.

¹²³ Gaulis, 1981: 127-128.

¹²⁴ Güçlü, 2011: 222; Güçlü, 2014: 136.

Mayıs 1921 tarihinde Burdur Hilal-i Ahmer Hastahanesi kapatılmış ve malzemelerinin büyük çoğunluğu orduya devredilmiştir. Dispanser ise Dr. Burhanettin Bey tarafından idare edilmekteydi. Batı Anadolu’da, Yunan işgalinden kaçarak mülteci durumunda bulunan halkın Burdur’da iş bulamaması, küçük gruplar halinde farklı yerlere göçmesiyle önemini kaybeden Burdur Hilal-i Ahmer Dispanseri’nde yalnızca Burdurlular tedavi olmaktaydı. Burdur’da muhacir kalmaması ve İtalyan Sıhhiye Heyeti’nin Antalya’ya gitmiş olması üzerine dispanser de kapatılmıştır. Çünkü Dr. Burhanettin Bey, ordunun emrine alınarak Konya’da bulunan 5. İmdad-ı Sıhhi Hastanesi’ne tayin edilmiştir¹²⁵.

1920 yılında ilk başta asker kaçaklarının önüne geçmek için kurulan, ancak daha sonra vatana ihanet, ayaklanma, eşkıyalık, yolsuzluk, casusluk, bozgunculuk, saldırı gibi konuların da yetki alanına dahil edildiği bir yargı organı olan İstiklal Mahkemeleri kuruldu. Üyeleri BMM içinden seçilen İstiklal Mahkemeleri, almış olduğu kararları BMM adına uygulayacaktı ve bu kararlar itiraza açık olmayacaktı. İlk döneminde sekiz bölgede kurulan mahkemelerden sorumluluk alanına Burdur’un da dahil olduğu mahkeme Isparta İstiklal Mahkemesi olmuştur. Mahkemenin sorumluluk alanı Güneybatı Anadolu’da yer alan Isparta, Burdur, Antalya, Denizli, Aydın ve Menteşe (Muğla) illerini kapsıyordu. 21 Ekim 1920 tarihinde göreve başlayan Isparta İstiklal Mahkemesi, ilk dönem İstiklal Mahkemeleri’nin kapatılması kararına kadar çalışmalarını bölgede sürdürmüş ve 22 Şubat 1921’de Ankara’ya geri dönmüştür¹²⁶.

Isparta İstiklal Mahkemesi’nin Burdur’da yapmış olduğu yargılamalarda eldeki mevcut bilgilere göre idam cezası verilmemiştir. Askerden kaçma, sorumluluğundaki askerin sevki sırasında disiplinsizlik sebebiyle askerin firarına neden olma, koyun çalma, kadın kaçırma gibi suçlardan hapis cezaları ve değnek darbı cezaları verilmiştir¹²⁷.

İstiklal Mahkemelerinin kapatılmasından kısa süre sonra ihtiyaç duyulması üzerine yeniden açıldı ve ikinci döneminde beş bölgede mahkeme kuruldu. İstiklal Mahkemelerinin ikinci döneminde Isparta İstiklal Mahkemesi’nin yeniden kurulmaması üzerine sorumlu olduğu mıntika Konya İstiklal Mahkemesi’nin alanına dahil edildi. 12 Ağustos 1921’de çalışmalarına başlayan mahkeme Konya, Karaman, Ereğli, Anamur, Silifke, Pozantı ve Niğde’de çalışmalarını tamamladıktan sonra 19 Ocak 1922 tarihinde Isparta ve Burdur’a gelerek 19 Nisan’a kadar bu mıntıkada çalışmalarını sürdürdü. 19 Nisan – 11 Haziran 1922 tarihleri arasında Antalya’da çalışmalarına devam eden Konya İstiklal Mahkemesi 11 Haziran’dan 249

¹²⁵ Türk Kızılay Arşivi, K: 1138, B: 16; Güçlü, 2004: 24.

¹²⁶ Aybars, 2018: 89, 125-126.

¹²⁷ Özata, 2020: 242-244.

Sayılı Kanun’la İstiklal Mahkemeleri’nin kapatılması kararına kadar Burdur’da çalışmalarını sürdürdü ve 1 Ağustos’ta mahkeme Konya’ya geri döndü¹²⁸.

Konya İstiklal Mahkemesi’nin Burdur’daki yargılamalarının içeriği ve cezalandırmaları hakkında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte Ağustos 1921’den Ağustos 1922 tarihine kadar olan çalışma özeti tablosuna bakılırsa Burdur’daki yargılama hakkında az çok çıkarımda bulunulabilir. Konya İstiklal Mahkemesi’nin sadece Burdur’da çalışma yapmış olduğu 1922’nin Temmuz ayında 135 müeccel idam, 8 idam, 682 hapis ve darp, 10 muvakkat kürek ve 16 müebbet kürek cezasına karşılık 1.887 kişi hakkında beraat kararı vermiştir¹²⁹. Mahkemenin Haziran 1922’den 1 Ağustos’ta kapanışına kadar Burdur’da kalarak çalışmalarını sürdürmesi cepheye yakınlığı sebebiyle verilecek olan cezalarla cepheden asker kaçmasının önlenmesi amaçlandığı çıkarımı yapılabilir.

¹²⁸ Aybars, 2018: 158-160.

¹²⁹ Aybars, 2018: 250-251.

BİRİNCİ BÖLÜM

İDARİ DURUM

1.1. İdari Yapı

1.1.1. Osmanlı Dönemi

Burdur merkez kazasının geçmişi çok eskiye dayanmamakla birlikte M.S. 11. yüzyılda Anadolu'nun batısına doğru gerçekleşen Türk akınları sırasında Kınalı Türkmenleri, Polydoreion olarak anılan bölgeye gelerek Hamambendi mevkiinde 200 çadırlı bir yerleşim kurmuştur. Bu dönemden itibaren Türkiye Selçukluları ile Bizans arasında birkaç kez el değiştiren Burdur, Anadolu Selçuklu Devleti egemenliğine kesin olarak girmesiyle idari olarak başkent Konya'ya bağlanmıştır. Hamidoğulları döneminde, beyliğin başkenti Felekabad'a (Eğirdir) bağlı bir kasaba konumundadır.

Yıldırım Bayezid'in saltanat döneminde 1391 senesinde Osmanlı Devleti'nin egemenliğine giren Burdur, idari olarak 1393'te Kütahya merkezli kurulan Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır¹³⁰. IV. Murad'ın saltanatı devrinde Hamid Sancağına bağlı Burdur merkez kaza olmak üzere Tefenni, Karaağaç-ı Gölhisar, Irla maa Yavice, Gölhisar ve Kemer-i Hamid adlarındaki altı kazayı içine alan bir hass kurulmuştur. Terkemiş hassı kuruluşundan itibaren Hameyn Mukataası'na dahil edilmiş, bundan dolayı da Mukataat hazinesi tarafından zapt ve idare edilmiştir¹³¹. Tanzimat'ın ilanına kadar Osmanlı idari yönetiminin klasik döneminde yerel idare aynı zamanda yargı görevini yürüten kadının üzerindeydi. Merkez tarafından belirli bir süre için görev yerine tayin edilen kadının görevi yargıyla sınırlı kalmamakta; mali alanda fiyat tespiti, vergi koymak ve toplamak, kolluk görevi ve şehrin yönetimini de kapsamaktaydı¹³².

Tanzimat'ın ilanı ile birlikte gerçekleşen idari reformlar yerel yönetimlerin altyapısını oluşturmuştur. Aslında yerel meclisler 18. yüzyıldan beri Osmanlı Devleti'nde vardı. Önemli kararlarda yerelden ileri gelenlerin ve din adamlarının görüşleri alınmaktaydı. Bu dönemde merkezden atanan muhassılların yanında yerel halkın ileri gelenlerinden ve din adamlarından oluşan Muhassıllık Meclisleri oluşturulmuştur. Zamanla memleket meclislerinde, vilayet, liva, kaza idare meclislerinde, vilayet temyiz divanlarında, ziraat komisyonlarında, mal sandığı ve belediye meclislerinde yönetime yerel halktan kişiler ortak edilmiştir¹³³. Böylece Tanzimat ile

¹³⁰ Baykara, 2019: 82.

¹³¹ Tızlak, 2008: 43-44. Tuncer Baykara bu hassın 18. Yüzyılın sonlarına doğru oluşturulduğunu söylemektedir. Bak. Baykara, 2019: 111.

¹³² Ortaylı, 2018: 12.

¹³³ Ortaylı, 2018: 18-19.

birlikte tek kişinin elinde toplanan idari, askeri ve mali yetki üç idare mekanizmasına ayrılarak idari yetki valiler, adli yetki ulema ve mali yetki muhassıllar ile defterdarlar elinde toplanmıştır¹³⁴.

1856'da Karaman eyaletinin bir livası olan Terkemış'ın (Burdur), Burdur merkez olmak üzere Karaağaç-ı Gölhisar, Gölhisar-ı Hamid, Siroz maa Tefenni, Erle maa Yavice ve Kemer-i Hamid adında altı kazası bulunmaktaydı¹³⁵. Tanzimat'ın ilanını takip eden süreçte 1864 Vilayet Nizamnamesi ile idari alanda birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerle birlikte Anadolu'da 16 vilayet ve 74 sancak oluşturulmuştur¹³⁶. Karaman eyaletinin bir livası olan Burdur, yeni düzenlemeyle birlikte Konya vilayetinin Hamid (Isparta) livasına bağlı bir kaza statüsünde indirilmiş ve kaymakam tarafından idare edilmeye başlamıştır¹³⁷. 1871 Vilayet Nizamnamesinin ardından 1289 (M.1872) tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nde Burdur'un Konya vilayetine bağlı liva statüsüne yükseldiğini ve mutasarrıf tarafından yönetilmeye başladığı görülmektedir. Burdur'a mutasarrıf olarak atanan ilk isim ise Mehmed Paşa'dır. Asikaraağaç ve Tefenni kazaları da idari olarak Burdur livasına bağlı kazalardır¹³⁸. 1899 yılına ait Konya Vilayet Salnamesi'ne göre Burdur sancağı, iki kaza, üç nahiye ve 137 karyeden oluşmakta, 60.160 İslam, 3.120 gayrimüslim bulunmaktaydı¹³⁹. Önceki salnamelerde Burdur'a bağlı olduğu görülen Asikaraağaç (Garbikaraağaç/Acıpayam) kazası idari olarak bugün hala sınırları içinde bulunduğu Denizli'ye bağlanmıştır. 1326 (1910) senesi Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'sinden anlaşıldığına göre 3.sınıf kaza olan Burdur'un merkez kazasına Teke sancağına bağlı olan Bucak nahiyesinin dahil olduğu görülmektedir¹⁴⁰. Böylece merkez kazaya bağlı nahiye sayısı üçe çıkmakla birlikte kaza sayısı merkez ve Tefenni olmak üzere yine ikidir. Merkez kazaya bağlı 67 karye bulunmaktadır. 1920 yılında Büyük Millet Meclisi'nin açılmasına kadar Burdur'un idari durumunda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

1.1.2. Cumhuriyet Dönemi

1920 senesine gelindiğinde Isparta livasının, vilayet merkezi olan Konya'ya uzaklığı sebebiyle Dahiliye Vekaletince müstakil liva olması teklif edilmiş ve İcra Vekilleri Heyeti bu teklife Burdur'u da ekleyerek 18 Haziran 1336(1920) tarihinde Isparta ile birlikte Burdur'un da müstakil liva olmasını kabul etmiştir¹⁴¹.

¹³⁴ Tanör, 2015: 109.

¹³⁵ Baykara, 2019: 220.

¹³⁶ Ortaylı, 2018: 64.

¹³⁷ Salname-i Vilayet-i Konya 1285/1868: 47.

¹³⁸ Salname-i Vilayet-i Konya 1289/1872: 52.

¹³⁹ Salname-i Vilayet-i Konya 1317/1899: 271.

¹⁴⁰ Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye 1326/1910: 706.

¹⁴¹ BCA, 30-18-1-1/1-4-5.

1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 89. maddesince sancak/liva yönetim usulüne son verilerek idari taksimat vilayet, kaza, nahiye, kasaba ve köyler şeklini almıştır¹⁴². Böylece Burdur vilayet statüsü kazanmıştır.

1926 yılında daha önce Burdur merkez kazasına nahiye olarak bağlanmış olan Bucak, Burdur vilayetine bağlı bir kaza yapılmıştır. Böylece Burdur'un kaza sayısı merkez, Tefenni ve Bucak olmak üzere üçe çıkmış; merkez kazanın nahiye sayısı ise Bucak'ın kaza olmasıyla birlikte Ağlasun ve Sertaç (Kemer) nahiyeleri olmak üzere ikiye düşmüştür. Söz konusu dönemde Burdur vilayetinin toplam nüfusu ise 96.388'dir¹⁴³.

1928 yılında Burdur merkez kazası Merkez, Belönü ve Sertaç nahiyelerinden oluşmaktaydı. Merkez nahiye dahilinde 35, Belönü nahiyesinde 22 ve Sertaç nahiyesinde 20 köy olmak üzere toplamda 77 köy bulunmaktadır¹⁴⁴.

İcra Vekilleri Heyeti'nin 12 Mayıs 1936 günü hazırladıkları kanun layihasında dokuz yeni kaza teşkil edilmesi önerilmekteydi. İcra Vekilleri Heyeti'nce Denizli'nin Acıpayam kazasına bağlı olan ancak Burdur'la daha fazla ilgili olan Erle nahiyesi ile bu nahiyeye bağlı bulunan 44 köy ile, Burdur merkez kazasına bağlı sekiz, Sertaç nahiyesinden bir ve Burdur vilayeti Tefenni kazasının Karamanlı nahiyesine bağlı dört köyün bağlı bulundukları idari birimden ayrılmasıyla, bu 57 köyden oluşmak üzere Yeşilova adıyla yeni bir kaza kurulması ve yeni kurulacak olan bu kazanın halk ve hükümet işleri hızlı bir şekilde hallolması, idari, iktisadi ve zirai meselelerinde kolaylık ve gelişim göstermesi açısından Burdur vilayetine bağlanması uygun bulunmuştur. Dokuz yeni kazanın kurulmasıyla ilgili İcra Vekilleri Heyeti'nin layihasını değerlendiren TBMM Dahiliye ve Bütçe Encümeni hazırlamış oldukları mazbatayı TBMM Başkanlığı'na sunduktan sonra 9 Haziran 1936 tarihinde Meclis gündemine gelerek yapılan oylama sonucu kabul edilerek yasalaşmıştır¹⁴⁵. Böylece Burdur merkez kazası, Tefenni kazası ve Bucak kazasına Yeşilova kazasının da eklenmesiyle Burdur'un kaza sayısı dörde çıkmıştır.

20 İlkteşrin (Ekim) 1935 tarihinde yapılan nüfus sayımında Burdur merkez kazanın 2.000 km² olarak¹⁴⁶ gösterilen yüzölçümü Yeşilova'nın kurulmasından sonra idari birimlerin bağlı oldukları yerlerin değişmesi sonucu 20 İlkteşrin (Ekim) 1940 sayımında 1.616 km² olarak gösterilmiştir¹⁴⁷.

¹⁴² 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, Altıncı Fasıl, 89. Madde.

¹⁴³ TC Devlet Salnamesi 1926-1927: 734.

¹⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti Dahiliye Vekaleti Nüfus Müdiriyet-i Umumiyesi, 1928: 26, 31, 459.

¹⁴⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:5, Cilt:12, İctima:1, 09.06.1936: 123-124, 226; İDARE, Temmuz1936: 1074-1075; Şaşmaz, 2014: 255-256.

¹⁴⁶ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1936: 5.

¹⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1941: 12

7 Ağustos 1951'de Burdur merkez kazaya bağlı olan Belönü nahiyesinin adı nahiye merkezinin de adı olan Ağlasun olarak değiştirilmiştir. Bu isim değişikliği için Danıştay'a verilen teklif Danıştay Genel Kurulu tarafından reddedilmiş ancak, Ağlasun adının tarihi bir geçmişi olması, Antik Pisidia'nın en önemli şehirlerinden olması sebebi ve İçişleri Bakanlığı'nca nahiye merkezi ile nahiyesinin isimlerinin farklı anılmasının doğuracağı sıkıntıları öne sürmesi ile Cumhurbaşkanı, Başbakan ve İçişleri Bakanı'nın imzası ile nahiyesinin adı Ağlasun olmuştur¹⁴⁸. 25 Aralık 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu'nun, TBMM'ye sunmak üzere hazırladığı layihada Burdur vilayeti Tefenni kazası Armutlu ve Çavdır bucaklarının bulunduğu çevrede merkezi Armutlu maa Horzum olmak üzere Gölhisar adıyla yeni bir kazanın kurulması teklif edilmiştir. Başbakan Adnan Menderes tarafından TBMM Başkanlığı'na sunulan Gölhisar'ın da içinde bulunduğu 22 yeni kaza kurulmasıyla ilgili kanun tasarısı 27 Şubat 1953 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda oylanıp kabul edilerek yasalaşmıştır¹⁴⁹. Gölhisar'ın kaza olarak kurulmasıyla birlikte Burdur vilayetine bağlı olan Burdur merkez kaza, Tefenni, Bucak ve Yeşilova ile birlikte Burdur'un kaza sayısı beşe çıkmıştır.

Burdur vilayeti merkez kazasına bağlı olan Çeltikçi nahiyesinin ve köylerinin merkez kazaya olan uzaklıkları ve kış aylarında bulundukları coğrafyada yolların kapanarak adli, idari ve iktisadi haklarının kesintiye uğraması sebebiyle 1958 yılında kurulmak üzere Çeltikçi adıyla yeni bir kaza teşkil edilmesi önerilmiştir. Yeni kurulacak kazanın Çeltikçi nahiyesi ve 13 köyü ile Ağlasun nahiyesi ve bu nahiyeğe bağlı olan altı köy ve Bucak kazasından üç köy alınarak Çeltikçi merkez olmak üzere kurulması planlanmıştır. Bütçe Encümeni'nin 64 kaza kurulmasıyla ilgili kanun layihasında yaptığı değişiklikle Çeltikçi'nin kaza yapılmasından vazgeçilerek TBMM Genel Kurulu'na gelen 1/A Sayılı Cetvel ile Ağlasun nahiyesinin kaza yapılmasına karar verilmiştir. Yeni kurulan kazaya Başköy, Dereköy, Yumrutaş, Hisarköy, Yazır ve Mamak köylerinin dahil edilmesine karar verilmiştir.¹⁵⁰ Bu karar değişikliği ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte 1935 genel nüfus sayımının Burdur özel neticelerinin verilmiş olduğu neşriyatta Ağlasun'un Çeltikçi'ye göre nüfusunun fazla olduğu ve Ağlasun'da belediye teşkilatının bulunduğu görülmektedir¹⁵¹. Ağlasun'un kaza yapılmasına karar verilmesinde bu iki unsurun büyük etkisi olsa gerektir.

Böylece Cumhuriyet'in ilanında Burdur merkez kazası ve Tefenni olmak üzere iki kazası bulunan Burdur vilayetinin 1960'a kadar olan dönemde kaza sayısı en son Ağlasun kazasının eklenmesiyle altıya çıkmıştır. 1960 yılından sonra Burdur vilayetine bağlı olarak

¹⁴⁸ BCA, 30-11-1-0/225-30-4

¹⁴⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:9, Cilt:20, Toplantı:8, 27.02.1953: 1202, 147/9-10; Şaşmaz, 2014:245-248

¹⁵⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:10, Cilt:20, İçtima:3, 19.06.1957: 361-353, Resmi Gazete, 27 Haziran 1957: 17443, 17445

¹⁵¹ TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1936: 7.

1987’de Kemer ile Karamanlı, 1990’da Çavdır, Altınyayla ve 1958 yılında kaza yapılacakkken vazgeçilerek yerine Ağlasun’un kaza yapıldığı Çeltikçi’nin kaza yapılmasıyla kaza sayısı 11’e yükselmiş¹⁵² ve idari taksimatı bugünkü halini almıştır.

1.1.2.1. Mutasarrıf ve Valiler

Burdur’un İtalyanlar tarafından işgali sırasında Burdur Mutasarrıfı olarak Vasfi Bey görev yapmaktaydı. Vasfi Bey’in Millî Mücadele’ye karşıt olması sebebiyle yerine Ali Ulvi Bey ve onun yerine de kısa süre sonra Behçet Bey atanmıştır. Burdur Mutasarrıfı Behçet Bey’in Burdur’da bulunan Rum ve Ermenilerin tehciri konusunda emirleri uygulamaması sebebiyle yerine 1921 yılı başında Safa Bey atanmış olmalı ki Ocak 1921 tarihinde tehcir emirleri uygulanmaya başlanmıştır. 18 Haziran 1920 tarihinde müstakil livâ statüsüne kavuşan Burdur’un ilk mutasarrıfının kim olduğuna dair birden fazla isim varsa da Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri bünyesinde bulunan Cumhuriyet Arşivi’ndeki Burdur valiliği ile ilgili en erken tarihli Dahiliye Vekâletince yayınlanmış kararname olan 1.8.1338 tarihli belgede mevcut Burdur Valisi Suad’ın azledilerek yerine Erganimadeni sabık mutasarrıfı Faik Bey’in tayin¹⁵³ edildiği bilgisi bulunmaktadır. 1955 yılında Burdur Valiliği tarafından bastırılmış olan Burdur isimli kitapta da Burdur’un ilk mutasarrıfı olarak Ali Suat ismi verilmektedir¹⁵⁴. Ali Suat Bey Burdur Mutasarrıfı iken mutasarrıflık ünvanının kaldırılıp resmi olarak vali ünvanının kullanılmaya başlamasından dolayı Burdur’un ilk valisi olmuştur. Burdur Valiliği’nin resmi internet sayfasında ise ilk vali olarak Sefa Apaydın gösterilmektedir. 06.05.1925 tarihli bir kararname ile Burdur Valiliğine Birinci Sınıf Mülkiye Müfettişi Fahrettin Bey’in tayin edildiği Cumhuriyet Arşivi’ne ait belgeden¹⁵⁵ tespit edilmişse de Fahrettin Bey’in Burdur valiliği yaptığına dair yazılı kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Tablo 1.1 Burdur Vilayeti Valileri (1920-1960)

Valinin Adı ve Soyadı	Burdur Valiliği Dönemi
Behçet Bey	1920-1921
Safa Bey	1921-22.09.1923
Ali Suat Bey	22.09.1923-01.01.1924
Faik Bey	01.01.1924-01.01.1925
Mahmut Celal Bey	01.01.1925-30.09.1928
Süreyya Bey	01.12.1928-17.10.1929

¹⁵² Şaşmaz, 2014: 219.

¹⁵³ BCA, 30-18-1-1/8-42-1.

¹⁵⁴ Burdur Valiliği, 1955: 145

¹⁵⁵ BCA, 30-18-1-1/13-26-11.

Hazım Bey	26.11.1929-08.09.1934
Saip Okay	08.09.1934-28.06.1935
Abdülhak Savaş	18.07.1935-11.09.1939
Sadri Akay	22.09.1939-14.04.1942
Haluk Nihat Pepeyi	27.04.1942-01.11.1942
Kamuran Çuhruk	03.11.1942-12.01.1944
Nuri Atay	29.04.1944-16.07.1945
Rebii Karatekin	14.07.1945-10.09.1947
Feyyaz Bosut	06.09.1947-22.07.1949
Şevket Özanalp	16.07.1949-13.06.1950
Ali Eşref Erkut	26.09.1950-11.05.1951
Rauf İnan	21.05.1951-03.07.1953
Enver Saatçigil	07.07.1953-18.04.1955
Fevzi Hamurculu	24.04.1955-21.06.1956
M. Ali Çeltik	16.07.1956-29.12.1957
Turan Kapanlı	30.12.1957-19.10.1959
Ruhi Çalışlar	31.10.1959-14.06.1960

Kaynak: BCA, 30-18-1-1/8-42-1; BCA, 30-18-1-1/13-30-11; BCA, 30-18-1-1/30-62-15; BCA, 30-18-1-1/30-59-15; BCA, 30-18-1-2/49-77-20; BCA, 30-18-1-2/88-87-4; BCA, 30-18-1-2/105-26-5; BCA, 30-18-1-2/100-91-15; BCA, 30-18-1-2/56-52-20; BCA, 30-18-1-2/6-51-12; BCA, 30-18-1-2/98-28-1; Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 15.

Çalışma dönemi olan 1923-1960 yılları arasında Burdur valisi olarak 22 bürokrat görev yapmıştır. 37 yıl gibi kısa bir dönemde 22 valinin görev almasıyla doğal olarak valilerin görev süreleri çok kısa kalmıştır. Atandığı bölgede kısa süre görev başında kalan bir valinin görev yaptığı vilayete katkısının ne kadar olacağı ayrıca tartışılabilir.

Burdur valiliği görevinde bulunan valiler hakkında çok fazla bilgi olmamakla birlikte Cumhuriyet Arşivi'nde daha çok yapılan tayinlerin kararnameleri yer almaktadır. Atama kararnamelerinden farklı olarak Burdur'da en uzun süre görevde kalmış olan valilerden Hazım Bey'in görevi başında silindiraj makinist muavini tarafından katledilmesi gibi elim bir olayın yaşandığı bilgisi bulunmaktadır.

Burdur Valisi Hazım Bey, Nafia silindiri makinisti muaviniyken işten çıkarılmış olan Burdurlu Murat oğlu Adil adındaki bir şahıs tarafından masasına bırakılan "Vali Bey siz beni nasıl işsiz bırakarak şu genç yaşımda intiharına sebep oldunuzsa bende intikam için şu dakikada sizin kendi tarafımdan öldürölmenizi imzalıyorum" yazılı notun ardından silahla vurularak görevi başında şehit edilmiştir. Silah sesinin duyulmasının ardından Hükümet Konağı'nda bulunan Odacı Mehmet ve Nafia Mühendis Vekili İsmail Hakkı'nın da olay yerine

koşmasıyla aynı kişi tarafından silahla ağır yaralanmışlar ve ardından makinist muavini Adil silahı kendine doğrultarak intihar etmiştir. Ağır yaralı olarak kurtulan Odacı Mehmet ve Mühendis Vekili İsmail Hakkı'da daha sonra hayatlarını kaybetmişlerdir. Cenazede hükümeti temsil etmek, şehit edilen valinin ailesine taziyelerini iletmek ve olayı soruşturmak üzere Isparta Valisi Fevzi Bey, Dahiliye Vekâletince görevlendirilmiştir¹⁵⁶.

1932 yılında Maarif Vekili Esat Bey (Sagay) tarafından Burdur Valisi Hazım Bey'in köy mekteplerinin inşaat ve tamirâtı işlerine önem vermesi taktirle karşılanmış ve Maarif Vekaleti tarafından takdirname hazırlanarak Dahiliye Vekâletince tescillenmesi de talep edilmiştir¹⁵⁷.

25 Haziran 1936 tarihinde Dahiliye Vekili ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Şükrü Kaya ve Genel Yönetim Kurulu arkadaşları ile İzmir'de içinde Burdur Valisi Abdülhak Savaş'ın da bulunduğu bir grup vali ile toplantı yapmış, bu toplantıda Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün emir ve irşatları ile Başvekil İsmet İnönü'nün partideki beyanatları hakkında bilgilendirme yaparak valilerin fikirlerini almıştır¹⁵⁸. İzmir'de gerçekleşen toplantının ardından Burdur'a dönen Burdur Valisi Abdülhak Savaş, CHP İl Yönetim Kurulu'nu toplayarak parti çalışmalarıyla ilgili önemli kararlar almışlar ve Burdur Halkevi çalışmalarına hız verilmesini kararlaştırmışlardır. Burdur Gölü kenarında modern bir plaj ile gazino yapımı ve Burdur'u bu plaja bağlayacak olan yolun yapımına başlanmıştır¹⁵⁹.

Demokrat Parti dönemi valilerinden olan Burdur Valisi Rauf İnan ise Burdur il sınırları içinde çıkan orman yangınlarında bilfiil, geniş alaka ve gayret gösterdiği için Tarım Bakanlığının 13.08.1952 tarihli teklifi ve Bakanlar Kurulu'nun 10.09.1952 toplantısında onayıyla takdirname ile ödüllendirilmiştir¹⁶⁰.

1955 yılı itibariyle Burdur Valiliği'nden başka Burdur'daki diğer teşkilatlar şunlardır: Defterdarlık (Maliye), Tahrirat (yazı işleri kalemi) Müdürlüğü, Müftülük, Adliye, Nüfus Müdürlüğü, İl Jandarma Komutanlığı, Emniyet Müdürlüğü, Toprak İskan Müdürlüğü, Ziraat Müdürlüğü, PTT Müdürlüğü, Özel İdare, Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, Bayındırlık Müdürlüğü, Orman İşletmesi Müdürlüğü, Tekel, Tapu Sicil, Vakıflar Müdürlüğü ve Burdur Belediyesi'dir¹⁶¹.

İçişleri Bakanlığı'nın 1946 yılında yayınladığı Türkiye'de Meskun Yerler isimli yayına göre Burdur merkez kazasında Akın, Cemil, Çeşmedamı, Değirmenler, Dere, İnönü, Karasenir,

¹⁵⁶ BCA, 30-10-0-0/64-430-20.

¹⁵⁷ *İdare Dergisi*, Ağustos 1932: 941.

¹⁵⁸ BCA, 30-10-0-0/13-76-1

¹⁵⁹ "Burdur C.H.P. İlyönkurulunun toplantısı", *Ulus Gazetesi*, 01.07.1936.

¹⁶⁰ BCA, 30-18-1-2/130-72-18

¹⁶¹ *İdare Dergisi*, 1955: 211-213

Konak, Kuyu, Necati, Özgür, Pazar, Recep, Sinan, Tepe, Üçdibek, Yenice ve Zafer olmak üzere 20 mahalle bulunmaktadır. Yine İçişleri Bakanlığı (Dahiliye Vekaleti) tarafından yayınlanan İdare Dergisi'nin 1955 yılında basılan 233-234. sayısında 20 mahalle olduğu görülmektedir¹⁶². Burdur Şeker Fabrikasının kurulmasıyla nüfusun artması ve şehrin büyümesiyle birlikte sonraki yıllarda Bahçelievler ve Yeni mahalleleri kurulmuş ve böylece 1967 yılında mahalle sayısı 22'ye yükselmiştir. Bu mahallelerin isimleri, hane ve nüfus durumu Tablo 1.2'de gösterilmiştir.

Tablo 1.2 Burdur Merkez Kazası Mahallelerinin Durumu (1967)

Mahallenin Adı	Hane	Nüfusu	Mahallenin Adı	Hane	Nüfusu
Konak	684	3.425	Özgür	437	1.957
Hacıömer	118	497	Burç	800	3.893
Bahçelievler	271	1.173	Karasenir	367	1.725
Tepe	260	1.100	Necati	130	512
Değirmenler	301	1.483	Üçdibek	357	1.557
Sakarya	120	468	Pazar	198	811
Recep	113	597	Cemil	302	1.481
Yenice	431	2.052	Kuyu	125	553
Dere	96	389	Yeni	238	967
Sinan	196	855	Zafer	316	1.412
Akın	185	809	Çeşmedamı	276	1.223

Kaynak: Burdur 1967 İl Yıllığı, 1968: 46.

1.2. Köyler

Burdur 18 Haziran 1920 tarihinde Isparta ve Lazistan ile birlikte bağımsız livaya statüsüne kavuşmuştur. Bu tarihten önce 1910 tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nden öğrenildiğine göre merkez kazaya bağlı 67 köyün bulunduğunu yukarıda belirtilmişti. Çeşitli tarihlerde yeni kazaların kurulması, sınır anlaşmazlıkları gibi nedenlerle köylerin bağlı olduğu kazalar da değişmiştir. Bu başlık altında 1960 yılına kadar Burdur merkez kazasının idari sınırlarında yaşanan değişmelere bağlı olarak köylerini ele alınmıştır.

1927-1928 ve 1928-1929 Devlet Salnamelerine göre Burdur merkez kazaya bağlı iki nahiye ve 77 köy bulunmaktadır¹⁶³.

¹⁶² İçişleri Bakanlığı, 1946; İçişleri Bakanlığı, 1947; *İdare Dergisi*, 1955: 210.

¹⁶³ TC Devlet Salnamesi: 1927-1928, 1928: 746; TC Devlet Salnamesi: 1928-1929, 1929: 392.

1928 yılında Burdur merkez kazasında Merkez, Belönü ve Sertac nahiyeleri ile kaza dahilinde 77 köy bulunmaktadır. Burdur merkez nahiyesinde yer alan 35 köy; Akyaka, İnar, Bayındır, Bereket, Büğdüz, Cinbilli, Çerçin, Çendik, Çine, Hacılar, Düğer, Sarıova, Sala, Sorkun, Soğanlı, Suludere, Taşkapı, Askeriye, Kravgaz, Karaçal, Karakend, Kışla, Kavacık, Kurna, Karaçay, Giresun, Gölde, Lengüme, Mandırna, Marmara, Müslimler, Yarı, Yazı ve Yassıgüme köylerinden ibarettir¹⁶⁴.

Belönü nahiyesinde ise Arvallı, Aşağı Sülemiş, Ağlasun, Aziziye, Baş, Bozlar, Beşkavak, Ovacık, Tekke, Çebiş, Çeltikçi, Hisar, Dere, Kayış, Kapaklı, Karaevli, Koz, Mamak, Yazır, Yukarı Sülemiş, Yumrutaş köyleri bulunmaktadır¹⁶⁵.

Sertac nahiyesinde Akçaviran, Akviran, Eşenli, Elmacık, Eğneş, İğdeli, Bademli, Bahçeözü, Belenli, Bebekler, Pınarbaşı, Çavdıryaka, Kayı, Karataş, Kozluca, Kozyaka, Kılavuzlar, Kayalı, Mürseller ve Yenice köyleri yer almaktadır¹⁶⁶.

17 Mayıs 1934 tarihli bir kararname ile Burdur vilayeti, Bucak kazasına bağlı olan Halebi köyü, Burdur merkez kazasına bağlanmıştır. Bu köy her iki kazaya da eşit mesafede olmakla birlikte köyün rakımının yüksek olması ve Bucak kazasına giden yolun bozuk olması sebebiyle özellikle kış aylarında yaşanacak seyahat zorluğu sebebiyle Burdur Vilayeti Umumi Meclisi ve İdare Heyeti bu köyün Burdur merkez kazaya bağlanması kararını almış ve alınan bu karar uygun bulunarak kabul edilip ve bahsedilen kararname ile Halebi köyü, Burdur merkez kazaya bağlanmıştır¹⁶⁷.

1935 nüfus sayımı neticeleri her vilayet için ayrı ayrı kitapçıklar halinde basılmıştır. Bu yayın sayesinde Burdur'a bağlı nahiyelerin ve köylerin isimleri, adedi ve nüfusu hakkında detaylı bilgi mevcuttur. Genel Nüfus Sayımı, 20 İlkteşrin (Ekim) 1935, Burdur Vilayeti kitapçığına göre Burdur merkez kazasına bağlı nahiye ve köylerin nüfusu şu şekildedir:

Tablo 1.3 20 İlkteşrin (Ekim) 1935 Nüfus Sayımına Göre Burdur Merkez Nahiye Köylerinin Nüfusu

Köylerin İsimleri	Kadın Nüfusu	Erkek Nüfusu	Yekûn	Köylerin İsimleri	Kadın Nüfusu	Erkek Nüfusu	Yekûn
Akyaka	216	165	381	Kavacık	195	172	368
Askeriye	609	540	1.149	Kırvavgaz	504	465	969
Bayındır	169	161	330	Kışla	417	374	791
Bereket	96	86	182	Kurna	195	203	398
Büğdüz	506	445	951	Kuruçay	81	70	151

¹⁶⁴ Dahiliye Vekaleti Nüfus Müdiriyet-i Umumiyesi, 1928: 459.

¹⁶⁵ Dahiliye Vekaleti Nüfus Müdiriyet-i Umumiyesi, 1928: 460.

¹⁶⁶ Dahiliye Vekaleti Nüfus Müdiriyet-i Umumiyesi, 1928: 460.

¹⁶⁷ BCA, 30-11-1-0/86-13-16.

Cinbilli	101	118	219	Lengüme	208	187	395
Çendik	97	90	187	Mandırna	121	104	225
Çerçin	473	408	881	Marmara	128	114	242
Çine	122	114	236	Müslimler	109	74	183
Düğer	280	233	513	Salı	591	457	1.048
Giresun	323	250	573	Sarıova	26	28	54
Gölde	59	59	118	Soğanlı	76	76	152
Hacılar	290	241	531	Sorgun	13	10	23
Halebi	161	139	300	Suludere	126	122	248
İnar	263	211	474	Taşkapı	183	170	353
Karacaviran	103	91	194	Yarı	274	248	522
Karaçal	235	231	466	Yassıgüme	260	234	494
Karakert	151	166	317	Yazı	321	284	605

Kaynak: Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1936: 7.

Tablo 1.4 Burdur Merkez Kazası, Çeltikçi Nahiyesi Köyleri Nüfusu (1935 Nüfus Sayımına Göre)

Köylerin İsimleri	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Yekûn	Köylerin İsimleri	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Yekûn
Çeltikçi	465	534	999	Karaevli	14	12	26
Ağlasun	1.200	1.362	2.562	Kayış	266	299	565
Aksu	36	46	82	Kuz	272	327	599
A. Sülemiş	165	183	348	Mamak	477	554	1.034
Başköy	565	709	1.274	Ovacık	26	26	52
Beşkavak	43	53	96	Tekke	93	96	189
Çebiş	248	298	546	Yazır	173	210	383
Dere	77	105	182	Y. Sülemiş	97	98	195
Hisar	187	195	382	Yumrutaş	240	281	521
Kapaklı	84	89	173	Arvalı	644	684	1.328

Kaynak: Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1936: 7.

Tablo 1.5 Burdur Merkez Kazası, Sertaç Nahiyesi Köyleri Nüfusu (1935 Nüfus Sayımına Göre)

Köylerin İsimleri	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Yekûn	Köylerin İsimleri	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Yekûn
Bebekler	535	591	1.126	Elmacık	226	244	470
Akçaviran	120	160	280	Eşenli	36	40	76
Akviran	157	175	332	İğdeli	79	71	150

Aziziye	387	412	799	Kalaguzlar	166	190	356
Belenli	266	295	561	Karataş	27	26	53
Bınarbaşı	29	30	59	Kayı	139	165	304
Bozlar	78	93	171	Kozluca	618	730	1.348
Çavdıryakalar	131	150	281	Yenice	31	33	64
Eğneş	535	285	820				

Kaynak: Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1936: 7-8.

Tablolarda da görüldüğü üzere 1935 nüfus sayımına göre Burdur merkez nahiyesinde 36 köy, merkeze bağlı olan Çeltikçi nahiyesinde 20 köy, Sertaç nahiyesinde 17 köy olmak üzere Burdur merkez kazasının toplamda 73 köyü bulunmaktadır.

1936 yılında Yeşilova'nın Burdur'a bağlı bir kaza olmasıyla birlikte merkez kazaya bağlı olan Cinbilli, Kavacık, Müslimler ve İnar köyler yeni kurulan kazanın sınırları içinde kalmış olması ve bu köylerin Yeşilova kazasına yakınlığı sebebiyle merkez kazadan alınarak Yeşilova kazasına bağlanmışlardır. Ayrıca daha önce lağvedilmiş olan Erle nahiyesine bağlı olan Yazır, Bek ve Çardak köyleri de yeni kurulan Yeşilova kazasına dahil edilmiştir¹⁶⁸. Karar 25 Aralık 1936 tarihli Resmî Gazete yayınlanarak uygulamaya konulmuştur¹⁶⁹.

1940 yılı nüfus sayımında ise Yeşilova kazasının kurulmasına bağlı olarak Burdur merkez kazasının 1935'te 73 olan köy sayısının 60'a düştüğü görülmektedir. Yüzölçümü ise 1935 yılında 2.000 km² iken köy sayısının azalmasına bağlı olarak 1940 yılında 1.616 km²'ye düşmüştür¹⁷⁰.

1942 yılında Yeşilova kazasına bağlı olan Hacılar, Yassıgüme, Yazı, Yarı, Karaçal, Boğaziçi, Karagent, 1936'de merkez kazadan alınarak Yeşilova'ya bağlanan Cinbilli ve İnar köyleri adli, idari ve iktisadi işlerini daha yakın olan Burdur merkez kazasında görmelerinin daha kolay olacağı ve ulaşımın Tefenni şosesi üzerinden daha rahat sağlanacağı gerekçesiyle Burdur merkez kazasına bağlanmıştır¹⁷¹.

1947 yılında merkez nahiye dahilinde 31, Çeltikçi nahiyesinde 21, Kemer nahiyesinde ise 16 köy bulunmaktadır¹⁷².

1950 yılına gelindiğinde Yeşilova kazasına bağlı olan Eğneş köyü iktisadi işlerini Burdur merkez kazası ile gördüğü ve ulaşımın Burdur-Tefenni şosesi üzerinden araçlarla kolaylıkla sağlandığı, Yeşilova ile bağlantısının ancak arızalı dağlardan geçen patika yollarla

¹⁶⁸ BCA, 30-11-1-0/109-43-1.

¹⁶⁹ "Kararnameler", *Resmî Gazete*, 25 Kanunuevvel 1936.

¹⁷⁰ Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1941: XII, XLVIII.

¹⁷¹ BCA, 30-11-1-0/151-4-4.

¹⁷² İçişleri Bakanlığı, 1947.

sağlandığı, bu sebeple köylünün idari işlerini görmede sıkıntı yaşadığı belirtilmiştir. İl İdare Kurulu, iktisadi işlerini Burdur'la gören Eğneş köyünün idari işlerini de Burdur merkez kazası ile görmesi için köyün merkez kazaya bağlanmasını uygun bulmuştur. İl Daimi Komisyonu ise Burdur'a daha yakın olan diğer köylerin de aynı istekte bulunabileceği, yeni kurulmuş olan Yeşilova kazasının gelişmesinin önüne geçilebileceği sebebiyle İl İdare Kurulu'nun kararına katılmamıştır. İçişleri Bakanlığı ise İl İdare Kurulu'nun kararını uygun bulmuş ve Cumhurbaşkanlığı tarafından yayınlanan kararname ile Yeşilova kazasına bağlı olan Eğneş köyü Burdur merkez kazasına bağlanmıştır¹⁷³.

Merkez kazanın Sertaç nahiyesine bağlı olan Karataş Çiftliği, sahibi Süleyman Karataş'ın ölmesiyle birlikte çiftliğin eski ortakları da dağılmış ve çiftlik arazisinin hatırı sayılır bir kısmı Yeşilova kazasına bağlı olan Mürseller köyü sakinleri tarafından satın alınmış, kalan kısmı ise 3 yıllığına icar edilmiştir. Karataş çiftliğine 3 km kadar mesafede olan Mürseller köyü sakinlerinin araziye adlarına tescillendirmeleri üzerine bu köyün Yeşilova kazasına bağlanması Burdur Valiliği tarafından teklif edilmiş ve İçişleri Bakanlığı'na kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı'nın 2 Ocak 1951 tarihinde onayı ile Burdur merkez kazasına bağlı olan Karataş Çiftliği köyü, Yeşilova kazası merkez nahiyesine bağlanmıştır¹⁷⁴.

Yeşilova kazasına bağlı olan Aşağımüslümler ve Düğer köylerini Yeşilova kaza merkezine bağlayan yolun kötü durumda olması, özellikle kış aylarında bu yolun kullanılamayacak durumda olması, Burdur merkez kazasına ise Burdur-Tefenni şosesi üzerinden rahatlıkla ulaşım sağlamaları, köylülerin ürettiği ürünleri Burdur'da pazarlamaları ve iktisadi birçok işlerini Burdur'da görmeleri sebebiyle bu köy halkı Burdur merkez kazasına bağlanmak istemişlerdir. Köylülerin bu talebi İl İdare Kurulu ve İl Genel Meclisi'nin 1953 yılında kabul edilmesinden sonra Burdur Valiliği'nce İçişleri Bakanlığı'na bildirilmiştir. İçişleri Bakanlığı'nın yapmış olduğu inceleme sonucu köylülerin bu talebi uygun bulunmuş ve 28 Ekim 1954 tarihinde Cumhurbaşkanlığı'na onaylanarak, Düğer ve Aşağımüslümler köyleri Burdur kazası merkez nahiyesine bağlanmıştır¹⁷⁵.

Yeşilova kazasına bağlı olan Kavacık köyü halkı, merkez kazaya bağlanan önceki köyler gibi aynı gerekçelerle Burdur merkez kazasına bağlanmak istemişlerdir. Kavacık köyünün bu isteği de 28 Ekim 1954 tarihinde Cumhurbaşkanlığı kararı ile kabul edilmiş ve Burdur merkez kazası, merkez nahiyesine dahil olmuşlardır¹⁷⁶.

¹⁷³ BCA, 30-11-1-0/213-11-18.

¹⁷⁴ BCA, 30-11-1-0/220-2-4.

¹⁷⁵ BCA, 30-11-1-0/247-32-3.

¹⁷⁶ BCA, 30-11-1-0/247-32-4.

Görüldüğü gibi 1936 yılında Yeşilova kazasının kurulmasıyla Burdur merkez kazasına bağlı olan bazı köyler yeni kurulan kazaya bağlanmışlardır. İlerleyen yıllarda köylerin Yeşilova kazasına bağlantısını sağlayan yolların kötü durumda olması ve kış aylarında ulaşımın çok zor sağlanması, Burdur merkez kazasına bağlayan yolun ise daha iyi durumda olması, bu yol üzerinde motorlu nakil vasıtalarının işleme, köylülerin iktisaden merkez kazada işlerini görmeleri sebebiyle Burdur merkez kazasına bağlanmışlardır. 1958 yılında merkez kazaya bağlı olan Ağlasun kaza yapılmıştır. Merkez kazaya dahil olan Başköy, Dereköy, Hisarköy, Mamak, Yazır ve Yumrutaş köyleri de yeni kurulan Ağlasun kazasına bağlanmışlardır.

1960 yılına gelindiğinde Burdur merkez kazasının yüzölçümü 1.933 km²'dir. Merkez kazanın merkez nahiyesine bağlı 39, Sertaç nahiyesine bağlı 14, Çeltikçi nahiyesine bağlı 13 köy bulunmaktadır. Merkez kazaya bağlı toplamda 66 köy yer almaktadır¹⁷⁷.

İçişleri Bakanlığı, İller İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Köylerimiz: 1 Mart 1968 gününe kadar isimli yayında Burdur merkez kazasında 65 köyün bulunduğu ve bu köylerden bazılarının isimlerinin değiştiği görülmektedir. Bu yayına göre merkez nahiyeye bağlı olan köyler: Akyaka, Askeriye, Aşağı Müslimler, Bayındır, Bereket, Boğaziçi, Bozlar, Büğdüz, Cinbilli, Çallıca (Eğneş), Çamoluk (Aziziye), Çatağıl (Mandıra), Çendik, Düğer, Erikli, Gökçebaş (Çerçin), Gökpınar (Çine), Günalan (Lengüme), Güneyyayla (Marmara), Hacılar, İğdeli, İlyasköy, Karacaören (Karacaviran), Karaçal, Karakent, Karcılar (Sala), Kavacık, Kayaaltı (Kıravgaz), Kışla, Kozluca, Kökez, Kuruçay, Sarıova, Soğanlı, Sorkun, Suludere, Taşkapı, Yakaköy (Kurna), Yarı, Yassıgüme, Yaylabeli (İnar), Yazı, Yeşildağ'dır (Gölde)¹⁷⁸.

Kemer nahiyesinde Akçaören (Akçaviran), Akören (Akviran), Belenli, Elmacık, Kayı, Kemer (Bebekler), Kılavuzlar, Pınarbaşı, Yakalar ve Yenice köyleri bulunmaktadır. Çeltikçi nahiyesinde Aksu, Akyayla (Halebi), Aşağı Çeltikçi, Beşkavak, Çebiş, Çeltikçi, Güvenli (Aşağı Sülemiş), Kapaklı, Kartalpınar (Yukarı Sülemiş), Kayış, Kuz ve Tekke köyleri yer almaktadır¹⁷⁹.

1.3. Nüfus

1.3.1. Osmanlı Dönemi

Burdur coğrafi konumu ve iklimi dolayısıyla yerleşime son derece uygun bir bölgedir. Tarih öncesi dönemlerden beri Burdur çevresi yerleşime açık vaziyette olmuştur. Göller Bölgesi'nde yer alması sebebiyle birçok sulak alanın bulunmasına, verimli ovalara, eşsiz doğal

¹⁷⁷ Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1963: 129.

¹⁷⁸ İçişleri Bakanlığı, İller İdaresi Genel Müdürlüğü, 1968.

¹⁷⁹ İçişleri Bakanlığı, İller İdaresi Genel Müdürlüğü, 1968. Köylerin eski isimleri parantez içerisinde verilmiştir.

güzelliklere, temiz bir çevre ve havaya sahip olmasına rağmen Burdur, Türkiye Cumhuriyeti'nin diğer illerine nazaran nüfus açısından çok fazla gelişim gösterememiştir. Ülke genelindeki nüfus dağılımına bakıldığında sanayinin ve turizmin gelişmiş olduğu bölgelerde nüfusun yoğunlaşmış olması Burdur'un nüfus yoğunluğunun neden düşük olduğu konusunda bilgi vermektedir.

Burdur nüfusuyla ilgili en erken tarihli bilgi giriş kısmında da belirtildiği gibi 11. yüzyılda Hamambendi mevkiine gelerek yerleşen 200 çadırlık Kınalı Türkmenleridir.

Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde toplanacak vergilerin niteliği ve vergi mükellefleri tahrir defterlerine kaydedilmiştir. Tahrirlerde vergi mükellefi olan, eli silah tutan, belirli bir yaş üzerindeki aile reisi erkeğin kaydı tutulmuştur. Bu kayıtlara tam anlamıyla nüfus sayımı denilememekle birlikte nüfus hakkında tahminde bulunulabilmektedir. 1478 tarihli tahrir defterine göre Burdur kazasında biri Hristiyan ve üçü Müslüman olmak üzere dört mahalleyle birlikte Müslüman ve Gayrimüslim 166 nefer bulunmaktadır. 1522 yılına ait tahrir defterine göre Burdur nüfusunun kargaşa dönemine rağmen arttığı görülmektedir. Müslim ve Gayrimüslim nefer sayısı 408, hane sayısı ise 238'dir. En kalabalık mahallesi 196 nefer ve 113 haneyle Cami Mahallesi'dir. 1568 yılı verilerine göre Burdur'un nüfus ve mahalle sayısında artış yaşanmıştır. 1478 sayımında dört mahalle bulunurken bunlara Debbağhane, Mehmet Kethüda, Demir Mescidi, Karagöz Mescidi, Nurullah Çelebi Mescidi mahalleleri eklenmiştir. 702 Müslüman, 71 gayrimüslim nefer bulunmakla birlikte Müslümanlara ait 339, gayrimüslimlere ait 40 hane mevcuttur¹⁸⁰.

1831 yılında gerçekleştirilen ilk nüfus sayımında yeni doğandan en yaşlısına kadar erkek nüfus mesleği, aidiyeti, sağlık engeli ve eşkaline kadar kaydedilmiştir¹⁸¹. 1831 nüfus sayımından itibaren Burdur nüfusu hakkında daha yakın çıkarımda bulunmak mümkündür. 1831 yılında Burdur'un nüfusu 8.505 Müslüman, 683 gayrimüslim erkek olmak üzere toplamda 9.188 erkektir. Bu nüfus sayımının sonucu elde edilen erkek nüfusu kadar kadın nüfusu da eklersek Burdur'un 1831'de tahmini nüfusu 18.400 civarındadır. Cumhuriyet öncesi son nüfus verisi 1914 yılına aittir. 1914 yılında Burdur'da 54.032 Müslüman, 2.783 Rum, 1.271 Ermeni, 53 Protestan bulunmaktadır¹⁸². 1914 yılında yaşanan 6.9 şiddetindeki Burdur Depremi'nde kimi kaynağa göre 1.500'ün üzerinde insan hayatını kaybetmiştir. Resmi kaynaklara göre ise 657 vatandaş hayatını kaybetmiştir. Meydana gelen deprem Burdur'u derinden sarsarak nüfusunun azalmasına neden olmuştur.

¹⁸⁰ Arıkan, 1988, 55.

¹⁸¹ Ak, 2014: 17-18.

¹⁸² Gölen, 2011: 184,187.

1.3.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımı için 1926 yılında Başvekalet'e bağlı İstatistik Umum Müdürlüğü kurulmuştur. Dahiliye Vekâletince nüfus sayımı için kanun teklifi hazırlanmış ve TBMM'ce onaylanmıştır. Sayımı gerçekleştirecek memurların binaları teker teker ziyaret edebilmeleri ve sayımı kolaylaştırmak için binalar numaralandırılmış, sokaklara isim veya numara verilmiştir. Halkın nüfus sayımına olan ilgisini artırmak için çeşitli propagandalar yapılmıştır. Gazete ve dergilerde sayımın faydalarını anlatan yazılar yazılmış, okullar ve Türk Ocakları vasıtasıyla halka nüfus sayımı hakkında bilgilendirme yapılmıştır¹⁸³.

1.3.2.1. 1927 Nüfus Sayımı

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk nüfus sayımı 28 Teşrinievvel (Ekim) 1927 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Sayım neticesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfusu 13.648.270, Burdur vilayetinin nüfusu ise 83.876 olarak tespit edilmiştir. Bu sayıma göre Burdur vilayetinin nüfusu, ülke nüfusunun %0,6'lık kısmına tekabül etmektedir. 1927 yılında 63 vilayet arasında en az nüfusa sahip 3. vilayet olup nüfus büyüklüğü bakımından 61. sırada yer almıştır¹⁸⁴.

Tablo 1.6'da verilen nüfus sayımı neticelerine göre Burdur vilayeti genelinde nüfusun %21,5'i şehir merkezlerinde %78,5'i nahiye ve köylerde yaşamaktadır. Burdur merkez kaza özelinde ise nüfusun %30,03'ü şehir merkezinde, büyük kısmını oluşturan %69,97'lik kısmı nahiye ve köylerde bulunmaktadır. Bu oranlar da Burdur'da yaşayan insanların işgücü dağılımındaki payları hakkında bir fikir oluşmasını sağlamaktadır.

Tablo 1.6 1927 Nüfus Sayımına Göre Burdur Vilayetinin Nüfusu

Kazanın İsmi	Şehir Nüfusu			Nahiye ve Köyler			Yekûn		
	Kadın	Erkek	Yekûn	Kadın	Erkek	Yekûn	Kadın	Erkek	Yekûn
Burdur	6.430	6.418	12.848	16.446	13.476	29.922	22.876	19.894	42.770
Bucak	1.789	1.632	3.421	6.993	6.050	13.043	8.782	7.682	16.464
Tefenni	973	807	1.780	12.504	10.358	22.862	13.477	11.165	24.642
Yekûn	9.192	8.857	18.049	35.943	29.684	65.827	45.135	38.741	83.876

Kaynak: TC Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumi, 1928: 21.

¹⁸³ 28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri, 1929: 3-6.

¹⁸⁴ Çamurcu ve Öztürk, 2005: 784.

12 yaşını geçmiş meslek sahibi kişilerin oranı erkeklerde %88,34, kadınlarda %52,98 olmak üzere toplamının genel nüfusa göre oranı %68,38'dir. Bunların %60,80'i zirai meslek, %6,15 sınai meslek, %3,30'u ticari meslek sahibidir¹⁸⁵.

1927 sayımına göre Burdur vilayetinde 1.374 malul (engelli) vatandaş bulunmaktadır. Vilayetin toplam nüfusuna oranı %1,65'tir¹⁸⁶.

Toplam nüfusun %46,02'si bekar, %42,47'si evli, %10,44'ü duludur. 61 ve üzeri yaşında olan nüfus %4,97'lik küçük bir gruptur. Toplam nüfusun %47,02'si 0-20 yaş arası grupta yer alırken %47,92'si 21-60 arası yaş grubundandır. Okuma yazma bilenlerin oranı %8,61 gibi düşük bir orandır. Bu oran erkeklerde genel nüfusun %16,48'i iken kadınlarda %1,85'tir¹⁸⁷.

Sayım neticesinde 19.666 ikamete mahsus hane, 277 ikamet dışı olan meskûn yapı ve 3.408 adet de diğer yapılar, 103 mektep, 239 cami, 40 resmi daire ve 8 hamam tespit edilmiştir¹⁸⁸.

1.3.2.2. 20 İlkteşrin (Ekim) 1935 Nüfus Sayımı

Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci genel nüfus sayımı 20 İlkteşrin (Ekim) 1935 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Sayımın sorunsuz bir şekilde yapılabilmesi için mağara, kovuk, sabit çadırlara varıncaya kadar insanların yaşadığı bütün yapılar belediyeler ve ihtiyar heyetlerince numaralandırılmıştır. 1927'de gerçekleştirilen sayım öncesinde yapılan propaganda faaliyetleri bu sayım öncesinde de tekrarlanmıştır. Valilik, kaymakamlık ve nahiye müdürü eliyle bünyesinde 200 nüfusu barındırabilecek binalardan oluşan sayım mıntıkaları oluşturulmuş ve her mıntıkaya bir sayım memuru, dört sayım mıntıkasına ise bir kontrol memuru tayin edilmiştir. Okuma yazma bilen her kişi sayım memuru vazifesini kabule mecbur tutulmuştur. Sayım memuru olarak atanan kişilerin bu vazifeden kaçmaları durumunda 5 liradan 25 liraya varan para cezası, bu vazifeyi kabul etmelerine engel olanların ise 10 liradan 50 liraya varan para cezası ile cezalandırılmalarına karar verilmiştir. Sayımı yapmak üzere şehirlerde 53.003, köylerde 70.042 olmak üzere ülke genelinde 123.045 kişi sayım memuru olarak görevlendirilmiştir¹⁸⁹.

Sayım neticesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin genel nüfusu 16.158.018¹⁹⁰ olarak tespit edilmiştir. Burdur vilayetinin genel nüfusu ise 95.845'tir¹⁹¹ ve sahip olduğu nüfus ile ülkenin genel nüfusuna oranı %0,59'dur.

¹⁸⁵ TC Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumisi, 1928: 26-28.

¹⁸⁶ TC Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumisi, 1928: 30.

¹⁸⁷ TC Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumisi, 1928: 40.

¹⁸⁸ TC Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumisi, 1928: 69,73.

¹⁸⁹ TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1937: IV-V.

¹⁹⁰ TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1937: 3.

¹⁹¹ TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1936: 5.

1927 nüfus sayımından 1935 nüfus sayımına kadar olan süreçte Burdur vilayetinin nüfusu 11.969 kişi artmıştır, bu da %14,27'lik bir nüfus artış oranı demektir. Burdur merkez kazanın nüfus artış oranı ise %11,38'dir. Türkiye Cumhuriyeti'nin genel nüfus artış oranı ise %18,39'dur. Görüldüğü üzere hem Burdur vilayetinde hem de Burdur merkez kazasında yaşanan nüfus artış oranı ülke genelinde yaşanan nüfus artışının altında kalmıştır.

Tablo 1.7 20 İlkteşrin (Ekim) 1935 Nüfus Sayımına Göre Burdur Vilayeti'nin Nüfusu

Kazanın	Şehir Nüfusu			Nahiye ve Köylerde			Yekûn		
İsmi	Kadın	Erkek	Yekûn	Kadın	Erkek	Yekûn	Kadın	Erkek	Yekûn
Burdur	7.046	6.587	13.633	17.951	16.055	34.006	24.997	22.642	47.639
Bucak	2.120	1.854	3.974	7.352	6.532	13.884	9.472	8.386	17.858
Tefenni	1.203	1.401	2.604	15.013	12.731	27.744	16.216	14.132	30.348
Yekûn	10.369	9.842	20.211	40.316	35.318	75.634	50.685	45.160	95.845

Kaynak: TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1936: 5.

Tablo 1.7'de verilen verilere göre Burdur vilayeti genelinde nüfusun %21,09'u şehir merkezinde, %78,91'i nahiye ve köylerde yaşamaktadır. Burdur merkez kazasında bu oran şehir merkezinde %28,62, nahiye ve köylerde %71,38'dir.

Burdur kaza merkezi nüfusunun %39,7'si(5.399 kişi) 0-19, çoğunluğu oluşturan %51'i (6.926 kişi) 20-59 yaş aralığında yer alırken, 60 ve üzeri yaş grubunda yer alanlar ise %9,3'lük bir orana sahiptir. Burdur vilayeti genelinde nüfusun %45,6'sı 0-19, %47,5'i 20-59, %6,9'u 60 ve üzeri yaş aralığında yer almaktadır¹⁹².

Vilayet nüfusunun %97,4'lük kısmını oluşturan 93.271 kişi sağlıklı iken %2,6'luk kısmını oluşturan 2.538 kişi engellidir. Vilayet genelinde evli erkek nüfusu 18.987, evli kadın nüfusu 20.374 kişidir¹⁹³. Kadın-erkek evli kişi sayısındaki fark bu dönemde Burdur'da birden fazla eşle evliliğin olduğunu göstermektedir.

Okuma yazma bilenlerin sayısı ise erkeklerde 10.918, kadınlarda 3.152 olmak üzere toplamda 14.070 kişidir. Okuma yazma bilmeyenler ise çoğunluğu oluşturmaktadır ve bunların sayısı 34.154 erkek, 50.666 kadın şeklindedir¹⁹⁴. Okuma yazma bilen kadın-erkek nüfus arasındaki fark ise eğitimde cinsiyetler arası fırsat eşitliği olmadığını göstermektedir. 1927 nüfus sayımında vilayet genelinde okuma yazma bilenlerin oranı %8,61 iken 1935 nüfus

¹⁹² TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1936: 12,63.

¹⁹³ TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1936: 67.

¹⁹⁴ TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1936: 68.

sayımında bu oran %14,69'a yükselmiştir. Okuma yazma oranındaki yaşanan bu artışta 1928 yılında kabul edilen Yeni Türk Harflerinin büyük etkisi olsa gerektir.

Vilayet genelinde nüfusun %45,1'ini oluşturan 43.165 kişi tarım alanında çalışırken, %5,5'ini oluşturan 5.290 kişi sanayi ve küçük zanaatlar kolunda çalışmaktadır. 584 kişi ticaretle uğraşırken diğer iş kollarında çalışanların sayısı 2.592'dir. Nüfusun %46,7'sini oluşturan 44.762 kişi herhangi bir meslek sahibi değildir¹⁹⁵.

1.3.2.3. 20 İlkteşrin (Ekim) 1940 Nüfus Sayımı

20 İlkteşrin 1940 tarihinde gerçekleştirilen üçüncü nüfus sayımına göre Türkiye Cumhuriyeti'nin genel nüfusu 1935'te gerçekleştirilen nüfus sayımından 1940 sayımına kadar 1.662.932 kişi artarak 17.820.950 olarak tespit edilmiştir. Ülke genelinde 1927-1935 yılları arasında yaşanan nüfus artışı 2.509.748 olarak gerçekleşmiştir¹⁹⁶. 1939'da Hatay'ın Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlandığı da dikkate alınırsa 1935-1940 arası dönemde yaşanan nüfus artışı önceki döneme göre bir hayli azdır.

Burdur vilayetinin nüfusu 1940 nüfus sayımı sonucunda 119.498 olarak tespit edilmiştir¹⁹⁷. 1935 yılında yapılan nüfus sayımından 1940 nüfus sayımına kadar geçen 5 yıllık dönemde Burdur vilayetinin nüfusu 23.653 kişi artmıştır. Nüfus artış oranı ise %24,68'dir ve bu oran Cumhuriyet tarihi boyunca Burdur Vilayeti'nde gerçekleşen en yüksek nüfus artış oranıdır.

Tablo 1.8 20 İlkteşrin 1940 Genel Nüfus Sayımına Göre Burdur Vilayeti'nin Nüfusu

Kazanın İsmi	Şehir Nüfusu			Nahiye ve Köylerde			Yekûn		
	Kadın	Erkek	Yekûn	Kadın	Erkek	Yekûn	Kadın	Erkek	Yekûn
Burdur	7.103	7.500	14.603	15.878	14.056	29.934	22.981	21.556	44.537
Bucak	2.354	2.032	4.386	7.937	6.963	14.900	10.291	8.995	19.286
Tefenni	1.226	1.322	2.548	15.057	13.602	28.659	16.283	14.924	31.207
Yeşilova	370	355	725	12.508	11.235	23.743	12.878	11.590	24.468
Yekûn	11.053	11.209	22.262	51.380	45.856	97.236	62.433	57.065	119.498

Kaynak: TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1941: XII.

Tablo 1.8'de görüldüğü üzere Burdur merkez kazada nüfusun %32,79'unu oluşturan 14.603 kişi şehir merkezinde, geri kalan %67,21'lik büyük kitleyi oluşturan 29.934 kişi nahiye ve köylerde yaşamaktadır. Burdur kazasında 1935 sayımlarına göre kırsal alanda yaşam oranı

¹⁹⁵ TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1936: 70.

¹⁹⁶ TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1941: III.

¹⁹⁷ TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1941: VII.

azalırken şehirde yaşam oranı artmıştır. Vilayet genelinde ise nüfusun %18,63'ü şehir merkezlerinde %81,37'si kırsal alanda ikamet etmektedir.

Tabloda yer alan verilere göre vilayet genelinde nüfusun %47,75'i erkek, %52,25'i kadındır. Burdur kazasında ise nüfusun %48,40'ı erkek, %51,6'sı kadından oluşmaktadır.

Burdur merkez kazasının sahip olduğu yüzölçümü 1.616 km² ve nüfus yoğunluğu 28'dir. Vilayet genelinin yüzölçümü 7.835 km², nüfus yoğunluğu ise 15'tir¹⁹⁸.

1.3.2.4. 21 Ekim 1945 Nüfus Sayımı

21 Ekim 1945 tarihinde bütün ülke genelinde yapılan nüfus sayımına göre Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfusu 18.790.174 olarak tespit edilmiştir. 1940 nüfus sayımından 1945 sayımına kadar geçen beş yıllık süreçte ülke genelinde nüfus 969.224 kişi artış göstermiştir. Yılda ortalama artış %10,9 olarak gerçekleşmiştir¹⁹⁹. Nüfus artışında yaşanan bu azalma II. Dünya Savaşı ile doğrudan bağlantılı olsa gerektir.

Burdur vilayetinin nüfusu 1945 sayımına göre 125.792'dir. Burdur kazasının nüfusu 1940 sayımından 1945'e kadar 5.566 kişi artarak 50.103'e çıkmıştır. Vilayetin sahip olduğu yüz ölçüm 7.450 km²'dir, nüfus yoğunluğu ise 17'dir. Burdur kazasının yüzölçümü, Yeşilova kazasına bağlı olan dokuz köyün merkez kazaya bağlanmasıyla 1.908 km²'ye çıkmıştır ve nüfus yoğunluğu da 26'dır²⁰⁰. Ayrıca Burdur vilayeti nüfusu, ülke geneli nüfusunun %0,67'sini oluşturmaktadır. Vilayet genelinde nüfus artış oranı %5,27, merkez kazada ise %12,5 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1.9 21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımına Göre Burdur Vilayeti'nin Nüfusu

Kazanın İsmi	Şehir Nüfusu			Nahiye ve Köylerde			Yekûn		
	Kadın	Erkek	Yekûn	Kadın	Erkek	Yekûn	Kadın	Erkek	Yekûn
Burdur	7.689	6.688	14.377	18.473	17.253	35.726	26.162	23.941	50.103
Bucak	2.511	2.275	4.786	8.623	8.101	16.724	11.134	10.376	21.510
Tefenni	1.110	1.026	2.136	15.590	14.373	29.963	16.700	15.399	32.099
Yeşilova	591	574	1.165	10.782	10.133	20.915	11.373	10.707	22.080
Yekûn	11.901	10.563	22.464	53.468	49.860	103.328	65.369	60.423	125.792

Kaynak: TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1950: 16.

Tablo 1.9'da yer alan verilere göre vilayet genelinde nüfusun %17,86'sı şehir merkezinde, %82,14'ü kırsal alanda yaşamaktadır. Burdur kazasında ise nüfusun %28,69'u

¹⁹⁸ TC Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1941: XII.

¹⁹⁹ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1950: 3.

²⁰⁰ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1950: 16.

kaza merkezinde, %71,31'i kırsal alanda ikamet etmektedir. Burdur merkez kazasındaki nüfusun kentleşme oranı diğer kazalara göre fazladır.

Vilayet genelinde nüfusun %51,97'si kadınlardan, %48,03'ü erkeklerden oluşmaktadır. Burdur merkez kazasında nüfusun %52,22'si kadınlardan, %47,78'i erkeklerden; Burdur şehir merkezinde ise nüfusun %53,48'i kadınlardan ve %46,52'si erkeklerden ibarettir.

Burdur vilayetinde nüfusun %51,20'sini oluşturan 64.410 kişi 0-19 yaş aralığında yer aldığı gibi bunların 3.176'sı bir yaşından küçüktür. 53.854 kişi 20-59, 7.427 kişi ise 60 ve üzeri yaş grubunda yer almaktadır. 101 kişinin kaç yaşında olduğu bilinmemekle birlikte 10 kişi 100 yaşından fazladır²⁰¹.

1945 sayımına göre Burdur vilayeti genelinde nüfusun %1,1'ini oluşturan 1.421 kişi engellidir. Engelli vatandaşlardan 653'ü kadın, 768'i erkektir. Engel durumlarına bakılacak olursa 287'si kör, 218'inin bir kolu çolak, 9 kişinin iki kolu birden çolak, 593'ünün bir ayağı, 63'ünün iki ayağı birden topal, 129'u sağır ve dilsiz, 57'si kambur, 22'si kötürüm, 43'ünün ise birden fazla engeli bulunmaktadır²⁰².

Vilayet genelinde 15 ve üzeri yaş grubunda bekar nüfus 13.376, evli nüfus 51.535'tir. Evli olan erkek nüfusu 24.943 iken, evli kadın nüfusu ise 26.592'dir²⁰³. Evli olan kadın sayısının erkeklerden fazla oluşu bu dönemde birden fazla eşle evliliğin hala devam ettiğini göstermektedir.

124.916 kişinin ana dili Türkçe'dir. 708 kişinin ana dili Çerkezce, 3 kişinin Arapça, 12 kişinin Rumca, 144 kişinin de Kürtçedir²⁰⁴.

Burdur vilayeti nüfusuna kayıtlı olanlardan 1 kişi Almanya'da, 12 kişi Arnavutluk'ta, 72 kişi Bulgaristan'da, 2 kişi Çekoslovakya'da, 2 kişi Fransa'da, 3 kişi Hollanda'da, 5 kişi İngiltere'de, 3 kişi Romanya'da, 26 kişi Rusya'da, 18 kişi Yugoslavya'da, 141 kişi Yunanistan'da, 1 kişi Filistin'de, 9 kişi Hicaz'da, 1 kişi İran'da, 3 kişi Irak'ta, 6 kişi Suriye'de, 4 kişi Mısır'da, 8 kişi bunların dışında başka bir ülkede doğmuştur²⁰⁵.

Vilayet genelinde 1945 sayımında yedi ve üzeri yaş grubunda yer alanların nüfusu 101.631'dir. 7 ve üzeri yaş grubundaki bu kişilerin %32,66'lık kısmını oluşturan 33.189 kişi okuma yazma bilmektedir. Erkeklerde okuma yazma bilenlerin sayısı kadınların neredeyse üç katı kadardır. 24.515 erkek okuma yazma bilirken bu sayı kadınlarda 8.674'tür. 7-16 yaş

²⁰¹ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1950: 68-69, 80.

²⁰² TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1950: 91, 93.

²⁰³ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1950: 103.

²⁰⁴ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1950: 138-139, 142,143.

²⁰⁵ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1950: 166-157.

grubunda yer alan tahsil çağındaki nüfus 17.458 erkek ve 15.744 kadın olmak üzere toplamda 33.202 kişidir. Bu yaş grubunda yer alan 10.753 erkek ve 5.466 kadın okumayı bilmektedir²⁰⁶.

Toprak mahsulleri alanında 44.364, sanayi ve küçük sanatlar alanında 6.187, ticarete 882, nakliye ve ulaşım alanında 412, umumi idare ve hizmetler alanında 1.495, ev iktisadiyatı ve şahsi hizmetlerde 84 kişi çalışmaktadır. 72.386 kişi ise mesleksiz ve mesleği belli olmayan kişilerden oluşmaktadır²⁰⁷.

1.3.2.5. 22 Ekim 1950 Nüfus Sayımı

22 Ekim 1950 tarihinde gerçekleştirilen genel nüfus sayımı sonucu Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfusu 20.947.188 olarak tespit edilmiştir. 1945 genel nüfus sayımından 22 Ekim 1950'ye kadar ülke genelinde nüfus 2.157.014 kişi artmıştır, nüfusun artış oranı ise %22,9 olarak gerçekleşmiştir²⁰⁸.

Burdur vilayetinin nüfusu bir önceki sayıma göre 10.763 kişi artarak 136.555'e yükselmiştir. Burdur merkez kazasında nüfus bir önceki sayıma göre 4.347 kişi artarak 54.450'ye yükselmiştir. Burdur vilayetinin yüzölçümü 7.450 km², nüfus yoğunluğu 18'dir. Burdur kazasında yüz ölçüm 1.908 km², nüfus yoğunluğu ise 29'dur²⁰⁹. Bu verilere göre Burdur vilayetinin nüfusu ülke genel nüfusunun %0,65'ini oluşturmaktadır.

Tablo 1.10'a göre vilayet genelinde şehirde yaşayan nüfus oranı %17,67, kırsal nüfus ise %82,33'tür. Burdur kazasında şehirde yaşanan nüfus oranı %27,3, kırsalda yaşayan nüfusun oranı %72,7'dir.

Tablo 1.10 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımına Göre Burdur Vilayetinin Nüfusu

İlçenin İsmi	Şehir Nüfusu	Bucak ve Köylerde	Yekûn
Burdur	14.865	39.585	54.450
Bucak	5.509	18.759	24.268
Tefenni	2.382	33.572	35.954
Yeşilova	1.375	20.508	21.883
Yekûn	24.131	112.424	136.555

Kaynak: TC Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1951: 12.

²⁰⁶ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1950: 175,190.

²⁰⁷ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1950: 261.

²⁰⁸ TC Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1951: 3.

²⁰⁹ TC Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1951: 12.

1.3.2.6. 23 Ekim 1955 Nüfus Sayımı

23 Ekim 1955 tarihinde gerçekleştirilen genel nüfus sayımına göre Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfusu 1950 nüfus sayımına göre 3.117.575 kişi artarak, 24.064.763 olarak tespit edilmiştir. Nüfus artış oranı %29,7 olarak gerçekleşmiştir.

Burdur vilayetinin nüfusu 1950 nüfus sayımına göre 20.628 kişi artarak 1955 sayımında 157.183 kişiye çıkmıştır. Burdur kazasının nüfusu 54.450'den 62.783'e yükselmiştir. Vilayet genelinde nüfus artış oranı %15,11 iken, merkez kazada %15,3 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1.11 23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımına Göre Burdur Vilayetinin Nüfusu

Kazanın İsmi	Şehir Nüfusu	Nahiye ve Köyler	Toplam Nüfus	Yüzölçümü	Nüfus Yoğunluğu
Burdur	18.719	44.064	62.783	2.416km ²	25
Bucak	6.837	21.942	28.779	1.415km ²	20
Göhlisar	4.040	21.358	25.398	977km ²	26
Tefenni	2.968	13.693	16.661	804km ²	20
Yeşilova	1.821	21.741	23.562	1.331km ²	17
Yekûn	34.385	122.798	157.183	6.943km ²	23

Kaynak: TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1961: 13.

Tablo 1.11'e göre Burdur vilayetinde nüfusun %21,88'i şehirlerde, %78,88'i kırsal alanda; Burdur merkez kazasında %29,82'si şehirde, %70,18'i kırsal alanda yaşamaktadır. Bu veriler Demokrat Parti döneminde şehirlere göçün arttığını göstermektedir. Burdur kazasının nüfusu son beş yılda yaklaşık olarak %3 oranında artış göstermiştir.

Vilayet genelinde 0-19 yaş aralığındaki nüfus sayısı 77.764, 20-59 yaş aralığındaki nüfus 69.680, 60 ve üzeri yaşında olanların nüfusu ise 9.527'dir. Kaç yaşında olduğu bilinmeyenlerin sayısı ise 212'dir²¹⁰.

Türkiye genelinde Burdur doğumlu 82.406 erkek, 83.262 kadın olmak üzere toplamda 165.668 kişi yaşamaktadır. Burdur'da yaşayan Burdur doğumluların sayısı 72.846 erkek, 77.011 kadın olmak üzere 149.857'dir. Burdur'un komşusu olan illerden Antalya'da yaşayan Burdur doğumluların sayısı 1.653, Denizli'de 698, Isparta'da 894, Afyonkarahisar'da 194'tür. Burdur dışında Burdur doğumluların en yoğun olarak yaşadığı yer 2.468 kişi ile Aydın'dır. Büyük şehirlerden İstanbul'da 1.778, Ankara'da 1.149, İzmir'de 1.427, Bursa'da 502 Burdur doğumlu vatandaş yaşamaktadır. Burdur vilayetinde komşu illerden Isparta doğumlu 1.134, Antalya doğumlu 917, Denizli doğumlu 665 ve Afyonkarahisar doğumlu 461 kişi yaşamaktadır.

²¹⁰ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1961: 52-53.

Ayrıca Burdur vilayetinde 2 Arnavutluk, 507 Bulgaristan, 2 İran, 11 Romanya, 7 Rusya, 6 Suriye, 20 Yugoslavya, 99 Yunanistan doğumlu nüfus bulunmaktadır. 202 kişinin ise doğum yeri meçhuldür²¹¹.

Bu sayım sonucu tespit edilen 15 ve üzeri yaşında evli erkek nüfus 34.474, kadın nüfus ise 34.904'tür. 1955 yılına gelindiğinde çok eşli evliliğin önceki nüfus sayım dönemlerine göre azaldığı görülmektedir. 15 ve üzeri yaş grubunda olup bekar olan erkek nüfusu 9.545, kadın nüfusu 5.068'dir. Dul olan erkek nüfusu 821 iken, dul olan kadın nüfusu ise 7.604'tür²¹².

20.002 erkek ve 43.936 kadın, toplamda 63.938 kişi okuma yazma bilmektedir²¹³. Bu verilere göre vilayet genelinde okuma yazma bilenlerin oranı %40,68'dir.

15 ve üzeri yaş grubundaki 84.056 kişiden 71.242'si ziraat, ormancılık, avcılık ve balıkçılık alanında, 108'i istihraç (maden) sanayii, 5.805'i imalat sanayi, 768'i inşaat sanayii, 33'ü elektrik, gaz, su istihsal ve tevzii ile tanzifat hizmetleri, 1.114'ü banka, ticaret, sigorta ve gayrimenkul satışı, 755'i nakliye ve muhaberat, 2.513'ü hizmet alanında çalışmaktadır. 1.718 kişinin çalışma alanı belirsizdir²¹⁴.

1955 sayımlarında tespit edilen 2.694 engelli vatandaşın 290'ı çolak, 59'u kambur, 475'inin bir gözü kör, 246'sının iki gözü kör, 26'sı kötürüm, 141'i duyma engelli, 131'i sağır ve dilsiz, 1.048'i topal, 157'si birden fazla, 27'sinin de başka engelleri bulunmaktadır. 94'ü meçhuldür²¹⁵.

1.3.2.7. 23 Ekim 1960 Nüfus Sayımı

23 Ekim 1960 tarihinde ülke genelinde gerçekleştirilen nüfus sayımı neticesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfusu 27.254.820 kişi olarak tespit edilmiştir. 1955 sayımından 1960'a kadar geçen beş yıllık süre zarfında ülke nüfusu 3.190.057 kişi artmıştır. Yıllık ortalama artış %28,94 olarak gerçekleşmiştir²¹⁶.

Tablo 1.12 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımına Göre Burdur İl'inin Nüfusu

İlçenin İsmi	Şehir Nüfusu	Bucak ve Köyler	Toplam Nüfus	Yüzölçümü Km ²	Nüfus Yoğunluğu
Burdur	25.271	38.442	63.713	1.933	33
Ağlasun	3.565	5.085	8.650	317	27

²¹¹ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1961: 70-82.

²¹² TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1961: 126.

²¹³ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1961: 138.

²¹⁴ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1961: 326.

²¹⁵ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1961: 371.

²¹⁶ TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1963: VII.

Bucak	8.754	23.237	31.991	1.436	22
Göhlisar	4.934	24.840	29.774	1.011	29
Tefenni	2.918	15.860	18.778	835	22
Yeşilova	2.502	24.106	26.608	1.351	20
Toplam	47.944	131.570	179.514	6.883	26

Kaynak: TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1963: XX.

Tablo 1.12’de görüldüğü üzere Burdur vilayetinin nüfusu 1960 sayımına göre 179.514’tür. 1955’ten, 1960 yılına kadar olan süreçte Burdur vilayetinin nüfusu 22.331 kişi artmış, nüfus artış oranı %14,21 olarak gerçekleşmiştir. Burdur merkez kazasında nüfus artışı il geneline göre düşük kalmıştır. 1955 sayımından 1960 sayımına kadar geçen beş yıllık sürede merkez ilçenin nüfusu sadece 930 kişi artmıştır, artış oranı da %1,48’dir.

Tabloda yer alan verilere göre vilayet genelinde nüfusun %26,71’i şehirde, %73,29’u kırsalda, merkez kazada ise nüfusun %39,66’sı şehirde, %60,34’ü kırsalda yaşamaktadır.

Burdur merkez kazasında şehirde yaşayan 25.271 kişinin %58,64’lük kısmını oluşturan 14.819 kişi erkek, %41,36’lık kısmını oluşturan 10.452 kişi ise kadındır²¹⁷.

1.4. Göçler

Tarih boyunca Burdur, İç Anadolu ile Antalya Limanı’nı, İç Ege ile yine Antalya Limanı’nı birbirine bağlayan bir güzergâh olmuştur. Bu tarihi yollar ticaret kervanlarından, Haçlı Ordusuna, Yörüklerden, seyyahlara kadar geniş bir kullanım alanına sahne olmuştur. Yaşanan göçlerde Burdur, şüphesiz kısa süreli konaklamalara ev sahipliği yapmıştır.

Türk hakimiyeti döneminde ilk göç giriş kısmında da belirtildiği gibi Kınalı Türkmenlerince gerçekleştirilmiştir. 200 çadırılık Kınalı Türkmenlerine yurt olan Burdur, tarihsel süreçte sürekli olarak göç aldığı şüphesizdir. Kınalı Aşireti’nden sonra 1800-1820 arası dönemde Senirkent’ten 100 hane eşkıyaların baskınlarından kaçarak Burdur’a yerleşmiştir. Burdur’a dokumacılık mesleği de sayıları yaklaşık 500 olan Senirkentli göçmenlerle gelmiş ve zaman içinde Burdur’un en önemli üretim kollarından biri olmuştur. 19. yüzyıl başında bir de Mısır’dan bir grup göçmen Burdur’a gelerek Sinan ve Üçdibek mahallelerine yerleşmiştir. Mısırlı bu göçmen kitlesinin sayısı ve neden göç ettikleri hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Yaşanan bu göçün nedeni Mısır’da, Fransız işgali sonrası istikrarın sağlanamaması ve çatışma ortamı olsa gerektir. Bu dönemde bir diğer göç ise Delibaba ve

²¹⁷ TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1963: XLI.

Divanbaba mahallelerine olan Alevi göçüdür²¹⁸. Yerel halk tarafından Tahtacı olarak adlandırılmış olan bu kitlenin de nereden ve kaç kişi geldikleri hakkında bir bilgi yoktur.

Fransız İhtilali ile birlikte yayılan milliyetçilik düşüncesi farklı etnik gruplarda bağımsız ulus devlet kurma isteği uyandırdı. Osmanlı Devleti'nin eski gücünü kaybetmiş olması Balkanlardaki etnik grupların dış desteklerle bağımsız devlet kurmalarını kolaylaştırdı. Osmanlı'nın Balkanlarda ve Ruslar karşısındaki toprak kayıpları sonucu daha önceleri kaybedilen bu topraklara iskana tabi tutulan Türklerin torunlarının Anadolu'ya göç etmesine neden oldu. 19. ve 20. yüzyılda yaşanan göçlerin sebepleri işte bu toprak kayıplarıdır.

Millî Mücadele döneminde Burdur'a, Yunan işgaline uğrayan Batı Anadolu yerleşimlerinden göçler yaşanmıştır. Göçmenlerle birlikte Hilal-i Ahmer'in Nazilli'deki yaralı hastanesi de Dinar ile Burdur'a taşındı ve Burdur'da 50 yataklı yaralı hastanesi inşa edildi²¹⁹. Antalya Limanı'ndan Ankara'ya gitmekte olan gazeteci Madame Berthe Georges Gaulis'de Yunan işgal sahasının Afyon'a doğru ilerlemesi dolayısıyla bir süre Burdur'da kalmış ve Burdur'un mültecilerle dolu olduğundan bahsetmiştir²²⁰. İşgal bölgelerinden kaçarak Burdur'a gelen Türklerden başka Burdur'da bu dönemde Rum ve Ermeni nüfusu da artmıştır. Mütareke döneminde Burdur'da 80.000 Müslümana karşılık 500 kadar Rum ve 60 Ermeni bulunmaktayken, Yunan işgalleriyle birlikte bunların sayısı da artmıştır. Burdur Mutasarrıfı Vasfi Bey tarafından İtalyan temsilcilere gönderilmiş olan 23 Haziran 1919 tarihli protesto metninde Burdur'da 85.000 Müslümana karşılık 1.000 kadar Rum ve 400 kadar Ermeni'nin varlığından bahsetmiştir. 1920 Eylül'üne kadar Burdur'da bulunan Gayrimüslimlerin sayısının 8.000'e ulaştığı görülmüştür²²¹

Millî Mücadele döneminde bir diğer göç ise Gayrimüslimlerin sancak dışına zorunlu göçleridir. Bunların Anadolu'da ilerlemekte olan Yunan işgallerine yardımcı olmaları, Yunanlar hesabına casusluk yapmaları, Yunan propagandası yapmaları hatta Burdur ve Isparta'daki Rumların İzmir'e giderek Yunan ordusuna katılmaları sebebiyle tedbir amaçlı olarak Burdur'daki 20-40 yaş arası Gayrimüslimlerden 187 Rum ve 47 Ermeni nefer, Ocak 1921 tarihi içinde kısım kısım Akşehir'e sürülmüşler ve askeriye'nin emrine alınmışlardır²²².

1922 yılında Yunan ordusunun Türk Ordusu karşısındaki yenilgisi üzerine Yunan askerleriyle birlikte Anadolu Rumları da Türkiye topraklarını terk etmişlerdir. Rumların Yunanistan'a yaptıkları göç sonucu Yunanistan'ın nüfusundaki yaşanan artışla birlikte

²¹⁸ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 2016: 6; Candeğer, 2017: 12.

²¹⁹ Hacıfettahoğlu, 2009: 61; Çapa, 2010: 103.

²²⁰ Gaulis, 1981: 127.

²²¹ Köstüklü, 1999: 165.

²²² Mutlu, 2014: 278-280; Köstüklü, 1999: 179-181.

Türklerin üzerinde Türkiye'ye göç etmeleri için bir baskı oluşturdular²²³. Yaşanan bu baskılar neticesi Yunanistan'daki Türkler de Türkiye'ye göç etmeye başladılar.

Yaşanan bu göçün yasal zemine oturtulması Lozan'daki görüşmelerde sağlandı. Milletler Cemiyeti göç olayını incelemek üzere Norveçli Fridtjof Nansen'i görevlendirdi. Nansen'in yaptığı incelemeler sonucu hazırladığı rapor esas alınmakla beraber Türk ve Yunan tarafları da kendi tezlerini ileri sürdüler. Anlaşmanın sağlanabilmesi için İsmet Paşa'nın ve Venizelos'un önerisiyle Nansen'in danışmanlığında bir Türk, bir Yunan ve bir bağımsız üyeden oluşan komisyon kuruldu. Komisyon çalışmalarının sonuçlanmasının ardından 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan sözleşme ve ek protokolle mübadele yasal zemine oturtulmuştur. Taraflar arasında imzalanan sözleşme uyarınca Türkiye'ye yerleşmiş Rum-Ortodoks Türk uyrukları ile Yunanistan'a yerleşmiş Müslüman Yunan uyrukları 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren zorunlu mübadeleye tabi tutulacaklardı. Bu uyruklardan hiç kimse Türk devletinin izni olmadan Türkiye'ye, Yunan devletinin izni olmadan Yunanistan'a yerleşemeyeceklerdi. Zorunlu mübadele, Batı Trakya Müslümanları ile İstanbul'da ikamet eden Rumları kapsamayacaktı²²⁴.

Mübadeleyle ilgili bütün konuların çözümü amacıyla 13 Ekim 1923 tarihinde Mübadele, İmar ve İskân Vekaleti kuruldu. 20 Ekim 1923 tarihinde Mustafa Necati Bey vekil olarak seçildi. Yeni kurulan bu vekalet göçmenlerin yerleştirilmesi amacıyla on bölge oluşturdu. Burdur ise Antalya ve Isparta ile Sekizinci Bölge'de yer almıştır²²⁵. Sekizinci bölgede yer alan Burdur'da ikamet eden mübadillerin evlerinin tamirâtı için Burdur Defterdarlığına 1.500 lira gönderilmiştir²²⁶.

Yayınlanmış araştırma eserlerinden 1923'ten itibaren Burdur'a gelmiş olan göçmenlerin sayı ve geldikleri bölge hakkında bir bilgi bulunmamakla birlikte Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde az da olsa belge vardır. Ancak arşivde yer alan belgelerde mübadil ve muhacirlerin sayıları hakkında bilgi veren sadece bir belge bulunmaktadır. Burdur Valisi Celal imzalı olarak Dahiliye Vekâletine gönderilen bu telgraf metninde Burdur'da 29 hanede 49 zikur (erkek), 48 inas (kadın) muhacirin olduğu bilgisi yer almaktadır²²⁷. 11 Kanunuevvel (Aralık) 1924 tarihli bir diğer belgeye göre Burdur'un Tarhan karyesinde ambardan 49 göçmene mercimek dağıtıldığı bilgisi verilmiştir²²⁸. Mercimek dağıtımı yapılan kişilerin aile reisi olduğu hesaba katılırsa bu köyde 49 göçmen ailenin ikamet ettiği söylenebilir. Burdur'da ikamet eden muhacirlerin geldiği bölgenin öğrenildiği tek belgede ise ikamet ettiği haneyi değiştirmek

²²³ Arı, 2012: 8.

²²⁴ Arı, 2012: 16-19.

²²⁵ Arı, 2012: 28,53.

²²⁶ BCA, 272-0-0-8/4-11-1.

²²⁷ BCA, 272-0-0-11/23-122-13.

²²⁸ BCA, 272-0-0-12/43-59-4.

isteyen Abbas oğlu Murtaza'nın talebinin Burdur Vali Vekili Refik Bey tarafından Dahiliye Vekâletine iletildiği yazıda talepte bulunan muhacirinin Grabene bölgesinden geldiği kayıtlıdır²²⁹.

Dahiliye Vekâletince çıkarılmakta olan İdare Dergisi'ne göre Burdur'da 102 mübadil aile bulunmakta ve bunların toplam nüfusu 380'dir. Mübadillere 98 hane, 8 dükkân, 2.403 dönüm tarla, 330 dönüm bağ ve 57 dönüm bahçe verilmiştir. Muhacir ile mülteciler 22 ailedir ve toplam nüfusları 87'dir. Muhacir ve mültecilere barınmaları için 27 hane, geçimlerini sağlamaları için 366 dönüm tarla, 2 dönüm bağ, 5 dönüm bahçe verilmiştir²³⁰.

1927 nüfus sayımına göre Burdur'da 1 Arnavutluk, 10 Avusturya, 14 Bulgaristan, 86 Yunanistan, 43 Sırbistan doğumlu vatandaş yaşamaktadır²³¹.

Burdur'a yapılan iç göçlere bakılacak olursa Bitlis ve Ahlat tarafından Burdur'a göçmen yerleştirilmiştir. Ancak 5 Kanunusani 1341(5 Ocak 1925) tarihinde yapılan tahkikat neticesi bunlardan hiç kimsenin vilayet dahilinde bulunmadığı anlaşılmıştır²³².

Şark isyanlarındaki tutumları dolayısıyla 15 Zaza'da İcra Vekilleri Heyeti'nce Burdur'a gönderilmiştir²³³. Yine Doğu Anadolu'dan 475 Zeylanlı, 220 Sasonlu ve 24 Molla Abbas Oğulları'ndan insan casusluk şüphesi ve geçim nedenleriyle Trakya, Çanakkale, Bolu ve Burdur'da iskân edilmişlerdir²³⁴. Bunlardan kaç tanesinin Burdur'da iskân edildiği hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

1950 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen Türklerin göçünde Burdur ili dahilinde ilçe, bucak, köy ve mahallelerde yardım komiteleri kurulmuş, il merkezinde ise İl Göçmen Komisyonu kurulmuştur. Valilik tarafından beşer nüfuslu 400 ailenin Burdur'da barındırılabilceği, eğer ihtiyaç olursa bu sayının 583 aileye kadar çıkabileceği ilgili bakanlığa bildirilmiştir²³⁵.

1955 genel nüfus sayımından Burdur vilayeti genelinde ikamet edenlerden yurtdışında doğmuş olanların sayısı 357 erkek, 320 kadın olmak üzere toplamda 677 kişidir. Bunlardan Bulgaristan doğumlu olanların sayısı 260 erkek, 247 kadın olmak üzere toplamda 507 kişidir²³⁶. 1950-1960 yılları arasında Burdur vilayetine toplam nüfusu 812 olan 185 Bulgaristan Göçmeni aile yerleştirilmiştir²³⁷.

²²⁹ BCA, 272-0-0-12/54-135-3.

²³⁰ Dahiliye Vekaleti, 1933: 193, 198.

²³¹ TC Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1929: 46-47.

²³² BCA, 272-0-0-12/45-78-8.

²³³ BCA, 272-0-0-12/50-109-6.

²³⁴ Dahiliye Vekaleti, 1933: 161-162.

²³⁵ "İlimizde Göçmenlerin Barındırılması", *Yeni Burdur*, 08.12.1950.

²³⁶ TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1961: 66, 75.

²³⁷ Geray, 2019: 88.

1950-1960 yılları arasında Burdur vilayetine yerleştirilen Bulgaristan Göçmenlerinin mesleki mensubiyetlerine bakılacak olursa 447 nüfusa sahip 103 aile çiftçi, 365 nüfusa sahip 82 aile sanatkardır²³⁸.

Dahiliye Vekâletince çıkarılan İdare Dergisi'ne göre 1950 sayımından sonra Burdur merkez ilçesine toplam nüfusu 139 olan 30 göçmen aile yerleştirilmiştir. Bunların ikamesi için 9952,60 lira hükümet yardımıyla 11 ev inşa edilerek göçmenlerden 11 aileye bu evlerin tapuları verilerek yerleştirilmişlerdir. Diğer 19 aile için yapılacak olan evlerin yerleri tartışmalı olduğu sebeple henüz yapılmamış olduğu bilgisi bulunmaktadır²³⁹.

1923'ten 1960 yılına kadar geçen sürede Burdur vilayetine yerleştirilmiş olan göçmen sayısı 1.279 kişidir. Bu göçmenlerin vilayet nüfus artışıdaki oranları ise %1,3'tür²⁴⁰. Diğer vilayetlere yerleştirilmiş göçmen nüfusa bakılırsa Burdur vilayetine yerleştirilmiş olanların oranı bir hayli azdır.

1.5. Belediye

1.5.1. Burdur Belediyesi'nin Kuruluşu

Ülkemizde belediyeçilik faaliyetleri Tanzimat döneminde başlamış, 1864/1871 Vilayet Nizamnameleri ve 1877 Vilayet Belediye Kanunu ile şekillendirilmiştir.

Avrupa için pazar konumuna gelen Osmanlı Devleti'nde özellikle liman kentlerindeki altyapı hizmetlerinin yerine getirilmesi için mevcut yerel yönetim sisteminde değişiklik yapılması zorunluluk halini almıştı. Liman kentlerinde belediye teşkilatının kurulması için yerli tüccarlar kadar yabancı tüccarlar da girişimde bulunmuşlardır²⁴¹.

İdari Yapı başlığı altında belirtildiği gibi klasik dönem Osmanlı yerel yönetimi kadıların elinde toplanmıştı. Kadı hem adli konulara hem asayişe hem belediye hizmetlerine hem de vakıfların denetimine bakmaktaydı. Tanzimat döneminde bu düzene son verecek, yerel yönetimde belediye kurumunu Osmanlı Devleti'ne yerleştirecek ilk adım 16 Ağustos 1854 tarihinde İstanbul Şehremaneti'nin kurulmasıyla atıldı. Osmanlı Devleti'nin diğer idari birimlerinde belediyelerin kurulması bazılarında 1864 Vilayet Nizamnamesi, bazılarında 1871 Vilayet Nizamnamesi ve bazılarında ise 1877 Vilayet Belediye Kanunu ile gerçekleşmiştir²⁴².

1871 Vilayet Nizamnamesinin 111. maddesi gereğince vali, mutasarrıf ve kaymakamın bulunduğu her idari birimde bir belediye meclisi bulunması zorunluluğu getirilmişti²⁴³. Vilayet,

²³⁸ Geray, 2019: 88.

²³⁹ Dahiliye Vekaleti, 1955: 210.

²⁴⁰ Geray, 2019: 37.

²⁴¹ Ortaylı, 1974: 108.

²⁴² Ortaylı, 1974: 116, 163.

²⁴³ Ortaylı, 1974: 170.

liva, kaza, nahiye ve köy olarak idari birimlere ayrılan imparatorlukta bu idari birimlerin yöneticisi olarak da vali, mutasarrıf, kaymakam, nahiye müdürü ve muhtarlar sorumlu tutulmuştur. Bu nizamname ile her bir idari memurun, idari meclisin yetki ve görevleri ayrıntılı olarak belirlenmiştir.

1871 İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi'ne göre kurulması zorunlu hale gelen belediyelerin idari meclislerinde memurlardan bir reis, bir reis muavini, altı aza, bir mühendis ve bir tabip görev alacaktı. Belediye Meclisi üyeliklerine 25 yaşından küçükler, cinayet ve ağır kabahatlerden hüküm giyenler, muvazzaf askerler, kadı ve hakimler, belediye işlerinde müteahhit olanlar seçilememekteydi. Meclisler olağan üstü durumlar dışında haftada iki kez toplanmak mecburiyetindeydi. Meclise reis yoksa muavini, muavin de yoksa azaların en yaşlısı riyaset ederdi. Üçte iki (2/3) çoğunluk sağlanmadığı sürece oylama yapılamamakta, oylamalarda çoğunluk aranmakta, oyların eşitliği durumunda ise meclis reisinin oyu belirleyici olmaktaydı²⁴⁴.

Meclis-i Belediye'nin vazifeleri ise, imar faaliyetlerinin denetlenmesi, kusurlu binaların yıkılması, yol, kaldırım, kanalizasyon, aydınlatma gibi altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi, taşımacılığın denetlenmesi, fiyatların belirlenmesi, şehirlerin temizliği ve güzelleştirilmesi, ölçü ve tartıların denetlenmesi, yangın tulumlarına nezaret edilmesi, belediyeye ait gelir giderler ile icare kontratosu muamelatı idaresi olarak belirlenmiştir²⁴⁵.

Belediyelerin gelirleri ise devlet tarafından belediyelere ayrılan vergiler, şerefîye gelirleri, para cezaları, kantar- çeki vergileri, hayvan alım-satım resmi, hayvan kesim resmi, kontrato resmidir. Belediyelerin gelir ve gider cetvelleri vilayet idare meclisinin onayından geçmek zorundaydı²⁴⁶. Belediyelerin gelir kaynaklarının az olması ve bütçe harcamasında bağımsız olmaması sebebiyle belediyeler iş yapamaz durumda kalmışlardır. Bütçe sorunundan Burdur Belediyesi'nde nasibini almıştır. Burdur'a gelen Heyet-i Nasiha ekibinde yer alan gazeteci Burhan Cahid, gazetesine gönderdiği telgrafta Burdur'da belediye yok gibi demiş ve giriş bölümünde değinildiği gibi 1914 depreminin meydana getirdiği tahribatın hala giderilmediğinden, sokakların çukurlarla dolu olduğundan bahsetmiştir²⁴⁷.

1871 Nizamnamesi'nin 111. maddesiyle belediye meclislerinin kurulması zorunluluğu doğması üzerine 1873 yılında Burdur'da Belediye Meclisi'nin kurulduğu 1874 tarihli Konya Vilayet Salnamesinde yer almasıyla öğrenilmektedir. Burdur Belediye Meclisi'nin ilk reisi de Muhasebeci Hacı Mehmed Efendi'dir. Belediye Meclisi'nin ilk azaları ise Abdullah Ağa,

²⁴⁴ Seyitdanlıoğlu, 2010: 96-97.

²⁴⁵ Seyitdanlıoğlu, 2010: 97-98.

²⁴⁶ Seyitdanlıoğlu, 2010: 11, 98.

²⁴⁷ Çelebi, 2020: 146.

Hasan Ağa, Kadri Efendi, Simyon Efendi, Nikola Efendi, ilk kâtibi Ömer Efendi, ilk Sandık Emmini ise Mahmud Efendilerdir²⁴⁸.

Osmanlı döneminde belediye meclisi reisliği görevinde kimlerin bulunduğu Konya Vilayet Salnamelerinde bakılacak olursa 1875'te Muhasebeci Tevfik Efendi, 1876'da Muhasebeci Kemal Efendi, 1877'de Hacı İshak Efendi, 1879, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886'da Nazif Bey, 1887, 1889, 1890'da Hasan Bey, 1892'de Reis Vekili Hacı Şükrü Efendi, 1894'te Edhem Efendi, 1899'da Hacı Süleyman Efendi, 1906'da Ali Bey görülmektedir. 1906 yılına ait Konya Vilayet Salnamesinden itibaren 1926-1927 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesine kadar olan basılmış salnamelerde Burdur Belediyesi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. 1914 yılında büyük yıkıma neden olan Burdur Depreminin yaşandığı dönemde Burdur Belediye Reisliği görevinde Hacı Ahmet Efendi'nin bulunduğu bilinmektedir²⁴⁹. 1914'ten 1926 yılına kadar Hacı Ahmet Bey, Hacı Ali Beyzade Hasan Bey, Baki Beyzade Ali Bey, Tayyazade İbrahim Efendi, Baki Beyzade Şerif Bey ve Kazancızade Hacı Süleyman belediye reisliği görevinde bulunmuşlardır²⁵⁰.

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk üç yılında kimin Burdur Belediye Başkanı olduğuna dair resmi bir bilgi bulunmamakla birlikte 1926-1927, 1927-1928 ve 1928-1929 Devlet Salnamelerinden Burdur Belediye Başkanlığı görevinde Çiloğlu Fahrettin vardır²⁵¹. Fahri Şentürk, çalışma döneminde seçilmiş olan son Belediye Başkanı'dır. 27 Mayıs İhtilali'nden sonra ilk olarak bir ay kadar Albay Haydar Cihat Savaş, sonrasında ise 1963 yılı sonuna kadar Burdur Valileri Belediye Başkanlığı görevini üstlenmişlerdir²⁵².

Cumhuriyet Arşivi'nde yer almamakla birlikte Osman Koçibay tarafından verilen bilgiye göre Fahri Kayaalp (19/09/1956-15/10/1956) ve Ömer Koyutürk'te (16/10/1956-12/04/1958) Burdur Belediye Başkanlığı görevinde bulunmuşlardır. Yine Osman Koçibay'dan Agah Yüce (23/03/1945-23/06/1945), Osman Erkazancı (23/06/1945- 01/06/1946), Hüsnü Helvacı (11/06/1947), Nurettin Serdaroğlu (-) ve Veysel Aksakal'ın (11/11/1947) başkan vekilliğini yürüttükleri öğrenilmektedir²⁵³.

²⁴⁸ Salname-i Vilayet-i Konya 1291/1874: 55.

²⁴⁹ Özata, 2009: 32.

²⁵⁰ Burdur 1973 İl Yıllığı, 1974: 543.

²⁵¹ TC Devlet Salnamesi 1926-1927: 738; TC Devlet Salnamesi 1927-1928: 753; TC Devlet Yıllığı 1928-1929: 398.

²⁵² Kayacan, 1989: 45.

²⁵³ "Burdur Belediyesi'nin Tarihçesi (1873-2016)", *Yeni Gün Gazetesi*, 19.10.2016.

Tablo 1.13 Cumhuriyet Arşivi Kayıtlarına Göre 1930-1960 Yılları Arasında Burdur Belediye Başkanları

Belediye Başkanı	B. Başkanlıklarının Onay Tarihi
Fahri Bey	26/12/1930
Dr. Ahmet Ruhi Bey	26/04/1931
Rıza Bey (Erdem)	13/11/1934
Nuri Artok	05/12/1938
Necati İşçil	03/07/1946
Dr. Hüseyin Otan	09/03/1948
Selami Dirmil	30/09/1950
Rıfat Kanrıcı	30/04/1954
Nevzat Akdemir	10/01/1956
Fahri Şentürk	03/05/1958

Kaynak: BCA, 30-11-1-0/60-38-8; BCA, 30-11-1-0/62-10-20; BCA, 30-11-1-0/91-41-2; BCA, 30-11-1-0/126-43-11; BCA, 30-11-1-0/184-24-10; BCA, 30-11-1-0/197-7-12; BCA, 30-11-1-0/217-34-20; BCA, 30-11-1-0/244-15-11; BCA, 30-11-1-0/255-3-11; BCA, 30-11-1-0/270-14-18.

Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan 21 Aralık 1936 tarihli bir belgeye göre Burdur Belediye Başkanı'nın vurulmasından şüpheli bulunan Jandarma Binbaşı Ziya'nın suçlu olmadığı, yürütülen soruşturma neticesinde Aşçı Ethem ile çırağı Mustafa'nın birinci derecede şüpheli olduğu tespit edilmiştir. Yapılan mahkemede aşçı çırağı Mustafa, Belediye Başkanını vuran kişinin ustası Ethem olduğunu itiraf etmiştir²⁵⁴. Bu belgede olaya dair ayrıntılı bir bilgi bulunmamakla birlikte belediye başkanının adı da verilmemiştir. Ama 1934-1938 yılları arasında Burdur Belediye Başkanlığı görevinde Rıza Erdem bulunmaktadır.

1.5.2. Burdur Belediyesi'nin Faaliyetleri

Burdur'da bayramlarda, mitinglerde ve şölenlerde toplanacak bir alanın bulunmayışı sebebiyle 1935 yılında Burdur Belediyesi tarafından 400 lira harcanarak ortasında bir de havuzu bulunan Cumhuriyet Alanı inşa edilmiş, Cumhuriyet'in kuruluşunun 12. yıldönümünde, 29 Ekim 1935 tarihinde açılışı gerçekleştirilmiştir. Yine 1935 yılında Burdur'un köy yolunu andıran giriş yolu şehre yakışır bir şekilde yapılmak üzere çalışmalara başlanılmış ve 4.500 lira harcanarak 16 metre genişliğinde, güzergâh üzerinde bir de köprünün yapıldığı bir bulvar inşa edilmiştir. 1937 yılında ise 6.000 lira maliyetli Cumhuriyet Alanını Burdur Garı İstasyonu'na bağlayan 21 metre genişliğinde İstasyon Bulvarı inşa edilmiştir. Böylece Burdur'da önemli bir çekim merkezi yaratılmıştır. Ayrıca 1938 yılına kadar 16.401 liraya mal olan bir mezbaha inşa

²⁵⁴ BCA, 30-10-0-0/82-538-2.

edilmiş, 8.000 lira harcanarak istimlak edilen bir arsa üzerine içerisinde havuz bulunan halk ve çocuk bahçesi inşa edilmiş, 1.284 liraya Burdur Gölü kenarında halk plajı, 600 liraya çarşı parkı, 410 liraya zahire hali inşa edilmiştir. 400 lira bütçe ayrılarak bir beton köprü de onarılmıştır. Şehrin görünümünü düzeltmek adına 18.000 metre uzunluğunda yeni kaldırım inşa edilmiş, 20.000 metre uzunluğunda onarıma muhtaç kaldırımlar tamir edilerek halkın kullanımına açılmıştır. 550 metre uzunluğunda su kanalı ile 4.350 metre uzunluğunda lağım inşa edilmiş, 550 metre uzunluğundaki içme suyu hattı ile 540 metre kullanma suyu hattı onarılmıştır. Tarımsal sulama ve değirmenlerin çalışması için kullanılmak üzere Gökpınar, Yenipınar, İnsuyu ve Çine suları kaynaklarından itibaren Kurna köyüne kadar geniş kanallar inşa edilerek Burdur'un kullanımına sunulmuştur²⁵⁵.

Burdur'da itfaiye teşkilatında da iyileştirme yapılmıştır. 2.000 liraya bir motopomp satın alınarak itfaiye teşkilatının envanterine dahil edilmiştir. Kullanılamayacak durumda bulunan bir arazöz de onarılmış ve teşkilatın kullanımına sunulmuştur. Böylece itfaiye teşkilatı güçlendirilmiştir.

Kentin temizliğine, aydınlatmasına, sıhhi bakımına ve bireysel imar faaliyetlerine önem verildiği bu dönemde belediye tarafından kent akasya ağaçlarıyla yeşillendirilmiştir²⁵⁶.

Tablo 1.14 Burdur Belediyesi Gelir ve Gider Tablosu (Lira)

Yıllar	Muhammenat	Tahakkukat	Tahsilat	Masarifat
1929	70.420	33.200	25.382	25.371
1930	51.066	26.037	20.836	20.826
1931	41.500	32.321	20.956	20.941
1932	43.654	24.177	18.576	18.556
1933	24.967	28.440	29.237	27.804
1934	35.634	55.137	38.614	34.616
1935	42.750	53.653	37.114	36.428
1936	40.000	66.056	37.388	34.626
1937	40.000	59.223	36.558	34.454
1938	43.300	62.284	37.521	36.883

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1941: 14.

Tablo 1.14 incelendiğinde 1929-1938 yılları arasında Burdur Belediyesi'nin masrafı tahsil edilen miktarı geçmediği görülmektedir. Belediye gelirlerinin tahsilinde 1929 yılından

²⁵⁵ Öztoprak vd., 2014: 734-736.

²⁵⁶ Öztoprak vd., 2014: 735.

sonra Dünya Ekonomik Buhranının etkisiyle azalma olduğu anlaşılmaktadır. Gelirde yaşanan azalmaya bağlı olarak belediye hizmetlerinde de azalma olduğu söylenebilir. 1933 ve 1934 yılında gelir kaleminde artış yaşanmış, bu artış 1934-1938 arasında durağan hale gelmiş, belediye gelirlerinde ve buna bağlı olarak harcama kaleminde küçük dalgalanmalar olmuştur.

Tablo 1.15'e bakılacak olursa idare ve hesap işlerine ödenen ücret çok fazla farklılık göstermemektedir. 1934 yılında imar ve tezyin kaleminde harcamanın arttığı ve 11.385 liraya çıktığı görülmektedir. Bu kaleminde yaşanan artışın nedeni 29 Ekim 1935 tarihinde açılışı yapılan Cumhuriyet Alanı'nın yapımı olabilir. Muhtelif sair masraflar kaleminde de 1933 yılında önceki yıla göre yaklaşık beş kat artış gerçekleşmiştir. Diğer kalemlerdeki dalgalanmalar ise küçük çaplıdır.

Tablo 1.15 Burdur Belediyesi 1929-1938 Harcama Kalemleri

Yıllar	İdare ve Hesap İşleri	Sıhhat ve İmar İşleri	İmar ve Tezyin	Tanzifat, Tenvirat Elektrik Tesisatı	Su İşleri Tesisat ve Tamirat	İtfaiye	Muhtelif Sair Masraflar
1929	6.256	5.577	2.957	3.672	2.390	2.109	2.410
1930	6.236	3.963	1.000	3.383	2.142	1.740	2.362
1931	6.228	2.926	4.233	2.161	1.683	1.320	2.390
1932	6.692	2.573	1.025	3.152	1.635	1.324	2.155
1933	4.260	2.530	3.158	1.192	2.923	1.200	11.821
1934	5.497	3.641	11.385	4.535	3.145	1.808	5.105
1935	5.975	3.426	9.769	4.966	2.569	2.559	7.164
1936	7.060	4.349	9.650	5.400	2.846	2.474	2.847
1937	6.590	5.764	7.423	5.709	1.587	1.605	5.776
1938	6.428	3.088	5.485	6.962	2.224	3.045	9.651

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1941: 513.

Tablo 1.16 Burdur Belediyesi 1933-1938 Memur ve Müstahdem Sayı ve Maaş Giderleri

Yıllar	Memurlar		Müstahdemler		Yekûn		
	Adet	Senelik Maaş	Adet	Senelik Ücret	Adet	Senelik ve Yekunu	Maaş Ücret
1929	13	8.094	12	3.477	25	11.571	
1930	13	7.800	18	5.004	31	12.804	
1931	12	7.548	16	3.836	28	10.884	

1932	9	5.630	14	2.926	23	8.556
1933	3	2.412	23	4.494	26	6.906
1934	7	5.616	19	5.148	26	10.764
1935	6	4.008	18	5.280	24	9.288
1936	4	3.129	21	5.418	25	8.542
1937	4	2.856	21	5.904	25	8.760
1938	7	4.279	27	6.671	34	10.950

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1941: 651.

1929 yılında itfaiye teşkilatının levazımında 8.000 lira kıymetinde bir arazöz, bir tekerlekli tulumba ve üç adet de tekerleksiz tulumba bulunmaktadır; 12 personele toplamda yıllık 12.109 lira ücret ödenmiştir. 1930, 1931 ve 1932 yıllarına ait levazım bilgisi bulunmamakla birlikte 1930 yılında 7 personele yıllık 1.740, 1931 yılında 5 personele 1.320, 1932 yılında 6 personele yıllık 1.324 lira maaş verilmiştir. 1933-1938 yılları arasında 1 arazöz, 1 tekerlekli tulumba ve 3 de tekerleksiz tulumbanın bulunduğu itfaiye levazımına 1935 yılında yukarıda da bahsedildiği üzere 2.000 lira değerinde motopomp alınmıştır. 1933 yılında personel sayısı 4'e düşerken, yıllık 540 lira ücret ödenmiştir. 1934 ve 1935 yıllarında 5 personele yıllık 960 lira, 1936 yılında 6 personele 1.232 lira, 1937'de 6 personele 1.272 lira ve 1938'de 9 personele yıllık 1.920 lira ödeme yapılmıştır²⁵⁷.

Burdur Belediyesi'nin sahibi olduğu gayrimenkullerin kıymeti 1929 yılında 80.000 lira değerindeyken, 1933 yılına kadar düşüş eğiliminde olmuştur. 1933 yılında bir önceki yıla göre gayrimenkul kıymetinde 3.000 liralık artışla 43.000'e çıkarken, 1934 yılında da bu değeri korumuş, ancak 1935, 1936 ve 1937 yıllarında 31.000 liraya düşmüştür. 1938 yılında ise ufak bir artışla 35.000 lira değerinde gayrimenkulün sahibi olmuştur²⁵⁸.

1939 yılında Burdur Belediyesi'nin bütçesi birbirine denk olarak gelir ve gideri 49.956'şar lira olarak gerçekleşmiştir. İçme suyunun getirilmesi için yapılacak harcamanın bedeli bütçe dışına çıkarılarak dışarıdan tedarik edilmiştir. 120.000 lira masrafla yapılacak olan içme suyu altyapısı için Belediyeler İmar ve Fen Kolu tarafından projelendirilmesine başlanmıştır. Tarım arazilerinin sulanması için de yıllardır bahse konu olan su ise gerekli altyapının kurulmasıyla getirilmiştir. 2.500 metre murabbai kaldırım yapılmasına başlanılmış, 700 metre murabbai kaldırımın yapımı ise tamamlanmıştır. Stadyum yapımında ise 6.000 lira bütçe ayrılarak, istimplakı yapılmayan yerlerin istimplakı da yapılarak, arsanın tesviyesi

²⁵⁷ Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1941: 679.

²⁵⁸ Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1941: 702.

yapılacaktır. 1939 yılında Topraklık mevkiinde bulunan bağ ve bahçelerden 23 adet taşınmaz kamulaştırılarak asri mezarlık haline getirilmiştir²⁵⁹.

Burdur Belediyesi, kentin bozuk yollarının onarılmasına da önem vermiş ve çalışmalar başlatılmıştır. Ayrıca bozuk olan kaldırımların onarımı işini de 539 lira ihale bedeliyle müteahhide devretmiştir. Şehrin temizliğine de önem verilmiştir. Çöp arabalarının girmediği sokakların kontrolleri de sürekli olarak yapılmıştır. Yeşil bir kent meydana getirmek amacıyla çeşitli yerlerde ağaçlandırma yapılmıştır. Belediye tarafından yapılmış olan plaja kadınlar için banyo yapılmasına karar verilmiş, plan ve krokileri hazırlatılarak ihaleye çıkarılmıştır. Fakir halkın ilaç masrafları ve başka yere tedavi için sevk edilenlerden ihtiyaç sahibi olup da belediyeye başvuranların seyahat masrafları belediyece karşılanmıştır²⁶⁰.

1939'dan 1960 yılına kadar Burdur Belediyesi'nin durumuna bakılacak olursa, İkinci Dünya Savaşı döneminde ekonomik yönden etkilenmesi sebebiyle yatırımların azaldığı söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kentin imar planının yenilenmesi, elektrik ve su işlerinin çözümü gibi konular ağır basmaktadır.

1914 depreminden sonra hazırlanan Burdur kent planı 1948 yılına kadar uygulanmıştır. 1947 yılında Yüksek Mimar Kemal Ahmet Aru'ya Burdur kentinin planı yaptırılmış ve bu kent planı 26 Mayıs 1948 tarihinde Nafia Vekâletince onaylanmıştır. Bu plana göre 6 km²'lik alana yayılan şehirde 30.000 kişinin yaşaması planlanmıştır. Burdur'un gelecekte yaşayacağı büyümeyi hesaba katmadan hazırlanan bu imar planı ileriki yıllarda çeşitli değişikliklere uğramıştır. Burdur Şeker Fabrikası'nın kurulması, 58. Topçu Alayı'nın Burdur'a gelmesi, yeni hastahane ve okulların yapımı gibi nedenlerle imar planında değişiklik yapılmış, kentin arazi kullanımı iki katına, 12 km²'ye çıkarılmıştır²⁶¹.

İçme suyu sorununun çözümü için 1946 yılında Burdur Su Türk Anonim Ortaklığı adıyla 25 yıllıkına, 250.000 Türk Lirası sermayeli bir su şirketi kurulmuştur²⁶². Su temini ve dağıtımı amacıyla kurulan şirket çalışma için Burdur Belediyesi'nden imtiyaz almıştır²⁶³. Ancak bu şirket hakkında elde bulunan kaynaklarda daha fazla bilgi yoktur.

1950 yılında kaynağı Çine'de olan Kocapınar adındaki suyun Burdur'a kadar olan şehir dışındaki alt yapı çalışmaları tamamlanmış, keşif bedeli 545.765 lira olarak hesaplanan şehir içi tesisatının ihalesi ise Haziran 1952'de İller Bankası tarafından yapılmıştır²⁶⁴. Kaynağı

²⁵⁹ "Belediye Reisimiz Nuri Artok'la Bir Saat", *Burdur Halkevi Dergisi*, 19 Haziran 1939; "Belediyemize Dair", *Burdur Halkevi Dergisi*, 19 Temmuz 1939.

²⁶⁰ "Belediyemize Dair", *Burdur Halkevi Dergisi*, 19 Temmuz 1939.

²⁶¹ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1995: 46; Duygulu, 2005: 1346,1354.

²⁶² BCA, 30-18-1-2/111-61-9.

²⁶³ "Burdur'da Bir Su Şirketi Kuruldu", *İller ve Belediyeler Dergisi*, 1 Haziran 1946.

²⁶⁴ "Burdur Merkez İlçesi", *İdare Dergisi*, Mart, Mayıs, Haziran 1955.

Taşkapı köyü yakınlarında olan içme suyunun Burdur'a getirilmesi ise 1950-1951 yıllarında yürütülen çalışma ile sağlanmış ve bir de Susamlık Tepesi'nde su deposu inşa edilmiştir. 1955 yılında şehrin su sorununun çözümü için Walter adında bir su mühendisi getirilmiştir. Walter, İnsuyu ve Gökpınar havzasının ve su kanallarının temizlenmesi gerektiğini, bu temizliğin yapılması durumunda su miktarının yarı yarıya artacağını rapor etmiştir. Walter'in raporu doğrultusunda başlayan çalışmalar 1950'nin sonlarına kadar devam etmiştir. Çalışma sonucu elde edilen içme suları kaynaklarından pompa ve pik döküm borularla şehrin kullanımına sunulmuştur²⁶⁵.

Burdur'un elektrik sorununun çözümü için 25 seneliğine 300.000 Türk Lirası sermaye ve 41 ortaklı Burdur Elektrik Türk Anonim Şirketi kurulmuş ve şirketin kuruluşu 27 Mayıs 1944 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti tarafından onanmıştır²⁶⁶. Bu şirket Kurna köyü, İzmir Köprüsü civarındaki su kaynağından elektrik üretimi ve dağıtımı için 50 yıl süreyle Bayındırlık Bakanlığı'ndan imtiyaz talebinde bulunmuş ve bakanlık tezkereyi 1948 yılında Danıştay'a göndermiştir. Danıştay hükümetin verdiği bu imtiyazı aradan üç yıl geçtikten sonra 1951 yılında, Bakanlar Kurulu da 7 Haziran 1951 tarihinde Burdur Elektrik Türk Anonim Şirketi'ne imtiyaz verilmesini onaylamıştır²⁶⁷. Şirketin Kurnaköy-İzmir Köprüsü civarı suyundan elektrik üretme ve dağıtma imtiyazını aldıktan yaklaşık bir yıl sonra, 4 Haziran 1952 tarihinde Burdur Belediye Meclisi'nin aldığı kararla bu şirket Burdur Belediyesi'ne devredilmiştir²⁶⁸.

Elektrik üretimi şirket eliyle gerçekleştirilirken havanın kararmasıyla başlayarak saat 24'e kadar şehre elektrik sağlanmaktaydı. Belediye'nin şirketi devralarak belediye bünyesinde bir işletmeye döndürmesiyle, 2x25 PS gücündeki turbo grupları çalıştırarak 24 saat boyunca şehrin elektrik ihtiyacı karşılanmıştır²⁶⁹.

Kurna köyü yakınında kurulmuş bir hidroelektrik santrali bulunmaktadır. Bu santralde elektrik üretimini sağlayan 250 PS'lik iki su tribünü ve 250 KW gücünde iki jeneratör bulunmaktadır. Üretilen elektriğin şehir ihtiyacına yeterli gelmemesi üzerine, Burdur Belediyesi ve Burdur Şeker Fabrikası ikili anlaşma yaparak, su kanalında ıslah çalışmaları yapılarak, su tribünlerini çalıştıran 400 litrelik suyu iki katına 800 litreye çıkararak elektrik üretimini de aynı oranda iki katına çıkarmayı hedeflemişlerdir. Bunun haricinde Burdur merkez kaza ile köylerinin kullanımı için Eğirdir Kovada Hidroelektrik Santrali'nden de elektrik sağlamıştır²⁷⁰.

²⁶⁵ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1995: 47; Duygulu, 2005: 1346.

²⁶⁶ BCA, 30-18-1-2/105-36-1; *Resmi Gazete*, 8 Eylül 1944.

²⁶⁷ BCA, 30-18-1-2/125-42-20; "Burdur'da Elektrik İmtiyazı", *İller ve Belediyeler Dergisi*, Kasım 1951.

²⁶⁸ "Belediyecilerimizin Sorularına Cevaplar", *İller ve Belediyeler Dergisi*, Kasım 1959.

²⁶⁹ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1995: 48.

²⁷⁰ Burdur Valiliği, 1955: 147-148.

Nisan 1954 yılında Burdur şehrinin kanalizasyon sorununun çözümü için İller Bankası 8.820 liraya kanalizasyon ihalesini yapmıştır²⁷¹.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın 28 Eylül 1954 tarihinde Burdur'u ziyareti sırasında Burdur Gölü etrafının bitki örtüsü bakımından çıplak olması sebebiyle ağaçlandırılmasını söylemesi üzerine Burdur Belediyesi, Orman ve Ziraat Müdürlüğü'nün de yardımıyla Burdur Gölü etrafında ağaçlandırma çalışmaları yürütmüştür²⁷².

1955 yılı itibariyle Burdur Belediyesi kentin temizliğini kamyon, atlı arabalarıyla ve 25 temizlik işçisiyle sağlamaktadır. İtfaiye teşkilatında ise bir grup kumandanı ile 13 itfaiye eri ve iki arazöz, iki motopomp, bir emme basma yangın arabası bulunmaktadır. Zabıta işlerinin yürütülmesi için bir zabıta amiri, dört zabıta memuru ve bir seyrüsefer memuru çalışmaktadır²⁷³.

1938 yılından sonra Burdur Belediyesi'nin bütçesinin, kaynaklardan ulaşılabilen miktarları: 1939 yılında 49.956 lira, 1940 yılında 49.992 lira, 1943 yılında 82.470 lira²⁷⁴, 1950 yılında 338.851 lira, 1951 yılında 281.552 lira, 1952 yılında 460.441 lira, 1953 yılında 38.555 lira, 1954 yılında ise 499.395 lira olarak gerçekleşmiştir²⁷⁵.

²⁷¹ “İller Bankası'nın Çalışmaları”, *İller ve Belediyeler Dergisi*, Haziran 1954.

²⁷² Burdur Valiliği, 1955: 150.

²⁷³ Burdur Valiliği, 1955: 149.

²⁷⁴ BCA, 490-1-0-0/1480-40-1

²⁷⁵ Burdur Valiliği, 1955: 147.

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK DURUM

Osmanlı Devleti, Sanayi Devrimi'nin dışında kalmış, ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı bir ülkeydi. Uzun savaş dönemi, çekirge istilasları gibi sebepler de tarımsal üretimin düşmesine neden olmuştur. Anadolu'da bulunan hayvan sayısı da uzun savaş döneminden olumsuz etkilenmiştir. Birinci Dünya Savaşı öncesinde 6,9 milyon sığır ve 1,1 milyon at bulunmaktayken, bu sayı Kurtuluş Savaşı sonrasında 4,1 milyon sığır ve yaklaşık 600 bin ata düşmüştür. Sanayi işletmelerinin büyük çoğunluğu Marmara ve Batı Anadolu'da toplanmış durumdaydı. Bunların sadece %19,6'sı Türk veya Müslümanlara ait olup, büyük çoğunluğu yabancı sermayeye ait işletmelerdi²⁷⁶.

Osmanlı dönemi ekonomik yapısı Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. 1927 sayımına göre çalışan nüfusun %80,9'u tarım, %8,9'u sanayi ve %10,2'si hizmet sektöründe bulunmaktaydı. 1926-1930 arası dönemde gayrisafi yurtiçi hasılanın sektörlere göre dağılımı ise %48,9 tarım, %14,4 sanayi, %3,6 ulaştırma ve haberleşme, %33,1 oranında diğer sektörlerde gerçekleşmiştir²⁷⁷. İzmir İktisat Kongresi'nin simgesi pulluk olmasına rağmen 1927 tarım sayımına göre çiftçilikle geçimini sağlayan yaklaşık 1,7 milyon aile işletmesinin %70'i karasaban ile toprağı işlemekteyken, sadece 500 bin aile işletmesi pulluk sahibiydi. Makineli tarım ise Ege ve Çukurova'da yer alan çoğunluğu yine yabancılar tarafından işletilen büyük çiftliklerde uygulanmaktaydı²⁷⁸.

Burdur'un ekonomisi de Türkiye ekonomisine benzemekle birlikte nüfus başlığı altında da ele alındığı gibi nüfusun büyük çoğunluğu tarım sektöründen geçimini sağlamaktadır. 1927 sayımına göre 12 yaşından büyük meslek sahibi kişilerin %60,8'i zirai meslek kolunda, %6,15'i sanayi, %3,3'ü ticaret alanında çalışmaktadır²⁷⁹. Burdur'da 1955 yılına kadar fabrikadan daha çok imalathane ve el sanatları faal durumda olmuştur²⁸⁰. 1955 yılında açılan Burdur Şeker Fabrikası kentin en önemli sanayi üretim tesisi olmuş, fabrikanın açılmasıyla birlikte Burdurlu çiftçiler için yeni bir ürün olan şeker pancarının üretimi yeni bir gelir kapısı olmuştur.

²⁷⁶ Yenal, 2017: 10-11; Tezel, 2015: 121.

²⁷⁷ Tezel, 2015: 133-134.

²⁷⁸ Yenal, 2017: 10.

²⁷⁹ Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi, 1928: 26-28.

²⁸⁰ "Burdur Merkez İlçesi", *İdare Dergisi*, Mart, Nisan, Mayıs, Haziran 1955.

2.1. Tarım

Burdur'un ekonomisi büyük oranda tarıma dayanmaktadır. Tarım arazilerinin büyük çoğunluğunda buğday ve arpa başta olmak üzere hububat çeşitleri yetiştirilmektedir. Afyon, anason, kendir, tütün, gül ve şeker pancarı gibi sanayi bitkilerinin üretimi de ciddi gelir getirmektedir. Yetiştirilen hububat ve baklagiller vilayet dışında da satılırken, sebze ve meyveler ise daha çok iç ihtiyacı karşılayacak düzeydedir²⁸¹.

Rıza Erdem'e göre arazinin %40'ında tarım, %5'inde bağcılık ve gül yetiştiriciliği yapılmaktadır. Arazinin %20'si ormanlık, %15'i çayırılık, mera ve %20'si ise ekilip biçilemeyen araziden oluşmaktadır. Burdur'da genellikle karasaban ile toprak işlenmektedir. Bazı çiftliklerde makine ve pulluk bulunmaktadır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında bazı zengin çiftlik sahipleri ile ağalar tarımsal üretimde kullanmak üzere traktör, orak, kalbur makinesi almışlardır. Traktörlerin çok fazla arıza yapması, şoförlerin acemilikleri sebebiyle fazla masraflı olmuş, umulan fayda sağlanamamıştır. Köylerdeki küçük üretici ise öküz ve mandalarını satarak daha verimli çalışması sebebiyle beygir çifti almışlardır. Küçük çiftlik sahipleri nadas yöntemini benimsememiş, her yıl tarlalarına farklı ürünler ekerek üretimi sürdürmüştür²⁸².

1934 yılı itibarıyla Burdur Vilayeti'nde taneliler, baklagiller, sanayi bitkileri, yetiştirme çayır gibi sürülüp ekilen toprakların toplamı 160.000 hektardır. Bunun 72.700 hektarı nadasa bırakılan arazilerden oluşmaktadır. Çayır, yaylak, otlak ve meralar ise 280.586 hektardır. Ormanlık alanlar 92.300 hektarlık araziye kaplarken, 124.260 hektar arazi de herhangi bir gelir getirmemektedir²⁸³.

1944 yılı tarım aleti ve makineleri istatistiklerine göre Burdur merkez kazasında 2 adet traktör bulunmaktadır. Yine Burdur merkez kazasında tek tekerlekli 700, çift tekerlekli 286, döner kulaklı bir pulluk ve 33 tırmıklı orak makinesi mevcuttur²⁸⁴.

1948 yılında tarımsal üretimde 6 traktör, 5.041 pulluk, 16.774 kara saban, 25 ekremöz ve bir selektörden faydalanılmıştır. 1949 yılında göller ve bataklıklar hariç 745.000 hektarlık vilayet topraklarının 105.543 hektarı çeşitli ürünlerin ekildiği tarlalardan, 92.250 hektarı nadasa bırakılan tarlalardan, 1.400 hektarı bağlardan, 6.944 hektarı meyvelik ve sebzeliklerden, 60 hektarı zeytinliklerden, 106.309 hektarı ormanlardan ve 205.983 hektarı gelir getirmeyen alanlardan oluşmaktadır²⁸⁵.

²⁸¹ Burdur Valiliği, 1955: 30

²⁸² Erdem, 2012: 170-171.

²⁸³ Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1936: 5.

²⁸⁴ Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1946: 2-37.

²⁸⁵ Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1951: 3, 57.

1955 yılı itibariyle Burdur vilayetinin sahip olduğu 722.600 hektarlık arazisinin, 99.500 hektarında sulu tarım, 156.500 hektarında tarla ziraatı, 1.600 hektarında bağcılık, 3.000 hektarında sebze ve meyvecilik yapılmaktadır. 10.400 hektar arazi ekime elverişli olmamakla birlikte 156.313 hektar arazi ormanlık, 254.187 hektar arazi dağlık, çalılık ve meradır. Göl ve bataklıklar 41.000 hektarlık alanı kaplamaktadır. Sahip olduğu tarımsal makine ve alet sayısı ise 10 selektör, 4 harman makinesi, 131 traktör, 141 traktör pulluğu, 18 hububat mibzeri, 49 diskaro, 9 kültüvator, 75 trayler, 148 orak makinesi ve 11 biçer-döverdir²⁸⁶.

1957 yılında ise tarımsal üretimde 129 traktör, 10.315 pulluk, 16.850 karasaban, 495 ekremöz ve 13 selektör kullanılmıştır²⁸⁷. On yılda pulluk sayısı iki katına çıkarken, karasaban sayısı aynı kalmıştır.

İkinci Dünya Savaşı döneminde Burdur Valiliği tarafından Başvekalet'e gönderilen zirai raporlarda tarımsal ürünlere zarar veren yaban domuzu ve tarla fareleri ile mücadeleye de yer verilmiştir. 1941 yılı Nisan ayında merkez kazada 6, Aralık ayında 13; 1942 yılı Ocak ayında vilayet genelinde 35, Mart ayında 43; 1943 yılı Ocak ayında 40, Haziran ayında 11 yaban domuzu yapılan sürek avlarında öldürülmüştür. 1941 yılı Nisan ayında merkez kazada 6.500 dekar, Aralık ayında 110 dönüm; 1942 yılı Ocak ayında vilayet genelinde 8.060 dekar, Mayıs ayında 7.415 dekar, Kasım ayında merkeze bağlı Çendik ve Elmacık köylerinde yaklaşık 50 hektar; 1943 yılının Ocak ayında 1.110 hektar alanda tarla fareleriyle strikninli buğdayla mücadele edilmiştir²⁸⁸. Yaban domuzu ve tarla fareleriyle olan bu mücadeleyle ilgili bilgilere valilik tarafından hazırlanan raporlardan başka resmi bir belgede görülmemekle birlikte konu dahilinde olan dönem boyunca sürdürüldüğü muhtemeldir.

2.1.1. Hububat

Akdeniz iklimi ile karasal iklim arasında geçiş iklimi özelliğine sahip olması sebebi ve Göller Yöresi'nde yer alması sebebiyle su kaynaklarının çokluğu Burdur tarımının gelişmesini sağlamıştır. İstatistik verilerinde de görüldüğü üzere arazinin büyük çoğunluğunda başta buğday ve arpa olmak üzere hububat üretimi yapılmıştır. Çeşitli kaynaklarda toprağın yüksek oranda verimli olduğu, bire otuz ile elli arasında ürün verdiği yazmaktadır. Üretimi yapılan hububat ilk dönemlerde İzmir ve Antalya limanlarından ihraç edilmekteyken, daha sonra

²⁸⁶ Burdur Valiliği, 1955: 29, 36, 38.

²⁸⁷ Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1959: 63.

²⁸⁸ BCA, 30-10-0-0/184-268-18; BCA, 30-10-0-0/184-268-22; BCA, 30-10-0-0/184-268-23-2; BCA, 30-10-0-0/184-268-24-2; BCA, 30-10-0-0/184-268-26-2; BCA, 30-10-0-0/184-268-30-2; BCA, 30-10-0-0/184-268-31-2; BCA, 30-10-0-0/184-268-35-2.

değirmenlerde işlenip un haline getirilerek Isparta, Denizli, Aydın, Nazilli, Eğirdir, Ödemiş ve Söke gibi bölgelerde pazarlanmış ve oldukça rağbet görmüştür²⁸⁹.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Macar Buğdayı olarak adlandırılan cılız, öğütülmesiyle esmer un elde edilen buğdayın ekimi azalmıştır. Köylüler bu dönemde daha çok kalbur makinesini kullanarak tohumları arılaştırmış ve bu sayede verimi artırmışlardır²⁹⁰.

Tablo 2.1 Burdur Merkez Kaza Dahilinde Hububat Üretimi ve Ücretleri

Yıllar	Buğday		Arpa		Mısır		Diğer Hububatlar		Elde Edilen Gelir (Lira)
	Ton	Kuruş	Ton	Kuruş	Ton	Kuruş	Ton	Kuruş	
1928	16.000	11	25.000	6	9.000	6	2.500	5	4.003.000
1929	17.000	10	27.000	5,25	9.000	5,25	2.500	5	3.781.000
1930	20.000	7,75	30.000	5	10.000	5	3.000	4	3.724.250
1931	15.000	5	23.000	3,60	8.000	3,60	2.250	3	2.561.000
1932	14.380	3,75	21.000	2,40	7.000	2,60	2.023	2,50	1.296.525
1933	19.250	3	18.000	1,50	8.500	2	2.364	2	1.080.812

Kaynak: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 34.

Burdur kazasında üretilen hububatın 1929 ekonomik kriziyle birlikte fiyatlarında düşüş yaşandığı görülmektedir. Fiyatlarda yaşanan düşüşe bağlı olarak çiftçilerin ürettiği hububatta da düşüş olmuştur.

Tablo 2.2 Burdur Vilayeti Dahilinde Hububat Üretimi (1934-1950)

Yıllar	Buğday		Arpa		Çavdar		Yulaf		Mısır	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
1934	50.387	44.887	20.132	19.387	1.510	1.218	4.057	1.060	1.550	3.012
1935	49.900	20.749	18.300	6.116	1.300	598	4.100	250	1.950	4.030
1936	63.100	106.500	23.705	20.500	1.900	7.200	3.850	750	500	4.650
1937	59.250	80.450	18.200	27.140	3.000	6.250	3.112	5.044	1.830	4.669
1938	65.880	98.070	22.500	36.000	3.500	5.250	4.100	6.150	1.900	4.750
1939	65.760	98.640	19.650	30.800	3.325	4.988	4.425	6.638	1.880	4.700
1940	66.724	73.980	21.200	33.880	3.045	4.568	4.600	8.845	1.880	5.740
1941	66.855	66.855	22.281	26.737	2.227	2.227	3.341	4.008	3.045	3.654
1942	66.910	85.444	22.495	33.540	2.237	3.076	3.373	5.161	3.086	7.138

²⁸⁹ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 18-20.

²⁹⁰ Erdem, 2012: 171.

1943	71.280	90.897	22.945	34.211	2.270	3.121	3.910	5.982	3.210	7.425
1944	64.786	66.221	22.870	27.245	2.240	2.214	3.359	4.035	3.070	3.707
1945	73.103	65.570	29.025	26.929	2.280	1.962	3.094	3.908	2.790	3.365
1946	56.143	69.598	32.915	43.055	3.739	3.500	1.402	1.354	7.814	7.800
1947	66.600	34.225	18.000	18.625	8.496	4.300	11.130	6.100	8.250	8.320
1948	51.900	40.810	24.350	23.850	7.100	5.740	3.300	4.190	8.100	8.100
1949	45.550	20.500	26.650	14.200	7.400	5.461	2.500	995	9.000	9.000
1950	60.000	54.000	30.000	36.000	12.000	9.600	6.000	4.200	9.000	9.000

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1939: 94-106; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1940?: 4-40; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947a: 2-14; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947b: 4-44; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1951: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954: 56.

Tablo 2.2’de görüldüğü üzere II. Dünya Savaşı, hububat üretiminde olumsuz bir etki yaratmamış ve üretimde düşüş yaşanmamıştır. Gıda ürünlerine duyulan ihtiyacın artması sebebiyle savaş döneminde tarımsal üretim devlet denetimine alınmıştır. Burdur Valiliği, ürünlerin ekimi, toprağın işlenmesi, hasat, zararlılarla mücadele, afetler hakkında düzenli olarak Başvekalet’e raporlar göndermiştir.

Burdur Valiliği, 1941 yılı Aralık ayında yaşanan kar yağışı ve don nedeniyle ekim yapılamadığı, uğranılan zararın ise arazinin karla kaplı olması sebebiyle tespit edilemediğini rapor etmiştir²⁹¹. 1942 yılının Ocak ayında ise tarlalarda ekimin gerçekleştirildiği ve bir önceki yıla göre buğday ekimi yapılan tarlanın %20 daha fazla olduğu, ancak arpa ekilen tarlanın ise geçen yıla göre %10 daha az olduğunu, Burdur kazasına bağlı Çeltikçi nahiyesinde 300 dönüm buğday ve 200 dönüm arpa ekilen tarlanın yağmur suları ve eriyen kar suları altında kaldığını bildirilmiştir²⁹². Kışlık ekimin yapılamadığı tarlalara ise hükümetin de yardımıyla yazlık arpa ve buğday ekimi yapılmıştır. Bu sebeple 1942 yılında arpa ve yulaf rekoltesinin geçen yıla göre %30 daha fazla olacağı tahmin edilmiştir. Buğday ekilen bazı arazilerde dondan dolayı buğdayın seyrek çıktığı ancak ürün kaybının %10’u bulmayacağı düşünülmüştür²⁹³. Eylül ayında su basar yerlerin anızları bozulmuş, ikilemeleri bitirilmiş ve tarlaların sürülmesine, tavlana toprakların kışlık ekimine başlanmıştır²⁹⁴. Kasım ayına gelindiğinde 35.000 hektar sulanabilir arazinin ekimi yapılmıştır. Yağmurdan sonra tavlana arazinin ise tahminen 69.500 hektarı,

²⁹¹ BCA, 30-10-0-0/184-268-22.

²⁹² BCA, 30-10-0-0/184-268-23.

²⁹³ BCA, 30-10-0-0/184-268-24.

²⁹⁴ BCA, 30-10-0-0/184-268-28.

26.000 çift hayvanıyla ekilmiştir. Ekimi yapılan arazi 1941 yılına göre %40 daha fazla olmuştur²⁹⁵.

1943 yılının Ocak ve Şubat aylarında yazlık hububat için toprak işlemesi ve ekimine başlanmış ve ekim işleri Mayıs ayında sona ermiştir. Bir önceki yıla göre yazlık ekimi %10 daha fazla yapılmıştır²⁹⁶.

1944 yılının Ekim ayı ilk başlarda kurak geçmişse de ay sonuna doğru yağışlar başlamış ve Aralık ayına kadar yağışların ara döneminde tavlanan tarlalara ekim işi gerçekleştirilmiştir. Daha önce ekimi yapılan hububat ise yağışlarla birlikte köklenerek kışa girmiştir. Bu bakımdan bitki gelişimi istenilen düzeydedir. Aralık ayının sonuna kadar yıllık tohumun üçte ikisi ekilmiştir. 1945 yılının Ocak ayında yağmur ve kar yağışının fazlalığı sebebiyle ekim işi önceki aylara göre zayıf kalmıştır. Ocak ayının sonuna doğru Burdur'a yağan kar 50 cm'yi bulmuş, ancak ekili alana verdiği zarar hesaplanamamıştır²⁹⁷.

Güney ve Batı Anadolu illerine inceleme gezisine çıkan Tarım Bakanı Cavit Oral ve Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan, 24 Eylül 1949 tarihinde Burdur'u ziyaret etmişlerdir. Protokol tarafından Askeriye köyünde karşılanan heyet bir süre bu köyde kalarak halkı dinlemiştir. Köylüler bu ziyaret esnasında Tarım Bakanı'ndan tohumluk buğday, pancar ekimi izni ve ihtiyaçlarını karşılamak için kereste talebinde bulunmuşlardır. Bakan Cavit Oral ise tohumluk alımı için para verildiğini, kereste ve odun için kanun tasarısı hazırlandığını, yakında Meclis gündemine alınacağını ve pancar üretiminin ise şeker fabrikalarının gelişmesine bağlı olarak Burdur ve yöresinde de yapılabileceğini söylemiştir²⁹⁸.

Demokrat Parti dönemi olarak adlandırılan 1950-1960 arası dönemde de hububat üretimi önemini korumuştur. 1952 yılında ekili tarla alanı 148.660 hektar, nadas bırakılan tarla ise 112.000 hektardır. Çayır ve meralar 164.132 hektar alanı kaplarken, bağcılık yapılan arazi 2.250 hektar, meyve sebze üretimi yapılan arazi 5.496 hektar, zeytin üretiminin yapıldığı arazi ise 170 hektardır. 106.309 hektar arazi ormandan oluşurken 205.983 hektar arazide herhangi bir gelir getirici ürün yetişmemektedir. Ekili tarlanın büyük çoğunluğunu oluşturan 131.522 hektar arazide hububat yetiştiriciliği yapılmaktadır²⁹⁹. 1960 yılında Burdur Şeker Fabrikası'nın kurulmasına rağmen çiftçi, 5.673 hektarda pancar üretmekteyken, büyük çoğunluğu hububat üretiminden vazgeçmemiş ve 151.580 hektar arazide hububat üretimi yapmıştır³⁰⁰.

²⁹⁵ BCA, 30-10-0-0/184-268-30.

²⁹⁶ BCA, 30-10-0-0/184-268-31; BCA, 30-10-0-0/184-268-32; BCA, 30-10-0-0/184-268-34.

²⁹⁷ BCA, 30-10-0-0/184-268-37; BCA, 30-10-0-0/184-268-38.

²⁹⁸ "Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan, Tarım Bakanı Cavit Oral Şehrimizi Şerefliendirdiler", *Yeni Burdur Gazetesi*, 27.09.1949.

²⁹⁹ Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954: 3, 8.

³⁰⁰ Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1962: 32.

Eldeki istatistik verilerine göre Cumhuriyet'in ilanından 1960 yılına kadar hububat üretiminin en fazla olduğu yıllar 1955-1960 arası dönemdir. Burdur Valiliği'ne göre 1955 yılı itibariyle Burdur'da 4 harman makinesi, 131 traktör, 141 traktör pulluğu, 18 hububat mibzeri, 49 diskaro, 9 kültüvator, 75 treyler, 148 orak makinesi ve 11 biçer döver bulunmaktadır³⁰¹. Tarımda makineleşmenin 1944 yılına göre artmış olmasına bağlı olarak üretimde de artışın olduğu söylenebilir.

Tablo 2.3 Burdur Vilayeti Dahilinde Hububat Üretimi (1951-1960)

Yıllar	Buğday		Arpa		Çavdar		Yulaf		Mısır	
	Hek.	Ton	Hek.	Ton	Hek.	Ton	Hek.	Ton	Hek.	Ton
1951	60.000	66.000	32.000	41.000	12.500	12.500	5.000	5.600	10.000	10.000
1952	62.000	74.380	34.090	44.200	13.000	13.000	8.000	6.400	9.500	9.500
1953	63.400	88.280	34.435	46.542	13.262	21.248	10.890	18.050	7.380	7.769
1954	68.270	66.900	34.975	34.375	20.032	16.986	13.800	15.000	6.325	7.927
1955	65.400	68.680	33.500	35.300	11.700	13.350	9.250	12.210	5.000	4.280
1956	82.397	108.331	37.100	50.900	15.650	20.000	8.600	11.500	4.890	5.400
1957	78.500	117.750	39.520	65.000	12.150	17.100	14.170	18.000	6.567	13.000
1958	80.350	112.150	50.660	71.400	17.470	24.000	11.250	14.000	5.900	10.750
1959	81.580	90.805	54.100	64.370	11.650	12.595	5.110	3.348	6.120	9.940
1960	77.200	109.030	45.730	68.650	10.055	9.970	4.300	4.180	7.050	17.870

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1955: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1959: 62; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1962: 32.

2.1.2. Baklagiller

Baklagiller denince akla fasulye, nohut, bakla, mercimek, bezelye, börülce, burçak gibi ürünler gelmektedir. Burdur'da baklagiller içinde en fazla yetiştiriciliği yapılan ürünler nohut, fasulye ve burçak olmuştur. Baklagiller genelde sulanabilen arazilerde tahıl ve sanayi bitkileriyle nöbetleşe ekilmektedir. Baklagiller azot içerdiği için aynı zamanda yeşil gübre olarak da kullanılmıştır³⁰².

Elde bulunan kaynaklarda hububat ve sanayi bitkileri gibi tarımsal ürünlerin vilayet dışında satışından bahsedilmekteyken, meyve ve sebzenin vilayet ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde yetiştirildiğinden bahsedilmektedir. Bakliyat ürünleri hakkında böyle bir bilgi bulunmamakla birlikte üretimin ülke geneli üretimine göre kıyaslandığında %1'i bile

³⁰¹ Burdur Valiliği, 1955: 36-38.

³⁰² *Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını*, 1982: 1566.

bulmaması bakliyat ürünlerinin de vilayet ihtiyaçlarını karşılayacak kadar üretildiğini düşündürmektedir.

Demokrat Parti döneminde hububat üretiminde yaşanan artış, bakliyat üretiminde yaşanmamıştır. 1950 yılında 9.910 hektar alanda bakliyat üretimi yapılırken, 1953-1957 yılları arasında 5-6 bin hektar, 1960 yılında ise ancak 6.735 hektar alanda üretimi yapılmıştır³⁰³.

Tablo 2.4 Burdur Vilayeti Bakliyat Üretimi (1928-1960)

Yıllar	Nohut		Fasulye		Mercimek		Börülce		Burçak	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
1928	400	257	600	326	-	35	200	326	3.900	1.827
1929	200	192	400	510	-	9	700	700	400	600
1930	300	210	100	14	200	6	900	113	2.100	900
1931	300	336	500	550	-	11	300	303	1.500	460
1932	300	384	500	173	300	3	300	319	500	184
1933	380	456	570	855	40	16	290	324	860	602
1934	684	659	500	617	119	38	100	100	1.999	1.200
1935	1.300	402	300	355	70	50	100	30	2.300	455
1936	700	206	510	202	101	33	100	60	2.750	330
1937	940	1.410	595	83	88	80	162	170	3.075	4.568
1938	930	1.488	560	840	115	138	165	284	3.700	4.440
1939	980	1.568	770	1.155	128	154	100	150	3.760	4.512
1940	1.090	1.744	900	1.350	128	154	110	165	3.570	4.998
1941	2.512	2.010	1.003	1.003	322	258	58	47	4.308	4.308
1942	2.523	3.532	993	1.365	321	353	54	72	4.350	5.220
1943	2.690	3.766	993	1.473	334	368	55	73	4.230	5.076
1944	2.468	2.131	996	1.026	309	267	48	35	4.335	4.228
1945	2.108	1.951	1.057	902	278	253	37	29	4.178	3.987
1946	3.141	1.962	1.644	1.104	85	165	-	-	1.856	3.930
1947	2.848	1.650	1.650	2.151	320	180	300	180	1.210	1.700
1948	2.650	1.995	1.650	1.288	350	284	350	288	2.350	1.880
1949	1.900	950	1.690	1.183	350	180	150	105	2.350	731
1950	1.950	1.365	1.750	1.750	660	463	350	350	5.000	3.500

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1936: 60-61, 64-65, 68-69, 72-73, 80-81; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1939: 118, 120, 122, 124, 128; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1942: 72, 80, 88, 95, 103; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947a: 26, 28, 30, 32, 36; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947b: 83, 92, 100, 117; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1951: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954: 56.

³⁰³ Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1955: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1959: 62; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1962: 32.

Tablo 2.5 Demokrat Parti Dönemi Burdur Vilayeti Bakliyat Üretimi (1951-1960)

Yıllar	Nohut		Fasulye		Mercimek		Börülce		Burçak	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
1951	2.000	1.400	1.400	1.400	600	400	360	288	5.000	3.500
1952	2.010	1.200	1.810	1.448	510	382	320	206	5.000	3.500
1953	990	1.205	595	943	788	740	304	337	2.265	3.721
1954	1.040	1.265	690	1.012	775	650	220	267	2.770	3.036
1955	830	900	775	1.204	580	400	306	330	2.805	4.035
1956	1.340	1.510	675	890	610	560	170	225	2.893	4.650
1957	1.150	1.500	1.220	2.000	580	400	-	-	2.415	2.415
1958	2.945	3.020	850	1.550	620	560	-	-	1.775	1.860
1959	2.720	2.778	805	923	550	404	-	-	2.910	2.245
1960	2.400	2.175	800	1.105	440	338	-	-	2.815	2.662

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1955: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1959: 62; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1962: 32.

2.1.3. Sanayi Bitkileri

Sanayi bitkileri deyince akla pamuk, haşhaş, anason, kenevir, pancar, keten, susam, gül, patates, soğan ve ayçiçeği gelmektedir. Burdur’da üretilen sanayi bitkilerinden anason, afyon (haşhaş), gül ve 1955’te Burdur Şeker Fabrikası’nın kurulmasıyla üretimine başlanan şeker pancarı en önemlileridir. Bunlardan başka kenevir, keten, pamuk ve tütün de az miktarda üretilmektedir.

Lif bitkisi olan kenevirin ziraati daha çok merkez kazada yapılmıştır. 1944 yılında vilayet genelinde kenevir ekimi yapılan arazi 583 hektardır, bunun 340 hektarı merkez kazadadır. Yine 1946 yılında vilayet genelinde 382 hektar alanda kenevir ekimi yapılmış bunun neredeyse tamamı sayılacak 370 hektarı merkez kazada yer almıştır³⁰⁴. Kenevir, ekonomik getiri bakımından anason, afyon ve gülcülük kadar önem arz etmemiştir. Keneviri işleyecek bir tesisin olmayışı sebebiyle hasat edilen kenevir daha çok ip, urgan imalatında kullanılmıştır. Lifin az bir miktarı da İzmir’e ihraç edilmiştir³⁰⁵.

Tütün ziraati daha çok Bucak kazasında ve merkez kazaya bağlı Arvallı, Çebiş ve Kuz köylerinde yapılmıştır. Bu bölgelerde yapılan Virjinya cinsi tütünün ekimi her geçen yıl daha

³⁰⁴ Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947: 139.

³⁰⁵ *Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını*, 1982: 1567.

geniş alanlara yayılmıştır³⁰⁶. Patates, soğan, sarımsak ziraati ise vilayet dahilinin ihtiyaçlarına cevap verecek ölçüde yapılmıştır.

2.1.3.1. Gülcülük ve Gülyağcılık

Ticari anlamda gül yetiştiriciliği ilk olarak 1891 yılında Isparta'da başlamıştır. Isparta Sancağı, Muhasebe Baş Katipliği'nden istifa eden İsmail Efendi, Hacı Ayvaz Mahallesi civarında Kavacık Mevkiinde 30 dönümlük bir arazi üzerine alaca fabrikası kurmuştur. İsmail Efendi'nin istifa ettiği muhasebe dairesinde hademe olarak çalışan Bulgaristan Kazanlık Muhaciri Pehlivan Ahmed Ağa, İsmail Efendi'ye fabrika arazisinin gül yetiştirmeye uygun olduğunu ve bu arazide bir gülistanlık tesisi için bizzat çalışacağını söyleyerek gülistan kurması için ikna etmiştir. İkili Kazanlık civarına gülistanlıkları incelemeye gitmiş, dönüşte fabrikanın bulunduğu araziye dikmek üzere yeterli miktarda gül fidanı temin etmişlerdir. Fabrikanın bulunduğu arazinin 10 dönümlük bir kısmına gül fidanlarını dikilmiş ve bu fidanlar 1896 yılında çiçek vermeye başlamıştır. İsmail Efendi, gül çiçeklerinin yağını çıkarmak için Ziraat Nezareti'nden imbik talebinde bulunmuştur. Ziraat Nezareti, İsmail Efendi'nin gülcülük faaliyetinin önemini kavrayarak talep ettiği imbiği ve gül yağı çıkarımına nezaret etmesi için Aydın Vilayeti Ziraat Müdürlüğü eski müfettişi Zakaryan Efendi'yi Isparta'ya göndermiştir³⁰⁷. Literatürdeki adı Rosa Damascena Mill³⁰⁸ olarak geçen yağlık gülün adı ticari anlamda ilk kez Isparta'da yetiştirilmiş olmasından dolayı bugün Isparta Gülü olarak bilinmektedir.

Isparta ile benzer iklim özellikleri gösteren Burdur'da ise gülcülük 1892 yılında Yörükoğlu Mustafa Efendi tarafından başlatılmıştır. Mustafa Efendi, iki dönüm tarla üzerine gül fidanları dikmiştir. 1896 yılında ise Abdülbakizade Reşid Bey tarafından 15 dönüm, Reji Memuru Pavlaki Efendi tarafından sekiz dönüm ve bunlardan başka beş Burdurlu tarafından toplamda 15 dönüm gül bahçesi kurulmuştur. İlkbaharda çayları müsait olan bölgelerdeki killi-kumlu topraklara gül fidanlarının dikimi yapılmıştır³⁰⁹.

Toprağın durumu ve ilkbahardaki uygun yağış ve sıcaklığa bağlı olarak dönümden 600-1.200 kıyye gül alınmıştır. Gül çiçeklerinden çıkarılan gül yağının miskali 18-80 kuruş arası değerden alıcı bulmuş ve üreticisine büyük bir kazanç sağlamıştır. 1914 yılında Burdur merkez kazasında 4.208 dönüm, Tefenni kazasında ise 99 dönüm arazide gül yetiştiriciliği yapılmıştır³¹⁰.

³⁰⁶ Burdur Valiliği, 1955: 38.

³⁰⁷ Salname-i Vilayet-i Konya 1330/1914, 163.

³⁰⁸ Sarıçelik, 2016: 38.

³⁰⁹ Salname-i Vilayet-i Konya 1317/1899, 165; Salname-i Vilayet-i Konya 1330/1914, 163.

³¹⁰ Salname-i Vilayet-i Konya 1330/1914: 164.

Gül yağı üretimi sırasında çeşitli bitkisel ve hayvansal yağların karıştırılarak tağşiş yapılması, bölgede üretilen gül yağının güvenilirliğini sarsmakta ve düşük fiyattan satılmasına neden olmaktaydı. Gül yağında tağşişi ortadan kaldırmak, böylece gül yağı alımı yapan tüccara karşı güvenin kazanılması ve fiyatların yükselmesini sağlamak amacıyla 1913 yılında dokuz maddeden oluşan Gül Yağlarının Men-i Tağşişi Talimatnamesi yayınlanmıştır. Bu talimatname ile gül yağı üretimi denetime tabi tutulacak, tağşiş yapanlar beş liraya kadar para cezası ile cezalandırılıp gazetelerde tağşişi yapanların isimleri yayınlanacak, gül yağları kurulan komisyon tarafından denetlenerek halis olanları mühürlenerek belgelendirilecek, tağşiş yapılmış olanlara el konulacak, alım satım işleri de komisyon huzurunda yapılacaktır³¹¹.

Gül yağlarının satış işlemi için 1912 yılında Isparta ve Burdur'da komisyonlar kurulmuştur. Bu komisyonlar gül yağının satışı için İstanbul ve Bulgaristan'a temsilciler göndermişlerdir. Isparta temsilcileri gül yağının miskalini 80 kuruştan satmaktayken Burdurlu üreticinin gül yağı ancak üç ay kadar sonra daha düşük fiyat olan 60 kuruştan satılabilmıştır³¹²

Uzun savaş dönemi gül tarımını da olumsuz etkilemiştir. 1925-1926 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi'ne göre vaktiyle harice 120.000 miskal gül yağı ihraç edilmekteyken, 1925-1926 yılında bu sayının 25.000 miskal gül yağına kadar düştüğünden bahsedilmektedir. Bu dönemde gül çiçeği üretimi 120.000 kg olarak gerçekleşmiştir³¹³.

Tablo 2. 6 Burdur Merkez Kazası Gül ve Gül Yağı Üretimi (1928-1933)

Yıllar	Gülistanlar (Dönüm)		Hasat Edilen Gül Çiçeği (Kilogram)	Damıtılan Gül Yağı (Kilogram)
	Bakımlı	Bakımsız		
1928	200	816	140.800	48
1929	325	998	211.200	72
1930	325	900	211.200	72
1931	33	1.000	225.400	80
1932	200	1.100	211.200	48
1933	350	950	219.450	75

Kaynak: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 30.

1929 Dünya Ekonomik Buhranı gül çiçeği ve gül yağı fiyatlarının düşmesine neden olmuştur. 1928 yılında gül çiçeğinin kilogramı 13,50 kuruş, 1929 yılında 15 kuruştan alıcı bulurken, 1933 yılında 4 kuruşa kadar düşmüştür. 1928 yılında gül yağının kilo fiyatı 625 lira

³¹¹ Sarıçelik, 2016: 44-47.

³¹² Sarıçelik, 2016: 47.

³¹³ TC Devlet Salnamesi, 1925-1926: 536.

iken, 1929 yılında 775 liraya çıkmış, bu tarihten sonra ise Dünya Ekonomik Buhranı'nın etkisiyle düşmeye başlamıştır. 1933 yılına gelindiğinde gül yağının kilosu 165 lira ile 170 lira arasında alıcı bulmuştur³¹⁴. Gül yağı fiyatlarında yaşanan düşüş gül üretimini olumsuz yönde etkilememiş, sadece 1932 yılında gül yağı üretiminde düşüş yaşanmış onun haricindeki yıllarda küçük oynamalar olmuştur.

1934 yılında Burdur merkez kaza ve köylerinde 325 kişi 118 hektar, 3.984 m² alan üzerinde gül üretimi yapmıştır. Bu arazilerden toplamda 368.688 kg gül çiçeği hasat edilmiş ve bu gül çiçeklerinden 43,161 kg gül yağı, 17.953 kg gül suyu çıkarılmıştır. Vilayet genelinde 361 gül üreticisi 135 hektar, 1.424 m² alan üzerinde 402.188 kg gül çiçeği hasat etmiştir. Çıkarılan toplam gül yağı 62,893 kg, gül suyu ise 19.643 kg'dır³¹⁵.

1938 yılında yayınlanan Burdur kitabında beş altı yıl öncesine kadar gülyağcılığında Burdur'un şöhretinin oldukça fazla olduğu, son yıllarda tüccarın gelmemesiyle gülcüğün ölmeye başladığı belirtilmiştir³¹⁶. Bu bilgiyi destekleyecek veya yalanlayacak gülcülükle ilgili 1928-1934 Tarım İstatistikleri'nden başka herhangi bir istatistiki veri bulunmamaktadır.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı kapsamında Ziraat Bankası, İş Bankası ve Sümerbank'ın katılımıyla 100.000 Türk Lirası sermayeli Türk Gülyağcılık Limited Şirketi kurulmuştur. Bu şirket tarafından 1934 yılında Isparta'da gülyağı fabrikasının temeli atılmış ve fabrika 1935 yılında tamamlanmıştır. Isparta Gülyağı Fabrikası günde 30.000 kg gül işleme kapasitesine sahipti ve geleneksel damıtma yöntemine göre daha kaliteli gülyağı üretmekte ve aynı miktardaki gül çiçeğinden daha fazla yağ çıkarabilmekteydi³¹⁷. Yukarıdaki bilgide bahsi geçen alıcı muhtemelen geleneksel damıtmayla elde edilen gülyağı yerine fabrika koşullarında üretilen bu gülyağını almak için Isparta'ya kaymıştır. Bu fabrikanın kurulması yalnız Isparta'da değil Burdur'da da gül üretimini artırmış olmalıdır.

1939 yılında Burdur vilayetinde 20 kg gülyağı çıkarılmıştır. Gülcülüğün Burdur'da gelişmesi için fenni teşkilatın gerektiği, bu teşkilatın kurulması halinde gülyağı üretiminin 150 kg'a kadar çıkacağı varsayılmıştır³¹⁸.

Burdur'da gülyağı üretimi için fabrika ancak 1966 yılında faaliyete geçebilmiştir. 1966 yılında kampanyaya başlayan fabrika yabancı sermaye teşvikinden faydalanılarak Fransız Mane Fils ÇİNEF Çiçek ve Türk Nebat Fabrikası Anonim Şirketi ortaklığıyla kurulmuştur³¹⁹.

³¹⁴ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 30.

³¹⁵ Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1936: 124.

³¹⁶ Öztoprak vd. 2014: 743.

³¹⁷ Polatoğlu, 2020: 217-221.

³¹⁸ "Burdur'un İktisadi Durumu", *Burdur Halkevi Dergisi*, 19 Haziran 1939: 6.

³¹⁹ Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 244.

2.1.3.2. Afyon (Haşhaş)

Afyon (haşhaş) üretimi Burdur'da çok eski dönemlerden beri yapılmaktadır. Bölgede yapılan arkeolojik çalışmalarda ele geçen Roma Dönemi paralarının üzerinde haşhaş kabartmalarının bulunması bu bölgede haşhaş tarımının ne kadar eski olduğunun göstergesidir. Afyon bitkisinden haşhaş, haşhaş yağı ve afyon sakızı üretilmektedir. Kışlık ekimi yapılan afyon Haziran, Temmuz aylarında hasat edilmektedir. Geniş araziler yerine daha çok küçük tarlalarda arpa ile dönüşümlü olarak ekimi yapılır. Yoğun işgücü gerektiren afyon yetiştiriciliğinde daha çok kadınlar çalışmaktadır³²⁰.

1929 Dünya Ekonomik Buhranı'ndan önce okkası 45-50 liradan satılan afyon ziraatıyla geçimini sağlayan bir üretici, bir dönüm afyon tarlasından elde ettiği yaklaşık dört okka afyonun geliri ile evinin ihtiyaçlarını ve diğer önemli masraflarını çıkarabilmekteydi. Yükte hafif pahada ağır olan afyonun okka fiyatı 1929 krizinin etkisiyle altı liraya kadar düşmüştür³²¹.

Burdur Valiliği tarafından 1941 yılında yaşanan don sebebiyle afyon rekoltesinde %25'lik bir azalma yaşanacağı Başvekalet'e rapor edilmişse de³²² bir önceki yıla göre ekilen alan ve ürün miktarı fazla olmuştur. Bir sonraki yılda ekim yapılan alan ve elde edilen süt ve haşhaşla kıyaslama yapılırsa, 1941 yılında verimin düşük olduğu söylenebilir. Tabloda görüldüğü üzere 1950'li yıllarda afyon ekimi yapılan alanda artış yaşanmıştır. Ekim alanının artmasına rağmen çıkarılan afyon sütünde herhangi bir artış yaşanmamıştır, haşhaşta ise dalgalanmalı bir seyir vardır.

Tablo 2.7 Burdur Vilayeti Afyon (Haşhaş) Üretimi

Yıllar	Ekilen Alan (Hektar)	Afyon Sakızı (Ton)	Haşhaş (Ton)	Yıllar	Ekilen Alan (Hektar)	Afyon Sakızı (Ton)	Haşhaş (Ton)
1928	1.200	-	15	1945	636	18,1	300
1929	300	9	380	1946	-	-	-
1930	1.200	23	874	1947	743	10	311
1931	700	19	740	1948	600	12	360
1932	900	-	130	1949	600	-	90
1933	1.400	1	84	1950	650	6	190
1934	1.160	25	-	1951	835	12	418
1935	1.450	10	219	1952	1.250	13	625
1936	915	19	210	1953	1.600	11	865

³²⁰ Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını, 1982: 1567.

³²¹ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 14.

³²² BCA, 30-10-0-0/184-268-21

1937	144	6	170	1954	1.955	6	205
1938	112	3,4	135	1955	1.700	9	508
1939	160	4,8	193	1956	1.688	11	890
1940	155	4,7	186	1957	1.550	5	165
1941	933	18,7	466	1958	1.760	15	913
1942	935	25	960	1959	1.375	9	387
1943	972	26	998	1960	1.274	10	900
1944	925	18,7	501				

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1936: 104-105; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1939: 186; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1940: 124; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947: 46; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1951: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1955: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1959: 62; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1962: 106.

Burdur’da haşhaş yetiştiriciliği yasalara uygun olarak yapılmıştır. Yetkili kurumlar tarafından üreticisinin beyanname vermesi, ürünlerini satmaları için kolaylık sağlanmış ve üreticiye rehberlik hizmeti verilmiştir³²³.

2.1.3.3. Anason

Burdur’da anason ekiminin ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemekle beraber Cumhuriyet öncesinden beri ekimi yapılmaktadır. Merkez ve Tefenni kazalarında üretimine önem verilmiş ve üretilen anason Aydın ve İzmir civarına ihraç edilmiştir. Rıza Erdem, Burdur 1928 isimli eserde üretimin son bir iki yıldır azaldığını söylemekteyse³²⁴ de bu azalış muhtemelen Men-i Müskirat Kanunu’nun çıkarıldığı 1920 yılı ile yürürlükten kaldırıldığı 1924 yılları arasında olması muhtemeldir.

Burdur merkez kazasından 1928 yılında 283.700 lira, 1929 yılında 126.570 lira, 1930 yılında 75.000 lira, 1931 yılında 23.445 lira, 1932 yılında 12.670 lira değerinde anason vilayet dışına ihraç edilmiştir³²⁵. 1929 krizi anason üretiminden kazanılan gelirin düşmesine neden olmuştur.

1960 yılına kadar anason üretiminde Burdur, Denizli ile birlikte başı çekmiştir. 1980’e gelindiğinde Burdur’un ülke genelindeki anason üretiminde payı %78,60 gibi ciddi bir orana çıkmıştır³²⁶.

³²³ Burdur Valiliği, 1955: 38.

³²⁴ Erdem, 2012: 170.

³²⁵ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 37.

³²⁶ *Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünyü, Bugünü, Yarını*, 1982: 1566

Tablo 2.8 Burdur Vilayeti Anason Üretimi

Yıllar	Ekilen Alan (Hektar)	Hasat Edilen (Ton)	Yıllar	Ekilen Alan (Hektar)	Hasat Edilen (Ton)
1928	300	51	1945	1.188	1.982
1929	-	-	1946	376	386
1930	-	-	1947	500	484
1931	300	151	1948	665	484
1932	200	-	1949	650	455
1933	205	205	1950	580	406
1934	150	155	1951	500	300
1935	300	110	1952	640	610
1936	250	200	1953	622	682
1937	240	150	1954	650	519
1938	400	1.200	1955	575	505
1939	530	1.590	1956	800	800
1940	1.340	2.680	1957	480	400
1941	1.308	1.963	1958	1.030	937
1942	1.301	2.090	1959	623	400
1943	1.040	2.470	1960	1.020	720
1944	884	884			

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1936: 96-97; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1939: 138; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1940: 126; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947a: 48; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947b: 146; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1951: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1955: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1959: 62; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1962: 102.

2.1.3.4. Pancar

Burdurlu çiftçiler, 14 Eylül 1949 tarihinde Burdur'u ziyaret eden Tarım Bakanı Cavit Oral'dan pancar ekimi için izin istediklerini, Bakan Cavit Oral cevaben, bu iznin şeker fabrikalarının kapasitesinin artmasıyla mümkün olabileceğini söylediği yukarıda yazılmıştı. Burdurlu çiftçilerin bu isteği 1955 yılında Burdur Şeker Fabrikası'nın açılarak aynı yıl kampanyaya başlamasıyla gerçekleşmiştir. 1955 yılında Burdur sadece pancar ekimi hakkına sahip olmamış aynı zamanda ekonomisi için büyük önem arz eden şeker fabrikasına da sahip olmuştur.

Pancar üretiminin zahmetli oluşu, teknik bilgi gerektirmesi sebebiyle şeker fabrikası, pancar üretiminde uzmanlarıyla aktif bir rol almak zorunda kalmıştır. Bu dönemde üreticiye

teknik bilgi desteği, tarımsal araç gereç desteğinde bulunarak üretimin canlanmasını, Burdur tarımında makineleşmenin ve üretim bilincinin artmasını sağlamıştır³²⁷.

Şeker üretiminde hammadde olarak kullanılmak üzere üretilen pancarın rekoltesi yıllar içinde artmıştır. Ekimin ilk kez yapıldığı 1955 yılında 3.956 hektarlık arazide 56.697 ton pancar üretilmiştir. Burdurlu üreticinin pancarı tanınması ve üreticisine para kazandırması sayesinde 1960 yılında ekimi yapılan alan 5.673 hektara yükselmiştir. Üreticinin daha bilinçli hale gelmesiyle birim alandan hasat edilen pancarın miktarı da artarak 126.629 tonluk bir üretim gerçekleşmiştir. 1955 yılında hektar başına ortalama 14 ton pancar hasat edilmekteyken, 1960 yılında hektardan ortalama 22 ton pancar hasat edilmiştir.

Tablo 2.9 Burdur Vilayeti Pancar Üretimi

Yıllar	Ekilen Alan (Hektar)	Hasat Edilen (Ton)
1955	3.956	56.697
1956	3.456	45.028
1957	3.537	51.723
1958	3.473	59.272
1959	5.682	118.181
1960	5.673	126.629

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1959: 62; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1962, 117.

2.1.4. Bağcılık

Burdur'da bağcılık Cumhuriyet döneminden önce de yapılmaktaydı. Bağcılık genelde küçük aile işletmeleri şeklinde, sulamanın zor olduğu, eğimli arazilerde yapılmıştır. Burdur'da yetiştirilen dimlit (dimrit) üzümü kendine özgü kokusu ve tadıyla oldukça meşhurdur. Dimlit üzümü Burdur iç pazarında tüketildiği kadar Isparta gibi civar memleketlere de ihraç edilmiştir³²⁸. Dimlitten başka hacıbalbal ve büzgülü de diğer önemli üzüm çeşitlerdir. Bağ tesisleri genelde floksaralı sahalarda kurulu olduğu için Amerikan anaç üzerine yerli çeşitler aşılanmıştır³²⁹.

Bağlarda verimin artırılması amacıyla 1941 yılında ilaçlama çalışmalarına başlanmıştır. 14 Nisan 1941 tarihinde meydana gelen kırağı yağışı sebebiyle erken budama yapılan bağları don vurmuş ve verimin önceki yıllara göre düşeceği öngörülmüştür. İlaçlamadan önce bağlarda yaşanan ürün kayıpları, 1941 yılında ilaçlama sayesinde azalmış ve yaşanan don olayına

³²⁷ Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını, 1982: 1567.

³²⁸ Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını, 1982: 1568; Öztoprak vd. 2014: 744; Böküzade, 2012: 46.

³²⁹ Burdur Valiliği, 1955: 38.

rağmen hasat edilen üzüm miktarı 1940 yılına göre fazla olmuştur. İlaçlamada kullanılan araç gerecin eksik oluşu sebebiyle bağların tümünde ilaçlama yapılamamıştır. İlaçlama yapılan bağlardaki verim artışı üreticiyi memnun etmiştir. Genel olarak bağlarda Mayıs ayında kükürt ve bordo bulamacı uygulaması yapılmıştır. Hasat Ağustos ve Eylül aylarında gerçekleştirilmiş, hasat edilen üzümlerin bir kısmı yaş üzüm olarak pazarlara çıkarılırken, bir kısmı da pekmez yapımında kullanılmıştır³³⁰.

Tablo 2.10 Burdur Vilayeti'nde Bağcılık

Yıllar	Bağ (Hektar)	Yaş Üzüm (Ton)	Yıllar	Bağ (Hektar)	Yaş Üzüm (Ton)
1933	1.230	3.000	1947	1.570	3.362
1934		4.275	1948	1.620	10.525
1935		1.980	1949	1.700	6.840
1936		3.920	1950	1.720	7.374
1937	1.078	2.622	1951	2.000	10.000
1938	1.078	2.622	1952	2.250	760
1939	1.270	2.560	1953	3.040	3.577
1940	1.270	1.930	1954	3.105	3.830
1941	1.270	3.175	1955	3.550	3.700
1942	1.270	3.175	1956	3.685	5.922
1943	1.435	3.195	1957	3.825	7.351
1944	1.435	3.195	1958	3.463	6.137
1945	1.586	3.760	1959	3.595	11.748
1946	1.570	4.500	1960	3.631	5.169

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1939: 415; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1942: 124; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1944: 238; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947: 235; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954a: 472-473; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954b: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1955: 56; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1959: 62; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1962, 117.

³³⁰ BCA, 30-10-0-0/184-268-18; BCA, 30-10-0-0/14-268-21; BCA, 30-10-0-0/184-268-26; BCA, 30-10-0-0/184-268-27; BCA, 30-10-0-0/184-268-28.

2.1.5. Meyvecilik

Burdur, meyvecilik için iklim ve toprak özellikleri bakımından uygun bir vilayettir. Meyvecilik daha çok merkez kazanın civar köyleri ile merkez kazaya bağlı Çeltikçi nahiyesinde yapılmaktadır. Elma, armut, zerdali, ayva, erik, badem, ceviz, dut, şeftali, kiraz, vişne bolca yetişmektedir. Teknik esaslara dayanmadan üretimi yapılan meyveler daha çok vilayetin ihtiyaçlarına cevap verecek miktardadır. Meyvelerden yalnızca bir yaz elması çeşidi olan ve gül elması olarak anılan elma Antalya pazarına ihraç edilmektedir³³¹.

1940 yılında ve 14 Nisan 1941 tarihinde yaşanan don olayı sebebiyle meyve ağaçları olumsuz etkilenmiştir. 1941 yılında %30 oranında ürün kaybı yaşanacağı düşünülmüşse de Temmuz ayında ürün kaybının %50 oranında gerçekleştiği görülmüştür. Don en çok kayısı, ceviz, erik ve bademi etkilemiştir³³². Ağaçların budama işlemi genellikle gözler uyanmadan önce Mart ayında gerçekleştirilmiştir. Mart 1942’de 27.865 burçlu ağaç temizlenmiştir³³³. Ocak 1943’te Tefenni kazasına bağlı Karamanlı nahiyesi ile Burdur vilayetinin üç kazasında toplam 110 dönüm arazi meyve fidanı dikimi için hazırlanmış ve fidan dikimine başlanmıştır. 1943 ve 1944 yıllarında ilkbahar geç donlarının yaşanmaması sayesinde meyve tutumları iyi derecede gerçekleşmiştir³³⁴. Aşağıda verilen tabloda görüldüğü üzere meyveler yaşanan don, dolu gibi hava olayları sebebiyle olumsuz etkilenmiş ve üretim yapılan yıllarda hasat edilen meyvede dalgalanmalar olmuştur.

1953 yılında köylerde meyvecilikle uğraşan çiftçilere fidan dikimi, gübreleme, budama ve terbiye, aşılama gibi meyveciliğin temel hususları konusunda eğitim vermek amacıyla kurslar açılmıştır. Meyveciliğin geliştirilmesi amacıyla 5.000 Ankara Armut’u aşılama kalem getirtilerek Burdur’da bulunan ahlut ağaçlarına aşılama yapılmıştır. Ayrıca 9.095 elma, 8.931 armut, 8.232 erik ve 8.933 diğer çeşitli meyve ağaçlarında bir çeşit zararlı olan hipnomotun mücadelesi yapılmıştır³³⁵.

Tablo 2.11 Burdur Vilayeti Meyve Üretimi (Ton)

Yıllar	Elma	Armut	Zerdali	Ceviz	Badem	Erik	Ayva
1933	800	730	570	280	400	700	205
1934	690	875	325	-	-	-	145
1937	2.633	2.802	1.685	986	1.549	1.440	417
1938	2.633	2.807	1.685	986	1.549	1.440	417

³³¹ Burdur Valiliği, 1955: 38; Öztoprak vd. 2014: 744.

³³² BCA, 30-10-0-0/184-268-18; BCA, 30-10-0-0/184-268-21.

³³³ BCA, 30-10-0-0/184-268-24-3.

³³⁴ BCA, 30-10-0-0/184-268-31-3; BCA, 30-10-0-0/184-268-34-3; BCA, 30-10-0-0/184-268-36-3.

³³⁵ Burdur Valiliği, 1955: 38-39.

1939	1.960	1.516	1.754	1.112	1.680	1.470	498
1940	1.960	547	1.754	1.112	1.680	-	-
1941	1.000	-	-	-	-	-	-
1942	1.145	868	2.314	-	105	316	-
1943	1.142	739	1.859	42	98	550	-
1944	1.104	799	1.859	43	116	269	-
1945	1.239	1.297	2.056	511	559	370	-
1946	4.950	2.685	2.780	451	320	442	465
1947	2.168	1.109	922	1.214	317	496	186
1948	2.092	1.775	1.366	1.192	433	966	245
1949	2.106	1.813	1.370	955	475	954	328
1950	4.629	995	2.300	3.524	900	4.592	1.926

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1936: 134; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1942: 3, 19, 26, 42, 50, 117; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1944: 6, 37, 50, 80, 96, 222; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947: 7, 37, 50, 80, 96, 221; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954: 36-37, 68-69, 98-99, 124-125, 184-185, 216-217, 442-443.

2.2. Hayvancılık

Burdur sahip olduğu konum, iklim özellikleri ve topografyası ile hayvancılık için müsait bir vilayettir. Burdur'da en çok küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, daha sonra büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmıştır. At, eşek, manda, deve ve katır gibi yük ve nakil hayvanları da bulunmakla birlikte motorlu taşıtların sayısının artmasıyla birlikte bu hayvanların sayısında azalmalar yaşanmıştır. Kümes hayvanları yetiştiriciliği ve arıcılık da ekonomik yetiştiriciliği az sayıda yapılan diğer hayvanlardır.

Köylülerin maddi anlamda gelir kaynağı hayvancılık olmuştur. Hayvanların etinden, sütünden, yavrusundan, derisinden, yününden, kılından ve gübresinden faydalanılmıştır. Özellikle küçükbaş hayvanların gübresinin büyükbaş hayvanlarınkine göre daha kuvvetli olmasından dolayı köylü bunları tarlalarına yatırmak suretiyle tarlalarını gübrelemiş ve mahsulünün verimini artırmıştır. Köylü, küçükbaştan sağdığı sütü işlenmeden sattığı gibi yoğurt, tereyağı, peynir ve çökelek yaparak da satmıştır. Ancak imal edilen süt ürünlerinin geleneksel yöntemlerle yapılması sebebiyle yaşanan ürün kaybı fazla olmuştur. Tereyağını iki yöntemle imal etmişlerdir. İlk yöntemde güneşte bekletilen sütün üzerindeki kaymağın alınıp biriktirilip sonra yaykama ile elde edilmiştir. İkinci ise yayık yöntemidir. Halk arasında yayıkla yapılan tereyağına dövme denilmiştir. Bu yöntemle yapılan tereyağı ilk yöntemle göre daha saf

olmaktadır. Köylü kendi tüketimi için tulum peyniri yaparken, şehirli halka satmak için salamura peyniri yapmıştır³³⁶.

En fazla yetiştiriciliği yapılan küçükbaş hayvan kıl keçisidir, sonrasında koyunculuk ve az miktarda tiftik keçisi yetiştiriciliği yapılmaktadır. Kıl keçileri zorlu iklim ve arazi şartlarına dayanıklı olması ve ormanlık, ağaçlık bölgelerde kendi kendine beslenebilmesi sebebiyle tercih edilmektedir. Keçilerin sayısının fazla olması, beslenme alışkanlıkları, bitki örtüsünü tahribata uğratmakta ve koyun yetiştiriciliği için tehdit oluşturmaktadır. Kıl keçisinin fazla olması ve meraların yetersiz olması sebebiyle koyun yetiştiriciliği çok fazla gelişmemiştir. Yetiştiriciliği yapılan koyun cinsi ağırlıklı olarak dağlıç sonra da karamandır, az da olsa merinos ve karakıl cinsleri de yetiştirilmektedir. Merinos koyununun yününün kalitesinin yüksek olması sebebiyle halıcılık sektörü için bu cins çok önemlidir. Koyunların tüyleri yılda iki kere kırılmaktadır. İlkbaharda kırılan tüylere yapağı, sonbaharda kırılanlara ise yün denilmiştir. Keçilerin kollarından çorap, kil, çul, çuval, kıl çadır, bir çeşit şalvar olan menevrek imal edilmiştir³³⁷.

Büyükbaş hayvanlardan yerli kara sığır en fazla yetiştiriciliği yapılan cinstir. Montofon ve montofon cinsinin melezleri ile Güney Anadolu Kırmızısı denilen bir cins de yetiştirilmektedir. Yerli ırklarda süt ve et verimi düşüktür. Öküz ve inek çift sürmede kullanılmış, çift beygirlerinin sayısının artmasıyla birlikte çift sürmede öküz ve ineğin önemi azalmıştır. Öküzler kağı çekmede ve düğün dövmede de kullanılmışlardır. Burdur merkez kazada büyükbaş yetiştiriciliği Burdur Şeker Fabrikası'nın kurulmasıyla birlikte artışa geçmiştir. Şeker fabrikasının küspelerinin yem olarak kullanılması büyükbaş hayvancılığın gelişmesinde en önemli etken olmuştur. Sığır vebası (veba-i bakari), piroplazmoz, dalak, tabak (şap), hırlama hastalıkları, kene, kıl kurdu ve kelebek gibi asalaklar ile enfeksiyon hastalıkları hayvancılıkta karşılaşılan hastalıklardır. Bu hastalıklara karşı hükümet yerinde ve zamanında tedavilerle hastalıklarla mücadele etmiştir³³⁸.

Çeşitli dönemlerde hayvanların ıslah edilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Burdur, Isparta, Antalya ve İçel mintikasındaki büyükbaş hayvanların ıslahı için Antalya'da Boztepe İnekhanesi kurulmuştur. Bu işletmenin yetersiz kalması üzerine yanında yer alan Karataş Çiftliği mevcut bina ve zirai araç gereçleriyle birlikte pazarlık usulüyle satın alınmış ve bölge hayvanlarının ıslahı için çalışılmıştır³³⁹. Burdur vilayeti dahilinde ise Bursa'dan damızlık boğalar getirilmiş ve büyük köylere birer tane verilerek ıslah çalışmasına başlanmıştır. 1945 yılında Veteriner Müdürü Mazhar Üresin'in gayretli çalışmalarıyla 18.000 lira bütçesi bulunan

³³⁶ Erdem, 2012: 166-167.

³³⁷ Erdem, 2012: 167; *Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını*, 1982: 1570-1571.

³³⁸ Erdem, 2012: 169; *Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını*, 1982: 1571.

³³⁹ BCA, 30-18-1-2/121-103-8.

Burdur Hayvan İyileştirme ve Çoğaltma Birliği bünyesinde damızlık boğa ve aygırlar köylere gönderilerek, çoğaltma ve ıslah çalışmaları yürütülmüş, bu sayede bir baş olan at beş başa, boğalar da 58 başa yükselmiştir³⁴⁰.

Burdur kaza merkezinde açılan bir depoda veterinerler tarafından yetiştirilen at ve eşekler yine veterinerler tarafından çiftleştirilerek ıslah edilmeye çalışılmıştır. 1935 yılında eşeklerin ıslahı için Kıbrıs'tan 400 liralık dövizle iki eşek satın alınarak getirilmesi vilayetçe Vekiller Heyeti'nden talep edilmiştir. Burdur vilayetinin bu talebi 7 Nisan 1935 tarihinde Vekiller Heyeti tarafından onaylanmıştır³⁴¹.

1955 yılında Karamanlı nahiyesinde de Hayvan Islahı Cemiyeti adında bir cemiyet kurulmuştur. Cemiyetin amaçları hayvanların ıslah edilmesi, hastalıklarla mücadele etmek, hayvancılık yapmak isteyenlerin istediği cins hayvanın temini için çalışmak, hayvan yetiştiriciliğine başlayacak olanları bilgilendirmek, hayvansal ürünlerin satımı için Pazar aramak, kooperatiflerle bağ kurmak olarak belirlenmiştir³⁴².

Hayvancılığın gelişmesi ve hayvanların ıslahı için panayır ve sergiler de düzenlenmiştir. 11 Eylül 1949 tarihinde Tarım Bakanlığı'nın emri ile ödeneği bakanlıkça karşılanan At ve Sığır Sergisi açılmıştır. Burdur Valisi Şevket Özanalp tarafından açılan sergiye halkın ve üreticinin ilgisi yüksek olmuştur. Sergiye katılan hayvanlar arasında cinsinin iyisi olanlar seçilerek mükafatlandırılmıştır. Seçilen hayvanlara toplamda 765 lira ikramiye verilmiştir³⁴³. Burdur Belediyesi tarafından ise Hayvan ve Emtia Panayırı düzenlenmiştir. Bunlardan ilki 27 Ağustos 1954 tarihinde, ikincisi ise 27 Ağustos 1955 tarihinde açılmıştır. Burdur hayvancılığına çok şey kazandıracağı düşünülen panayırın ilkinde yerli ve yabancı tüccar ile üreticinin katılması planlanmışsa da yeterli propagandanın yapılmaması sebebiyle katılım beklenen seviyede olmamıştır³⁴⁴.

Kümes hayvancılığında ticari yetiştiricilikten ziyade ailenin ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde yetiştiricilik yapılmıştır. Köy hanelerinde küçük kümeslerde ortalama 10-15 kadar kanatlı hayvan yetiştirilmiş, bu hayvanlar genelde kendi kendine beslenmiş ve bakımdan uzak kalmışlardır. Bulaşıcı hastalıklar yaygın olduğundan buna bağlı olarak et ve yumurta verimi düşük olmuştur. Arıcılık, Burdur merkez kazasında daha çok Bügdüz ve Soğanlı köylerinde yapılmıştır. Eski usullere göre yetiştiricilik yapılmış, modern kovanların sayısı ise yok denecek

³⁴⁰ Erdem, 2012: 169; "Vilayetimizde Hayvan Islahı Çalışmaları", *Yeşil Burdur Gazetesi*, 12.02.1945.

³⁴¹ BCA, 30-18-1-2/53-24-16.

³⁴² "Burdur İli Sınırı İçinde Köy ve Kasabalara Örnek Olmak Üzere Karamanlı Bucak Merkezinde Hayvan Islahı Cemiyeti Adile Bir Cemiyet Kurulmuştur", *Yeni Burdur Gazetesi*, 17.09.1955.

³⁴³ "At ve Sığır Sergisi", *Yeni Burdur Gazetesi*, 16.09.1949.

³⁴⁴ "Burdur Vilayeti Emtia ve Hayvan Panayırı Bugün Açılıyor" *Yeni Burdur Gazetesi*, 27.08.1954; "Burdur Hayvan ve Emtia Panayırından Notlar", *Yeni Burdur Gazetesi*, 07.09.1954; "Bugün Hayvan ve Emtia Panayırı Açılıyor", *Yeni Burdur Gazetesi*, 27.08.1955.

kadar az sayıda olmuştur. Arıcılıkla uğraşan kişilerin bu alanla ilgili yeterli bilgi sahibi olmamaları sebebiyle her yıl arıların bir kısmında ölümler yaşanmış, buna bağlı olarak da bal üretimi düşmüştür³⁴⁵.

Tablo 2.12 Burdur Vilayeti'nde Vergiye Tabi Hayvanlar (Adet)

Yıllar	Kıl Keçisi	Koyun	Tiftik Keçisi	Sığır	Manda	Deve	At	Katır	Eşek
1929	198.833	56.575	838	41.492	3.993	906	5.105	128	17.912
1930	202.061	60.078	1.006	42.278	4.109	1.083	5.323	132	17.992
1931	189.479	68.640	1.052	40.681	4.556	886	5.314	124	17.510
1932	131.752	60.708	839	40.867	4.188	971	5.350	132	17.258
1933	77.933	61.273	939	36.469	3.874	957	5.025	111	16.794
1934	99.016	62.334	1.115	35.722	4.615	996	4.856	92	17.124
1935	106.004	72.524	1.498	36.643	3.958	918	5.113	105	13.036
1936	137.665	90.360	1.858	39.337	4.084	1.073	5.262	116	18.919
1937	204.958	124.545	2.696	51.502	5.635	1.252	6.576	99	23.972
1938	237.399	135.964	3.625	56.418	5.665	1.547	-	-	-
1939	229.128	140.391	3.587	57.761	5.981	1.130	-	-	-
1940	241.094	138.257	4.060	56.751	5.948	1.323	-	-	-
1941	259.156	140.228	3.867	59.015	5.708	1.129	6.602	101	25.694
1942	262.163	139.958	4.588	59.341	5.417	1.414	7.406	114	26.338
1943	255.683	140.066	-	55.729	4.927	1.241	7.078	103	24.146
1944	280.684	140.895	-	56.728	4.910	1.190	7.268	135	24.660
1945	259.372	128.072	-	58.355	4.704	1.226	8.351	146	24.495
1946	219.441	121.663	-	54.511	4.019	1.263	7.527	202	23.104
1947	226.932	122.234	-	55.211	4.133	1.234	7.901	246	24.108
1948	254.482	127.015	-	57.570	4.278	1.086	8.293	286	24.700
1949	248.350	119.215	-	59.017	4.584	906	8.839	303	24.563
1950	284.743	118.677	-	58.562	4.639	800	9.119	311	25.528

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1938: 24-25; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1942: 30-31; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1946: 48-49; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1952: 48-49.

³⁴⁵ Erdem, 2012: 177-178; *Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünyü, Bugünü, Yarını*, 1982: 1571

Tablo 2.13 Burdur Vilayeti Hayvan Varlığı (Adet)

Yıllar	Kıl Keçisi	Koyun	Sığır	Manda	Deve	At	Katır	Eşek
1951	459.583	180.521	75.486	7.213	886	14.177	394	33.692
1952	444.663	200.885	74.994	7.270	831	13.829	489	32.807
1953	421.571	226.954	78.678	7.438	755	13.629	583	32.701
1954	419.816	221.975	80.345	7.825	638	13.017	609	30.551
1955	422.064	226.979	80.563	7.780	567	13.386	557	30.320
1956	415.899	245.907	84.262	8.783	393	13.636	787	31.840
1957	420.844	253.247	89.677	8.964	388	14.909	1.039	33.167
1958	420.732	263.158	88.638	8.705	223	14.528	902	32.023
1959	425.902	268.894	81.167	7.644	122	15.172	1.141	31.366
1960	412.182	297.432	86.608	7.872	164	15.399	1.197	33.624

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1955: 57; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1959: 63; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1962: 32.

Tablo 2.14 Burdur Vilayeti Hayvan Ürünleri (Ton Olarak)

Yıllar	Et	Süt	Yapağı	Kıl	Yıllar	Et	Süt	Yapağı	Kıl
1935	163	7.184	145	34	1949	115	10.974	238	79
1936	183	8.699	181	44	1950	151	15.392	237	91
1937	161	12.409	249	66	1951	183	17.367	262	106
1938	167	14.134	272	76	1952	80	17.158	286	104
1939	183	14.051	281	73	1953	231	16.086	292	95
1940	233	14.170	277	77	1954	332	11.609	288	89
1941	184	14.882	280	83	1955	336	15.977	311	92
1942	114	14.936	280	84	1956	413	16.868	338	98
1943	113	14.452	280	82	1957	470	29.722	373	102
1944	125	15.501	282	90	1958	-	37.056	400	110
1947	161	13.085	244	73	1959	-	36.915	445	113
1948	128	14.297	254	81	1960	-	37.834	432	109

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1942: 51, 59, 71; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1946: 5, 10, 19; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1951: 57; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1955: 57; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1959: 63; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1962: 32.

Tablo 2.15 Burdur Vilayeti Kümes Hayvancılığı ve Arıcılık

Yıllar	Kümes Hayvanları (Adet)	Yumurta (Adet)	Kovan (Adet)	Bal (kg)	Bal Mumu(kg)
1935	107.500	6.615.000	17.400	121.000	17.000
1936	112.700	8.050.000	9.200	67.000	5.200
1937	150.000	8.391.600	12.300	82.400	2.700
1938	152.000	9.031.500	12.300	82.400	2.700
1939	161.300	9.607.500	9.768	76.909	7.546
1940	126.000	6.382.000	14.406	43.203	2.159
1941	101.000	5.168.000	12.804	37.790	4.901
1942	104.000	5.179.000	7.953	31.175	6.675
1943	151.000	6.600.000	9.085	37.725	8.995
1947	184.000	6.500.000	5.355	32.130	3.013
1948	172.000	6.200.000	7.670	50.420	5.042
1949	185.000	5.782.000	7.950	38.550	3.855
1950	151.000	4.334.000	8.300	33.645	3.364
1951	150.000	4.900.000	8.350	42.900	4.290
1952	159.000	4.450.000	8.525	44.800	4.480
1953	155.000	6.410.000	8.780	40.700	2.875
1954	218.000	5.650.000	7.893	39.500	4.130
1955	207.000	8.109.000	10.134	54.455	3.165
1956	204.000	8.400.000	11.569	70.700	9.677
1957	221.000	8.050.000	11.419	66.000	3.900
1958	192.000	8.105.000	11.263	62.000	-
1959	202.000	9.786.000	11.556	58.000	-
1960	214.000	10.604.000	12.473	67.000	-

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1943: 6, 12; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1945: 6, 12; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1951: 57; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954: 57; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1955: 57; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1959: 63; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1962: 32.

2.3. Doğal Zenginlikler

2.3.1. Ormanlar

Burdur'da ormanlar vilayetin kuzey, güney ve güneybatı bölgelerinde bulunmaktadır. Başlıca ormanlık alanlar; Yumrutaş, Hisar, Yazır, Girmeği, Aziziye, Samas, Kozluca, Karacaören, Kapaklı, Akçaviran, Bereket, Gölde, Dirmil, Uylupınar, Kızılkaya, Melli, Koçaş dağı ve etekleridir. Ormanların %80'i karaçam, %5'i kızılçam, %7'si sedir, %2'si köknar, %6'sı ardıçtır. Nadiren gürgen, kızılçık, alıç, ahlat ve katran ağaçları da bulunmaktadır. Baltalık ormanlar ise meşelerden oluşmaktadır³⁴⁶.

Ormanlardan elde edilen palamut, sumak ve kitre İzmir Limanı'ndan Avrupa'ya, kerestelerin bir kısmı ise Antalya Limanı'ndan İskenderun ve Adalar'a ihraç edilmektedir³⁴⁷. Ormanlardan aynı zamanda yerel halk odun ihtiyacını karşılamış, ev yapımı için kereste, kağıt ve saban için okluk keserek faydalanmışlardır³⁴⁸.

Köy düğününün şerefine bütün köylüler ormana giderek düğün için odun temin etmek amacıyla genç ağaçları keserek ormanı tahrip etmişlerdir. Köylü halk ormanları koruma anlayışından uzak kalmıştır. Odun temin etmek için gereğinden fazla ağaç kesimi yapılmış, hatta baltalarının keskinliğini denemek amacıyla genç ağaçlara kıymışlardır. Tarla açmak için yangınlar çıkararak, ormanın ve canlı yaşamının tahribatına sebep olmuşlardır. Orman bekçilerinin sayısının az olması sebebiyle tüm mıntikalara yetişememişler veya ihmalkâr davranmaları sebebiyle ormanlar tahribata uğrayarak küçülmüştür. Bunun sonucunda çıplak ve kötü görünüşlü tepecikler oluşmuştur³⁴⁹. Ormanların bir diğer sorunu ise haşereler olmuştur. Özellikle kızılçamalarda tahribata neden olan çam kese böcekleri ile sedir ağaçlarına zarar veren acella undulana zararlılarına karşı zamanında ve etkili bir şekilde mücadele edilmiştir³⁵⁰.

1927 yılında Burdur merkez kazada ormanları 7.000 hektar akçam, 8.000 hektar karaçam, 6.000 hektar ardıç, 300 hektar meşe, 25.000 hektar çevgen, 25.000 hektar kitre, 500 hektar çınar ağacı oluşturmaktadır. Bir yılda ormanlardan 12.000 hektar çeşitli çalılık kesilmiş, 964 m³ kereste, 120.000 kantar odun, 60.000 kantar kömür temin edilmiştir. Vilayet genelinde ise 110.100 hektar orman vardır. Bunun 26.500 hektarı akçam, 29.000 hektarı karaçam, 22.300 hektarı ardıç, 6.800 hektarı meşe, 25.500 hektarı katrandan oluşmaktadır³⁵¹.

³⁴⁶ TC Devlet Salnamesi 1926-1927, 1927: 733; Erdem, 2012: 172; Burdur Valiliği, 1955: 41.

³⁴⁷ TC Devlet Salnamesi 1926-1927, 1927: 733.

³⁴⁸ Erdem, 2012: 172.

³⁴⁹ Erdem, 2012: 172-173.

³⁵⁰ Burdur Valiliği, 1955: 41.

³⁵¹ TC Devlet Salnamesi 1927-1928, 1928: 747; TC Devlet Yıllığı 1928-1929, 1929: 397.

Tablo 2.16 Burdur Vilayeti Orman Ürünleri

Yıllar	Kereste m ³	Odun (Ton)	Odun Kömürü (Ton)
1934	709	218	-
1935	1.082	190	-
1936	1.837	812	80
1937	1.759	2.412	147
1947	3.535	2.813	20
1948	2.993	3.609	-
1949	3.689	3.858	-
1950	-	44.136	-
1951	-	37.219	-
1952	2.232	44.519	-
1953	3.440	51.055	-
1954	3.329	8.232	-
1955	-	27.695	-
1956	1.504	27.077	-
1957	-	34.725	-

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1939: 441, 453, 456; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1951: 57; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954: 57; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1955: 57; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1959: 63.

1950 yılında 10 orman mühendisi, 40 orman bakım memuru; 1952 yılında 8 orman mühendisi, 50 orman memuru; 1953 yılında 15 orman mühendisi, 8 orman memuru; 1957 yılında 12 orman mühendisi, 5 orman memuru istihdam edilmiştir³⁵². Ayrıca Isparta Orman Başmüdürlüğü'ne bağlı olarak Burdur Devlet Orman İşletme Müdürlüğü bulunmaktadır. Burdur Merkez kazada, Ağlasun ve Yeşilova kaza merkezlerinde, Akçaköy ile Aziziye köylerinde beş adet Orman Bölge Şefliği ve Ağaçlandırma Mühendisliği, Burdur Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'ne bağlı olarak çalışmaktadır³⁵³.

Ormanlık alanların genişlemesi amacıyla ağaçlandırma çalışmaları yürütülmüştür. 1952 yılında Aziziye orman bölgesinde 5.000 m²'lik alana 10.000 sedir ağacı dikilmiş, dikim yapılan arazinin uzun yıllar boş kalarak sertleşmesi ve karstlaşması sebebiyle dikimi yapılan ağaçların ancak %60'ı tutmuştur. 1953 yılında aynı orman sahası üzerine 10.000 çam fidanı dikimi

³⁵² Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1951: 57; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954: 57; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1955: 57; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1959: 63.

³⁵³ *Burdur 1967 İl Yıllığı*, 1967: 266.

yapılmış ve dikimi yapılan fidanların tutum oranı %85'tir. 1955 yılının ilkbaharında aynı sahada 40.000 çam fidanının dikimi planlanmıştır. Eldeki tüm imkanlar kullanılarak çıplak olan arazileri ağaçlandırma çalışması yürütülmüştür³⁵⁴.

2.3.2. Madenler

Burdur vilayeti, Kuzeydoğu-Güneybatı yönünde tektonik yapılarla oluşmuştur. Temelini Permien-Miyosen yaş aralığında oluşan kayalar oluşturmakla birlikte bunları daha genç çökeller örtmektedir. Vilayetin madenlerini ise krom, demirli mangan, kömür, travertenler ve kristalize karbonatlı kayalar oluşturmaktadır³⁵⁵.

1923-1960 yılları arasında merkez kaza sınırları içinde dikkate değer bir madencilik çalışması olmamıştır. Bu dönemde merkez kazada linyit, manganez, kükürt, çimento ile kiremit ve tuğla yapımına uygun toprak, alçı madeni bulunmaktadır. Askeriye köyünde bulunan kükürt ocağından 1/5 oranında saf kükürt elde edilmiştir. Akyaka ve Kuz köylerinde un değirmenlerinde kullanılan taş ocağı bulunmaktadır. Vilayetteki değirmenlerde un öğütmek için kullanılan taşlar bu ocaklardan temin edilmiştir³⁵⁶.

Karaburun/Sultantaş mevkiinde bulunan linyit sahasının imtiyazını almak için Burdur dahilinden ve M. Jan Deskofinin adında bir İtalyan girişimlerde bulunmuşsa da başarılı olamamıştır. İtalyan M. Jan Deskofinin'in linyit aramak için yaptığı başvuru memleketin emniyeti ve selameti açısından sakıncalı bulunması sebebiyle reddedilmiştir. 8 Aralık 1942 tarihinde bu linyit sahası Keçiborlu Kükürtleri Türk Anonim Şirketi'ne ihale edilmiştir. Buradan çıkarılan linyit kömürü Keçiborlu Kükürt Fabrikası'nda kullanılmak üzere nakledilmiştir. Ayrıca Vekiller Heyeti tarafından 23 Eylül 1942 tarihinde Sultandere Linyit Madeni gelirinin %3 nisbi resme tabi tutulması kararı alınmıştır³⁵⁷.

2.4. Sanayi

2.4.1. Dokumacılık

Burdur'da dokumacılık sanatı Cumhuriyet'in ilanından önce başlamıştır. Dokumacılık mekikli ve kirkitli olmak üzere iki şekilde yapılmıştır. Mekikli dokumalara örnek meşhur Burdur Alacası, İbecik bezi ve dastardır. Kirkitli dokumalar ise genelde hayvancılıkla geçimini

³⁵⁴ Burdur Valiliği, 1955: 41-42.

³⁵⁵ Karakaş, 2005: 902.

³⁵⁶ Erdem, 2012: 163-164; *Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünyü, Bugünü, Yarını*, 1982: 1572; Burdur Valiliği, 1955: 31.

³⁵⁷ BCA, 30-18-1-2/16-86-14; BCA, 30-18-1-2/100-103-6; BCA, 30-18-1-2/100-85-13.

sağlayan Türkmen topluluklar tarafından yapılmıştır. Bunlara örnek ise halı, kilim ve sumaktır³⁵⁸.

Burdur dokumacılığının en önemli kolu alaca ve halı olmuştur. Alaca dokumanın önem kazandığı Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşı dönemlerinde halıcılık önemini kaybetmiştir. Millî Mücadele'nin ardından ithalatın, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise fabrika üretiminin artması sebebiyle alacanın önemini kaybetmesiyle yerini halıcılık almıştır³⁵⁹. Her iki dokumacılığın iniş çıkışları birbirlerine bağlıdır.

Alacacılık Burdur'un eski ve önemli el sanatlarından biridir. Alaca (beş parmak da denilmiştir) dokuyan kişilere çulha denilmiştir. Çulhaların alaca üretimi basit ve ilkel bir tarzdaydı. İpekli ve pamuklu olarak dokunmuştur. Dokumalar bez ve alaca olmak üzere iki çeşittir. Renksiz beyaz ve işlemez olanlara bez denilmiş ve alacaya göre ucuz satılmıştır. Alacanın fiyatı buna göre yüksek olmuş ve top hesabıyla pazarlanmıştır. Bir top alacanın ölçüsü genel olarak 60 cm en, 6 metre boy şeklinde olmuştur. Köylüler ve fakir halk en çok alacalardan giyinmiştir. Bir top bezden bir gömlek ve bir don çıkmaktayken, bir top alacadan ise bir entari ve iki dış gömleği çıkmaktaydı³⁶⁰.

1925-1926 Devlet Salnamesi'ne göre yılda 80.000 top alaca, 25.000 top bez dahil ve harice satılmıştır. 1926-1927 Devlet Salnamesi'ne göre ise 600 dokuma tezgâhı bulunmakta ve alaca dokumacılığı önemini kaybetmekte, halıcılık önem kazanmaktadır³⁶¹.

1933 yılında Burdur Ticaret ve Sanayi Odası'na göre 1.600 evde yaklaşık olarak 2.500 alaca tezgâhı aktif olarak çalışmaktadır. Burdur alaca dokumaları kalite bakımından Japon dokumalarıyla rekabet edebilecek ölçüde ve yerli halka göre Avrupa dokumalarından üstün durumdaydı. Kalitesiyle adından söz ettiren Burdur Alacalarını almak için Anadolu'nun birçok şehrinden tüccarlar Burdur'a gelmiştir³⁶². 1938 yılına gelindiğinde yaklaşık olarak 2.000 hanede 3.500 el tezgâhı, 3.500 çulha olmak üzere bu sektörde erkek ve kadın toplamda 5.000 çalışan bulunmaktaydı. Dokumacılık yapanların %5'i kendi sermayesi, geriye kalan %95'i tüccardan aldıkları krediyle bu işi yapmaktaydı. Bu kredi daha çok tüccardan aldığı iplikti ve dokumasını bitirdikten sonra tüccara sattığında ipliğin fiyatı dokumanın fiyatından düşülmekteydi. Dokuma için İstanbul, İzmir, Adana, Kayseri ve Aydın gibi farklı illerden yılda 135.000 ile 140.000 paket iplik alınmaktaydı. Yılda ortalama yedi buçuk ile sekiz milyon metre

³⁵⁸ <http://www.burdur.gov.tr/el-sanatlari> (erişim tarihi: 02.03.2021).

³⁵⁹ Burdur Valiliği, 1955: 31.

³⁶⁰ Büken, 2005: 112; Erdem, 2012: 175.

³⁶¹ TC Devlet Salnamesi 1925-1926, 1926: 535; TC Devlet Salnamesi 1926-1927, 1927: 736.

³⁶² Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 17-18.

dokuma imal edilmekteydi ve imal edilen bu dokumaların %10'u vilayet dahilinde satılmaktayken geriye kalanı vilayet dışına ihraç edilmekteydi³⁶³.

“Dokumalardaki vasıfları güzelleştirmek ve her türlü mensucatı dokumak, iç ve dış pazarlarda satmak maksadıyla” Burdur merkezli 20 sene müddetle Burdur Dokumacıları Yapı ve Satış Kooperatifi kurulması için girişimde bulunulmuştur. Dokumacıların bu girişimi İcra Vekilleri Heyeti'nin 10 Haziran 1935'te kooperatifin mukavelenamesini onaylamasıyla kooperatif resmi olarak kurularak çalışmalarına başlamıştır³⁶⁴.

1955 yılına gelindiğinde tezgâh sayısı 1.500'e kadar düşmüştür. Dokumacılığın giderek önemini kaybettiği 1950'li yıllarda dokunan ürünler boya ve apre işlemi yapıldıktan sonra önce İstanbul'a, oradan da Doğu vilayetlerine sevk edilmiştir³⁶⁵.

2.4.2. Halıcılık

Burdur'da halıcılık sanatı Cumhuriyet'in ilanından önce de önemli bir meslek kolu idi. Fakir ve orta gelirli, tarım arazisi bulunmayan veya çok küçük olan aileler evlerine halı tezgâhı kurdurarak gelir sağlamışlardır. Batı Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Burdur'da da şirketler için halı imal edilmiştir. Burdur'da dört halı şirketi bulunmaktaydı. Bunların en büyüğü yabancı sermayeli ve müdürü İtalyan olan Şark Halı Kumpanyası idi. Diğer üçü ise yerli sermayeli Türk Varlığı, Nur ve Karagözzade şirketleridir. Dokunan halılar İzmir Limanı'ndan Amerika ve Avrupa'ya ihraç edilmiştir³⁶⁶.

Şark Halı Kumpanyası, Batı Anadolu'da halıcılığın gelişmesine önemli katkılar olmuştur. Fransa'da Savonnerie ve Abusson halı fabrikalarında üretilen barok ve rokoko tarzı halıların benzerlerinin Anadolu'da da üretimini yaptırarak Türk halılarının Avrupa pazarında satılmasını sağlamıştır³⁶⁷. Şirketin Anadolu'nun çeşitli yerlerinde kurduğu imalathanelerden biri de Burdur'da yer almaktadır. Ayrıca şirketin Burdur'da bir de acentesi bulunmaktadır³⁶⁸. Burdur'da 1919-1924 yıllarında 800 tezgâhta, 2.400 halı işçisi yılda 22.000 m² halı imal etmiştir. İmal edilen halılar cinsine göre arşın üzerinden fiyatlandırılmıştır. İşçilerin gündelikleri ise düğüm sayısına göre verilmekteydi. İzmir'de 1.700, Uşak'ta 2.200, Isparta'da 2.600 düğüme 40 para verilirken, Burdur'da 3.000 düğüme 40 para verilmiştir³⁶⁹. Görüldüğü gibi en ucuz işçilik Burdur'dadır.

³⁶³ Öztoprak vd. 2014: 754; Büken, 2005: 113.

³⁶⁴ BCA, 30-18-1-2/55-48-14.

³⁶⁵ Burdur Valiliği, 1955: 31.

³⁶⁶ Büken, 2005: 116; TC Devlet Salnamesi 1927-1928, 1928: 747-748.

³⁶⁷ Ölmez ve Akkuş, 2005: 56.

³⁶⁸ Güçlü, 2008: 35-36.

³⁶⁹ Küçükerman, 1990: 89-91.

Burdur'da işlenen halılar Isparta Halısına göre işçilik ve kalite bakımından daha iyi olmasına rağmen, piyasada Burdur Halısı olarak tanınmamış, genellikle Isparta Halısı adıyla satılmıştır. İmalatta kullanılan malzemeler çoğunlukla Isparta ve Uşak gibi vilayetlerden karşılanmıştır. Halılarda kullanılan atkı ve çözgüler pamuk, ilmek ipleri ise yündür. Her santimetrekaresinde 8 ilmek vardır³⁷⁰.

1925'te 250 tezgâhta 60.000 arşın halı dokunmaktayken, 1928 yılında tezgâh sayısı 600'e çıkmış ancak imal edilen halı 55.000 m² olmuştur. Tezgâh sayısı 1930 yılında 1.100'e kadar çıkmış ve yılda 66.000 arşın halı imal edilmiştir. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı diğer sektörlerde olduğu gibi halıcılık sektörünü de olumsuz etkilemiş ve 1931 yılı ile 1932 yıllarında aktif olan tezgâh sayısı 20'ye düşmüştür. Halıların metrekaresi fiyatı 1928 yılında 8,50 lira iken 1932 yılında 4,57 liraya kadar inmiştir³⁷¹.

Halıcılık sektörü 1950'li yıllarda tekrar önem kazanmıştır. 1953 yılında dokumacılığın önemini kaybetmesi sebebiyle dokumacılar kooperatifi mevzuatına halıcılığı da dahil etmek istemiş ve bu isteğini dönemin Ticaret Vekili Fethi Çelikbaş'a iletmıştır. Fethi Çelikbaş, bu öneriyi sıcak bakmış ve halıcılığa geçilmesi durumunda 200 takım halı tezgâhı göndereceğinin sözünü vermiştir³⁷². Aynı yıl Burdur vilayetinde halıcılığın gelişimi ve kalkınması amacıyla Ekonomi ve Ticaret Vekaleti tarafından vilayet merkezi ve merkeze bağlı köylerde bir buçuk ay sürecek halıcılık kursu açılmıştır. Halıcı ustası Mustafa Hulis Kayabaşı öğreticiliğinde verilen kursun sonunda başarılı olanlar arasından çekilecek kura ile kazananlara ücretsiz halı tezgâhı verilmesi kararlaştırılmıştır³⁷³. 1955 yılında ise yine düzenlenmiş olan halıcılık kurslarında başarılı olan 58 vatandaşa Ticaret Vekaleti tarafından ücretsiz olarak halı tezgâhı hediye edilmiştir³⁷⁴.

2.4.3. Değirmencilik

Burdur'un değirmenleri türkölere konu olacak kadar meşhurdur. Sözleri: On ikidir efeler şu Burdur'un dermeni, dermencisi Urum değil Ermeni... şeklinde olan türkünden Burdur'da değirmencilik yapanların Ermeni oldukları öğrenilmektedir. Ermeniler, söz konusu değirmenlerin işletmeciliğini Osmanlı döneminde yapmışlardır. Değirmenleri çeviren su, kaynağını Gökpınar ve İnsuyu'ndan alan ve Kurna köyünden, Sala köyüne kadar devam eden Burdur Çayı'dır. Osmanlı döneminde türkünden de anlaşıldığı üzere Burdur Çayı üzerinde 12

³⁷⁰ Erdem, 2012: 175; Büken, 2005: 116.

³⁷¹ TC Devlet Salnamesi 1925-1926, 1926: 535; TC Devlet Salnamesi 1927-1928, 1928: 747-748; Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 37.

³⁷² "Dokumacılıktan Halıcılığa", *Yeni Burdur Gazetesi*, 20.11.1953.

³⁷³ "Vilayet Haberleri", *Yeni Burdur Gazetesi*, 25.12.1953.

³⁷⁴ "58 Halı Tezgâhı Geldi", *Yeni Burdur Gazetesi*, 15.02.1955.

un değirmeni bulunmaktadır³⁷⁵. Bu değirmenlerin isimleri: Ayan Hasan Değirmeni, Tıkırdık Değirmeni, Kabacalı Değirmeni, Sadık Altinkaya Değirmeni, Can Makarna, Bavlı Değirmeni, Gümüş (Ali Bey) Değirmeni, Tapucu Yakup Değirmeni, Kaymakamoğlu Değirmeni, Hamit Değirmeni, Hatip Hoca (Akyüz) Değirmeni ve Çobanönü Değirmeni'dir³⁷⁶

Rıza Erdem'in bildirdiğine göre Burdur Çayı üzerinde 15 adet adi un değirmeni bulunmaktadır³⁷⁷. 1927 yılı kayıtlarına göre Türk sermayeli olan Kabacalzade Hacı Abdurrahman Efendi, Velicanzade Biraderler, Baki Beyzadeler ve Hacı Yavsızadeler'e ait su gücü ile çalışan un fabrikalarında un üretimi yapılmıştır. Hacı Yavsızadeler'in un fabrikasında yılda 900.000 kg un imal edilirken, diğer üçünde yılda 800.000 kg un imal edilmiştir³⁷⁸. Sanayi İstatistiklerine göre 1930 yılında kurulmuş 65 beygir güç üreten iki motorla un imal eden bir un fabrikasının bulunmaktadır³⁷⁹.

Burdur Şeker Fabrikası'nın açılmasından sonra Burdur Çayı'nın fabrika tarafından yıkama suyu olarak kullanılmaya başlamasıyla su debisi azalmıştır. Bu sebeple 1954 yılında su gücüyle üretim yapan Sadık Altinkaya Değirmeni'nin yerine elektrik enerjisi ile üretim yapan Berberoğlu Un Fabrikası kurulmuştur. Hamit Değirmeni de 1954 yılında su enerjisiyle üretimi terk ederek elektrikli makinelerle üretime geçmiş, Emin Un Fabrikası adını almıştır. Hatip Hoca (Akyüz) Değirmeni de 1950'li yıllarda ekmek fırınına dönüştürülmüştür³⁸⁰.

Makinelili üretimin yanında bugün Değirmenler Mahallesi olarak anılan bölgedeki Burdur Çayı kenarındaki değirmenler de çalışmaya devam etmiştir. Bu değirmenlere köylü halk eşeklerle buğday getirerek öğütmüşlerdir. Değirmenlerde bulgur ve yarma da yarılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nin daha geç yıllarında buradaki değirmenlerin isimleri Emin'in Değirmeni, Aziziyeli'nin Değirmeni, Çukur Değirmen ve Velican'ın Değirmeni olarak anılmıştır³⁸¹. Bu değirmenlerde imal edilen unlar Isparta ve Antalya'ya ihraç edilmiştir³⁸².

2.4.4. Marangozluk

Burdur'da marangozluk sanatı Sadık Usta ve onun yetiştirdiği kalfalar sayesinde gelişmiştir. Özellikle cevizden yapılan mobilyalar vilayet dışında dahi rağbet görmüştür. Cevizden koltuk, konsol, kitaplık, karyola, masa, sandalye, vitrin, her çeşit aynalı dolap, biblo

³⁷⁵ Duygulu ve Yazar, 2018: 22.

³⁷⁶ Tütüncü, 2016: 23.

³⁷⁷ Erdem, 2012: 207.

³⁷⁸ TC Devlet Salnamesi 1927-1928, 1928: 747-748.

³⁷⁹ Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1933: 16, 18.

³⁸⁰ Tütüncü, 2016: 28.

³⁸¹ <https://odatv4.com/burdurda-su-degirmenleri-tum-sirlariyla-yok-oldu-1312171200.html> (erişim tarihi 05.03.2021).

³⁸² Burdur Valiliği, 1955: 32.

vb. mobilya ve aksesuarlar yapılmıştır. Isparta, Antalya gibi komşu vilayetlerin yanında Ankara, İstanbul, İzmir, Aydın gibi uzak vilayetlere dahi portatif masa sandalye ile diğer mobilyalar ihraç edilmiştir³⁸³.

1927 yılında Tıkırdıkzade Hacı Osman ve Kabacalızade Hacı Abdurrahman Efendi'nin su ile çalışan hızarları bulunmaktadır. Tıkırdıkzade Hacı Osman'ın hızarında yıllık 900 m³ kereste işlenmekteyken, daha büyük işletme olan Kabacalızade'nin hızarında yıllık 10.200 m³ kereste işlenmiştir. El işçiliği ile mobilya imal eden bir marangoz işletmesinde cevizden yıllık 500 oda takımı, masa, kanepeler, sandalye ve diğer mobilyalar üretilmiştir³⁸⁴. 1928 yılında 40.000, 1929'da 25.600, 1930'da 17.400, 1931'de 8.800, 1932'de 5.060 liralık mobilya ihracatı yapılmıştır³⁸⁵. Görüldüğü gibi 1929 Dünya Ekonomik Buhranı marangozluk sektörünü de olumsuz etkilemiş, ihracatı ve elde edilen geliri düşürmüştür.

1967 yılında marangozluk sektöründe 60 işletme faal olarak çalışmaktadır. Burdur Belediyesi'nin almış olduğu karar gereği marangozlar şehrin doğu tarafında Marangozlar ve Ağaç İşleri Sanayi Sitesi adı altında bir yerleşkede toplanmışlardır³⁸⁶.

2.4.5. Bakırcılık ve Demircilik

Burdur'da bakırcılık eski ve önemli bir meslek kolu olmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Burdur'da yüzden fazla bakırcı ve demirci esnafı vardır. Bakırdan tas, tencere, ibrik, semaver, kazan, leğen, çaydanlık, imbik gibi gereçler üretilmiştir. Bakırdan imal edilen bu gereçler Antalya, Isparta, Denizli ve Afyon gibi çevre vilayetlere ihraç edilmiştir. 1928'de 64.600, 1929'da 16.600, 1930'da 9.600 liralık bakır eşya ihracatı gerçekleşmiştir³⁸⁷. 1967 yılında ise 50-60 kadar bakırcı esnafı bulunmaktadır. Plastik, alüminyum ve seramik sanayinin gelişmesiyle birlikte dövme bakırcılığın önemi azalmıştır. Ayrıca günde bin tonluk çalışma kapasitesine sahip Bakır İzabe ve Sıvama Fabrikası kurulmuştur³⁸⁸.

Demirciler ise balta, kürek, bel, çapa ve saban aletleri gibi tarım aletleri imal etmektedirler. Nalbantların kullandığı çivileri imal eden mihçî denilen demirciler de bulunmakla birlikte, Avrupa'dan çivi ithal edilmesiyle bunların önemi azalmıştır. Tarım makinelerini ve pulluklarını tamir eden birkaç demirci atölyesinin de açılmasıyla elindeki tarım aletini tamir ettirmek isteyen çiftçiler vilayet dışına çıkmak zorunda kalmamışlardır. Burdur

³⁸³ Erdem, 2012: 176; Öztoprak vd., 2014: 756.

³⁸⁴ TC Devlet Salnamesi 1927-1928, 1928: 747-748.

³⁸⁵ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 37.

³⁸⁶ Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 241-242.

³⁸⁷ Erdem, 2012: 176; Burdur Valiliği, 1955: 32; Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 37.

³⁸⁸ Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 242.

merkez kazasından 1928 yılında 3.810, 1929'da 3.250, 1930'da 2.886, 1931'de 2.270 ve 1932'de 1.660 liralık demir ve inşaat malzemesi ihraç edilmiştir³⁸⁹.

2.4.6. Dericilik

Burdur şehrinin dışında bir Debbaghane tesis edilmiş ve bu debbağhanede elliden fazla derici faaliyet göstermiştir. En çok sarı sahtiyan, beyaz meşin ve renkli elvan dedikleri deriler yapılmıştır. Buradan çıkan derilerin bir kısmı Burdur'un önemli bir sanat kolu olan kunduracılar tarafından satın alınırken, 60.000 ile 100.000 okkası vilayet dışına ihraç edilmiştir. Avrupa'dan ithal edilen derilerin popüler hale gelmesiyle bu meslek kolu fazla gelişme gösterememiştir. Salı günleri sabahtan debbağhanenin pazarı kurulmuştur. Kunduracılar da debbağhaneden aldıkları derilerle her türlü kadın-erkek ayakkabısı, potin, iskarpin imal etmişlerdir³⁹⁰.

Burdur merkez kazasından vilayet dışına 1928 yılında 69.872, 1929 yılında 30.212, 1930 yılında 12.752, 1931 yılında 4.926 ve 1932 yılında 1.590 liralık işlenmiş deri ihraç edilmiştir. Kundura malzemesi ihracatı ise 1928 yılında 7.000, 1929'da 6.500, 1930'da 6.000, 1931'de 5.000 ve 1932 yılında 4.000 lira kıymetinde gerçekleşmiştir³⁹¹.

2.4.7. Burdur Şeker Fabrikası

Türkiye Şeker Fabrikaları AŞ, Türkiye'nin artan şeker ihtiyacını karşılamak üzere yeni fabrikalar kurma yoluna gitmiştir. Kurum 1952 yılında Burdur ve çevresinde yapmış olduğu incelemeler neticesinde Burdur'da bir şeker fabrikası kurulmasına karar vermiştir³⁹². Bu kararın ardından Burdurlu çeşitli meslek sahipleri toplanarak Burdur'da şeker fabrikası kurmak ve şeker sanayii ile ilgili teşebbüslerde bulunmak maksadıyla Burdur ve Havalisi Şeker Sanayiini Kalkındırma Türk Anonim Şirketi kurma girişiminde bulundular. 99 yıl müddet ve 1.000.000 lira sermayeli bu şirketin kurulmasına İcra Vekilleri Heyeti, 15 Ağustos 1953 tarihinde 865 sayılı kanunun 280. maddesine göre izin vermiştir³⁹³. Hissedar olmak isteyenler için 100 lira değerinde 10.000 hisse senedi hazırlanmıştır. En az beş hisse satın alanlar müessis hissedar olarak kabul edilmiş ve 203 müessis hissedara bedelsiz birer hisse senedi verilmiştir³⁹⁴.

20 Ocak 1954 tarihinde yedi şeker fabrikası ile birlikte Burdur Şeker Fabrikası'nın ihalesi İşletmeler Bakanı Sıtkı Yırcalı'nın katılımıyla Şeker Şirketi Umum Müdürlüğü'nde

³⁸⁹ Erdem, 2012: 176; Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 37.

³⁹⁰ Erdem, 2012: 177.

³⁹¹ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 37.

³⁹² "Burdur'da Şeker Fabrikası Kuruluyor", *Demokrat Burdur Gazetesi*, 11.11.1952.

³⁹³ BCA, 30-18-1-2/133-67-13.

³⁹⁴ "Teşekkül halinde bulunan Burdur ve havalisi şeker sanayiini kalkındırma T.A. Şirketinden", *Yeni Burdur Gazetesi*, 08.01.1954.

yapılmıştır³⁹⁵. Burdur Şeker Fabrikası'nın temel atma töreni İktisat ve Ticaret Vekili Fethi Çelikbaş ve İşletmeler Vekili Sıtkı Yırcalı'nın katılımıyla 26 Nisan 1954 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Kurulmakta olan fabrikanın sermayesi 28.000.000 liraya çıkarılmış, Burdurlular da 8.000.000 lira ile bu fabrikanın kuruluşunda yer almışlardır³⁹⁶. İnşaatı 426 günde, makine ve tesislerinin kurulumu 233 günde tamamlanmıştır. Fabrikanın inşa ve montajı Alman Deutsche Bergwerks – und Hüttenbau Gesellschaft m.b.H., Salzgitter – Drütte, Büttner – Werkw, Krefeld – Uerdingen, Lucks und Co., Braunschweig, Salzgitter Maschinen A.G. Salzgitter – Bad şirketleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Yine fabrikanın demir konstrüksiyon, kazanlar, türbinler, elektrik ve su tesisatı, kireç ocağı, izolasyonu, su tasfiyesi, santrifüj motorları vb. işleri Alman firmalar tarafından yapılmıştır³⁹⁷. İlk kampanyasına 7 Eylül 1955'te başlayan fabrikanın açılışı ise 23 Eylül 1955 tarihinde Başvekil Adnan Menderes ve İşletmeler Vekili Samet Ağaoğlu'nun da katılımıyla gerçekleştirilmiştir³⁹⁸.

Tablo 2.17 Burdur Şeker Fabrikası Üretim İstatistikleri

Yıllar	İşlenen Pancar (Ton)	Üretilen Kristal Şeker (Ton)	Kampanya Günü
1955	104.555	16.157	81
1956	99.470	15.546	60
1957	165.531	25.267	90
1958	168.975	25.252	100
1959	297.624	42.984	151
1960	322.827	48.068	167

Kaynak: Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 244.

Fabrikanın pancar ekim sahası dahilinde Burdur, Dinar, Eğirdir, Keçiborlu, Tefenni ve Yeşilova'da altı bölge şefliği ve yakın kazalarda bu şefliklere bağlı ziraat fen memurluğu büroları kurulmuştur. Pancar ekim sahasındaki bu altı bölgede toplam 390 köyde 12.100 çiftçinin 100.000 dönümde 200.000 ton pancar üretmesi planlanmıştır. Üretimdeki en büyük pay fabrikaya yakınlığı sebebiyle Burdur ve kazalarına aittir³⁹⁹.

İlk kampanya devresinde 16.157 ton şeker üreten fabrika, ikinci kampanya devresine 10 Eylül 1956 tarihinde başlamış ve 150.000 ton pancar işleyerek 23.000 ton şeker üretmeyi

³⁹⁵ “Şeker istihsalimiz 375bin tonu bulacak: Dün inşası ihale edilen fabrikalarla şeker fabrikalarımızın sayısı 15e yükselecek”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21.01.1954.

³⁹⁶ Burdur Valiliği, 1955: 154-155.

³⁹⁷ *Burdur Şeker Fabrikası Açılış Hatırası*, 1955.

³⁹⁸ “Menderes dün Burdur şeker fabrikasını açtı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 24.09.1955.

³⁹⁹ *Burdur Şeker Fabrikası Açılış Hatırası*, 1955.

planlamıştır. Ancak tabloda görüldüğü üzere hedeflenen üretim miktarı tutturulamamıştır. Üçüncü kampanya devresine 1 Eylül 1957 tarihinde başlayan fabrika bu devrede de 180.000 ton pancar işleyerek 27.000 ton şeker üretmeyi⁴⁰⁰ planlamışsa da bu devrede de belirtilen üretim hedefine ulaşamamakla birlikte önceki yıla göre hedefe yakın üretim gerçekleştirmiştir.

Fabrikanın inşaatı sırasında üzücü kazalar da yaşanmıştır. 13 Mayıs 1955 tarihinde fabrika kazanlarının kurulumu sırasında yüksek bir noktada kaynak yapan işçileri taşıyan iskelenin çökmesi neticesinde, Ahmet Sağlam adında bir kaynak ustası hayatını kaybetmiş, iki işçi ise ağır yaralanmıştır⁴⁰¹. Bir diğer kazada ise arazözde işçi olarak çalışan Hüseyin Bayraktar adında bir yurttaş hareket halindeki arazöz üzerinden düşen kasketini almak için yere atlarken dengesini kaybederek kafası üstüne düşmüş, Burdur Devlet Hastanesi'nde yapılan tüm müdahalelere rağmen hayatını kaybetmiştir⁴⁰².

2.5. Ticari Durum

2.5.1. Ticaret

Burdur, Genç Cumhuriyet'in ekonomisi tarıma dayanan, az miktarda var olan sanayi üretimi ise atölyelerde gerçekleştirilen küçük bir vilayettir. İş gücü tarım sektöründe yoğunlaşmış olsa da ticarete zirai ürünler kadar el sanatlarının da payı büyük olmuştur. Burdur, sanayi üretiminde büyük ölçekli fabrikasına ancak 1955 yılında Burdur Şeker Fabrikası'nın açılmasıyla kavuşmuştur.

Tarımsal üretimde en fazla pay hububata aittir. Üretimi yapılan buğday, su değirmenlerinde öğütülüp una dönüştürülerek Isparta ve Antalya vilayetlerine ihraç edilmiştir. Buğdaydan sonra arpa, fasulye, burçak ve mısır en fazla ziraatı yapılan ürünlerdir. Hasat edilen bu ürünler vilayet ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra kalanı Isparta, Antalya, Aydın ve İzmir gibi vilayetlere ihraç edilmiştir⁴⁰³. Sanayi bitkilerinden afyon, anason ve gül, üreticisine daha fazla para kazandıran ziraat kolları olmuştur. Gül çiçeklerinden geleneksel damıtma yöntemiyle imal edilen gül yağları vilayet dışından gelen tüccarlara satılmıştır. Rakı imalatında önemli bir hammadde olan anason; sütü ve haşhaş yağı çıkarılan afyon; kenevir ve az bir alanda yetiştiriciliği yapılan tütün İzmir, İstanbul, Antalya ve Isparta gibi vilayetlere ihraç edilmiştir⁴⁰⁴.

Dokumacılık, bakırcılık, marangozluk gibi atölye üretimleri de vilayet dışına ihraç edilen ürünler arasında yer almıştır. Burdur'da dokunan halıların Amerika ve Avrupa ülkelerine

⁴⁰⁰ "Burdur şeker fabrikası kampanyasına başladı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 08.09.1956; "Burdur şeker fabrikaları kampanyaya başladı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 01.09.1957.

⁴⁰¹ "Şeker Fabrikasındaki Feci Kaza", *Yeni Burdur Gazetesi*, 15.05.1955.

⁴⁰² "Şeker fabrikası arejözünden düşerek öldü", *Yeni Burdur Gazetesi*, 10.07.1955.

⁴⁰³ Burdur Valiliği, 1955: 32; Erdem, 2012: 179

⁴⁰⁴ Erdem, 2012: 171.

ihraç edildiğinden bahsedilmişti. Dericilerin işlediği deriler salı günleri kurulan debbağcı pazarında vilayet dışından gelen tüccarlar tarafından satın alınmıştır. Burdur Belediye Reisi Fahreddin Bey tarafından 40.000 liraya kiremit fabrikası kurulmuş ve üretilen Marsilya tipi kiremitler Burdur başta olmak üzere çevre vilayetlerin de ihtiyacını karşılamıştır⁴⁰⁵.

Tüm bu anlatılanların ticaretinde 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın etkisiyle daralma yaşanmış, ürünlerin fiyatları düşmüştür. Fiyatlarda yaşanan düşmeye bağlı olarak zirai ve sanayi üretiminde de düşüşler yaşanmıştır. Halıcılıkta ihracatın durmasıyla birlikte üretim neredeyse durma noktasına gelmiştir⁴⁰⁶. Gül yetiştiriciliğinde ise fiyatların düşmesiyle birlikte gülistanlıklar sökülüş ve kesilen güller bahçe çiti olarak kullanılmıştır⁴⁰⁷.

Tablo 2.18 Burdur Merkez Kazası İthalat Rakamları (Lira)

İthal Malı	1928		1929		1930		1931		1932	
	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı
Halıcılık malzemeleri	185.834	53.590	588.360	83.160	352.440	101.604	5.400		5.400	
Dokumacılık malzemeleri	171.000	9.000	163.300	8.700	146.300	7.700	171.000	9.000	212.800	11.200
Bakır ve Bakırcılık malzemeleri		52.000		32.000		16.800		9.600		4.400
Demir ve Demircilik Malzemeleri		55.880		53.775		38.011		25.286		28.220
Hırdavat	23.000	113.000	20.500	86.500	18.000	54.000	16.500	53.000	16.500	25.000
Manifatura	93.000	552.000	135.000	553.000	136.500	490.000	90.000	365.000	85.000	252.000
Bakkaliye	177.000	349.370	114.000	318.925	138.044	210.000	138.000	133.572	128.000	72.058

⁴⁰⁵ Erdem, 2012: 171, 175, 177, 179.

⁴⁰⁶ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 15.

⁴⁰⁷ Burdur Valiliği, 1955: 31-32.

Gaz, Benzin, Otomobil ve teferruat		114.000		135.000		116.900		114.400		95.760
Kundura Malzemeleri	17.500	52.500	16.250	48.750	18.000	42.000	37.500	12.500	30.000	10.000

Kaynak: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 36.

Tablo 2.19 Burdur Merkez Kaza İhracat Rakamları (Lira)

İhracat Malları	1928	1929	1930	1931	1932
Hububat	2.811.555	1.930.191	771.500	210.300	263.150
Dokumacılık	187.500	166.750	154.000	161.000	179.000
Afyon	486.480	607.538	440.407	187.854	154.964
Hayvan	157.332	133.910	104.600	120.486	144.665
Tavuk ve Yumurta	53.750	60.474	103.550	156.975	96.750
Anason	283.700	126.570	75.000	23.445	12.670
Av Derileri	77.579	63.505	40.595	22.512	10.425
Halı	255.258	422.820	460.350	-	-
Gülyağı	23.934	31.749	32.443	11.307	375
Marangozluk	40.000	25.600	17.400	8.800	5.060
Deri	69.872	30.212	12.752	4.926	1.590
Bakır ürünler	64.600	16.600	9.600		
Demir ve İnşaat Malz.	3.810	3.250	2.886	2.270	1.660
Hırdavat	30.000	20.000	8.000	15.200	10.800
Keçecilik	20.250	20.250	16.600	8.000	5.100
Manifatura	160.000	180.000	160.000	100.000	70.000
Bakkaliye	80.000	67.000	52.500	42.000	28.250
Haşhaş ve Haşhaş Yağı	45.630	38.388	36.920	15.000	8.700
Ceviz ve Badem İçi	18.100	17.574	17.620	3.750	8.608
Kundura Malzemesi	7.000	6.500	6.000	5.000	4.000
Balmumu	1.930	1.455	1.720	370	1.290

Kaynak: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 37.

İthalatta bakırcılık, demircilik, petrol gibi maden sektörlerinde ve araba gibi ileri teknoloji gerektiren sektörlerde dışa bağımlılık görülmektedir. İhracatta tarım sektörü en fazla gelir getiren alan olmuştur. Doğal olarak en fazla üretimi yapılan hububat en fazla ihracat rakamlarına sahipken, anason ve afyon gibi sanayi bitkilerinin üretiminin az olmasına rağmen birim değerinin daha fazla olmasından dolayı ciddi gelir sağlamıştır. Halıcılık, dokumacılık ve manifaturacılık gibi temelde dokumacılık olan el sanatları tarımdan sonra en fazla gelir getiren sektör olmuştur. 1955 yılında Burdur Şeker Fabrikası'nın açılmasıyla pancar küspesinin hayvan yemi olarak kullanılması Burdur merkez kazasında büyükbaş hayvancılığın gelişmesine katkı sağladığı daha önce belirtilmişti. Bu gelişmeye bağlı olarak 24 Eylül 1958 tarihinde Et ve Balık Kurumu, Burdur'da iki ton et, iki ton balık, 17,5 ton yaş meyve ve sebze veya 60 ton umumi yiyecek depolama kapasiteli soğuk hava deposunu işletmeye açmış⁴⁰⁸ ve hayvancılık sektörünün gelişimine katkı sağlamıştır.

2.5.2. Oda ve Borsalar

Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, kuruluşunu her ne kadar 1900'lerin başına dayandırmış olsa da 1884 tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nde, Burdur Sancağı Ticaret Odası bulunduğu ve reisinin Mustafa Efendi olduğu görülmektedir. Yedi azası bulunan odanın üç azası Müslüman, dört azası ise Gayrimüslim'dir⁴⁰⁹. İkinci kayıt ise 1899 tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nde yer almaktadır. 1899 tarihinde Burdur Ticaret Odası Reisi Çilzade Ahmed Ağa'dır⁴¹⁰. 1906 yılında Burdur Sancağı'nda Ziraat ve Ticaret Odası tek bir çatı altında görülmektedir. Odanın reisliğini Ali Bey yürütmektedir⁴¹¹. Burdur Ticaret Odası, Millî Mücadele döneminde faaliyetlerine ara vermek zorunda kalmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1923 yılında Şükrü (Bayer) Bey'in reisliğinde yeniden faaliyetlerine başlamıştır⁴¹².

Cumhuriyet Dönemi'nde Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, çarşı merkezinden bir arsa satın alarak iki katlı bir bina inşa etmiştir. Zemin katı üç mağazadan oluşmakta ve yıllık 293 Türk Lirası gelir getirmekteydi. Oda'nın kendisinin kullandığı üst kat ise üç oda ve bir salondan oluşmaktaydı. Ticaret ve Sanayi Odası, Burdur'un mahsulatını ve sanayi ürünlerini tanıtmak için her sene İzmir Fuarı'na katılmıştır⁴¹³.

⁴⁰⁸ BCA, 30-1-0-0/2-16-9-11.

⁴⁰⁹ Salname-i Vilayet-i Konya 1301/1884, 1884: 118.

⁴¹⁰ Salname-i Vilayet-i Konya 1317/1899, 1899: 262.

⁴¹¹ Salname-i Vilayet-i Konya 1322/1906, 1906: 128.

⁴¹² Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 2008: 190.

⁴¹³ Öztoprak vd., 2014: 754.

Burdur'da Ziraat Odası, Osmanlı döneminde kurulu iken, Cumhuriyet Dönemi'nde ancak 1963 yılında kurulabilmiştir⁴¹⁴. Çalışma döneminde Burdur'da kurulmuş olan herhangi bir borsa bulunmamaktadır.

2.5.3. Kooperatifler

Burdur'un ilk kooperatifi 1935 yılında kurulan Burdur Dokumacıları Yapış ve Satış Kooperatifi'dir. Amacı dokumalardaki vasıfları güzelleştirmek ve her türlü mensucatı dokumak, dokunan ürünleri iç ve dış pazarlarda satmaktır. 20 yıl süreyle kurulan kooperatifin kuruluşu 10 Haziran 1935 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti tarafından onaylanmıştır⁴¹⁵. 1950'li yıllarda dokumacılığın önemini kaybetmesi üzerine kooperatif, üyelerini 31 Ocak 1954 tarihinde toplantıya çağırmıştır. Bu toplantıda Burdur Dokumacıları Yapış ve Satış Kooperatifi'nin adı, Burdur Dokumacılar ve Halıcılar Yapış ve Satış Kooperatifi olarak değiştirilmiştir. Kooperatifin görev alanına halıcılık, boya ve apre ile iplik fabrikası kurma işleri ilave edilmiştir⁴¹⁶.

1953 yılında Burdurlu esnaflar da kooperatifleşme yoluna gitmişlerdir. Ortakların kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla merkezi Burdur ve faaliyet sahası Burdur Vilayeti olan Burdur Esnafı Kefalet Kooperatifi'ni kurma girişimi Ticaret Kanunu'nun 480. maddesi gereği İcra Vekilleri Heyeti tarafından 11 Mart 1953 yılında onaylanmıştır. Kooperatif 30 yıl süreyle ve en az 2.100 Türk Lirası sermaye ile kurulmuştur. Kurucu ortak sayısı 20'dir. Mukavele gereği her ortak beş lira kıymetindeki hisse senedinden en az 10, en fazla 100 adet almak zorunda idi⁴¹⁷.

Pancar üretimini teşkilatlandırmak amacıyla merkezi Burdur olmak üzere en az 31.500 Türk Lirası sermayeli ve 30 yıl süreli Mahdut Mesuliyetli Burdur-Isparta ve Civarı Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatifi'nin kurulması Ticaret Kanunu'nun 480. maddesi gereğince 6 Nisan 1953 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti tarafından onaylanmıştır⁴¹⁸.

Burdur Vilayeti dahilinde gülcülüğün ve gülyağcılığın geliştirilmesi, gülcüleri ve gülyağcıları bir araya toplamak, gülcülük yapmak isteyenlere arazi temin etmek ve bu arazilerde gülistan kurulumunu yapmak üzere kredi temininde bulunmak amacıyla merkezi Burdur olmak üzere yedi kurucu ortaklı, 30 yıl süreli ve sermayesi en az 1.400 Türk Lirası olan Burdur ve Havalisi Gülcüler ve Gülyağcılar İstihsal ve Satış Kooperatifi kurulması için

⁴¹⁴ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 2008: 202.

⁴¹⁵ BCA, 30-18-1-2/55-48-14.

⁴¹⁶ "Dokumacılar Yapış ve Satış Kooperatifinden", *Yeni Burdur Gazetesi*, 15.01.1954.

⁴¹⁷ BCA, 30-18-1-2/131-18-19.

⁴¹⁸ BCA, 30-18-1-2/131-27-12.

girişimde bulunulmuştur. İcra Vekilleri Heyeti 25 Temmuz 1953 tarihinde 4/1243 sayılı karar ile kooperatifin kuruluşunu onaylamıştır⁴¹⁹.

1955 yılından itibaren yapı kooperatifleri de kurulmaya başlanmıştır. İlk olarak merkezi Burdur olmak üzere 12 kurucusu bulunan, 25 yıl süreli ve en az 750 Türk Lirası sermayeli Burdur Şeker Yolu Yapı Kooperatifi kurulmuştur. Kooperatifin kuruluşu 6 Mayıs 1955 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti tarafından 4/5067 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Kooperatifin amacı üyelerine Burdur Belediyesi sınırları içinde aldığı arsalar üzerine sıhhi ve ucuz ev, dükkân ve mağaza gibi yapılar inşa etmektir⁴²⁰. Bir diğer yapı kooperatifi ise Burdur Bahçelievler Yapı Kooperatifi'dir. Amacı üyelerine birer ev yapmak olan ve yedi kurucu ortağı bulunan kooperatifin merkezi Burdur'dadır. 25 yıl süre ile en az 3.500 Türk Lirası sermaye ile kurulmuştur. Kooperatifin kuruluşu 21 Mart 1956 tarihinde İcra Vekiller Heyeti'nin 4/6977 sayılı kararı ile onaylanmıştır⁴²¹.

⁴¹⁹ BCA, 30-18-1-2/133-63-2.

⁴²⁰ BCA, 30-18-1-2/139-43-7.

⁴²¹ BCA, 30-18-1-2/142-27-13.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL VE KÜLTÜREL DURUM

3.1. Sosyal Hayat

3.1.1. Aile

Burdur halkı vatansever, geleneklerine bağlı, inancı kuvvetli, ahlak sahibi, çalışkan ve iyilik sever insanlardan oluşmaktadır. Millî Mücadele Dönemi'nde cepheye koşan Burdurlular olduğu gibi maddi ve manevi olarak destek verenler de olmuştur. Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından ise ilan edilen Cumhuriyet rejimine bağlı kalmış, rejimi hedef alan herhangi bir kitlesel girişim yaşanmamıştır⁴²².

Cumhuriyet döneminde Burdur ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı olduğu için kırsalda yaşayan aileler genel olarak tarlalarda çalışmış, hayvanlarını beslemiştir. Millî Mücadele döneminde Burdur'a gelen Madam Gaulis, köylü kadınların tarlalarda mahsullerini topladıklarını, çocukların ve yaşlıların ise sürülerin başında olduklarını yazmaktadır⁴²³. Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Burdur kırsalında da Madam Gaulis'in belirttiği üzere aile içi iş dağılımında genelde genç, orta yaşlı kadın ve erkekler kuvvet gerektiren işlerde, çocuklar ve yaşlılar ise daha az kuvvet gerektiren işlerde çalışmaktadır. Yapılacak işlerde yardımlaşmaya önem verirler, imece usulü ile işleri bitirirler. Kent merkezinde yaşayan ailelerde ise erkekler ticaret ve hizmet sektörlerinde çalışmaktayken, kadınlar genelde hemen hemen her evde bulunan dokuma tezgahlarında halı, kilim, alaca, seccade gibi ürünler dokuyarak ev ekonomisine katkı sağlarlar⁴²⁴.

Çekirdek ve ataerkil aile yapısı hakimdir. Evlenen erkek çocuk genelde ailelerin rızasını alarak kendisine yeni bir ev kurmaktadır. Genel olarak erkeklerin baba evinden ayrılarak ekonomik bağımsızlığını kazanıp ev, iş sahibi olması anlayışı vardır⁴²⁵. Şehirde evlilik yaşı genel olarak kadınlarda 19-22, erkeklerde 20-25 yaş aralığındadır. Köylerde ise evlilik yaşı kente göre daha düşüktür, kadınlarda 15-18, erkeklerde 19-21 yaş aralığındadır. Köylerde evlilikler genelde akrabalık ilişkileri ve miras gözetilerek aile reislerinin kararı ile yapılmakta, evlenecek olan çocuklara söz düşmemektedir⁴²⁶. Cumhuriyet'in ilk yıllarında köylerde birden

⁴²² Erdem, 2012: 183-184.

⁴²³ Güçlü, 2011: 226.

⁴²⁴ Erdem, 2012: 174, 186.

⁴²⁵ Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 138.

⁴²⁶ Burdur Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, 1992: 21.

fazla kadınla evlilik söz konusudur. Kadınların iş gücü olarak görülmesi sebebiyle çok eşlilik yapılmıştır⁴²⁷.

3.1.2. Düğünler

Şehirlerde genellikle erkek beğendiği kızı ailesine söyleyerek istemeye gönderirken köylerde evlilikler akrabalık ve miras gözetilerek aile reislerinin arasında anlaşmayla yapılmış, ne erkek ne de kız evlada söz hakkı tanınmamıştır. Oğlan ve kız tarafları arasında karşılıklı veya aracılar ile anlaşıldıktan sonra belirlenen bir günde aile büyükleriyle birlikte kız istemeye gidilir. Erkek tarafı ziyaretin sebebini söyledikten sonra kız istenir. Damat adayının katılmadığı bu merasimde erkek tarafının getirdiği kahve şekerli olarak pişirilir ve içilir, buna he kahvesi denir. Bu kahve içilinceye kadar soğuk su, meşrubat tarzı içecekler içilmez ve istenmez. Kahvelerden sonra Kur'an-ı Kerim'den ayetler okunur ve daha sonra bir gün belirlenerek yükte hafif pahada ağır hediyeler takılır böylece sözlenme gerçekleşirdi. Sözden sonra oğlan evi tencereler dolusu yemek yaparak at arabası veya faytonla kız evine gönderir ve kız tarafıyla erkek tarafı birlikte yemek yerlerdi. Aynı tencerelere kız evi yemek yaparak oğlan evine giderlerdi. Bu yemeğe ise yavuklu yemeği denirdi⁴²⁸.

Sözden sonra kız ve erkek tarafının kararlaştırdığı bir tarihte nişan töreni yapılır. Nişanlılık döneminde kız evi ile oğlan evi kararlaştırdıkları gün çarşıya-pazara çıkarak gelin ve damat için giysi alışverişi yaparlar. Bu alışverişe ise yönyüş, urba görme veya keten kesme denir. Ayrıca kız evi tarafından çeyiz de hazırlanır. Çeyiz sandıklarına yatak takımı, perde, nakış ve tığ işleri konulmaktadır. Kız evi yatak odası ve mutfak eşyalarını, erkek tarafı da oturma odasını döşer⁴²⁹.

Düğün tarihi kararlaştırıldıktan sonra köylerde kız ve erkek evi tarafından düğüne davet amaçlı oku dağıtılır. Okular genellikle havlu, kumaş, mendil gibi hediyelik eşyalardır. Oku dağıtan kişinin şifahi sözü veya davetiyeye benzer yazılı bir tezkere ile düğüne davette bulunulurdu. Köy dışından düğün için gelen konuklar düğün sahibinin veya akrabalarının evinde misafir edilir, düğün günü köyün girişinde davul zurna ile karşılanarak misafir edilecekleri eve kadar götürülürlerdi. Ayrıca düğün için imece usulüyle odun kesmeye gidilirdi. İlk odunu kesen havaya ateş açar, bu kişiye küçük bir hediye verilirdi. Şehirde ise matbaada bastırılan davetiyeler dağıtılırdı⁴³⁰.

⁴²⁷ Erdem, 2012: 190-191.

⁴²⁸ Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 143; Ekinci, 2016: 145; Çine, 2003: 32; Nas, 2012: 198.

⁴²⁹ Çine, 2003: 33.

⁴³⁰ Burdur 1967 İl Yıllığı: 142-143; Nas, 2012: 200.

Köy düğünleri üç gün sürmekteydi. Çarşamba veya Cumartesi günü düğünün eğlence gecesi olmaktadır. Köy meydanında büyükçe bir ateş yakılır ve buna maşıla/meşale denir. Bu ateş etrafında çeşitli oyunlar oynanır, yetenekli kişiler orta oyunu sergilerdi. Köy kadınları ise aynı gece kına gecesi yaparlardı. Ertesi gün ise gelin çıkarma yapılırdı. Evden çıkarılan gelin ata bindirilir ve en önde Türk Bayrağı olmak üzere erkek tarafının evine götürülürdü. Gelin, oğlan evine varınca hemen attan inmez üzengilik/indirmelik isterdi. Kayınbaba üzengilik/indirmelik olarak çoğunlukla tarla, bahçe, bir çift öküz veya küçükbaş hayvan verirdi. Gelinin attan inmesinin ardından kayınbaba, gelinin üzerinden düğün alayına doğru para serperdi. Kapı önünde kurban kesilir, gelin bu kurban kanının üzerinden geri geri yürüyerek kapıdan girerdi. Eve gelen gelinin duvağı damat tarafından açıldıktan sonra yüz görümlüğü denilen hediye takılırdı. Damat arkadaşlarıyla yatsı namazına gider, sonrasında dini nikah kıyıldıktan sonra düğün sona ererdi⁴³¹.

3.1.3. Konut

Eski Burdur evleri genel olarak varlıklı ailelere ait olanlar gösterişli yapılar iken, maddi durumu kısıtlı olanların evleri daha basit ve sade yapılarıdır. Geleneksel Burdur evleri Müslüman, Gayrimüslim ve iki kültürün etkisinde kalan etkileşim evleri olarak sınıflandırılmıştır. Bu evlerin büyük çoğunluğu benzerlik göstermektedir. Bunların çoğu zemin ve birinci kat olmak üzere iki katlı yapılarıdır. Evlerde genellikle büyük bir sofa ve bu sofaya bağlı odalar bulunmaktadır. Yapıların zemin katları ihtiyaçlara göre ya ahır, odunluk, kiler olarak ya da halı dokuma odası olarak kullanılmıştır. Geleneksel Türk evlerinde genellikle avlu ve hayat denilen küçük bir bahçe bulunmakta ve yüksek bir duvarla çevrilerek bu bahçelerin mahremiyeti sağlanmaktadır⁴³².

Burdur evlerinde sofa altı, hayat olarak adlandırılan bölüme yapı malzemesinden dolayı taşlık denilmiştir. Bu bölüm güneş almadığı için serin olduğundan özellikle yaz aylarında dokuma ve halı tezgâhları buraya çıkarılarak işlik olarak kullanılmıştır. Sofalar ise ev halkının toplanma yeri olmuştur. Aile yemekleri, sohbetleri, toplantıları, misafir ağırlaması sofada yapılmıştır. Sofaya bağlı olarak Burdur'da tahtabaşı/yüksek seki de denen, evin erkekleri ve misafir erkeklerinin kullandığı köşk bölümü bulunmaktadır. Bu köşkler hiyerarşiyi belirlemek amacıyla sofadan 40-50 cm kadar yüksek yapılmışlardır. Sofalarda ayrıca mahremiyeti sağlayan kafesler, çiçek dikmek ve kuru erzak koymak için yapılan şahniler, sütun işlevi gören direklik, abdest almak için abdestlik gibi özel bölümler de bulunmaktadır. Odalarda ise ocak,

⁴³¹ Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 143-144; Ekinci, 2016: 149.

⁴³² Tolacı, 2011: 55-67.

yüklük, dolap ve dolaplar içinde gusülhaneler yer almaktadır. Kışın ısınmak amacıyla kurulan sobaların boruları odalardaki ocakların bacasına bağlanmıştır. Üst katlardaki sağ veya sol köşede bulunan odalar misafir odası olarak ayrılmakla birlikte genellikle evin bekar oğlunun veya kızının yatak odası olarak kullanılmıştır. Eski yapılarda tuvaletler genelde evden bağımsız olarak bahçede yapılmışlardır⁴³³.

Evlerin yapımında ahşap, taş kerpiç ve pişmiş toprak gibi malzemeler kullanılmıştır. Bu malzemelerin kullanımında coğrafi özellikler ve iklim etkili olmuştur. Ahşap ve karkas sistemin kurulmasında ana ve yan eleman olarak genellikle ardıç, meşe, akçam gibi ağaçlardan faydalanılmıştır. İç mekân süslemeleri ve eşyaları da yine ahşaptan yapılmıştır. Pişmiş topraktan elde edilen kiremitlerle yapıların çatıları örtülmüştür. Taş duvarların örülmesinde içerisine kil veya kireç katılmış harçtan faydalanılmıştır. Ahşap-karkas sistemli evlerde dolgu malzemesi olarak kerpiç kullanılmıştır. Kerpiç aynı zamanda evin nem dengesini de sağlamıştır. Zemin kat duvarlarında ve merdivenlerde ise taşıyıcı olarak Kurna Taşı kullanılmıştır⁴³⁴. Yapılar genellikle Burdur'da çokça bulunan ak toprak ile sıvanmıştır⁴³⁵.

Kırsal kesimde yerleşimler cami, köyodası, çeşme gibi yapıların çevresinde toplanmıştır. Köylerde de evler kerpiç ya da taş duvarlarla dışarıya kapalı durumdadır. Dağlık kesimlerde yerleşimler genellikle dağların güney yamaçlarında kurulmuş, böylece güneşten faydalanılmıştır. Tek katlı yapılar genellikle yer ev olarak adlandırılmıştır. Tek katlı yapılarda evin yemek pişirilirken yenilen, yatılan ve oturulan büyük odasına tırkaz denmiştir. Hayat veya avlu denen bahçede kışlık hazırlıklar, günlük hayatla ilgili işler yapılmıştır. Bu bahçelerde su kuyusu, kümes, tuvalet, ağıl, odunluk, samanlık gibi yapılar da bulunmaktadır⁴³⁶.

3.1.4. Kıyafetler

Bebek giysileri zıbın, göynek, hırka ve takkeden oluşmaktadır. Bebeklikten çıkıp çocukluk çağına geçildiğinde cinsiyet ayrımı yapmaksızın entari, okul çağına yaklaşan kız çocuklarına entari altına basma kumaştan yapılan bol bir don giydirilmiştir⁴³⁷.

Gençlik çağına ulaşan erkekler bu dönemlerinde giyim ve kuşamlarına dikkat etmişlerdir. Pantolon, gömlek, ceket ve kasket giyerek yaşça büyüdüklerini göstermeye çalışmışlardır. Evlenme çağına gelmiş ve evlenmek isteyen genç erkekler bu isteklerini çevresine göstermek için kasketinin kenarına çiçek takmışlardır. Genç kızlar altına canlı

⁴³³ Tolacı, 2011: 82-85, 120-131, 135, 145; Çine, 2003: 18-19.

⁴³⁴ Tolacı, 2011: 209-211.

⁴³⁵ Çine, 2003: 19.

⁴³⁶ Davulcu, 2010: 163.

⁴³⁷ Kayacan, 1989: 84; Burdur Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, 1992: 19

renklere sahip basmadan bol bir şalvar ile üstüne göğüs altından lastikle saran sıkma denilen gömlek giymişlerdir⁴³⁸.

Yetişkin erkekler kara veya mavi çuhadan şalvar ile onun üstüne yine kara veya mavi çuhadan kepe denen kolları ve yakası ipek veya pamuk kaytanla işlenmiş ceket giyerlerdi. Şalvarın üstünden koltuk altına kadar bedenlerine acem şalı veya kuşak kuşanır ve şitari ipekli giyerlerdi. Başlarına kalıplı kırmızı fes takarlardı. Fesin üstüne çeki adı verilen oyali bir yazma takılır, yazmanın ucu sol omuza doğru sarkıtılırdı. Alta yün çorap ile sivri ökçeli tulumbacı giyerlerdi. Bazı erkekler üçetek entari, altına patiskadan imal edilmiş paçaları ipek ve sırma işlemeli don giyer, bellerine kuşak sarar, ayaklarına da sahtiyandan önü bağlamalı mest ve taş kundura giyerlerdi. Yoksul olanları menevrek, çakşır, alacadan bel sıkma giyerler, bellerine de pamuktan veya yünden dokunmuş kuşak sararlardı. Ayaklarına taş kundura veya yüzü deriden yapılmış yemeni giyerlerdi. Yaşlılar daha rahat olan bol menevrek, yünden yapılmış bol gömlek giyerler ve kuşak sararlardı. Ayaklarına çarık daha sonraki yıllarda da lastik (kara lastik) ayakkabılar giymişlerdir. Yaşlı kadınlar bol bir şalvar ile sıkma ya da belden kuşaklı uzun robalı entariler giymişlerdir⁴³⁹.

Şehirlerde yaşanan değişim ile erkekler eski kıyafetleri terk ederek pantolon, gömlek, ceket, kasket ve ayakkabı giyerlerken köylerde eski tarzda giyim devam etmiştir. Şehirde yaşayan kadınlar üçetek entari ve sıkmalı mintan yerine manto, mantonun altına entari giymekte, başlarına başörtüsü ve bazıları onun da üzerine şal örtmektedirler⁴⁴⁰.

3.1.5. Yemekler

Burdur'da günlük hayatta en fazla tüketilen yemekler tarhana çorbası, bulgur pilavı, erişte, etli veya zeytinyağlı kuru fasulye, etli nohut, etli patates, mercimek aşı, biber, patlıcan ve kabak dolmaları, yoğurt, ayran, çoban salata, cacık gibi yiyeceklerdir⁴⁴¹.

Ramazan ayında hurmayla oruç açılmıştır. Hemen hemen her sofrada çorba bulunur. Tarhana çorbası, pirinç çorbası, erişte çorbası, mercimek çorbası gibi çorbaların yanı sıra nohutlu pirinç pilavı, kavurma, pilav üstü kuşbaşı et, ayran, salata, irmik helvası, tahin helvası gibi yemekler yenmektedir. Köylerde Ramazan ayında un, şeker, maya, süt ve haşhaş ezmesi ile kömbe/gömbe yapılır. Sahurlarda katmerler hazırlanıp çayla birlikte tüketilmiştir. Evlerde hazırlanan ev makarnası denen erişte pilavı da pişirilerek hoşafı ile birlikte yenmiştir. Katmer, erişte ve bulgur pilavı gibi yiyeceklerin tok tuttuğuna inanıldığı için bu yiyecekler sahurda

⁴³⁸ Kayacan, 1989: 84; Burdur Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, 1992: 19

⁴³⁹ Kayacan, 1989: 85-86; Burdur Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, 1992: 19.

⁴⁴⁰ Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 146.

⁴⁴¹ Çine, 2003: 96.

tercih edilmiştir. Bayramlar için baklava, sarı burma, oklava çekmesi/okla çekmesi, dilber dudağı, kadayıf tatlısı gibi tatlılar kalaylanmış bakır sinilere yapılır ve arife günü şerbetleri dökülür. Tatlının yanında su böreği de ikram edilir. Kurban Bayramı'nda kurbanın sakatatları ve eti ızgara, kavurma, haşlama şeklinde pişirilerek yenilmektedir⁴⁴².

Sünnet düğünlerinde çorba olarak pirinç, mercimek veya tavuk çorbası, yemek olarak da etli kuru fasulye, taze fasulye, etli nohut, çekme, kazan eti, bütün et, tavuk, pirinç pilavı, etli pilav gibi yemekler ve tatlı olarak da irmik helvası ikram edilmiştir. Evlilik düğünlerinde kız ve erkek evinde ayrı ayrı aş ocakları kurularak yemekler yapılmıştır. Erkek tarafı küçükbaz veya büyükbaz hayvan keserek yemeklerde kullanmaları için kız evine göndermiştir. Bu düğünlerde de sünnet düğününde olduğu gibi pirinç, mercimek, nohut veya kulaklı çorba ile etli nohut, çekme, etli kuru fasulye, soğanlı kazan eti, taze fasulye, bulgur pilavı, pirinç pilavı, irmik helvası ve keşkek gibi yemekler ile komşuların ve akrabaların yardımıyla yufka ekmek de hazırlanmıştır. Bunlar düğün günü ıslatılarak yemeye hazır hale getirilip ve masalara dağıtılmıştır⁴⁴³.

Bağ, bahçelerde, özel gezi ve soğuk su başlarında genellikle sac kavurma, sac böreği, şiş köfte, et böreği veya testi kebabı pişirilmiştir⁴⁴⁴. Ayrıca Burdur şiş, Burdur muhallebisi, testi kebabı, kabak tatlısı, ceviz helvası, ceviz ezmesi gibi Burdur'a has yiyecekler de vardır⁴⁴⁵.

3.2. Sağlık

3.2.1. Sağlık Kurumları

Cumhuriyet öncesinde Burdur kazasının sağlık durumuna bakılacak olursa 1914 tarihli Konya Vilayet Salnamesine göre Burdur halkı aşı ameliyatına önem vermektedir. Yılda ortalama olarak 3.000 kişiye aşı yapılmaktadır. Hastalıklardan verem nadir görülmekle birlikte frengi kasabada ve köylerde fazlaca görülmektedir. Halkın tedaviye ve temizliğe rağbeti fazladır. Burdur'da üç tabip ve bir aşı memuru görev yapmaktadır. Sıhhat, İstikamet ve Isparta adında üç eczane bulunmaktadır. Burdur kazası dahilinde insan ömrü ortalama 55-60 civarındadır, havası güzel olan köylerde ortalama yaşam süresi 70-80 yaşına kadar çıkmaktadır⁴⁴⁶.

⁴⁴² Nas, 2012: 181-182, 184, 187.

⁴⁴³ Nas, 2012: 195, 205-206.

⁴⁴⁴ Çine, 2003: 96.

⁴⁴⁵ Burdur Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, 1992: 20-21.

⁴⁴⁶ Salname-i Vilayet-i Konya 1330/1914: 354.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Burdur'da bir Asker Hastanesi bulunmaktadır. Dr. İsmail Hakkı (Bati) savaşı sırasında bu hastaneyi yönetmiştir. 1917 yılında hastanede Baştabip olan Yüzbaşı Dr. Halil Mehmet, görevi sırasında hayatını kaybetmiştir⁴⁴⁷.

Millî Mücadele döneminde Nazilli'de Hilal-i Ahmer'e bağlı bulunan Beşinci İmdad-ı Sıhhiye Heyeti, Yunan ilerleyişi karşısında buradan ayrılmak zorunda kaldı ve Burdurla birlikte cephe gerisindeki kentlerde yeniden kuruldu. Burdur'da 50 yataklı bir hastane kurulmuş, bu hastanede Dr. Lütfü (Kırdar) Bey ve Dr. Burhanettin (Onat) Bey görev almışlardır⁴⁴⁸. Ayrıca İtalyan işgali sırasında sağlık işlerinin görülmesi için İtalyan tabip Francesco Gargiulo Burdur'a gönderilmiştir. Bu hastanede Burdurlu halk ücretsiz muayene edilmiş ve ilaç dağıtılmıştır⁴⁴⁹.

1921'de Burdur'da Menzil Hastanesi açılmıştır. 400 yatak kapasiteli olan Menzil Hastanesi'nde ilk olarak Op. Dr. Mazlum (Boysan) Bey, Yüzbaşı Selahattin Ziya Bey çalışmışlar, 1922'de Binbaşı Dr. Talat Hüseyin Bey ve 20 Kasım 1922 tarihinde Dr. Burhanettin (Onat) Bey tayin edilmiştir. Burdur Menzil Hastanesi'nde cepheden getirilen yaralılar tedavi edilmiştir⁴⁵⁰.

Burdur'da Devlet Hastanesi'nin temelleri 1918-1920 yıllarında Burdurluların bağış ve yardımlarıyla eski Orman İdaresi binasında 25-30 yataklı hastanenin kurulmasıyla atılmıştır. 1925-1926 Devlet Salnamesine göre Burdur'da 40 yataklı bir Memleket Hastanesi vardır. 1927-1928 Devlet Salnamesinde hastanenin yatak sayısının 50'ye yükseldiği görülmektedir. Memleket Hastanesi'nde bir adet röntgen cihazı da bulunmaktadır. Burdur Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Müdürü Fehmi Bey'dir. Merkez Hükümet Tabibi ise Ahmet Ruhi Bey'dir⁴⁵¹. 1929-1930 Devlet Yıllığı'ndan Memleket Hastanesi'nin Hususi İdare'ye bağlı olduğu anlaşılmaktadır⁴⁵². Mevcut hastane, Burdur'un artan nüfusunun ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelmesi üzerine Hususi Muhasebe, Burdur Belediyesi ve Burdurluların bağış ve yardımlarıyla daha büyük ve geniş kadrolu bir Memleket Hastanesinin yapımına başlanmıştır. 1933 yılında inşaatına başlanan bina için 1937 yılı dahil beş yılda 21.079 Türk Lirası harcanmış, 1940 yılında hizmete açılmıştır. Memleket Hastanesi'nin, Hususi İdare'ye maddi bir yük olması üzerine hastane 5 Mart 1947 tarihinde Umumi Muvazene'ye devredilmiştir⁴⁵³.

Burdur Memleket Hastanesi'nin Devlet Hastanesi'ne dönüştürülmesinin ardından Başhekim Dr. Galip Eralp ve Başhekim Dr. Turan Gönen döneminde hastanede yenilikler ve

⁴⁴⁷ Özata, 2020: 123.

⁴⁴⁸ Güçlü, 2004: 13-16; Hacıfettahoğlu, 2009: 61-62; Çapa, 2010: 103.

⁴⁴⁹ Çelebi, 2002: 153.

⁴⁵⁰ Güçlü, 2004: 34; Özata, 2020: 127.

⁴⁵¹ TC Devlet Salnamesi 1925-1926, 1926: 291; TC Devlet Salnamesi 1927-1928: 281, 751, 753.

⁴⁵² TC Devlet Yıllığı, 1929-1930: 1964.

⁴⁵³ Burdur Valiliği, 1955: 53; Öztoprak vd., 2014: 702, 749.

gelişmeler görülmektedir. Galip Eralp döneminde hastaneye Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından bir röntgen cihazı gönderilmiş, böylece Burdurlu halk röntgen çekirtmek için diğer vilayetlere gitmek ve fazladan maddi harcama yapmaktan kurtarılmıştır⁴⁵⁴. Burdur Devlet Hastanesi, 1952 yılında 100, 1954 yılında 130 yatak kapasitesine çıkarılmıştır. Devlet Hastanesi'nde Dahiliye, Hariciye, Kadın Hastalıkları ve Radyoloji servisleri hizmet vermiştir⁴⁵⁵. 1955 yılında Devlet Hastanesi bünyesinde Göz Hastalıkları Servisi açılmış ve bu servise Diyarbakır Trahom Kurulu Başkanı olan Dr. Nurettin Acar tayin edilmiştir⁴⁵⁶. 1955 yılında ayrıca Kulak Burun Boğaz Servisi, 1956 yılında Çocuk ve Göğüs Hastalıkları, 1957 yılında Bevliye (Üroloji) Servisi açılmıştır. 1956 yılında hastanenin yatak sayısı 190'a çıkarılmıştır⁴⁵⁷. 1954 yılı çalışmasına bakılacak olursa Dahiliye Servisinde 10.937 hasta muayene edilmiş, 2.392 hasta serviste yatarak tedavi edilmiştir. Laboratuvarında 9.318 kan, 5.843 idrar, 4.761 gaita, 393 EKG, 6.327 röntgen, 210 ultrason, 385 pünomotrak muayenesi yapılmıştır. Hariciye servisinde 4.527 hasta muayene edilmiş, bunlardan 1.532'si yataklı serviste tedavi görmüştür. 1954 yılı içinde 475 büyük ameliyat, 219 küçük çaplı ameliyat gerçekleştirilmiştir. Kadın Hastalıkları Servisinde 630 kişi muayene edilmiş, 341 hasta yatarak tedavi görmüş, 87 ameliyat ve 51 doğum gerçekleştirilmiştir⁴⁵⁸.

Burdurluların hastaneye olan bağış ve yardımlarının devlete geçtikten sonra da devam ettiği dönemin yerel basınında görülmektedir. Memleket Hastanesi olarak hizmet verirken 1944 yılında Burdur tüccarlarından Hamdi Kahyaoğlu, yeni açılmış olan Kadın Doğum Servisine mefruşat ve giysi yardımında bulunmuştur⁴⁵⁹. Fahrettin Çiloğlu, 1953 yılında Burdur Devlet Hastanesi'ne 600 lira kıymetinde yedi mediko kolorimetre adında tıbbi cihaz hediye etmiştir⁴⁶⁰. Şükrü Fırlı, bir sterilizasyon cihazı, İzmir'de ithalatçılık yapan Burdurlu Ethem Demir bir adet bulaşık yıkama makinesi, Burdur bakkallarından Halil Tatlıdil, hastane pencereleri için tül perde bağışında bulunmuştur⁴⁶¹.

Diğer yandan Burdur'da bir Verem Pavyonu yapımı için çalışmalar yapılmıştır. 1950 yılında Devlet Hastanesi yanında bir verem pavyonu yapımı için Burdur Belediye Başkanı Hüseyin Otan, Ankara'ya giderek Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nda temaslarda bulunmuştur. Verem Pavyonunun inşaatının tamamlanması için 1954 yılında dönemin Sağlık

⁴⁵⁴ "Devlet Hastanesine Röntgen Geldi", *Yeni Burdur*, 10.01.1950.

⁴⁵⁵ Burdur Valiliği, 1955: 53.

⁴⁵⁶ "Göz Doktoru Tayin Edildi", *Yeni Burdur*, 05.04.1955.

⁴⁵⁷ BCA, 30-1-0-0/2-16-9-2.

⁴⁵⁸ "Devlet Hastanesinin Geçen Yılki Çalışmalarının İstatistiki Neticesi", *Yeni Burdur*, 16.04.1955.

⁴⁵⁹ "Hastanemize Yapılan Yardım", *Yeşil Burdur*, 20.11.1944.

⁴⁶⁰ "Devlet Hastanesine bir hediye" *Yeni Burdur*, 25.12.1953.

⁴⁶¹ "Devlet Hastanesinden Notlar", *Yeni Burdur*, 05.03.1954; "Devlet Hastanesine Yapılan Hediyeler", *Yeni Burdur*, 30.07.1954.

Vekili olan Dr. Behçet Uz'un Burdur ziyareti sırasında yardım talebinde bulunulmuş, bu talep karşısında Aralık 1954'te 20.000 lira Sağlık Vekaleti'nce Burdur'a havale edilmiştir. 1955 yılında Sağlık Vekaleti tarafından inşaatın tamamlanması için 30.000 lira daha gönderilmiştir⁴⁶². Burdur'un Sesi Gazetesi'nin haberine göre Eylül 1955'te Burdur Verem Savaş Dispanseri doktorluğuna Dr. Gülçin Tümer naklen tayin edilmiş ve görevine başlamıştır⁴⁶³. Başvekil Adnan Menderes'in 1958 yılında Burdur'u ziyareti sırasında valilikçe sunulan raporda Burdur Verem Savaş Dispanseri'nin 1956 yılında faaliyete başladığı bilgisi bulunmaktadır⁴⁶⁴. 1967 Burdur İl Yıllığı'na göre Verem Dispanseri'nde kadrolu bir doktor bulunmamakla birlikte Devlet Hastanesi Göğüs Hastalıkları ve İntaniye mütahasssıslarının ek görev olarak dispanserde çalıştıklarını bildirmektedir⁴⁶⁵.

3.2.2. Hastalıklar

1914 yılına ait Konya Vilayet Salnamesine göre Burdur'da çoğunlukla sıtma, tifo, mevsim hastalıkları ve iltihabi hastalıklar görülmektedir. Verem az görülmekle birlikte kasaba ve köylerde frengi hastalığı önemli oranda artmıştır. Aşılanmaya halkın ilgisi iyi derecededir. Yıllık ortalama 3.000 kişiye çiçek aşısı yapılmaktadır⁴⁶⁶. 1927-1928 Devlet Salnamesine göre vilayetin ahvali sıhhiyesi iyi olmakla birlikte kızıl, kızamık, grip, kabakulak ve dizanteri yanısıra ishal ve bağırsak iltihabı gibi yerel hastalıklar da vardır⁴⁶⁷.

Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele sonrası ülkenin hemen hemen her yerinde olduğu gibi Burdur'da da frengi ve bel soğukluğu hastalığı çoğalmış, bu yüzden 5 Şubat 1921 tarihinde TBMM tarafından Frenginin Men ve Tahdidi Sirayeti Hakkında Kanun çıkarılmıştır⁴⁶⁸. Frengi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ciddi bir sağlık sorunu olmuştur. Vilayet sıhhiye teşkilatı köy köy dolaşarak frengi hastalarını tespit etmiş, bu hastaların kaza merkezine gelerek tedavi ve iğne olmalarını bildirmiştir. Bu hastalıkların yayılmasına kontrolsüz olarak dolaşan hayat kadınları sebep olmuştur. Belediye ve Sıhhiye Dairesi devlet kontrolü ve denetiminde bir umumhane açılarak hastalığın önlenmesini gündeme almıştır⁴⁶⁹. Frengi

⁴⁶² "Verem Pavyonu", *Yeni Burdur*, 17.01.1950; "İnşaatı Tamamlanmakta Olan Verem Pavyonuna 20bin Liralık Havale Daha Geldi", *Yeni Burdur*, 17.12.1954; "Sıhhat Vekaletince Burdur Savaş Derneğine Yapılan Yardım", *Burdurun Sesi*, 09.04.1955.

⁴⁶³ "Doktor Gülçin Tümer Vazifesine Başladı", *Burdurun Sesi*, 03.09.1955.

⁴⁶⁴ BCA, 30-1-0-0/2-16-9-5.

⁴⁶⁵ 1967 Burdur İl Yıllığı, 1967: 150.

⁴⁶⁶ Salname-i Vilayet-i Konya 1330/1914, 354.

⁴⁶⁷ TC Devlet Salnamesi 1927-1928, 1928: 751.

⁴⁶⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, 05.02.1337/1921.

⁴⁶⁹ Erdem, 2012: 199-200.

hastalığına karşı sürdürülen tedavi mücadelesi sonucu frengi bir tehdit olmaktan çıkmıştır. Örneğin 1955 yılında frengi hastalığından sadece 49 kişi tedavi görmektedir⁴⁷⁰.

Verem hastalığı 1914 salnamesinde belirtildiği gibi Cumhuriyet'in ilk yıllarında da az miktarda görülmektedir. Rıza Erdem, veremin binde bir oranında görüldüğünü, genç vücutlar üzerinde tahribatlara sebebiyet verdiğini bildirmektedir. Veremle mücadele için 6 Mart 1947 tarihinde Burdur Valisi Rebii Karatekin himayesinde, Dr. Abdullah Erim, Refik Deveci, Ziya Boyacı, Etem Ruhi Yeşilyurt, Abdunnafi Onat, Hüsnü Çöllü, Mustafa Koçay ve Abdullah Karagöz öncülüğünde Verem Savaş Derneği kurulmuştur. 1947 yılında kurulan dernek 27 Şubat 1950 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından genel menfaatlere yarar derneklerden sayılmıştır⁴⁷¹. 1955 yılında veremli hastaların yoğunlaştığı mıntıka bulunmamakla birlikte verem hastalığının bulunmadığı köy ve mahalle yoktur. Veremin en çok görülen çeşidi bulaşıcı ve yayılması kolay olan akciğer veremidir. Yaşam kalitesi düşük olan bölgelerde fakir, içki içen, sağlığına ve temizliğine önem vermeyen bireyler arasında yayılmıştır⁴⁷².

Göller Yöresi'nde yer alan, sulak alanı ve bataklık alanları fazla olan Burdur'da sıtma hastalığı çoğu insanı etkilemiştir. Dr. Mehmet Şeref Korkut'un anılarını kaleme aldığı Hayattan Çizgiler Tanıdıklarım ve Isıtma ve Çeltik isimli kitapları ile Fakir Baykurt'un çocukluğunu anlattığı Özüm Çocuktur isimli kitabında sıtmanın insanlara verdiği ıstırapı görmek mümkündür. 1920-1921 yıllarında Burdur Hilal-i Ahmer Hastanesi'ne başvuranların %70'inin sıtma hastası olduğu tespit edilmiştir⁴⁷³. Sıtma hastalığıyla mücadelede merkezi yönetim tarafından vilayetlere kinin gönderilmiştir. 1924 yılında Burdur Ziraat Bank Şubesi'ne 11 kilo devlet kinini, 1925 yılında beş kilo devlet kinini, 25 kilo da meccani kinini gönderilmiştir⁴⁷⁴. Daha sonraki yıllarda Burdur'a ne kadar kinin gönderildiğine dair kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Burdur'da özellikle kırsalda yaşayan ve sağlığın önemini kavrayamamış halk doktorlara muayene olmaktan uzak durmuştur. Hastalar genellikle çevreden tavsiye edilen basit, anlamsız ilaçlar ve tekniklerle tedavi edilmeye çalışılmış, hasta ancak durumu ağırlaştığında doktora muayene ettirilmiştir. Fakir halk doktora muayene olmanın getirdiği külfetten dolayı tıbbi tedaviden uzak durmuştur. Belediye ve Hükümet doktorlarının halktan uzak durması veya muayeneleri ücret karşılığında yapmış olmaları sebebiyle fakir hastaların tedavi edilmemesine ve bir kısmının ölümüne neden olmuştur. Köylerde genelde hastalığın türü farketmeksizin hasta olan kişi taze hayvan derisine sarılarak

⁴⁷⁰ Burdur Valiliği, 1955: 52.

⁴⁷¹ "İlimizde Veremle Savaş Derneği Kuruldu", *Burdur Gazetesi*, 27. 05. 1947; BCA, 30-18-1-2/122-19-14.

⁴⁷² Burdur Valiliği, 1955: 52.

⁴⁷³ Türk Tabipler Birliği, 1998: 9.

⁴⁷⁴ TC Devlet Salnamesi 1925-1926, 1926: 282; TC Devlet Salnamesi 1926-1927, 1927: 446.

terletilmek suretiyle tedavi edilmeye çalışılmıştır. Sülük yapıştırmak, kan aldirmek ise diğer tedavi yöntemleri arasındadır. Memleket Hastanesi'nde fakir halkın ücretsiz olarak muayene ve tedavi edilmesiyle hastane ve doktorlardan uzak duran halk hastanede muayene olmaya alışmış ve böylece hastalıklara bağlı ölüm oranları düşmüştür⁴⁷⁵.

3.3. Eğitim

3.3.1. Cumhuriyet Öncesi Eğitim

Osmanlı devrinin sonlarında yayınlanan H.1289 (M.1872) tarihli Konya Vilayet Salnamesi'ne göre Burdur Merkez kazasında bir Mekteb-i Rüşdi, 23 Medrese, yirmisi İslam, ikisi Rum, biri Ermeni olmak üzere 23 de Mekteb-i Sıbyan bulunmaktadır. H.1291 (M.1874) tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nde de eğitim kurumlarıyla ilgili aynı bilgiler paylaşılacakla birlikte Mekteb-i Sıbyan'da 824 kız ve 1.404 erkek öğrenci, medreselerde ise 409 öğrencinin öğrenim gördüğü belirtilmektedir⁴⁷⁶.

1891 yılında Burdur'da dönemin modern eğitim kurumları olarak kabul edilen ibtidailerin ilk mektebi olan Rehber-i İntizam'ın inşasına başlanmıştır. Bu mektebin inşası ve diğer masrafları için Ziraat Bankası'ndan borç alınmıştır. Rehber-i İntizam Mektebi'nin inşası dört yıl sürmüş ve mektep 1895 yılında eğitim öğretime başlamıştır. Bu dönemde aktif olan sıbyan mektepleri de iptidailere dönüştürülmeye çalışılmıştır. 1895-1921 yılları arasında Burdur Merkez kazasında 30 ibtidai faaliyet göstermiştir⁴⁷⁷.

Osmanlı Dönemi'nde yayınlanan son maarif salnamesi olan H.1321 (M.1903) yılına ait Nezaret-i Maarif-i Umumiye Salnamesi'ne göre Burdur Mekteb-i Rüşdi'sinde 73 öğrenci öğrenim görmekteyken dört muallim ve bir hademe görev yapmaktadır. 28 medresede 295 talebe öğrenim görmektedir. Beş Gayrimüslim mektebi bulunduğu ve bunlarının tamamının Rumlara ait olduğu bildirilmekte, Ermenilere ait bir mektep bulunmadığı görülmektedir. Bu Gayrimüslim mekteplerinden dördü erkek, biri kız mektebidir. Kız mektebinde 90 kız, erkek mekteplerinde ise 155 erkek öğrenci öğrenim görmektedir. Müslümanlara ait sıbyan mekteplerinin mevcudiyetiyle ilgili bir bilgi paylaşılmadığı salnamede Mekteb-i İdadi'nin bulunmadığı bilgisi de verilmektedir⁴⁷⁸.

1906 yılında Burdur Mekteb-i Rüşdi'si, Mekteb-i İdadi'ye dönüştürülmüştür. Burdur Mekteb-i İdadi'sinin müdürü Saib Efendi, müdür vekili Hüsnü Efendi'dir. İdadi'de altı muallim ve iki muallim vekili görev yapmaktadır. 1906 yılına kadar üç sınıflı olan okul 1906 yılından

⁴⁷⁵ Erdem, 2012: 201-202.

⁴⁷⁶ Salname-i Vilayet-i Konya, 1289/1872: 100; Salname-i Vilayet-i Konya, 1291/1874: 135.

⁴⁷⁷ Çora, 2018: 276-277.

⁴⁷⁸ Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye 1321/1903: 578, 592, 593, 596.

itibaren beş sınıflı idadi olarak eğitim vermiştir. Dr. Mehmet Şerif Korkut'un anılarından edinilen bilgiye göre beş senelik Burdur İdadisi'nden mezun olanlardan iki yoksul öğrenci iki sınıf fazla ve lise dengi olan Konya İdadisi'nde parasız yatılı olarak okumaya hak kazanmaktaydı⁴⁷⁹.

Ayrıca II. Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki, yürürlüğe koyduğu 1913 tarihli Vilayet İdare Kanunu ile Hususi İdarelerin kurulmasını kanunlaştırmış, 1914 yılında da Hususi İdarelerin yetki ve sorumluluk alanına darülmuallim yönetim ve bütçelerinin idaresini dahil etmiştir. 1920 yılında Burdur'un bağımsız liva olmasıyla Hususi İdare kurulmuştur. En geç 1921 yılında Burdur'da bir darülmuallimin açıldığı bilinmektedir. Bu dönemde darülmuallim sayısının fazla olmasına rağmen verdiği mezunların az olması tartışma konusu olmuştur. 1 Mart 1923 tarihinde Mustafa Kemal Paşa, TBMM'de yaptığı konuşmada Anadolu'nun on beş öğretmen okulu bölgesine ayrılacağını belirtmiştir. Maarif Vekili Safa Bey, 24 Haziran 1923'te valiliklere telgraf göndererek ülke genelinde on darülmuallimin mıntıkası belirlendiğini, bunların altı ya da yedisinde darülmuallimat açılacağını belirtmiştir⁴⁸⁰. 1923 yılında yaşanan bu gelişmelere bağlı olarak Burdur Darülmuallimini 1922-1923 eğitim yılı sonunda kapatılmış olmalıdır.

3.3.2. Cumhuriyet Dönemi Eğitim

3.3.2.1. İlk Mektepler

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Burdur'un eğitim durumuna dair resmi bilgiyi Devlet Salnamelerinden öğrenmek mümkündür. 1925 yılında Burdur merkez kazasında 60 öğrencinin kayıtlı olduğu bir ana mektebi, üçü kız ve dördü erkek olmak üzere yedi ilk mektep ile bir de orta mektep vardır. Bu mekteplerde 1.139 kız, 3.835 erkek öğrenim görmektedir. 1925-1926 eğitim döneminde Burdur dahilindeki 73 ilk mektepte 3.347 erkek ve 4.404 kız⁴⁸¹ öğrenci öğrenim görüyor denilmekteyse de bir önceki dönem kız-erkek öğrenci sayısı ve daha sonraki dönemlerle karşılaştırılırsa kız öğrenci sayısının doğruyu yansıtmadığı görülecektir.

Cumhuriyet'in ilk on beş yılında eğitim kurumlarının çoğaltılması için yeni okulların inşasına ve mevcut binaların onarılmasına önem verilmiştir. Bu on beş yıllık dönemde 28 okulun yapımı ve 25 okulun onarımı gerçekleştirilmiştir. Bunlardan Merkez Cumhuriyet, Merkez Gazi ve Tefenni Merkez Okulu'nun bütçeleri Hususi İdare'den, diğerleri ise köy sandığından karşılanmıştır. Ayrıca Burdur merkez kazasına bağlı Hacılar, Askeriye köyleri ile

⁴⁷⁹ Salname-i Vilayet-i Konya 1322/1906: 130-131; TC Burdur Valiliği, Burdur Milli Eğitim Müdürlüğü, 1998: 51; Korkut, 2006: 60-61.

⁴⁸⁰ Güçlü, 2018: 287-288; Merdal, 1992: 10-11.

⁴⁸¹ TC Devlet Salnamesi 1925-1926, 1926: 160, 535-536; TC Devlet Salnamesi 1926-1927, 1927: 735.

Çeltikçi nahiyesinde hususi pansiyonlu üç okul bulunmaktadır. Yatılı okullarda 371 gündüzlü, 243 yatılı öğrenci öğrenim görmektedir⁴⁸².

Tablo 3.1 Cumhuriyet'in ilk on beş yılında yapılan ilk mektepler

Okulların Adı	Yapıldığı Yıl	Maliyeti	Okulların Adı	Yapıldığı Yıl	Maliyeti (TL)
Merkez Cumhuriyet	1924	2.500	Beyköy	1932	2.500
Merkez Gazi	1935	5.000	Karamanlı	1925	10.000
Askeriye Yatılı	1933	15.000	Çavdır	1926	1.000
Hacılar Yatılı	1932	14.000	Hasan Paşa	1930	4.000
Çeltikçi Yatılı	1935	15.000	Dengere	1932	1.000
Bucak Merkez	1927	30.000	Armutlu	1929	5.000
Kıragaz	1933	3.000	Horzum	1927	5.000
Kayış	1933	3.000	Yusufça	1931	2.500
Çebiş	1929	2.000	Dirmil	1933	2.500
Arvallı	1932	4.000	Kavuncu	1933	2.000
Başköy	1927	2.000	Bayır	1933	3.000
Kozluca	1933	3.800	Pazar Avdanı	1932	2.500
Elmacık	1932	4.000	Ürkütlü	1927	4.200
Tefenni Merkez	1928	15.000	Büyük Yaka	1935	3.000

Kaynak: Öztoprak vd., 2014: 715-716.

Tablo 3.2 Cumhuriyet'in ilk on beş yılında maarif bütçesi, ilk mektep öğrenci, okul ve öğretmen durumu

Eğitim Dönemi	Bütçesi (TL)	Okul Sayısı	Öğrenci	Öğretmen	Mezun Olan Öğrenci	
					Kız	Erkek
1923-1924	55.690	65	4.640	103	12	23
1924-1925	77.227	66	4.425	139	24	98
1925-1926	74.288	59	4.408	155	19	82
1926-1927	140.600	68	5.100	168	22	212
1927-1928	212.351	72	5.177	173	23	193
1928-1929	143.150	63	4.924	130	51	386
1929-1930	162.378	59	4.400	120	53	270

⁴⁸² Öztoprak vd., 2014: 715-716, 723.

1930-1931	166.100	60	4.527	127	50	216
1931-1932	123.715	64	4.881	135	82	323
1932-1933	119.120	64	5.044	129	114	305
1933-1934		48	4.096	93	130	271
1934-1935		49	4.541	89	135	373
1935-1936		47	4.946	93	143	420
1936-1937		55	5.837	107	204	569
1937-1938		55	6.117	117	224	631

Kaynak: “Burdur Maarifi”, *Gül Dergisi*, Nisan 1934; Öztoprak vd., 2014: 718-722.

1940’lı yıllarda Burdur kaza merkezinde altı ilkokul bulunmaktadır. Merkeze bağlı köylerde 1942-1943 eğitim döneminde 19 ilkokul faaliyet göstermekteyken, 1944-1945 eğitim döneminde 23’e, 1945-1946 eğitim döneminde ise 26’ya yükselmiştir. Burdur kaza merkezinde bulunan altı ilkokulda 1942-1943 eğitim döneminde 917’si erkek, 511’i kız olmak üzere toplamda 1.428 öğrenci öğrenim görmektedir. 1945-1946 eğitim döneminde kaza merkezindeki ilkokul öğrencisi sayısı 931 erkek, 642 kız olmak üzere toplamda 1.573’tür. Üç yılda ilkokul öğrenci sayısı yalnızca 145 artmıştır. Merkeze bağlı köylerde ise 1942-1943 eğitim döneminde 19 okulda 1.571 erkek, 671 kız olmak üzere 2.242 öğrenci öğrenim görmektedir. 1945-1946 eğitim döneminde sayısı 26’ya yükselen merkez köylerindeki ilkokullarda 2.309 erkek, 1.381 kız olmak üzere 3.690 öğrenci mevcuttur. Köylerde üç yılda okul sayısındaki artışa paralel olarak öğrenci sayısında da artış yaşandığı görülmektedir. 1942-1943 eğitim döneminde merkez kaza genelindeki ilkokullardan 358 öğrenci mezun olmaya hak kazanırken, 1945-1946 eğitim döneminde 573 öğrenci beş yıllık ilkokullardan mezun olmuşlardır. 1945-1946 eğitim döneminde merkez köylerindeki üç yıllık ilkokullardan mezun olan öğrencilerin sayısı ise 199 erkek ve 153 kızdır⁴⁸³.

1952-1953 eğitim döneminde kaza merkezindeki ilkokul sayısı kırklı yıllardaki gibi altıdır, merkez köylerindeki ilkokul sayısı ise 63’e yükselmiştir. Bu okullardan 34’ü yalnızca öğretmenli, 12’si hem öğretmenli, hem de eğitimci, 17’si ise sadece eğitimci okullardır. Burdur kaza merkezinde 826 erkek ve 759 kız olmak üzere 1.585 öğrenci öğrenim görmektedir. Merkez köylerinde ise 2.735’i erkek, 2.196’sı kız olmak üzere 4.931 öğrenci bulunmaktadır. Burdur merkez kazası dahilinde beş yıllık ilkokullardan mezun olan öğrenci sayısı 751, köylerdeki üç yıllık ilkokulları başarıyla tamamlayan öğrencilerin sayısı ise 101’dir⁴⁸⁴. Resmi

⁴⁸³ Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1945: 7, 50-51; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947a: 7; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947b: 7, 78-79, 152-153.

⁴⁸⁴ Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1954: 18, 134-135.

istatistik verilerinde köylerdeki okul ve öğrenci sayısının şehir merkezinden fazla oluşu kırsal nüfusun bahsedilen dönemde şehir nüfusundan fazla oluşundan kaynaklanmaktadır.

3.3.2.2. Burdur Orta Okulu/Lisesi

1906 yılında İdadiye dönüştürülen Mekteb-i Rüşdi, 1923 yılına kadar idadi olarak Burdur'a hizmet etmiştir. 1923 yılında İdadilerin lağvedilmesiyle Burdur İdadisi tek devreli liseye dönüştürülmüş ve 1925 yılına kadar böyle faaliyet göstermiştir. 1925 yılından 1951 yılına kadar orta mektep olarak hizmet vermeye başlamıştır⁴⁸⁵. 1926-1927 Devlet Salnamesine göre 1926 yılında Burdur Orta Mektebi'nde 150 öğrenci öğrenim görmektedir⁴⁸⁶. 1927 yılına kadar Erkek Orta Mektebi olarak hizmet vermiş, bu yıldan itibaren karma eğitime geçmiştir⁴⁸⁷. Burdur Orta Okulu 1944-1945 yılına kadar Zafer Mahallesi'nde bulunan kilise binasında hizmet vermiş, Ekim 1944'te ise 1936'dan beri inşası devam eden binanın Özel İdare, Milli Eğitim Vekaleti, Burdur Belediyesi ve yardımsever halkın desteğiyle tamamlanmasıyla yeni binasına geçmiştir.

Tablo 3.3 Burdur Orta Mektebi Öğrenci Durumu

Ders Yılı	Birinci Sınıf		İkinci Sınıf		Üçüncü Sınıf		Toplam		Mezun Olan
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	
1927-1928	55		36		5		96		5
1928-1929	74	10	30	4	21	3	125	17	22
1929-1930	76	4	49	6	22	2	138	12	15
1930-1931	60	6	47	3	28	5	135	14	20
1931-1932	51	8	46	4	35	2	132	14	12

Kaynak: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1933: 37.

Tablo 3.3'te görüldüğü gibi birinci sınıfa başlayan öğrencilerin sayısı ikinci ve üçüncü sınıflarda azalmış, 1928-1929 ders yılında okula yeni başlayan 84 öğrenciden 1930-1931 ders yılında 33 kişi kalmış ve bunlardan sadece 20'si mezun olabilmıştır. Okuldan ayrılmalara maalesef fazla olmuştur.

⁴⁸⁵ Burdur Valiliği, 1955: 62.

⁴⁸⁶ TC Devlet Salnamesi 1926-1927: 735.

⁴⁸⁷ Sakaoğlu, 2003: 182.

Tablo 3.4 Burdur Orta Mektebi 1942-1946 yılları istatistikleri

Ders Yılı	Toplam Öğrenci		Okuldan Ayrılan	Mezun Olan	Öğretmen
	Erkek	Kız			
1942-1943	263	67	115	60	17
1943-1944	248	74	107	72	16
1944-1945	200	59	128	35	14
1945-1946	146	38	43	59	13

Kaynak: Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1945: 196-197, 259; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947c: 8-9, 72; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947d: 8-9, 73; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947e: 10-11, 73.

1940'lı yıllarda resmi istatistiklere göre her geçen ders yılında öğrenci sayısında azalma yaşanmıştır. Bu azalmada İkinci Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu ekonomik ve toplumsal yıkımın payı olsa gerektir. Orta okula tahsis edilen ödenek 1942-1943 ders yılında 28.411 lira, 1943-1944 yılında 29.065 lira, 1944-1945 yılında 38.520 liraya kadar çıkmışken 1945-1946 ders yılında 18.910 liraya düşmüştür⁴⁸⁸. Burdur Orta Okulu'nda yabancı dil olarak Fransızca eğitimi verilmiştir.

1951 yılında okul inşaatının tamamlanmasıyla Burdur Orta Okulu, Burdur Lisesi'ne dönüştürülmüştür. 1951-1952 yılında birinci sınıfın açılmasıyla hizmet vermeye başlayan Burdur Lisesi, 1954-1955 eğitim döneminde dört yıllık eğitim veren bir lise olmuştur. 1954-1955 döneminde Burdur Lisesi'nde yedi sınıfı (orta okul+lise olsa gerek) ve 13 şubesiyle hizmet vermiştir⁴⁸⁹.

Dönemin Cumhurbaşkanı Mahmut Celal Bayar, Çankaya Köşkü'nde bulunan fizik-kimya laboratuvarını bu okula hediye etmiştir. Demokrat Parti döneminde Halkevleri'nin kapatılmasıyla Burdur Halkevi kütüphanesindeki 16.000 ciltlik kitap Burdur Lisesi'ne devredilerek büyük bir kütüphane oluşturulmuştur. İki ayrı kitaplığı bulunan lisede toplamda 20.000 ciltlik kitap mevcut olmuştur. Burdur Lisesi'nde ayrıca kapalı bir beden eğitimi salonu da bulunmaktadır. Okulda Fransızca, Almanca ve İngilizce dillerinin eğitimi de verilmiştir⁴⁹⁰.

1954-1955 ders yılında Burdur Lisesi'nde 336 erkek ve 62 kız olmak üzere 448 öğrenci öğrenim görmüştür. Bir okul müdürü, üç müdür yardımcısı, 26 öğretmen, bir kâtip, bir memur,

⁴⁸⁸ Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1945: 268; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947c: 87; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947d: 85; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947e: 87.

⁴⁸⁹ "Burdur Ortaokulunun Yeni Binası Törenle Açıldı", *Yeşil Burdur*, 29.10.1944; Burdur Valiliği, 1955: 62-63.

⁴⁹⁰ Burdur Valiliği, 1955: 57-64.

bir doktor ve dört odacı görev yapmaktadır. Yabancı dil olarak Fransızca, İngilizce ve Almanca eğitimi verilmiştir⁴⁹¹.

3.3.2.3. Sanat Okulları

Burdur'da ayrıca 1942-1943 döneminde Burdur Akşam Kız Sanat Okulu, 1943-1944 döneminde de Burdur Erkek Orta Sanat Okulu açılmıştır. Kız Sanat Okulu'nda ağırlıklı olarak biçki-dikiş, çamaşır, nakış, moda kurslarında öğrenci bulunmaktadır. Erkek Sanat Okulu'nda tesviyecilik, tornacılık ve frezecilik, demircilik ve marangozculuk kursları faaliyette olmakla birlikte Fransızca dil eğitimi de verilmiştir⁴⁹². Erkek Orta Sanat Okulu, 1947 yılında iki sınıfın daha ilave edilmesiyle Erkek Sanat Enstitüsü'ne⁴⁹³, Kız Sanat Okulu'da 1951-1952 döneminde Kız Enstitüsü'ne dönüştürülmüştür⁴⁹⁴.

Burdur Kuran Kursu Koruma Derneği tarafından 1955 yılında Kuran Kursu binası temeli atılmış ve bu bina 1958-1959 ders yılında Burdur İmam Hatip Okulu, iki devreli ve yedi yıllık bir okul olarak hizmete açılmıştır⁴⁹⁵.

3.3.3. Kütüphaneler

Cumhuriyet öncesi dönemde Burdur'da dört kütüphane bulunmaktadır. Bunlardan ilki eski Sadrazam Derviş Mehmed Paşa Kütüphanesi'dir. Derviş Mehmet Paşa'da 1761 yılında Şeyh Sinan Mahallesi'nde kargir bir kütüphane yaptırarak kitaplarıyla birlikte vakfetmiştir. Bina sonraki yıllarda mütevelliler elinde tahribata uğramış, 1914 yılında meydana gelen depremde kısmen yıkılmıştır. Envanterinde bulunan 4.500 kitap başka kütüphanelere devredilmiştir. Bu kütüphane, dönemin kütüphaneleri arasında kitapça en zengin olanıdır. Kapısı üzerinde Hicri 1232 tarihli bir kitabe bulunmaktayken daha sonra kaybolmuştur⁴⁹⁶.

Halil Hamit Paşa Kütüphanesi: Halil Hamit Paşa tarafından 1771 yılında Yenice Mahallesi'nde çay kenarında Çeşmecizade Medresesi bünyesinde ahşap malzemeden inşa ettirilmiştir. Bakımsızlık sebebiyle zamanla dayanamayan ahşap bina yıkılmış, arsası da satılmıştır. Envanterinde bulunan 120 kitap ise diğer kütüphanelere devredilmiştir. Bu kütüphaneyle Çeşmecizade Medresesi müderrisleri ilgilenmişlerdir⁴⁹⁷.

⁴⁹¹ Burdur Valiliği, 1955:64.

⁴⁹² Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 167; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1946a: 30-31, 100; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947f: 44-45.

⁴⁹³ "Memleketimize Büyük Müjde: Sanat Okulu Sanat Enstitüsü Oldu", *Burdur Gazetesi*, 03.06.1947

⁴⁹⁴ Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 167.

⁴⁹⁵ Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 167.

⁴⁹⁶ Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiyye 1321/1903: 597; Oral, 1960: 233.

⁴⁹⁷ Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiyye 1321/1903: 597; Oral, 1960: 233, 235-236.

Sadenzade İsmail Ağa Kütüphanesi: Adından da anlaşılacağı üzere hayırsever bir kişi olan Saden oğlu İsmail Ağa tarafından 1818 yılında Divan Baba Cami'sinin bitişiğinde kargir olarak inşa ettirilmiş küçük bir kütüphanedir. Maarif Salnamesine göre envanterinde 3.200 ciltlik bir eserin olduğu bilgisi bulunmaktaysa da Rıza Erdem, Cumhuriyet Dönemi'nde kıymetli herhangi bir eserin kalmadığını belirtmektedir⁴⁹⁸.

Küçük Şeyh Mustafa Efendi Kütüphanesi: Küçük Şeyh Mustafa Efendi tarafından 1822 yılında Hacı Ahmet Mahallesi'ndeki Pirkulzade Medresesi bünyesinde inşa ettirilmiştir. Mimari açıdan kıymetli bir binaya sahiptir. Kare şeklinde kaide üzerine kurulan bina köşebentleri dörtten sekize geçmiş ve üstü kubbeyle örtülmüştür. Kitap rafları duvar içlerine gömme dolap şeklinde yapılmıştır. 430 cildi yazma olmak üzere 750 cilt esere sahiptir. Bu kütüphanedeki eserler de diğer kütüphanelere devredilmiştir. Kütüphane Pirkulzade Medresesi müderrisleri tarafından idare edilmiştir. 1914 yılı depreminde sarsıntıya uğramışsa da ciddi bir hasar almamıştır⁴⁹⁹.

Bu kütüphanelerdeki eserlerin bir kısmı Cumhuriyet devrinde Burdur Halkevi'nde korumaya alınırken bir kısmı da Küçük Şeyh Mustafa Efendi Kütüphanesi'nin onarılmasıyla kurulan Eski Eserler Müzesi ve Etüd Kütüphanesi'ne nakledilmiştir⁵⁰⁰.

Cumhuriyet Dönemi'nde Burdur kütüphanelerinden birisi Burdur Halkevi kütüphanesidir. Burdur Halkevi bünyesinde kurulan Halkevi kütüphanesinde 1943-1944 döneminde 4.763'ü Türk harfleri, 864'ü Arap harfleri, 2.057'si diğer yabancı harflerle yazılmış toplamda 7.684 kitap yer almaktadır. 7.684 kitaptan 589'u genel eserlerden, 415'i felsefi, 2.232'si dini, 282'si sosyal, 76'sı filoloji, 339'u nazari bilimler, 565'i tatbiki bilimler, 121'i güzel sanatlar, 2.316'sı edebi, 749'u tarihi ve coğrafi eserlerden oluşmaktadır. Bir yıl içerisinde Halkevi kütüphanesinden 1.671 erkek ve 383 kadın olmak üzere 2.054 okuyucu faydalanmıştır⁵⁰¹. 1944-1945 döneminde Burdur Halkevi kütüphanesine hükümet tarafından ücretsiz olarak 576 kitap gönderilmiş, 6 kitap da bağışlanmıştır. Böylece Halkevi kütüphanesinde yer alan toplam kitap sayısı 8.266'ya yükselmiştir. Bu dönemde 1.574 erkek ve 326 kadın olmak üzere 1.900 kişi kütüphaneden faydalanmışlardır⁵⁰².

1953-1954 döneminde ilkokullara yardımcı bir kurum olması için Vilayet Hususi Muhasebesi tarafından bir Çocuk Kütüphanesi inşa edilmiştir. Yardımsever Burdurluların ve idareci öğretmenlerin yardım ve gayretleriyle kütüphaneye 1.000 lira değerinde kitap alımı yapılmıştır. Ayrıca Hususi Muhasebe tarafından satın alınmış olan kapatılan Halkevi'nin

⁴⁹⁸ Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiyye 1321/1903: 597; Erdem, 2012: 35.

⁴⁹⁹ Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiyye 1321/1903: 597; Oral, 1960: 234; Erdem, 2012: 35.

⁵⁰⁰ Oral, 1960: 234.

⁵⁰¹ Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1946b: 14-15.

⁵⁰² Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1947g: 14-15.

binasının üst katında umumi bir kütüphane açılması için çalışmalara başlanılmış ve 1955 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilerek kütüphane açılmıştır⁵⁰³. Halk Kütüphanesi'nde 1959 yılında 14.015, 1960 yılında 14.334 kitap bulunmaktadır. 1959 yılında kütüphaneyi 3.861 okuyucu ziyaret ederken 1960 yılında ziyaret eden okuyucu sayısı 7.207 kişiye ulaşmıştır⁵⁰⁴.

3.4. Bayındırlık Faaliyetleri

Burdur, 1914 yılında meydana gelen depremle büyük ölçüde yıkıma uğramıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra Burdur'da bayındırlık çalışmaları yürütülmüştür. Yol, köprü ve menfez yapımı ile onarımı işleri Hususi İdare tarafından, şehir içinde bulvar, meydan, park bahçe, su kanallarını yapımı işleri de Burdur Belediyesi tarafından yürütülmüştür. 1925-1926 Devlet Salnamesi'ne göre 1925 yılında Burdur Vilayeti'nde 78 km Devlet yolu, 70 km uzunluğunda vilayet hususi yolu bulunmaktadır. 1926-1927 Devlet Salnamesi'ne göre Burdur-Baladız İstasyonu yolu 25 km, Burdur-Antalya şosesi 80 km olmak üzere 105 km Devlet yolu bulunmaktadır. Vilayetin hususi yolları ise 70 km uzunluğunda Burdur-Tefenni yolu, Tefenni-Çavdır, Tefenni-Karamanlı-Çardak, Çine-Belönü ile 450 m uzunluğunda hastane yolu, 4 km'lik Cumhuriyet Caddesi'nden oluşmaktadır⁵⁰⁵. 1929-1930 Devlet Yıllığı'na göre Burdur-Baladız yolu 26.650 m uzunluğa sahip ve 25.650 m'lik kısmı sağlamdır. Burdur-Antalya yolunun 85 km olmakla beraber 80 km'lik kısmı sağlamdır. Son olarak 70 km uzunluğa sahip Burdur-Tefenni yolunun 36,6 km'lik kısmı sağlam, diğer kısımları bozuktur⁵⁰⁶.

Tablo 3.5 Burdur Hususi İdare İdaresi'nin Yol, Köprü ve Menfez Çalışmaları 1923-1937

Yıllar	Yeni Yapılan Şose		Tamiri Edilen Şose		Yeni Yapılan Köprü ve Menfez		Tamir Edilen Köprü ve Menfezler	
	Metre	Lira	Metre	Lira	Adet	Lira	Adet	Lira
1923	1.800	4.276	3.500	5.250				
1924	2.650	3.454	5.600	4.800				
1925	4.900	10.001	6.800	9.205				
1926	950	3.540			16	33.002		
1927	2.525	5.060			4	7.545	6	1.532
1928	5.850	21.600	7.160	19.188	6	8.000	1	600
1929	3.360	7.600	13.025	21.890	13	16.265		

⁵⁰³ Burdur Valiliği, 1955: 60-61; Burdur Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü, 1998: 49.

⁵⁰⁴ Devlet İstatistik Enstitüsü, 1972: 15.

⁵⁰⁵ TC Devlet Salnamesi 1925-1926: 196; TC Devlet Salnamesi 1926-1927: 737.

⁵⁰⁶ TC Devlet Yıllığı 1929-1930: 298.

1930	4.000	10.650	1.310	1.890	19	17.950	3	451
1931			13.209	22.475	45	31.900	11	1.479
1932			8.796	16.535	17	30.400	8	3.704
1933			9.077	17.124	19	17.700	13	1.313
1934			13.040	22.060	16	29.004	14	3.890
1935			6.525	12.900	8	14.328		
1936	10.730	21.460	6.864	8.232	17	9.700	2	90
1937	13.054	23.770	7.250	10.320	10	12.800	10	1.332

Kaynak: Öztoprak vd., 2014: 701.

Tabloda görüldüğü üzere 1930 yılından sonra yeni yol yapımı 1936 yılına kadar gerçekleştirilmemiş, mevcut yolların onarımıyla yetinilmiştir. Yeni yol yapımının durdurulması 1929 ekonomik krizi ile açıklanabilir. Burdur Vilayeti Hususi İdaresi, bayındırlık hizmetleri için 1938 yılında 96.660, 1939'da 81.375, 1940'ta 81.840, 1941 yılında 64.890 lira harcama yapmıştır⁵⁰⁷. Kimi yıllarda bayındırlık hizmetlerine harcanan tutar eğitime harcanandan fazla olmuştur. Ayrıca 26 km'lik Baladız-Burdur demiryolu tamamlanmış, 26 Mayıs 1936 tarihinde Burdur İstasyonu'na ilk lokomotif gelmiş, 1 Ekim 1936 tarihinde de Burdur İstasyonu'ndan yolcu ve her türlü eşyanın taşınmasına başlanılmıştır⁵⁰⁸.

1940'lı yıllarda daha çok Burdur Belediyesi tarafından su, elektrik işleri yapılmıştır. Burdur Belediyesi'nin Faaliyetleri başlığı altında bu çalışmalara yer verilmiştir. 1946-1950 yıllarında Burdur vilayeti yollarının yapım ve onarımı için harcanan miktar 381.028 liradır. 1947 yılında Burdur Milletvekili Dr. Mehmet Şerif Korkut'un girişimleriyle Burdur'da yeni Hükümet Konağı inşaatına başlanmıştır. Hükümet Konağı'nın yapımı iki yıl sürmüş ve 1949 yılında hizmete açılmıştır. 1948 yılında Mimar Kemal Ahmet Aru'ya Burdur Şehir Planı hazırlatılmıştır. Plana göre Burdur şehri 6 km²'lik alana yayılmaktaydı. 1955 yılında Burdur Şeker Fabrikası'nın açılması ve 58. Topçu Alayı'nın Burdur'a gelmesi ile şehir planı tadilata uğramış, şehir 12 km²'lik bir alana yerleşmiştir⁵⁰⁹.

1955 yılı itibariyle Burdur-Antalya yolu 120 km, Burdur-Baladız yolu 25 km olmak üzere Karayolları'nın sorumluluğunda olmuştur. Vilayet yollarının durumu ise, 97 km'lik Burdur-Yeşilova-Denizli, 8 km'lik Karamanlı-Tefenni, 32 km'lik Burdur-Ağlasun ve 38 km'lik Tefenni-Göhlisar yollarından oluşmaktadır⁵¹⁰. 1950-1958 yılları arasında 965.803 lira

⁵⁰⁷ Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1944: 76.

⁵⁰⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:5, Cilt:11, İçtima:69, 27.05.1936: 256; BCA, 30-10-0-0/152-76-28.

⁵⁰⁹ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1995: 45-46.

⁵¹⁰ Burdur Valiliği, 1955: 160.

harcamayla 149 km vilayet yolu yapılmıştır. Vilayet yolları üzerinde 36 yeni köprüye 163.050 lira harcama yapılmıştır. Ayrıca vilayet yollarının 1.424 km'lik kısmında bakım ve onarım çalışması yapılmış, bu iş için 308.110 lira harcanmıştır. Yine 1950-1958 yıllarında Burdur vilayeti köylerinde 1.687 km yeni yol, 141 yeni köprü ve 6.665 km yol bakım ve onarımı yapılmış, bu işler için toplamda 2.907.407 lira harcanmıştır⁵¹¹.

3.5. Atatürk'ün Burdur'a Gelişi

Reis-i Cumhur Mustafa Kemal Paşa, 26 Şubat 1930 tarihinde Ankara'dan trenle hareket ederek İzmir'e gitmiştir. Seyahatinin İzmir ayağını tamamlayan Mustafa Kemal Paşa ve beraberindeki heyet demiryolu ile Aydın ve Denizli vilayetlerine uğradıktan sonra 6 Mart 1930 tarihinde Eğirdir'e varmış ve burada sabahlamıştır. Demirköprü üzerinde duran trenden Eğirdir'in manzarasını izleyen Mustafa Kemal Paşa, Eğirdir'in güzelliğini dile getirmiş ve Eğirdir Gölü'nde yer alan Can Ada Mustafa Kemal Paşa'ya hediye edilmiştir. Heyet daha sonra Isparta'ya geçmiş, burada mülki idareciler, memurlar ve halk tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Isparta'da öğle yemeğinin yenmesinin ardından Mustafa Kemal Paşa ve beraberindeki heyet Burdur'a hareket etmişlerdir⁵¹².

Reis-i Cumhur Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekiler, Burdur Valisi Hazım Bey ve karşılama heyeti tarafından Baladız istasyonunda karşılanmışlardır. Mustafa Kemal Paşa, saat 13:15 sularında Burdur'a varmıştır. Çatalpınar mevkiinde toplanan öğretmen, öğrenci ve halk tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Gazi Paşa, arabasından inerek şose üzerinde toplanan Burdurlularla selamlaşarak ellerini sıkmıştır. Paşa'yı karşılayan halk bir gece de Burdur'da kalmalarını istemişlerse de Mustafa Kemal Paşa, programının aksamaması için Antalya'dan dönüşünde tekrar uğrayacağını belirterek Antalya'ya gitmek üzere Burdur'dan ayrılmıştır⁵¹³.

Altı günlük Antalya seyahatini tamamlayan Mustafa Kemal Paşa, 12 Mart 1930 sabahı saat 10:25'te Ankara'ya gitmek üzere şehirden ayrılmıştır. Burdurlulara söz verdiği gibi dönüş yolunda Burdur'a uğrayarak öğle yemeğini burada yemiştir. Burdurlular, Gazi Paşa'yı karşılamak için hazırlıklar yapmışlardır⁵¹⁴. Saat 12:15'te Burdur'a varan Mustafa Kemal Paşa için Fahri (Kayaalp) Bey, Haydar (Kuzucu) Bey ve Emin (Kutsal) Bey'in ailelerinin hazırlamış oldukları yemeklerle Özel İdare binasında sofra kurulmuştur. Burada yediği muhallebinin tadını beğenen Mustafa Kemal Paşa, yapanlara taktirlerini iletip Fahri Bey'e tatlının adını sormuş ve Bağdat Muhallebisi cevabını alınca hiddetlenerek Burdur Muhallebisine nasıl Bağdat

⁵¹¹ BCA, 30-1-0-0/2-16-9-16.

⁵¹² Şenol, 2006: 42-43.

⁵¹³ "Gazi Hz. Burdur'dan geçerlerken...", *Cumhuriyet Gazetesi*, 11.03.1930; Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 2008: 57-58; Özata, 2020a: 246.

⁵¹⁴ "Gazi Hz. Ankara'ya avdet buyuruyorlar", *Cumhuriyet Gazetesi*, 13.03.1930.

Muhallebisi dersiniz? diyerek çıkmıştır⁵¹⁵. Mustafa Kemal Paşa ve beraberindeki heyet daha sonra Burdur'dan ayrılmışlardır.

3.6. Siyasi Hayat

3.6.1. Cumhuriyet Halk Partisi

Cumhuriyet Halk Partisi'nin kuruluşu Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne dayanmaktadır. Bu yüzden konuya Burdur Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile başlamak doğru olacaktır. Giriş bölümünde ifade edildiği gibi Burdur'da 19 Ağustos 1919 tarihinde bir Heyet-i Milliye teşkil edilmiştir. Heyet-i Milliye, Meclis-i Mebusan'a Burdur'u temsilen Hüseyin Baki Bey'i göndermiştir. İstanbul'un işgal edilmesinden sonra Ankara'da açılacak olan yeni meclis için Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Burdur'dan beş mebus seçilmiştir. Bunlar Burdur Müftüsü Halil Hulusi (Ermiş) Efendi, Burdur Askerlik Şube Başkanı İsmail Hakkı (Küçük) Bey, Çiloğlu Fahrettin Efendi, Tefenni Kaymakamı Şevket (Canderer) Bey ve Profesör Veli (Saltıkgil) Bey olup Birinci Meclis'te Burdur'u temsil eden mebuslardır. Millî Mücadele taraftarı bir din adamı olan ve Birinci Meclis'e Burdur Mebusu olarak seçilen Müftü Halil Hulusi Efendi 25 Nisan 1920 sabahı vefat etmiştir. Halil Hulusi Efendi'nin vefatı üzerine Isparta Mebusları Hüseyin Hüsnü, Memed Nadir, Memed Tahir, Afyonkarahisar Mebusu Nebil, Bursa Mebusu Muhiddin Baha ve Kırşehir Mebusu Müfit Beyler Meclis'in bir çeyrek oturum tatil edilmesi, ailesine taziye sunulması ve cenaze için bir heyetin gönderilmesine dair bir karar vermişler ve kabul edilmiştir⁵¹⁶. Halil Hulusi Efendi'nin vefatı, İsmail Hakkı Bey ve Çiloğlu Fahrettin'in istifaları sebebiyle boşalan mebusluklara İsmail Suphi (Soysallıoğlu) Bey, Mehmet Akif (Ersoy) Bey ve Burdur eski Mutasarrıfı Ali Ulvi Bey mebus olarak seçilmişlerdir⁵¹⁷.

29 Eylül 1920 tarihinde Burdur Güney Cephesi Heyet-i Merkeziyesi'nin lağvedilmesinden sonra Burdur Müdafaa-i Milliye Heyet-i Merkeziyesi adıyla yeni bir teşkilat kurulmuştur. Birkaç ay sonra teşkilatın adı Burdur Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi olarak değiştirilmiştir. TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya 25 Şubat 1921 tarihinde verilen bilgiye göre üyeleri eşraftan Hacı Hüsnü Beyzade Mahmut, Hacı Hamid Beyzade Hacı Süleyman, Çilzade Fahreddin, Dava vekillerinden Hacı Hamzazade Hacı Mehmet, Tayyazade Osman, Kazancızade Ziya, Naibzade Şevki, Hamamcızade Hüsnü, Bedirzade Necib, Hacı Velizade Edhem Efendilerden oluşmaktadır. Yapılan seçimde Burdur Müdafaa-i Milliye Heyet-i Merkeziyesi yönetimi şöyle oluşturuldu:

⁵¹⁵ Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 2008: 58.

⁵¹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 1: 42, 25.04.1336.(1920)

⁵¹⁷ Demirel, 2014: 73, 85; Özata, 2020: 153.

Reis-i Evvel: Mutasarrıf Safa Bey

Reis-i Sani: Askerlik Şube Başkanı Mazhar Bey

İkinci Reis-i Sani: Abdülbaki Beyzade Reşid Bey

Üyeler: Çilzade Fahreddin, Hacı Hüsnü Beyzade Mahmut, Mısırlızade Hacı Rifat, Hamamcızade Hüsnü, Tayyazade Osman, Hacı Hamzazade Fuad, Kazancızade Ziya, Bedirzade Necip, Hacı Hamid Beyzade Hacı Süleyman, Hatipzade Hacı Mehmet, Naibzade Şevki ve Hacı Velizade Edhem⁵¹⁸.

Burdur Müdafaa-i Milliye Heyet-i Merkeziyesi, büyük ihtimalle Halk Fırkası'nın kurulmasına kadar faaliyette bulunmuştur.

TBMM'nin açılmasının ardından Birinci Meclis'te 10 Mayıs 1920 tarihinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu adıyla bir grup kurulmuştur. Grup, yayınladığı bir bildiride Misak-ı Milli'nin gerçekleştirilmesinin ardından yönetim ve ekonomide devrimler yapacağını bildirmesi üzerine bu gruba karşı muhalif bir grubun ortaya çıkmasına neden oldu. Müdafaa-i Hukuk Grubu'na muhalif olanlar İkinci Grubu oluşturdu. Mecliste yaşanan bu gruplaşmada Burdur Mebuslarından Prof. Veli (Saltıkgil) Bey Birinci Grup'ta, Mehmet Akif (Ersoy) Bey Birinci Grup'tayken sonradan karar değiştirerek İkinci Grup'ta, Ali Ulvi Bey ise Müstakil Grup'ta yer almışlardır. Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte yeni bir siyasi partinin kurulması gerekli görülmüştür. Mustafa Kemal Paşa, 6 Aralık 1922 tarihinde Halk Fırkası adıyla yeni bir fırka kurulacağını açıklamıştır. 9 Ağustos 1923 tarihinde yeni kurulacak olan Halk Fırkası'nın nizamnamesini hazırlamak amacıyla Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu üyesi bazı mebusların katılımıyla bir toplantı gerçekleştirildi. Bu toplantıda hazırlanan nizamname 9 Eylül'de kabul edilmiş ve Halk Fırkası 11 Eylül'de resmen kurulmuştur. Halk Fırkası'nın kuruluş dilekçesi de Dahiliye Vekaleti'ne ancak 23 Ekim 1923'te verilmiştir⁵¹⁹.

Başvekil ve Halk Fırkası Genel Başkan Vekili İsmet Paşa, 20 Kasım 1923 tarihinde yayınladığı bir bildiri ile Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Halk Fırkası'na katıldığını duyurdu. Cemiyetin taşra teşkilatları da Halk Fırkası'nın taşra teşkilatlarına dönüşmüş oldu⁵²⁰. 1926-1927 Devlet Salnamesi'ne göre Burdur Merkez kazasında ve vilayet dahilinde Cumhuriyet Halk Fırkası şubeleri bulunmaktadır⁵²¹.

14 Mayıs 1950 yılında yapılan seçimlere kadar TBMM 8. Dönem Burdur Milletvekili Ahmet Ali Çınar hariç diğer milletvekilleri Cumhuriyet Halk Partili olmuşlardır.

⁵¹⁸ Köstüklü, 1999: 96.

⁵¹⁹ Turan, 2018: 94-95; Koçak, 2020: 130-132; Çevik, 2002: 322-332.

⁵²⁰ Koçak, 2020: 132.

⁵²¹ TC Devlet Salnamesi 1926-1927, 1927: 736.

Tablo 3.5 Tek Parti Dönemi Burdur Milletvekilleri

Dönemi	Milletvekilleri
2. Dönem	Hüseyin (Çelikbaş) Bey, Mustafa Şeref (Özkan) Bey
3. Dönem	Mustafa Şeref (Özkan) Bey, Salih Vahit (Eroğlu) Bey
4. Dönem	Halid (Onaran) Bey, Mustafa Şeref (Özkan) Bey
5. Dönem	İbrahim Necmi Dilmen, Halid Onaran, Mustafa Şeref Özkan, Hasan Rıza Soyak (Mustafa Şeref Özkan'ın ölümünden sonra yerine seçilmiştir)
6. Dönem	İbrahim Necmi DİLMEN, Mehmet SANLI, Ahmet Ruhi YEŞİLYURT
7. Dönem	İbrahim Necmi Dilmen, Mehmet Sanlı, Ahmet Ruhi Yeşilyurt, Hüseyin Şekip Engineri (İbrahim Necmi Dilmen'in ölümünden sonra yerine seçilmiştir)
8. Dönem	Fahrettin Altay, Dr. Mehmet Şerif Korkut, Ahmet Ali Çınar (Bağımsız ve daha sonra DP)

Kaynak: <https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/mazbatalar.sonuc> (Burdur Milletvekilleri Tercüme-i Halleri sayfası) (erişim tarihi: 28.04.2021).

1930'lu ve 1940'lı yıllarda kaza kongrelerinde sadece partinin idare heyetleri seçilmemiş aynı zamanda Burdur'un sorunlarına dair çözümler aranmış, delegeler merkezi yönetimden isteklerde bulunmuşlardır. Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan belgelerde hayvan hırsızlığına karşı önlem alınması, ortaokul binasının yapımı, su sorununun çözümü, bataklıkların kurutulması, Burdur-Antalya demiryolu hattının inşası, telgraf tesisinin ıslahı, yeni hastane inşaatına bakanlıkça bütçe desteği, hastaneye yeni doktor gönderilmesi gibi dilekler iletilmiştir⁵²².

1940 yılında CHP Burdur Merkez kaza teşkilatına 3.345 üye kayıtlıdır. İdare heyetinde bulunan üyelerin memleketin münevver, tanınmış ve sevilen kişileri olmasına rağmen teşkilat içinde ikiye bölünme olduğu Burdur Bölge Müfettişi olan Edirne Mebusu Osman Şahinbaş tarafından CHP Genel Merkezi'ne rapor edilmiştir. Burada partililerin birbirleri aleyhine çalışmaktan partinin prensiplerinin halka anlatılmasına vakit bulamadıklarından dert yanılmaktadır⁵²³. 1945 yılına gelindiğinde Cumhuriyet Halk Partisi teşkilatının aktif olarak çalışmadığı görülmektedir. Partinin idare kurulu üyeleri dahi partinin toplantılarına katılmakta isteksizlik göstermişlerdir. Ocak başkanlarının daha faal ve istenildiği gibi çalışmaları için cüzi bir ücret ödenmesi önerilmiştir. 1945 yılında CHP Genel Merkezi'ne bildirilen rapor aynı

⁵²² BCA, 490-1-0-0/492-1983-3; BCA, 490-1-0-0/508-2040-4; BCA, 490-1-0-0/631-78-1;

⁵²³ BCA, 490-1-0-0/630-73-1-62.

içerikle 1948 yılında da bildirilmiştir⁵²⁴. Görüldüğü gibi CHP'nin kaza teşkilatları pasif kalmış, aktif bir siyaset yürütemedikleri, parti prensiplerini halka anlatamadıkları için 1950 yılına gelindiğinde iktidarı kaybetmişlerdir.

22 Şubat 1951 tarihinde CHP binasının camını kıran saldırgan bir grup buradan içeriye girerek çatıya çıkmışlar ve binanın Cumhuriyet Meydanı'na bakan cephesindeki İnönü Türk Birliğinin Timsalidir yazısını sökerek yere atmışlardır⁵²⁵. 1954 yılında Gençlik Ocağı kurulması için Burdurlu gençlerden partiye üyelikler yapılmıştır. 24 Ocak 1954 tarihinde CHP binasında yapılan Gençlik Ocağı Kongresi ile CHP Burdur Gençlik Ocağı kurulmuştur⁵²⁶

3.6.2. Serbest Cumhuriyet Fırkası

Serbest Cumhuriyet Fırkası Ali Fethi (Okyar) Bey'in başkanlığında 12 Ağustos 1930 tarihinde İstanbul Valiliği'ne yaptığı başvuru ile resmen kurulmuştur⁵²⁷. Fırkanın Burdur teşkilatını kurması için Fethi Bey, askerlik görevinden yeni emekli olan İzzet Bey'e 26 Eylül 1930'da gönderdiği bir telgrafla görevlendirdiğini bildirmiştir. Bir haftalık bir çalışmanın ardından İzzet Bey, Antalya, Burdur ve Isparta vilayetlerinde SCF teşkilatlarının kuruluşunu tamamladığını, halkın gece gündüz fırkaya kaydolmak için geldiğini SCF Genel Merkezi'ne bildirmiştir. İzzet Bey'in gönderdiği telgrafta fırkanın Burdur reisinin Çiloğlu Fahrettin Bey olduğunu ve vazifesini muvaffakiyetle yerine getirdiğini belirtmektedir⁵²⁸. SCF'nin Antalya teşkilatını kurmak üzere Dr. Burhanettin (Onat) Bey'in de görevlendirildiği bilinmektedir. Antalya kazalarında teşkilat kurmaya devam eden Burhanettin Bey, SCF Genel Merkezi'nden aldığı emir üzerine Burdur'a gitmiştir. Millî Mücadele döneminde Burdur Hilal-i Ahmer Hastanesi'nde doktor olan Burhanettin Bey fazla zorlanmadan fırkanın Burdur teşkilatını kurmuş ve gelişinin ertesi günü fırkanın kuruluş dilekçesini Burdur Valiliği'ne sunmuştur⁵²⁹. Burdur eşrafından Çiloğlu Fahrettin Bey'in Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın teşkilatını kurması eski mebus Hüseyin Baki Bey'le olan rekabeti etkili olmuştur. Hüseyin Baki Bey'in CHF'ye bağlı kalması üzerine Fahrettin Bey yeni fırkanın teşkilatını kurmuştur. Köy ve kasabalarda nüfuz sahibi olan Fahrettin Bey'in etkisiyle Türk Ocağı Reisi, CHF ve Burdur Belediyesi'nde herhangi bir konum alamayan gençler SCF'ye katılmışlardır⁵³⁰.

⁵²⁴ BCA, 490-1-0-0/631-78-1-25; BCA, 490-1-0-0/275-1101-1-3.

⁵²⁵ BCA, 490-1-0-0/460-1889-1.

⁵²⁶ "C.H.P. Gençlik Kolu Kuruluyor", *Yeni Burdur Gazetesi*, 15.01.1954; "C.H.P. Gençlik ocağı Kongresi yapıldı", *Yeni Burdur Gazetesi*, 29.01.1954.

⁵²⁷ Turan, 2018: 297.

⁵²⁸ Balkaya, 2006: 218-219, 233.

⁵²⁹ "Güle Güle Efendiler!", *Cumhuriyet Gazetesi*, 04.09.1930; Güçlü, 2004: 64.

⁵³⁰ Koçak, 2014: 485.

Yukarıda telgraf metinlerinden hareketle Çiloğlu Fahrettin Bey'in SCF teşkilatını kurduğu, ancak CHF raporlarında Serbest Fırka Reisi Şevki Bey olduğu anlaşılmaktadır. CHF müfettiş raporlarında Serbest Fırka Reisi Şevki Bey'in Eytam Müdürlüğü görevinden azledildiği, yalancı ve dolandırıcı biri olduğu, adliye memurlarını ve mahkeme heyetini sürekli olarak suiistimale sevk eden ahlaksız biri olarak tanımlanmıştır. Serbest Fırka Teşkilatı azalarından Çiloğlu Fahrettin Bey'i mütegalibeden olup birbirine zıt olan iki partiden ağa partisinin reisi, haris ve cahil olarak tanımlanmaktadır. Halkın ve köylünün çoğunluğuna hâkim olan Fahrettin Bey Serbest Fırka'nın gayri resmi başkanıdır denilmektedir. Teşkilat azalarından mesleği çiftçilik olan Bedirzade Necip Efendi'nin, tüccar olan Devecizade Refik ve Rıfat efendilerin ise namuslu kişiler olduğu rapor edilmiştir. Raporlarda ayrıca Belenli Hacı Ali ve Çine Beylerinden Çiftçi Hüseyin Efendi'nin de SCF üyesi oldukları görülmektedir⁵³¹.

Burdur Vilayeti'nde kuruluşunu tamamlayarak belediye seçimlerine katılan SCF, Tefenni kazasına bağlı olan Armutlu (Dirmil) nahiyesinde belediye seçimi kazanmıştır⁵³².

Serbest Cumhuriyet Fırkası'na yakınlığıyla bilinen Son Posta Gazetesi, Muğla, Antalya, Burdur, Isparta, Denizli ve Mersin gibi vilayetlerin münevver gençlerinin Serbest Fırka'nın yeniden faaliyete geçirilmesini memnuniyetle karşılayacaklarını sütunlarına taşımış, gazetenin bu haberi üzerine dönemin CHF Burdur Reisi, Burdur Belediye Reisi, Ticaret ve Sanayi Odası Reisi, bu haberi tekzip etmişlerdir. Burdur gençliğinin Cumhuriyet Halk Fırkası'na yılmaz bir azimle daima sadık kalacağını beyan etmişlerdir⁵³³.

3.6.3. Demokrat Parti

1945 yılında İkinci Dünya Savaşı sonunda Dünya'da yaşanan siyasi değişimden Türkiye de etkilenmiştir. 21 Mayıs 1945 tarihinde başlayan bütçe görüşmelerinde alışlagelmişin dışında bir muhalefetle karşılaşmıştır. Toprak Kanunu'nun Meclis'e getirilmesiyle CHP'de parti içi muhalefet daha da belirginleşmiştir. Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü parti grubuna Dörtlü Takrir olarak bilinen bir önerge sunmuşlar, parti grubunca bu önergenin kabul edilmemesi üzerine Demokrat Parti'nin kuruluşuna giden süreç başlamıştır. Neticede DP, 7 Ocak 1946 tarihinde Celal Bayar liderliğinde resmen kurulmuştur⁵³⁴.

Demokrat Parti'nin kurulmasına müteakip Şubat 1946'da Burdur teşkilatı kurulmuştur. Demokrat Parti Burdur İl Müteşebbis Heyeti, başkanı Mehmet Erkazancı olmak üzere çiftçi Hüsnü Çelik, Ömer Koyuntürk, Bahaeddin Çelik, tüccar Rahmi Aşçı ve Halil Bekir'den

⁵³¹ Koçak, 2014: 516-517.

⁵³² Koçak, 2014: 341.

⁵³³ "Fethi Bey: Serbest Fırka ihya edilemez diyor"; *Cumhuriyet Gazetesi*, 25.06.1931; "Burdurluların Tekzibi", *Cumhuriyet Gazetesi*, 14.07.1931.

⁵³⁴ Eroğul, 2019: 11-16; Çavdar, 2013: 453-456.

oluşmaktadır⁵³⁵. 21 Temmuz 1946 tarihinde gerçekleştirilen Genel Seçimlerde muhalefet partisi olarak Meclis'e giren Demokrat Parti, bu seçimde Burdur'dan milletvekili çıkaramamıştır. Bağımsız Milletvekili olan Ahmet Ali Çınar, daha sonra Demokrat Parti'ye katılmıştır⁵³⁶.

1950 yılında yapılan Genel Seçimlerde CHP iktidarı DP'ye devretmiştir. Gerçekleştirilen seçimlerde 9. Dönem Burdur Milletvekili olarak DP adayları Fethi Çelikbaş, Mehmet Erkazancı ve Mehmet Özbey 29.783 oy alarak TBMM'ye girmeye hak kazanmışlardır. CHP ise bu seçimlerde ancak 14.479 oy alabilmiştir⁵³⁷. 1954 yılında TBMM 10. Dönemi için yapılan genel seçimlerde de Demokrat Parti adayları olan Fethi Çelikbaş, Hüseyin Çimen, Behçet Kayaalp ve Mehmet Özbey oy kullanan 63.792 seçmenin 36.743'ünün oyunu alarak Burdur Milletvekili seçilmiştir⁵³⁸.

1954 yılında Demokrat Parti içinde muhalif grup oluşmaya başlamıştır. İktisadi sıkıntılar parti içi muhalefetin büyümesine neden olmaktadır. 6-7 Eylül olaylarının yaşanması parti içindeki muhalif hareketin daha da sivrilererek doğrudan hükümeti hedef almasına neden oldu. Muhalif grubun önderleri arasında Menderes Hükümetlerinde bakanlık yapmış olan Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş da bulunmaktaydı. Türk siyasi tarihinde Ondokuzlar olarak bilinen grup, basına ispat hakkının tanınması için Parti Genel İdare Kurulu'na bir önerge sundu. Demokrat Parti Genel İdare Kurulu verilen bu önergeyi dikkate almayarak önerge sahiplerinden bunun geri çekilmesini istediler. Muhalif grubun öneriyi geri çekmemesiyle tasfiye süreci başlamış oldu. Haysiyet Divanı'na sevk edilen Ondokuzlardan dokuzu partiden ihraç edildi. Haysiyet Divanı diğer 10 milletvekili için kararı daha sonraya bıraksa da bu 10 milletvekili partiden istifa etmişlerdir. Partiden ihraç edilenler arasında Burdur Milletvekili Behçet Kayaalp de yer almaktadır. Fethi Çelikbaş ise Demokrat Parti'den istifa ederek ayrılmıştır⁵³⁹. Burdur Milletvekillerinin partiden ihracı ve istifası üzerine DP Genel Merkezi, Burdur'un da aralarında bulunduğu muhaliflerin idaresinde bulunan 20 vilayette yeniden teşkilatlanmaya gitmek zorunda kalmıştır⁵⁴⁰.

⁵³⁵ “Celal Bayar İzmir'e gitti: Partinin Burdur şubesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 08.02.1946.

⁵³⁶ Candeğer, 2019: 181.

⁵³⁷ “D.P. tam liste halinde hangi illerde kazandı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16.05.1950; “Şehrimizde Demokrat Parti Adayları Seçildiler”, *Yeni Burdur*, 16.05.1950; <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1950-1977/Burdur.pdf> (erişim tarihi: 28.04.2021).

⁵³⁸ <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1950-1977/Burdur.pdf> (erişim tarihi: 28.04.2021); <https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/mazbatalar.sonuc> (Burdur Milletvekilleri Tercüme-i Halleri sayfası) (erişim tarihi: 28.04.2021).

⁵³⁹ Eroğul, 2019: 168-170; Ahmad, 2020: 101-103; “D.P.deki hadisenin dün gece vardıgı netice”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16.10.1955.

⁵⁴⁰ “D.P. 20 vilayette yeniden teşkilatlanıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23.10.1955.

3.6.4. Hürriyet Partisi

Demokrat Parti içindeki muhalif grubun partiden ayrılmasının ardından 20 Aralık 1955 tarihinde Hürriyet Partisi resmen kurulmuştur. Partinin kurucuları arasında Burdur Milletvekilleri Fethi Çelikbaş ve Behçet Kayaalp de yer almaktadır. HP'nin Kurucu Genel Başkanı olarak Ekrem Hayri Üstündağ seçilmiştir⁵⁴¹. Hayri Üstündağ sağlık sorununu gerekçe göstererek görevinden affını istemiş ve 22 Aralık'ta yapılan görev paylaşımında partinin Genel Başkanı olarak Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu seçilmiştir.

Yeni kurulan Hürriyet Partisi'nin Meclis Grup Başkanvekilliği'ne Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş, Behçet Kayaalp ise grup idare heyetine seçilmişlerdir⁵⁴².

1957 yılında yapılan Genel Seçimlerde, Türkiye genelinde sadece Burdur'da Hürriyet Partisi, TBMM'ne milletvekili sokabilmiştir. Hürriyet Partisi, 1957 seçimlerinde Burdur'da oy kullanan 63.439 seçmenin 22.438'inin oyunu alarak birinci parti olmuştur⁵⁴³. Fethi Çelikbaş, Behçet Kayaalp, Osman Eroğlu ve Alim Sipahi, Hürriyet Partisi'nden TBMM 11. Dönem Burdur Milletvekili olarak seçilmişlerdir⁵⁴⁴. Hürriyet Partisi 24 Kasım 1958'de düzenlediği kongresinde Cumhuriyet Halk Partisi'ne katılma kararı alarak partiyi feshetmiştir⁵⁴⁵.

3.6.5. Diğer Siyasi Partiler

Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim sonuçlarına göre 1950 yılında Burdur'da Genel Seçimlere üç siyasi parti katılmıştır. Seçime katılan partiler Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti ve Millet Partisi'dir. Görüldüğü gibi 1950 yılında Burdur'da Millet Partisi bulunmaktadır. 20 Temmuz 1948 tarihinde kurulan Millet Partisi'nin, 1953 yılında kapatılması üzerine Burdur'daki parti binası da emniyet güçleri tarafından 9 Temmuz 1953'te sabaha karşı saat 04:00'da mühürlenerek faaliyetine son verilmiştir⁵⁴⁶. Millet Partisi'nin Burdur'da kimler tarafından, hangi tarihte kurulduğu bilgisine ulaşamamıştır.

1954 seçimlerinde CHP ve DP ile birlikte Köylü Partisi de Burdur'da seçimlere katılmıştır. Köylü Partisi'nin Burdur İl Başkanı Süleyman Başköylü'dür. 19 Haziran 1955 tarihinde KP Genel Başkanı Tahsin Demiray ve Prof. Dr. Cezmi Türk'ün katılımıyla Burdur'da bir açık hava toplantısı düzenlenmiştir⁵⁴⁷.

⁵⁴¹ "Hürriyet Partisi dün 16 da resmen kuruldu", *Cumhuriyet Gazetesi*, 21.12.1955; Günay, 2020: 65-67.

⁵⁴² "Hürriyet Partisi açıldı, çalışmaya başladı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 23.12.1955.

⁵⁴³ <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1950-1977/Burdur.pdf> (erişim tarihi: 28.04.2021).

⁵⁴⁴ <https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/mazbatalar.sonuc> (Burdur Milletvekilleri Tercüme-i Halleri sayfası) (erişim tarihi: 28.04.2021).

⁵⁴⁵ Günay, 2020: 148-149.

⁵⁴⁶ "Millet Partisi Kapatıldı", *Yeni Burdur*, 10.07.1953.

⁵⁴⁷ <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1950-1977/Burdur.pdf> (erişim tarihi: 28.04.2021); "Türkiye Köylü Partisi dün Cumhuriyet alanında bir açık hava toplantısı yaptı", *Burdurun Sesi*, 20.06.1955.

1957 seçimlerinde CHP, DP ve HP ile Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin de Burdur'da seçimlere katıldığı görülmektedir⁵⁴⁸. Partilerin teşkilatlarının bulunmadığı seçim bölgelerinde seçimlere katılamadıkları göz önünde bulundurulursa çok partili dönemde CHP, DP, MP, HP, KP ve CMP teşkilatları faaliyet göstermişlerdir.

3.7. Dernekler

3.7.1. Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Türkiye Kızılay Derneği)

Kızılay'ın temelleri 11 Haziran 1868 tarihinde Marco Paşa öncülüğünde kurulan Osmanlı Devleti Yaralılarına Yardım Komitesi'ne dayanmaktadır. Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti ise 2 Nisan 1877 tarihinde resmen kurulmuştur. Saltanatın kaldırılmasının ardından 2 Teşrinisani 1338 (2 Kasım 1922) tarihinde Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin adı Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti olarak değiştirilmiştir⁵⁴⁹.

Burdur'da Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşu 1914 yılında yaşanan depremde sonra gerçekleşmiştir. Hilal-i Ahmer Cemiyeti Konya Merkezi'nden, Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumiyyesi Riyaseti Alisine gönderilen 29 Kanunusani 1330 (11 Şubat 1915) tarihli yazıdan Burdur'da Hilal-i Ahmer Şubesi'nin açıldığı görülmektedir. Şube idarecileri ise⁵⁵⁰:

Reis: Müdde-i Umumi Malik Bey

Aza: Belediye Reisi Hacı Ahmed Efendi

Aza: Tabib Halil Efendi

Aza: Mahkeme Azasından Mustafa Efendi

Aza: Şeyhzade Edhem Efendi

Aza: Abdülbaki Beyzade Saim Bey

Aza: Hüseyinzade Hacı Ahmed Efendi

Veznedar: Muhasebe-i Hususiye Memuru Hüseyin Efendi

Kâtip: Hüseyinzade Hacı Ahmet Efendi'dir.

Cemiyetin Burdur depreminde ve Millî Mücadele Dönemi'nde yaptığı yardımlara giriş bölümünde değinilmiştir.

Hilal-i Ahmer Cemiyeti 1925-1926 ve 1926-1927 Devlet Salnamelerinde de görüldüğü gibi Cumhuriyet Dönemi'nde hala aktiftir⁵⁵¹.

1930 yılında idare heyetinde Reis Vali Hazım Bey olmak üzere, Murat, Ahmet Ruhi, Süleyman ve Hamdi Beyler bulunmaktadır. 1931 yılında Reis Murat Bey, İkinci Reis Ahmet

⁵⁴⁸ <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1950-1977/Burdur.pdf> (erişim tarihi: 28.04.2021).

⁵⁴⁹ Akgün ve Uluğtekin, 2020: 46, 64, 417.

⁵⁵⁰ Kızılay Arşivi, Kutu: 28, Belge: 55-2

⁵⁵¹ TC Devlet Salnamesi 1925-1926, 1926: 535; TC Devlet Salnamesi 1926-1927, 1927: 736.

Ruhi Bey, Muhasip Şevki Bey, Veznedar Süleyman Bey ve Kâtip Mahmut Şevki Bey idare heyetini oluşturmaktadır⁵⁵². Cemiyetin Burdur Şubesi cemiyet müfettişleri tarafından denetlenmiştir. 1927 yılında Muhittin Bey, 1928’de Ali Bey, 1929’da Bedri Bey ve 1930 yılında Mustafa Bey tarafından denetlenmiştir. Örneğin 1930 yılında cemiyetin aza sayısı 50’dir⁵⁵³.

1935 yılında ülke genelinde olduğu gibi Burdur Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin adı da Türkiye Kızılay Derneği olarak değiştirildi. 1954 yılında Kızılay Derneği, Burdur’da bir aş ocağı açarak ihtiyaç sahibi 67 kişiye öğle yemeği çıkarmıştır. Dernek bununla yetinmek yerine daha sonra günde üç öğün sıcak yemek çıkarmak için çalışmalar yapmıştır. Bu dönemde evi yanmış iki aileye 200’er lira parasal yardımda bulunmuştur. Kızılay Derneği’nin amacı yoksulluğu ve dilenciliği ortadan kaldırmak olmuştur. Derneğin Burdur Şubesi faaliyetlerinin bütçesini aidat, teberrü gelirleri ve Genel Merkez’den gönderilen 1.000 Türk Lirası ile karşılamıştır⁵⁵⁴.

3.7.2. Türk Ocağı

Türk Ocakları’nın kökü hürriyetin ilanından sonra Kasım 1908’de kurulan Türk Derneği’ne dayanmaktadır. Dernek 1911 yılında Türk Yurdu’na, 1912 yılında ise Türk Ocağı’na dönüşmüştür⁵⁵⁵. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Burdurlu gençlerin musikiye olan ilgisi artmış ve daha sonra Muallimler Birliği ile Türk Ocağı’nda açılan Musiki Kulübü’nde musiki hakkında bilgi edinmiş, enstrüman çalmayı öğrenmişlerdir⁵⁵⁶. Devlet Salnamelerinde yer alan bilgilere göre Cumhuriyet devrinde, Burdur merkez kazasında da Türk Ocağı’nın faaliyette olduğu bilinmektedir⁵⁵⁷. Burdur Türk Ocağı’nın, Kavaklı Kilisesi’nde faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Reis-i Cumhur Mustafa Kemal Paşa’ya, Burdur Türk Ocağı Reisi Mehmet Avni tarafından 4 Mart 1927 tarihinde ocağın bağlılığını bildirir telgraf gönderilmiştir⁵⁵⁸.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında ulusal bilincin doğmasında ve ülke geneline yayılmasına, işgallere karşı çıkılmasında önemli katkısı bulunan Türk Ocakları, Cumhuriyet’in ilanından sonra mevcut düzene karşı hoşnutsuz olmuş, hilafeti ve saltanatı yeniden isteyen, yeni Türk harflerine karşı çıkan bir yapıya dönüşmüştür. Buna rağmen Mustafa Kemal Paşa, çeşitli vilayetlerde Türk Ocakları’nı ziyaret ederek konuşmalar yapmıştır. Kemalist Devrim’in halka yayılması için önemli bir yapı olarak görülmekteyken 24 Mart 1931’de varlığına son verilmiş

⁵⁵² Kızılay Arşivi, Kutu: 1236, Belge: 111

⁵⁵³ Kızılay Arşivi, Kutu: 1236, Belge: 111.1

⁵⁵⁴ Burdur Valiliği, 1955: 126.

⁵⁵⁵ Akyüz, 1986: 201.

⁵⁵⁶ Erdem, 2012: 211.

⁵⁵⁷ TC Devlet Salnamesi 1925-1926, 1926: 535; TC Devlet Salnamesi 1926-1927, 1927: 736.

⁵⁵⁸ Akçiçek ve Karayaman, 2008: -

ve malları Cumhuriyet Halk Fırkası'na devredilmiştir⁵⁵⁹. Böylece Burdur Türk Ocağı'nın faaliyetleri de sona ermiştir.

Burdur Türk Ocağı'nın tasfiyesinden sonra Türk Ocağı'na ait olan eşyalardan Halk Partisi'nin ihtiyacı olanlar alıkonulmuştur. Türk Ocağı'na ait olan Kavaklı Kilisesi, CHP Burdur teşkilatı tarafından ilk buğday ambarı olarak Ziraat Bankası'na kiralanmış, 1938 yılında da 1.152 liraya satılarak bedeli Ziraat Bankası aracılığıyla CHP Genel Merkezi'ne gönderilmiştir⁵⁶⁰.

3.7.3. Halkevi

Yeni rejimi ve devrimlerin ideolojisini halka yaymak amacıyla Türk Ocakları'nın yerine 19 Şubat 1932'de Halkevleri kurulmuştur⁵⁶¹. Gül Dergisi ile Burdur Ticaret ve Sanayi Odası tarafından 1933 yılında yayınlanan 1923-1933 Burdur İktisadi Vaziyeti isimli eserden Burdur Halkevi binasının yapımının 1933 yılında tamamlandığı ve 29 Ekim 1933 tarihinde açılışının yapıldığı anlaşılmaktadır⁵⁶². 29 Ekim 1933'te açılışından itibaren 22 Şubat 1935 tarihine kadar Burdur Halkevi'nde yürütülen herhangi bir faaliyete dair bilgiye rastlanılmamıştır. Burdur Halkevi Şubesi'nin faaliyete geçmesi için 17 Haziran 1934'te talepte bulunulmuştur. Burdur Halkevi 22 Şubat 1935 tarihinde faaliyete başlamıştır⁵⁶³.

Burdur Halkevi'nde ilk etapta Dil-Tarih ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Kütüphane ve Neşriyat ile Köycülük şubeleri açılmıştır. Binanın yetersiz oluşu sebebiyle geriye kalan Halk Dershaneleri ve Kurslar ile Müze ve Sergi Şubeleri açılamamıştır⁵⁶⁴. En önemli amacı okuma-yazma seferberliği, halkın eğitimi, görgü seviyesinin yükseltilmesi⁵⁶⁵ olan Halkevleri, Burdur'da Halk Dershaneleri ve Kursları şubesini imkansızlık sebebiyle açamayarak amacına ulaşmakta eksik kalmıştır. Dokuz şubenin tamamı ancak 1941 yılında açılabilmiştir⁵⁶⁶.

1935 yılında açılan Burdur Halkevi'nin İdare Heyeti Belediye Başkanı da olan Rıza Erdem'in başkanlığında, üyelerden Hasan Barlas, Şükrü Korkmaz, Namık Demiray, Feyzi Bayrak, Sabri Us, Cevdet Akın beylerden oluşmaktadır. Açılan şubelerin başkanları ise şu kişilerdir⁵⁶⁷:

⁵⁵⁹ Çeçen, 2018: 97-104.

⁵⁶⁰ BCA, 490-1-0-0/66-249-1.

⁵⁶¹ Çeçen, 2018: 111.

⁵⁶² "Bayram ve Burdur", *Gül Dergisi*, İkinciteşrin 1933; Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 14.

⁵⁶³ Özer, 2015: 335; "Halkevi ve Burdur", *Gül Dergisi*, Şubat, 1935.

⁵⁶⁴ Öztoprak vd., 2014: 760.

⁵⁶⁵ Özer, 2015: 334.

⁵⁶⁶ BCA, 490-1-0-0/995-846-2-11.

⁵⁶⁷ BCA, 490-1-0-0/971-756-2.

Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi Şöhret Yüksel, Temsil Şubesi Haydar Kuzucu, Spor Şubesi Selami Başakıncı, İctimai Yardım (Sosyal Yardım) Şubesi Haydar Ömer, Köycülük Şubesi Ulvi Gökçen, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi Rüştü Yavuz.

Halkevi'nde konferanslar verilmiş, oyunlar sergilenmiş, okuma yazma öğretilmiş, spor müsabakaları düzenlenmiş, Antalya'dan iki adet sandal getirilerek Burdur Gölü'nde su sporlarının geliştirilmesi için çalışılmış, süreklilik avları düzenlenmiş, köylere geziler düzenlenmiş, ücretsiz olarak köy halkının sağlık kontrolleri yapılarak, ücretsiz ilaç temin edilmiştir⁵⁶⁸. 1940 yılında 1.912 lira bütçeye sahip Burdur Halkevi'nde 288 üye kayıtlıdır⁵⁶⁹.

Burdur Halkevi yazın faaliyetleri de yürütmüş, Ülker ve Burdur dergilerini çıkarmıştır. Ekim 1936'da Ülker Dergisi'nin ilk sayısı yayınlanmıştır⁵⁷⁰. Niksar Halkevi tarafından çıkarılan Ülker Dergisi ile aynı adı taşıması sebebiyle altıncı ve son sayısı Ocak 1938'de çıkarılmıştır⁵⁷¹. Burdur Halkevi yayınladığı derginin adını Burdur Dergisi olarak değiştirmiş, ilk sayısı ise Şubat 1939'da çıkmıştır. Derginin kapağında her ayın 19'unda çıkar yazmaktadır. Burdur Dergisi, Halkevi'nin Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi ile Kütüphanecilik Şubesi tarafından çıkarılmıştır⁵⁷².

1946 yılında Burdur Merkez kazasına bağlı olan köylerden Marmara, Taşkapı, Karacarören, Kuruçay, Çendik, Çine, Mamak, Tekke, Kayış, Yukarı Sülemiş, Yumrutaş, Hisar, Akvıran, Yakalar ve Bozlar'da 15 yeni Halkodası açılması talebinde bulunulmuştur⁵⁷³.

Siyasal iktidarın 1950'de el değiştirmesi üzerine, CHP'nin ideolojisini yaymakla görevli bir uzantısı olarak görülen Halkevleri'nin de kapatılması düşünüldü. Demokrat Parti iktidarı, 8 Ağustos 1951 tarihinde Halkevleri ile Halkodaları'nı kapatmış, malvarlığına da el koymuştur. 22 Şubat 1935 tarihinde açılan Burdur Halkevi, Burdur'un sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan canlanmasını sağlamıştır. Şubelerin gerçekleştirdiği etkinliklerle sosyal ve kültürel bir hareketlilik yaşanmıştır. 8 Ağustos 1951'de diğer Halkevleri gibi Burdur Halkevi'nin de kapısına mühür vurulmuş ve malvarlığı Maliye'ye devredilmiştir⁵⁷⁴.

⁵⁶⁸ Öztoprak vd., 2014: 760-761.

⁵⁶⁹ BCA, 490-1-0-0/995-846-2-23.

⁵⁷⁰ Ülker Dergisi, Birinci Teşrin 1936.

⁵⁷¹ Ülker Dergisi, İkinci Kanun 1938.

⁵⁷² Burdur Dergisi, Şubat 1939.

⁵⁷³ BCA, 490-1-0-0/953-693-1-11.

⁵⁷⁴ Çeçen, 2018: 229-232; Özer, 2015: 355-356.

3.7.4. Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu)

Burdur Himaye-i Etfal Cemiyeti, 1924 yılında kurularak Himaye-i Etfal Cemiyeti tüzüğüne uygun olarak çalışmalarını sürdürmüştür⁵⁷⁵. Cumhuriyet'in 15. yılında Burdur Valiliği'nce basılan yayına göre kurum, kimsesiz ve yoksul çocuklara yardımda bulunmuştur. İlkokullardaki yoksul ve kimsesiz çocukların beslenebilmesi için okullara mutfak ve sofralar malzemeleri temin etmiş, bu çocukların sıcak bir yemek yemeleri için çalışmıştır. Cemiyet, yeni neslin sağlıklı ve gülbüz olmasını amaç edinmiş, bu nedenle Burdur Halkevi'nde gülbüz çocuk yarışmaları yapılmıştır. Nüfusun artması için çok çocuklu ailelere yardımda bulunmuştur. 1928-1938 yılları arasında toplamda 12.599 çocuğa 2.636,69 lira değerinde para, yiyecek, giyecek, okul eşyası gibi yardımda bulunulmuştur⁵⁷⁶. Ayrıca Himaye-i Etfal Cemiyeti, 1929 yılından itibaren Çocuk Esirgeme Kurumu adını kullanmaya başlamıştır.

1940-1950 arası dönemde okullarda aş ocağı açan cemiyet kimsesiz ve yoksul çocuklara yemek dağıtmıştır. Bu dönemde de ihtiyaç sahibi çocuklara giysi, ayakkabı, okul eşyası ile süt ve ilaç yardımında bulunmuştur. Çocuk Esirgeme Kurumu, 1954 yılında sadece süt ve ilaç yardımına 1.480 lira harcamıştır⁵⁷⁷. Kuruma gelir sağlamak amacıyla 28 Şubat 1945 tarihinde eşya piyngosu tertip edilmiştir. Bu çekilişlerde Isparta Halısı, cevizden imal edilmiş mobilya, elbiselik, mantoluk ve ipekli kumaşlar, radyo, bakır takımı gibi ürünler dağıtılmıştır⁵⁷⁸.

3.7.5. Türk Tayyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu)

Türk Tayyare Cemiyeti 16 Şubat 1925 yılında gençlere havacılık sevgisi aşılamak amacıyla kurulmuştur. Cemiyetin Burdur Şubesi aynı yıl 1925'te açılmıştır. 1938 yılına kadar 13 yıllık sürede yardımsever Burdurluların katkısıyla 152.732,64 lira gelir sağlamıştır. Toplanan gelirin %37'si yer ürünlerinden oluşmaktadır. Burdur köylüleri, ürettikleri ürünün %2'sini kuruma bağışlamaktadırlar. Piyango bileti satışı da yapan kurum 1933 yılında 114 adet bilet satmaktayken 1938 yılında satılan bilet sayısı 248'e çıkmışsa da bu da yeterli gelmemiştir⁵⁷⁹.

Gelirinden idare, bina ve diğer masrafları için yeteri kadar pay aldıktan sonra geri kalan büyük kısmını Genel Merkez'ine göndermiştir. Kurum 1955 senesinde Aşağı Çiftlik mevkiinde

⁵⁷⁵ Burdur 1973 İl Yıllığı, 1974: 288.

⁵⁷⁶ Öztoprak vd., 2014: 766-777.

⁵⁷⁷ Burdur Valiliği, 1955: 126-127.

⁵⁷⁸ "Burdur Merkez Çocuk Esirgeme Kurumu ve İlkokullar Himaye Heyeti tarafından 28-2-945 günü çekilen eşya piyngosu ikramiye listesidir", *Yeşil Burdur*, 05.03.1945.

⁵⁷⁹ Öztoprak vd., 2014: 767.

bir hava meydanı kurmak için çalışma başlatmıştır. Havacılık Kulübü tarafından 1.000 metre uzunluğunda ve 60 metre genişliğinde bir alan pist yapımı için tesviye edilmiştir⁵⁸⁰.

3.7.6. Verem Savaş Derneği

Verem Savaş Derneği, 8 Mart 1947 tarihinde Burdur Merkez kazasında Dr. Cevdet Burdurlu, Dr. Abdullah Erim, Refik Deveci, Ziya Boyacı, Ethem Ruhi Yeşilyurt, Abdünnafi Onat, Hüsnü Çöllü, Mustafa Koçay ve Abdullah Karagöz tarafından kurulmuştur. Derneğin amacı sağlık, tıbbi ve sosyal yardım olmakla birlikte siyasetle herhangi bir ilişkisi yoktur. Halkı vereme karşı konferans, sinema, dergi, broşür gibi yollarla bilgilendirmeyi, vereme yakalanmış olan yoksulların tedavisini yaparak diğer aile fertlerine hastalığın bulaşmasını önlemeyi amaçlamıştır. Burdur Verem Savaş Derneği, 27 Şubat 1950 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından genel menfaatlere yarar derneklerden sayılmıştır⁵⁸¹.

Dernek, Devlet Hastanesi yanında elli yataklı bir verem hastanesi inşa ettirmek için faaliyete geçmiştir. Bu amaçla 18.000 lira toplayan derneğe Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti hastane yapımı için 100.000 liralık bir destek göndermiştir. Bakanlığın göndermiş olduğu ve derneğin topladığı yardım paralarıyla dernek hastanenin birinci kısım inşaatına başlamıştır. Söz konusu hastane 1955 yılında tamamlanmış olmalı ki yukarıda da belirtildiği gibi Burdur Verem Savaş Dispanseri'ne Ekim 1955 tarihinde Dr. Gülçin Tümer naklen tayin edilmiştir⁵⁸².

3.7.7. Burdur Güzelleştirme Cemiyeti

25 Mayıs 1942'de kurulmuştur. Cemiyetin amacı, Hususi İdare'nin ve Burdur Belediyesi'nin bütçelerinin darlığı sebebiyle hastane, okul, altyapı, ağaçlandırma gibi imar ve güzelleştirme işlerinde destek olarak yatırımların tamamlanmasını sağlamaktır⁵⁸³.

1944 yılında CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen rapora göre cemiyetin 2.500 üyesi bulunmaktadır. İdare Heyeti Reisi Eczacı Ethem Ruhi Yeşilyurt, azaları ise Feyzi Bayraktar, Refik Deveci, Hamdi Kahyaoğlu, Ziya Boyacıoğlu, Niyazi Erdem ve Ali Sivashlı'dır. Merkezi Burdur olan cemiyetin şubesi yoktur⁵⁸⁴.

Cemiyetin 1944 yılı faaliyetine bakılacak olursa memlekete ne gibi faydalarının dokunduğu görülebilir. 1944 yılında cemiyet tarafından Antalya ve Göl yolunun inşası, 20.000 metre murabba kaldırım yapımı ve tamirâtı, ortaokul binası ve bir ilkokul binası ile yapılacak

⁵⁸⁰ Burdur Valiliği, 1955: 127.

⁵⁸¹ BCA, 30-18-1-2/122-19-14.

⁵⁸² Burdur Valiliği, 1955: 128; "Doktor Gülçin Tümer Vazifesine Başladı", *Burdurun Sesi*, 03.09.1955.

⁵⁸³ BCA, 490-1-0-0/596-60-1-3.

⁵⁸⁴ BCA, 490-1-0-0/596-60-1-4.

olan erkek ve kız sanat okullarının arazisinin istimlakı, okulların tamirâtı, Memleket Hastanesi'nin tamirâtı, su yolunun inşası, elektrik şirketine 10.000 lira ile ortak olunması, böylece memleketin ışıklandırılmasına katkı sağlanması, Cumhuriyet Meydanı'nda bir numune evi inşası ve muhtelif yerlerde ağaçlandırma işleri başarılmıştır⁵⁸⁵.

3.7.8. Yardım Sevenler Derneği

Burdur Valiliği verilerine göre her ne kadar Burdur Valisi Enver Saatçigil'in eşi Muazzez Saatçigil'in öncülüğünde Mukaddes Altınok ve Nuriye Velicangil tarafından 31 Temmuz 1954 tarihinde kurulmuştur denilse de 1947 yılında Burdur Yardım Sevenler Derneği'nin bulunduğu dönem basınında görülmektedir. 5 Temmuz 1947 tarihinde Burdur Halkevi'nde 40 yoksul çocuğun katıldığı bir toplu sünnet düğünü yapılmıştır⁵⁸⁶.

1954 yılında kısa süre içinde 1.026 lira bağış toplayan dernek, 4 Eylül 1954 tarihinde Hüsnü Bayer İlkokulu salonunda 21 yoksul çocuğun sünnet düğününü gerçekleştirmiştir. Sünnet çocuklarının kıyafetlerini Muazzez Hanım başta olmak üzere Burdurlu kadınlar kendi elleriyle hazırlamışlardır⁵⁸⁷.

Dernek ayrıca Cumhuriyet Bayramı için 30 yoksul çocuğa yeni elbiseler ile giydirmiş, ayrıca yoksul çocuklara kitap, defter, kalem gibi kırtasiye eşyaları ile kimsesiz ve yoksullara ilaç, yakacak odun kömür ve çeşitli yardımlarda bulunmuştur⁵⁸⁸.

3.8. Basın

3.8.1. Matbaalar

Burdur'da ilk matbaa 1933 yılında Gutenberg olarak anılan Ali Rıza Taraşlı tarafından kurulmuştur. Denizli'ye bağlı Taraş köyünden olan Ali Rıza Bey, Burdur'a gelerek bir el pedalı ile ilk matbaayı kurarak Sururi Karamil ile ortak işletmişlerdir. İkinci Matbaa ise 1938 yılında Mustafa Tüzün tarafından kurulan Cumhuriyet Matbaası'dır. 1949 yılında Burdurlu birkaç girişimci bir şirket kurarak Halkevi binasının altında bir matbaa kurmuşlardır⁵⁸⁹.

Demokrat Parti Dönemi'nde 1954 yılında iki yeni matbaa kurulmuştur. Bunlardan biri Rıza ve Nezahat Taraşlı kardeşler tarafından Konak Mahallesi, Uğur Sokak, No:5'te kurulan

⁵⁸⁵ "Güzelleştirme Cemiyetinin 944 Yılı Faaliyeti", *Yeşil Burdur*, 22.01.1945.

⁵⁸⁶ Burdur Valiliği, 1955: 128; "Yardım Sevenler Derneğinin Büyük Sünnet Düğünü", *Burdur Gazetesi*, 08.07.1947.

⁵⁸⁷ Burdur Valiliği, 1955: 128; "Yardım sevenler derneğinin sünnet düğünü", *Yeni Burdur*, 10.09.1954.

⁵⁸⁸ Burdur Valiliği, 1955: 128.

⁵⁸⁹ Kayacan, 1989: 63.

Kardeşler Matbaası'dır. Diğer matbaa ise Hasan Hüseyin Şan'ın Burç Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi, No: 2/A adresinde kurduğu Yeni Turan Matbaası'dır⁵⁹⁰.

3.8.2. Gazeteler

Burdur'da yayınlanan ilk gazete Altı Ok'tur. Gazetenin ilk sayısı 9 Haziran 1943'te çıkarılmıştır. İmtiyaz Sahibi ve Neşriyat Müdürü Ali Rıza Peköz olan gazetenin idarehanesi Uzun Çarşı, No:17'dir. Cumhuriyet Matbaası'nda basılan gazete adından da anlaşılacağı üzere siyasi bir gazetedir. Altı Ok Haftanın Çarşamba günleri çıkar siyasi halk gazetesi klişesini kullanmaktadır. Nüshası 3 kuruş olan gazetenin geçmiş nüshaları ise 10 kuruştur⁵⁹¹. Gazetede yerel konular işlendiği kadar ulusal ve uluslararası konular da işlenmiştir.

İkinci gazete 16 İlkteşrin (Ekim) 1944'te ilk nüshasını çıkaran Yeşil Burdur'dur. Ali Bahşıoğlu tarafından çıkarılan gazete Cumhuriyet Matbaası'nda basılmıştır. Haftalık siyasi gazete klişesini kullanmaktadır. Nüshası 5 kuruştur. Ali Bahşıoğlu, Maksat ve Programımız başlıklı sütunda gazetenin dört sayfa olarak çıkacağını, yazının fazla olması durumunda sayfa sayısının artırılacağını belirtmiştir. Bu dört sayfayı görüşler, sağlık, şehir haberleri, temenniler olmak üzere dört köşeye ve sütunlara ayırmışlardır. Yazı heyetinin olmadığını, her vatandaşın yazı gönderebileceği, yayın politikasına aykırı olmayan yazıların sırayla yayınlanacağını bu sütunda yazmıştır⁵⁹².

Mustafa Tüzün'ün sahibi olduğu Burdur Gazetesi ise ilk sayısını 2 Mayıs 1947 tarihinde çıkarmıştır. Bu gazete de öncekiler gibi Cumhuriyet Matbaası'nda basılmıştır. Cuma, Salı günleri çıkarılmıştır. Memleket Gazetesi klişesiyle çıkan gazetenin fiyatı 5 kuruş, günü geçmiş sayılar ise 25 kuruştur. Gazetenin amacı Burdur'u diğer memleketlere tanıtmak, Burdur'un sesini duyurmak, Burdur'un önemli meseleleri üzerinde durmak, yazıya hevesli vatandaşlara geniş yer açmaktır. Burdur Gazetesi bir memleket gazetesi olduğu için siyaset dışında kalan fikir hayatıyla yakından ilgilenerek bu alanda haberleri Burdurlulara ulaştırmayı benimsemiştir⁵⁹³.

Tek Parti Döneminde yayın hayatına çıkan son gazete Yeni Burdur Gazetesi'dir. Abdünnafi Onat tarafından 2 Eylül 1949'da çıkarılmaya başlamıştır. Basım yeri Yeni Burdur Matbaası'dır. Gazetenin klişesi ise Salı ve Cuma Günleri Çıkar Siyasi Memleket Gazetesi'dir. Yazı İşleri Müdürlüğü'nü Dr. Abdullah Çiftçi başı üstlenmiştir. 17.10.1953 tarihinde çıkan 275. sayıdan itibaren gazete el değiştirmiştir. Gazetenin yeni sahibi ve yazı işleri müdürü Ali Rıza

⁵⁹⁰ Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Arşiv Müdürlüğü, 1967: 9.

⁵⁹¹ *Altı Ok Gazetesi*, 09.06.1943.

⁵⁹² "Maksat ve programımız.", *Yeşil Burdur*, 16.10.1944.

⁵⁹³ "Burdur Gazetesi Çıkarken", *Burdur Gazetesi*, 02.05.1947.

Taraşlı olmuştur. 23 Mart 1955 tarihinde çıkarılan 385. sayıdan itibaren gazete Niyazi Diker tarafından devralınmıştır. Yeni Burdur Gazetesi 31 Aralık 1955'te yayın hayatına son vermiştir⁵⁹⁴.

Demokrat Parti Dönemi'nde yayın hayatına yeni başlamış ilk gazete Fedayi'dir. 1951 yılında çıkarılmaya başlanan gazetenin sahibi ve yazı işleri müdürü Osman Şan'dır. Basım yeri Yeni Burdur Matbaası'dır. Gazetenin adının altında Atatürk İnkılaplarının Fedayi Bekçisiyiz yazmaktadır. Klišesi ise Haftalık Siyasi Mizahi Halk Gazetesi'dir. Fiyatı 5 kuruştur⁵⁹⁵. Bu gazete de Yeni Burdur Gazetesi gibi CHP taraftarı olup DP karşıtı yazılar yayınlamıştır.

Burdur'da Demokrat Parti'yi destekleyen ilk yerel gazete Demokrat Burdur Gazetesi'dir. 7 Ekim 1952 tarihinde yayına başlamıştır. Sahibi Mehmet Erkazancı, Yazı İşleri Müdürü ise Şükrü Ermumcu'dur. İdarehanesi Gazi Caddesi, No:28 olan gazetenin basımı Isparta'da bulunan Yeni Matbaa'da yapılmaktadır. Bu da Demokrat Partililerin, Burdur'da henüz bir matbaa kuramadıklarını göstermektedir. Gazetenin klišesi Salı Günleri Çıkar Siyasi ve Mizahi Gazete'dir. Gazetede Burdur haberlerinin yanı sıra ulusal ve uluslararası haberlere de yer verilmiştir. Fiyatı 5 kuruştur⁵⁹⁶.

Ömer Koyutürk tarafından 30 Aralık 1953 tarihinden itibaren Memleket Gazetesi çıkarılmaya başlanmıştır. Gazete Antalya'da bulunan İleri Matbaası'nda dizilip, Işık Basımevi'nde basılmıştır. Haftada bir pazartesi günleri çıkan gazetenin kapanış tarihi belli değildir⁵⁹⁷.

Osman Şan'ın imtiyaz sahipliği ve yazı işleri müdürlüğünde 28 Ağustos 1954 tarihinden itibaren Yeni Turan Gazetesi çıkarılmaya başlanmıştır. Gazetenin klišesi Günlük Siyasi Devrimci Demokrat Gazete'dir. Gazete 20 Eylül 1955 tarihine kadar Antalya'da bulunan Yeni Turan Matbaası'nda basılmaktayken bu tarihte çıkan 216. sayısından itibaren Burdur'daki Yeni Turan Matbaası'nda basılmaya başlanmıştır⁵⁹⁸.

Bir diğer Demokrat Parti taraftarı gazete ilk sayısı 6 Nisan 1955'te çıkan Burdurun Sesi Gazetesi'dir. Gazetenin sahibi Mehmet Ceylan, Yazı İşleri Müdürü Ömer Koyutürk'tür. Çarşamba ve Cumartesi Günleri Çıkar Demokrat Siyasi Memleket Gazetesi gazetenin klišesidir. Gazetenin basımı Isparta'da Üçler Matbaası'nda yapılmıştır. İdarehanesi Gazi Caddesi, No:16'dır⁵⁹⁹. Bu gazetede de yerel haberlerin yanı sıra ulusal ve uluslararası haberlere de yer verilmiştir.

⁵⁹⁴ Kayacan, 1989: 65.

⁵⁹⁵ *Fedayi Gazetesi*, 03.04.1951.

⁵⁹⁶ *Demokrat Burdur Gazetesi*, 07.10.1952.

⁵⁹⁷ Kayacan, 1989: 65.

⁵⁹⁸ Kayacan, 1989: 66.

⁵⁹⁹ *Burdurun Sesi*, 06.04.1955.

Burdur Teknik Ziraat Müdürlüğü tarafından 22 Ocak 1955 tarihinden itibaren aylık mesleki bir gazete olan Başak çıkarılmaya başlanmıştır. Sahibi ve Mesul Müdürü kurumun encümen azalarından İbrahim Çebişi’dir. Gazetede tarım, hayvancılık ve ormancılıkla ilgili haberler, bilgilendirici yazılar yayınlanmıştır. Gazete Isparta Matbaası’nda basılmıştır⁶⁰⁰.

15 Mart 1959 tarihinden itibaren Burdur Lisesi tarafından Sesimiz Gazetesi çıkarılmıştır. Her ayın birinci ve on beşinci günü çıkan gazete Yeni Turan Matbaası’nda basılmaktadır. Lisede yıllardan beri tek nüsha olarak çıkarılan duvar gazetesinin yerine öğrencilerin tamamının ulaşmasını sağlamak amacıyla yayınlanmıştır. Bu gazetede öğrencilerin serbest yazı ve kompozisyon çalışmalarının başarılı olanları yayınlayarak okunabilir ve saklanabilir olması amaçlanmıştır⁶⁰¹.

Bu dönemde bir de Tıp Yolunda Burdur adıyla tek nüshalık bir mizahi gazete de yayınlanmıştır. İmtiyaz Sahibi Doktor Canyakan, Yazı İşleri Müdürü ise Eczacı Hapyutturan olarak yazılmıştır. Gazete adının altında Yediyüz Elli Yılda Bir Çıkar Ama Pir Çıkar yazmaktadır. Kardeşler Matbaası’nda bastırılmıştır.

3.8.3. Dergiler

Burdur’da yayınlanan ilk dergi Birinci Teşrin 1933 tarihinde çıkarılan Gül Dergisi’dir. Sahibi ve yazı işleri müdürü Sinir İmamı Oğlu Sabri’dir. Ayda bir çıkan sanat ve bilgi dergisidir. İdare yeri Muallimler Birliği, basım yeri Burdur Matbaası’dır⁶⁰². Dergide şiir, deneme gibi yazılar ile Burdur’u tanıtan yazılar ve arada bir haberler yayınlanmıştır.

Burdur Halkevi tarafından ilk olarak Ekim 1936’da Ülker Dergisi çıkarılmaya başlanmıştır. Isparta’da bulunan Doğan Basımevi’nde basılmıştır. Niksar Halkevi’nin dergisinin de adının Ülker olmasından dolayı olsa gerek Ülker Dergisi uzun süre basılmamıştır. Şubat 1939’dan itibaren Burdur Dergisi yayınlanmıştır. Dergi her ayın 19’unda çıkarılmıştır. Feyzi Bayraktar, derginin ilk sayısında şu satırlarla dergiyi niçin çıkardıklarını açıklamaktadır⁶⁰³:

“Muhitimiz az işlenmiş elmas gibidir. Bu cevhere gözümüzü yakından gezdirerek tarih, coğrafyasını, içtimaiyatını sıhhatini herşeyini Halkevi gayelerine uygun olarak inceliyen bütün sesleri, etütleri dergimize büyük bir istekle alarak yurda dağıtacağız.... Bu sesler, Bugünün bir dergisi yarının bir tarihi olacak ve gelecek nesillere hediye edilecektir.”

⁶⁰⁰ *Başak Gazetesi*, 22.01.1955.

⁶⁰¹ *Sesimiz Gazetesi*, 15.03.1959.

⁶⁰² *Gül Dergisi*, Birinci Teşrin 1933

⁶⁰³ “Burdur’u Niçin Çıkıyoruz”, *Burdur*, Şubat 1939.

Burdur Dergisi, 31 Ekim 1941 tarihinde çıkarılan üçüncü cilt, 25-26. sayıdan sonra bir daha basılmamıştır.

3.9. Tarihi Yapılar

3.9.1. Burdur Kalesi

Burdur'da bugün herhangi bir kale veya kalıntısı bulunmamakla birlikte 14. yüzyıl seyyahlarından İbn Battuta, dik bir dağın tepesinde kalenin bulunduğunu yazmaktadır⁶⁰⁴. Rıza Erdem, Manastır Mahallesi'nin 400 metre kuzey doğusunda bir kale harabesi bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca çarşı yangınından sonra yeni mağazaların yapımı sırasında temel kazısında Uzun Çarşı'da yerin iki metre altında kireç taşından yapılmış kalın bir kale duvarı çıkmıştır. Bu kale kalıntısının taşları inşa edilen bütün mağazaların taş ihtiyacını karşılamıştır⁶⁰⁵.

Burdur Kalesi'nin yeri bilinmese de bugün sit alanı ilan edilerek koruma altına alınmış olan Ulu Cami çevresinin iç kale olması muhtemeldir. Yakın tarihli kaynaklarda kaleye dair herhangi bir bilgi bulunmadığı için kale hakkında kesin bir bilgi verilememektedir. Kalenin Burdur'un Türk hakimiyetine girmesinden önce yapıldığı tahmin edilmektedir. Bölge Osmanlı hakimiyetine girmesinden sonra işgal tehdidinin olmaması, kentin savunmasını sağlayacak bir kaleye gereksinimin kalmaması üzerine zamanla yıkıldığı düşünülmektedir⁶⁰⁶.

3.9.2. Medreseler

Muzafferîye Medresesi: Hamidoğulları'ndan Gölhisar Emiri Mehmet Çelebi'nin oğlu Muzafferüddin Mustafa Bey tarafından H.745 (M.1344) yılında Burdur'da yaptırılmıştır. Medrese günümüze kadar ulaşamamışsa da kitabesi sağlam kalmayı başaramamış ve Burdur Müzesi'nde korunmaktadır⁶⁰⁷. Medrese deprem kuşağı üzerinde yer alan Burdur'un geçirmiş olduğu sarsıntıların etkisiyle yıkıma uğramış olması muhtemeldir.

Pirkulzade Medresesi: Bulguroğlu Pirkulzade Medresesi, bugünkü Burdur Müzesi'nin yerinde kurulu iken medreselerin Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilmesinden sonra yıkılmıştır. Medresenin kitabesi bulunmadığı için kim tarafından hangi tarihte yapıldığı bilinmemektedir. Sadece kütüphanesi bugüne kadar gelebilmiştir⁶⁰⁸.

⁶⁰⁴ Battuta, 2018: 277.

⁶⁰⁵ Erdem, 2012: 26.

⁶⁰⁶ Bozcu, 2013: 207.

⁶⁰⁷ Kofoğlu, 2006: 341; Bozcu, 2013: 209.

⁶⁰⁸ Ekinci, 1995: 112.

Bu medreselerden başka Burdur'da Eskiye, Çaykenarı, Kuyu Mahallesi, Demirçarık, Çeşmeci, Sadenzade, Cemilbey Mahallesi, Camiikebir Mahallesi, Konak Mahallesi, Şeyh Sinan Mahallesi, Karasenir, Camiikebir Pazar, Damat Hasan Efendi, Özgür Mahallesi, Ali Efendi, Şeyh Sinan-i Rumi medreseleri de faaliyet göstermiştir. Ancak bunların hiçbirinin yapısı bugüne kadar gelememiştir⁶⁰⁹.

3.9.3. Camiler

Ulu Camii: Vakıf defterlerindeki kayıtlarda adı Cami-i Atik olarak geçen Ulu Cami, H.700 (M.1300) yılında Hamid Bey'in torunu Feleküddin Dünder Bey tarafından yaptırılmıştır. 16. yüzyıl vakıf kayıtlarına göre Ulu Cami'ye Burdur merkezde 16 dükkân, pazar yerinin kiralari, iki buçuk dönüm bağ, iki parça harım ve bir dönüm yer, Darıcı ve Çerçin köylerinde bir çiftlik yer ile iki ceviz ağacı, Çerçin, Çendik ve Askeriye köylerinde ise toplam 80 dönüm bağ ile Sala köyündeki ceviz ağaçları vakfedilmiştir⁶¹⁰.

Cami zamanla harap hale gelmiş ve 1749 yılında Çelik Mehmet Paşa tarafından tamir ettirilmiştir. 1914 yılında meydana gelen Burdur depreminde yıkılan caminin temeli, 1919 yılında hayırsever Burdurlular tarafından yeniden atılmış ve 1935 yılında inşaat hükümet tarafından tamamlanmıştır. Caminin kaidesi ve yan duvarları Burdur kesme taşından yapılmış, çatısı ise kiremitle örtülmüştür. Bugün iki minareli olan caminin doğu minaresini 1930 yılında Şükrü Hacı Nebizade Rıza oğlu Şükrü ve Hüsnü (Bayer) kardeşler, batı minareyi ise 1941 yılında Hasan Özşarı yaptırmıştır⁶¹¹.

Tabak Camii: Burdur'un en eski camilerinden olan Tabak Cami 1429 yılına ait bir vakfiye kaydına göre Abdullah oğlu Hızır Bey tarafından Eğirdir'de bulunan Şeyhülislam Berdai zaviyesine vakfedilmiştir⁶¹². 1914 yılı depreminde yıkılan camiler arasındadır. 1917 yılında yeniden inşa edilmiştir. Caminin yan tarafında aynı isimle bir hamam bulunmaktadır. Muhtemelen iki yapı da aynı zamanda inşa edilmiştir. Duvarları ve minaresi Burdur kesme taşından yapılmış, çatısı kiremitle örtülmüştür. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce 2008 yılında restorasyon çalışmaları başlatılmış ve 2009 yılında tamamlanmıştır⁶¹³.

⁶⁰⁹ Burdur Valiliği, 1955: 112.

⁶¹⁰ Arıkan, 1988: 139; Kofoğlu, 2006: 334-335.

⁶¹¹ Burdur Valiliği, 1955: 101.

⁶¹² Ekinci, 1995: 105.

⁶¹³ Burdur Valiliği, 1955: 100; Bozcu, 2013: 49.

Ağıl Camii: Hacı Bayram Camii olarak da bilinen caminin kim tarafından hangi tarihte yaptırıldığı bilinmemektedir. 1914 yılı depreminde yıkılmış ve yeniden inşa ettirilmiştir. Karkas olarak inşa edilen caminin üzeri oluklu çinko ile kaplıdır⁶¹⁴.

Divan Baba Camii: Caminin minaresinde bulunan kitabeye göre 1775 yılında inşa edilmiştir. Cami ve minare 1914 yılı depreminde yıkılmış, sadece temeli kalmıştır. 1919 yılında yeniden inşa edilen cami, karkas olarak inşa edilmiş, çatısı ise kiremit ve çinko ile örtülmüştür. Minaresi kesme Burdur taşından yapılmıştır⁶¹⁵. Kare planlı olarak inşa edilen cami, cemaatin artması sebebiyle daha sonraki yıllarda genişletilmiş ve özgünlüğünü yitirmiştir⁶¹⁶.

Şeyh Sinan Camii: Sinan Mahallesi'nde yer alan camii, H.1190 (M.1776) tarihli vakfiye kaydına göre aynı isme sahip Şeyh Sinan Medresesi ile birlikte Çelik Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır⁶¹⁷. 1914 yılı depreminde yıkıma uğradığı için cami ve minaresi yeniden yapılmıştır. Burdur kesme taşı ve ahşap karkas sistemle inşa edilen caminin çatısı kiremitle örtülüdür. Boyut olarak bir mescit kadar küçük olan cami, kare planlıdır⁶¹⁸.

Taş Camii: Taş Camii, Yenice Mahallesi'nde bulunmaktadır. Minare kitabesinden Hacı Velizade Ali Efendi tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Üç devir geçirmiş olan Taş Camii, 1914 yılı depreminde yıkılmış, daha sonra ahşap olarak inşa edilmiştir. Caminin minaresi Arap Hüseyin Usta tarafından Burdur kesme taşından yapılmıştır. Şerefeye kadar 80, şerefeden sonrası 12 basamaklıdır. Caminin avlusunda mutasarrıf Miri Miran Muhammed İzzet Paşa'nın kabri bulunmaktadır⁶¹⁹.

Gazi Camii: Gazi Caddesi'nde bulunan caminin 18. yüzyılın sonlarına doğru yapıldığı tahmin edilmektedir. Caminin açılış tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Cezayirli Mustafa adında biri tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Bugün hala camide bulunan minberin alınlığında bulunan H.1204 (M.1789-90) tarihi bu minberin caminin ilk inşasında yapıldığını ve hala kullanılmakta olduğunu göstermektedir. 1914 yılı depreminde yıkılan cami, 1916 tarihinde hayırsever Burdurlular tarafından yeniden yaptırılmıştır. Taş temel üzerine ahşap karkas

⁶¹⁴ Burdur Valiliği, 1955: 100.

⁶¹⁵ Burdur Valiliği, 1955: 97.

⁶¹⁶ Bozcu, 2013: 19.

⁶¹⁷ Ekinci, 1995: 105.

⁶¹⁸ Bozcu, 2013: 48.

⁶¹⁹ Burdur Valiliği, 1955: 99.

biçiminde yapılan yapının çatısı kiremitle örtülüdür. Minaresi yerli ustalar tarafından Burdur kesme taşından yapılmış, zarif bir eserdir⁶²⁰.

Hecin Camii: Caminin kitabesine göre H.1261 (M.1845) yılında inşa edilmiştir. 1914 yılı depreminde yıkılan cami, 1930 yılında halkın yardımı ile yeniden yapılmıştır. Ahşap ve karkas yapı olan caminin çatısı oluklu çinko ile örtülmüştür. Ahşap olarak yapılan minaresi zamanla yıkılmış ve 1900 yılında Hacı Hacer tarafından yeniden yaptırılmıştır⁶²¹.

Saden Camii: Saden Camii, kitabesine göre H.1278 (M.1861) yılında Sadenzade Hacı İsmail Ağa tarafından yaptırılmıştır. 1914 yılı depreminde tamamen yıkılmamış, kısmi zarar görmüştür. Depremden sonra onarımı sırasında eskisi gibi dam yapılmayıp çatı ile kapatılmış, minaresi ise taş temel üzerine ahşap olarak yapılmıştır⁶²². Caminin bitişiğinde Sadenzade Kütüphanesi de bulunmaktadır. 2006 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore ettirilmiştir⁶²³.

Karasenir Camii: Kara Senir Mahallesi'nde bulunan caminin kitabesi bulunmadığı için hangi tarihte kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. 1914 yılı depreminde zarar gören cami karkas olarak yeniden yaptırılmıştır. Çatısı çinko ile örtülü olan caminin minaresi yoktur. 1971 depreminde de hasara uğramış ve tekrar tamir edilmiştir⁶²⁴.

3.9.4. Saat Kulesi

Burdur'daki ilk saat kulesi kimi kaynaklara göre 1830 yılında Alaca Pazarı'nda yapılmıştır. Bu saat kulesi 1914 depremine dayanamayarak yıkılmıştır.

1936 yılında Ulu Cami'nin 10 metre kuzeyine Azim Demir Ticarethane sahibi olan Burdurlu tüccarlardan Hacı Rıza tarafından yeniden yaptırılmıştır. Burdur kesme taşından yapılan kule, kare plana sahiptir. Kaidesi dörde dört 16m²'dir. Zemininden alemine kadar altı boğum şeklinde daralarak yükselen kulenin dördüncü katının dört cephesinde de büyük saat yerleştirilmiştir. 30 metre yüksekliğe sahip kulenin zemininde bir dükkân bulunmaktadır. Saatlerin üzerinde ise dört pencere, alemler ve bir çatıya sahip oda vardır⁶²⁵.

⁶²⁰ Bozcu, 2013: 25; Burdur Valiliği, 1955: 101.

⁶²¹ Burdur Valiliği, 1955: 98.

⁶²² Burdur Valiliği, 1955: 97.

⁶²³ Bozcu, 2013: 42.

⁶²⁴ Burdur Valiliği, 1955: 96; Ekinci, 1995: 105.

⁶²⁵ Burdur Valiliği, 1955: 105.

3.9.5. Hıdırlık Kümbeti (Dört Ayet/Dört Ayak Türbesi)

Burdur'un en eski Türk yapılarından olan Dört Ayetli Türbesi'nin kitabesi bulunmamaktadır. Bu sebeple yapım zamanı ve yaptıranı bilinmemektedir. Anadolu Selçuklu mimarisine göre inşa edilmiş bir kümbettir. Kümbetin Hamidoğulları Beyliği'nin ileri gelenlerinden biri için 13. veya 14. yüzyılda yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Türbenin üst kısmı tahta iskelet üzerine saç ile kapatılmışken, 1984 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün tadilatında üst örtü kesme taştan sekizgen tabanlı bir külah şeklinde yapılmıştır. Zemininden kapı eşiğine kadar olan kısmı kare planlı olan türbenin gövde kısmı sekizgen planlıdır⁶²⁶.

3.9.6. Hamamlar

Baltaoğlu Hamamı: Burdur'un en eski hamamı olarak bilinen Baltaoğlu Hamamı, Çeşmedamı Mahallesi'ndedir. Rıza Erdem'e göre beş yüz sene önce hamamın bulunduğu yerdeki arazi sahibi ev yaptırmak için hafriyat çalışması yaparken işçilerden biri baltayı yere vurduğunda hamamın kubbesine çarpması sonucu boğuk ve iniltili bir ses çıkmıştır. Buluntunun etrafı kazılarak temizlenmiş, toprağın yedi sekiz metre aşağısında bulunan yapının hamam olduğu anlaşılmış ve bulunuş şekli sebebiyle Baltaoğlu olarak anılmıştır⁶²⁷.

Başka bir rivayete göre ise Şehzade Korkut Han'ın hekimi Hamza tarafından yaptırılan Çeşmedamı Çeşmesi yakınlarında bulunan hamamın olduğu yere sipahiler atlarını otlatması için bağlarlarmış. Bir gün Baltaoğlu adında bir sipahi atını bağlamak üzere atının sikkesini çayıra çakarken hamamın kubbesine çarpmasıyla hamam gün yüzüne çıkarılmıştır⁶²⁸. Bölgenin Türk hakimiyetine yeni girdiği dönemde hamamın toprak altında bulunması Roma veya Bizans Dönemi'nden kalan bir hamam olabileceğini akla getirmektedir. Tamirat ve eklemelerle özgün yapısı bozulmuştur.

Eskiyeni Hamamı: Burdur'un en eski hamamlarından olan yapı Üçdibek Mahallesi'nde bulunmaktadır. Kitabesi bulunmadığı için yapım yılı bilinmemektedir. Eskiyeni Hamamı da Baltaoğlu Hamamı gibi toprak zeminin altında tesadüfî bir şekilde bulunmuştur. Gün yüzüne çıkarılıp tamir ettirilerek kullanıma sunulduğu için Eskiyeni adını almıştır⁶²⁹. Tadilat ve eklemeler sebebiyle özgünlüğünü kaybeden hamam bugün kapalı durumdadır.

Tabak Hamamı: Hamamın ilk yapılış tarihine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Osmanlı sultanları I. Murat ve Yıldırım Bayezid'in akıncılarından Lala Balaban adına inşa edildiği ve

⁶²⁶ Bozcu, 2013: 91-92.

⁶²⁷ Erdem, 2012: 26.

⁶²⁸ Bozcu, 2013: 113-114.

⁶²⁹ Burdur Valiliği, 1955: 109; Erdem, 2012: 26.

Abdullah oğlu Hızır Bey tarafından Eğirdir’de bulunan Şeyhülislam Berdai Zaviyesi’ne vakfedildiği bilinmektedir. Hamam 1914 ve 1971 yılı depremlerinde ağır hasar görmüş ve çeşitli yıllarda tamirata uğramıştır. 2006 yılında ise Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore ettirilmiştir⁶³⁰.

Hoca Bali Hamamı: Hoca Bali bin Muslihiddin Efendi tarafından Sinan Mahallesi’nde Evasıt-ı Cemazeyilahir 990 (Temmuz 1582) tarihinde inşa ettirilmiştir. 1914 yılı depreminde yıkılmadığı ve 1940’lı yıllara kadar aktif olarak kullanıldığı görülmektedir. Hamam daha sonra kaderine terkedilmiştir. Hoca Bali Hamamı, İzmir II Nolu Koruma Kurulu tarafından 1989 yılında koruma altına alınmıştır⁶³¹.

Yenice Mahalle Hamamı: Bazı kaynaklarda Yenice Mahalle Hamamı’nın yapımı 1523 yılı olarak gösterilmesine rağmen buna dair bir kaynak yoktur. 1978 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğünce restore ettirilerek kullanıma açılmıştır⁶³².

Yeni Hamam: Pazar Mahallesi’nde bulunan Yeni Hamam, Burdur Valiliği’ne göre H.1321 (M.1904) yılında yapılmıştır. Rıza Erdem, bu hamamın yapılışını daha geç döneme H.1328 (M.1910-1911) yılına tarihlendirmekte ve Hacı Mustafa Bey tarafından yaptırıldığını yazmaktadır⁶³³. Hamamlar içinde en geç dönemde yapılanı olmasından dolayı Yeni adını almış olsa gerektir.

3.9.7. Konak ve Odalar

Taş Oda: Kınalı Türkmenleri mensubu Emin Bey tarafından, Pazar Mahallesi’nde 17. yüzyıl ortalarında iki katlı olarak yaptırılmıştır. Taş Oda’nın 1890 tarihli en eski tapu kaydına göre yapı, Kayışoğlu Ahmet Ağa tarafından mesken olarak kullanılmaktadır. Binanın zemin katı taş, ikinci katı ise kerpiç ve ahşap malzemeden yapılmıştır. Baş odanın doğu cephesi ve altındaki iki yanı açık ahır kısmı kesme taştan yapılmıştır. Dış sofalı plana göre yapılmış ve odalar L şeklinde sofayı sarmalamıştır. Odaların bağlantısı bu sofa ile sağlanmıştır. Sofaya çıkış ilk üç basamağı taş, sonraki basamakları ahşap olan bir merdivenle sağlanmıştır. Avluya bakan cephesi ahşap kafesle kapatılan sofanın kuzey kısmında bir köşk, güney ve batı cephesinde ise odalar bulunmaktadır. Başodanın açıldığı kısım sofanın diğer kısımlarına göre 40 cm daha yüksektir. Başoda diğer odalara göre süslemeleri daha özenlidir, tavanı geometrik arabesk ve

⁶³⁰ Bozcu, 2013: 131.

⁶³¹ Bozcu, 2013: 121-122.

⁶³² Burdur Valiliği, 1955: 110; Bozcu, 2013: 135-136.

⁶³³ Burdur Valiliği, 1955: 110; Erdem, 2012: 30.

çiçek motifleriyle bezenmiştir. Merdivenin altında kesme taştan yapılmış bir çeşme bulunmaktadır. Sofanın alt kısmı depo, ahır, samanlık, müştemilat olarak kullanılmıştır⁶³⁴.

Sokak ile evin bağlantısı duvarla kesilerek mahremiyet sağlanmıştır. Bahçesinde çıkıklı su kuyusu ile bahçe duvarına yaslanmış şekilde bir tuvalet bulunmaktadır. Yan bahçede daha önce mutfak olarak kullanılmış olan ocak vardır. Kültür Bakanlığı tarafından 1987 yılında restorasyonu tamamlanmış ve Burdur Valiliği'ne devredilerek 11 Haziran 2005 tarihinde Etnografya Müzesi olarak ziyarete açılmıştır⁶³⁵.

Bakibey Konağı (Koca Oda): Değirmenler Mahallesi, Divanbaba Caddesi'nde bulunan konak 17. yüzyıl yapılarındandır. İki katlı olan yapının zemin kat duvarları pencere bitimine kadar taştan, üst tarafı ise ahşap ve kerpiçtendir. Bahçe duvarıyla mahremiyet bu konakta da korunmuştur. İki giriş kapısı bulunmakla beraber birisi genellikle hayvanların girip çıktığı yan kapı diğeri ise sofaya çıkan merdivenlerin karşısında bulunan ana kapıdır. Taş kemerli merdivenin altından zemin katta yer alan ahır, samanlık, kiler, ambar, fit odasına ulaşılmaktadır. Kilerin arka kapısından ise konağın arkasında yer alan ve kadınlar için ayrılan haremlik bahçeye çıkılmaktadır⁶³⁶.

Üst kata ise kesme taştan yapılan merdivenle çıkılmaktadır. Açık sofa planlıdır. Sofanın bir tarafı bahçeye bakarken diğeri tarafında odalar sıralanmıştır. Sofada hiyerarşiyi belirleyen, sofadan kot olarak yüksek yapılmış bir de köşk bulunmaktadır. Bu köşk bahçeye ve konak girişine hâkim bir konumda, direklerle desteklenmiş bir dışa çıkma yapılmış, yarı açık bir mekandır. Köşkün hemen yanında konağın beyinin başodası bulunmaktadır. Bu odanın Selçuklu ve Osmanlı süslemeleri görülmeye değer sanat eseridir⁶³⁷.

Kültür Bakanlığı'nca kamulaştırılan Bakibey Konağı 1988 yılında restore edilmiştir⁶³⁸.

Çelikbaşlar Evi: Merkez, Değirmenler Mahallesi'nde, Bakibey Konağı'nın ön tarafında yer almaktadır. Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait bir yapıdır. İki katlı olan yapının zemin katı taş, üst katı ise ahşap bağdadi tekniği ile inşa edilmiştir. Çelikbaşlar Evi'nin yapılmasından sonra Bakibey Konağı sahipleri, bu eve yerleşmişlerdir. 28 Temmuz 1992 tarihinde restorasyon kararı alınmış ve daha sonraki yıllarda restore edilmiştir⁶³⁹.

⁶³⁴ Akgün, 2005: 1322; Tolacı, 2011: 98; Ekinci, 1995: 120; Burdur Valiliği, 2007: 26.

⁶³⁵ Akgün, 2005: 1322; Burdur Valiliği, 2007: 26-28.

⁶³⁶ Akgün, 2005: 1322; Burdur Valiliği, 2007: 31.

⁶³⁷ Akgün, 2005: 1322; Tolacı, 2011: 95-96.

⁶³⁸ Akgün, 2005: 1322.

⁶³⁹ Burdur Valiliği, 2007: 36.

Mısırlılar Evi: Zafer Mahallesi, Oluklaraltı'nda bulunan yapı 19. yüzyılda inşa edilmiştir. Hinnaplı (Hünnaplı) Ev olarak da bilinen bina iki katlıdır. Taş temelli olan binanın zemini taş, üst katı bağdadi tekniğiyle yapılmıştır. Çatısı ise alaturka kiremitle örtülmüştür. İç ve dış sofa planlı olan yapının iki köşkü bulunmaktadır. İlk köşk baş oda ve yan oda arasında iç sofada yer almakta ve ara sokağa bakmaktadır. İkinci köşk ise dış sofada, binanın Oluklaraltı Caddesi'ne bakan köşe kısmındadır. İlk köşkte diğerine göre mahremiyetin korunması amaçlanmıştır. İki merdiveni bulunan yapıdaki merdivenlerden biri birinci kata çıkarken diğer merdiven ara katta bulunan müstemilat kısmına çıkmaktadır. Odalarda tavan, taban ve yüklük dolapları ahşaptandır, şerbetlikleri ise alçıdandır. Başodanın süslemelerine daha özen gösterilmiştir. Mısırlılar Evi, Kültür Bakanlığı tarafından kamulaştırılmıştır⁶⁴⁰.

Piribaşlar Evi: Oluklaraltı Caddesi'nde, Mısırlılar Evi'nin yanında bulunan yapı 19. yüzyılın sonlarına doğru yapılmıştır. İki katlı olan yapı taş temel üzerine kerpiç ve bağdadi tekniğiyle yapılmıştır. Yapının zemin katında iki dükkân olup, diğer kısımları ev ve depo olarak kullanılmıştır. Ahşap bir merdivenle birinci kata çıkılır. İç sofa örgütlenmesi olan yapının odaları bu sofa etrafında dizilmiştir. Birinci kat cumbalıdır⁶⁴¹.

3.10. Halk Edebiyatı

Burdur'un dil yapısı Ege ve Akdeniz bölgesinin dil özelliklerini yansıtır. Burdur'un kendine özgü kelimeleri de bulunmaktadır. Genel olarak k ve t harflerini g ve d olarak yumuşatırlar. Bazı kelimelerin fiil takıları kısaltılır, bazı kelimelerde ise n ve g harfleri genizde birleştirilerek telaffuz edilir. Kullanılan kelimelere örnek verilecek olursa: gali, ini, bıcımık, geliyon, gelicen, n'ediyon, endek, diyeşli vb. Şehirde yaşayanların konuşma dili zamanla İstanbul Türkçesi'ne yakınlaşmışsa da köylerde Burdur'un kendine özgü aksanıyla konuşulmaya devam edilmektedir⁶⁴².

Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi Burdur'da da yaşanan acı ve sevinçli olaylar yerel edebiyat ürünlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

⁶⁴⁰ Tolacı, 2011: 87-90, 116-120; Burdur Valiliği, 2007: 29-30.

⁶⁴¹ Tolacı, 2011: 101-103; Burdur Valiliği, 2007: 37.

⁶⁴² Çine, 2003: 20; Kayacan, 1989: 94-95.

3.10.1. Tekerlemeler

Burdurluların kendine özgü konuşma dili en iyi tekerlemelerinden öğrenilmektedir. Tekerleme örneklerine bakılacak olursa⁶⁴³:

Datlıyı, etliyi, sütlüyü, gatmeri etcez
Çarşambalığa getcez, yecez, işcez, gülcez, oynecemos.

Gıdalı gıdalı yeyong, üyküğü de üyüyong,
Neden etlenemeyong bilemeyon

Aşşa mahallenin helikileri hülükleri
Yakası yırtık, babıcı delikleri
İsli paslı demirci şeyirtleri

Oturduğumuz maket
İştigimiz paket
Gasapta et galmedi
Yediğimiz saket
Cart olsun evlemmen

Birinin adı Ayşa
Birinin adı Faşa
İkisinden yedim
Isgıran maşa
Cart olsun evlemmen

Birinin adı Hediye
Birinin adı döndü Dudu'ya
İkisi birden kalktı gitti kadiya
Cart olsun evlemmen

⁶⁴³ Çine, 2003: 21-22.

Ev sahibi ile misafir arasında ise şu tekerleme söylenmiştir:

Be eşşek oğlu şaşkın
 Misafir dediğin üç gün
 Sen geleli oldu beş gün
 Ne durursun get gali
 Be eşşek oğlu katır
 Ne gönül bilirsin ne hatır
 İnsan sevdiğinin yanında
 On gün de yatır, on beş gün de yatır.

3.10.2. Atasözleri ve Deyimler

Deyimler de diğer bölgelerde olduğu gibi iyilik dilekleri, beddua, akıl verme, yol gösterme, uyarı içeriklidir.

Danışan dağı aşar, danışmayan belende şaşar.
 Ne mal iledir, ne şal iledir, beyim ululuk kemal iledir.
 Akıllı düşünene kadar, deli oğlunu everir.
 Düğen süren öküzün ağzı boş durmaz.
 Ay ışığında ceviz silkilmez.
 Kurt bunalsa ağıla varır, insan bunalsa kula varır.
 Anasına yakın kızıdan, ormana yakın domuzdan kork.
 Asil azmaz, bal acımaz, acırsa yağ acır dabanı ayrandır.
 Harman kabarır, sahibi gubarır, kile verir haberi⁶⁴⁴.

3.10.3. Maniler

Şu kapı nasıl kapı,
 Ensesi çubuk kapı,
 Beni yardan ayıran,
 Dilensin kapı kapı.

Karşı karşı evimiz,
 Nedir bizim sevimiz,
 Bu sevilir bizdeyken,
 Verem olur birimiz.

⁶⁴⁴ Çine, 2003: 24-25; Kayacan, 1989: 96.

Atladım girdim bağa,
Yazı yazdım toprağa,
Bu yaz benim olmazsa,
Girmem kara toprağa.

İndim bağ arasında,
Kavuştum halasına,
Al yârim bir çift çorap,
Ben verem parasına.

Kese içinde cevizim,
Tamam oldu çeyizim,
Alacaksan al beni,
Ayvaya döndü benizim.

Eniz kıyısı iskele,
Yârim gitti askere,
Ay değil gün değil,
Nasıl biter üç sene⁶⁴⁵.

3.10.4. Türküler

Burdur, her ne kadar Teke Yöresi'nin müzikal başkenti⁶⁴⁶ olarak adlandırılrsa da tarihi ve coğrafi sınırlar göz önünde bulundurulduğunda Burdur'u Teke Yöresi'nin başkenti olarak görmek doğru değildir⁶⁴⁷. Ancak Burdur ve Teke Yöresi kültürlerinin birbirinden etkilenmiş olması inkâr edilemez. Anadolu folkloru içinde Burdur'un çok önemli bir yeri vardır. Ege, Akdeniz ve İç Anadolu kültürlerinin etkileşimi içinde bulunan Burdur'un türkülerinde ve oyunlarında bu etkileşiminin yansımalarını görmek mümkündür⁶⁴⁸.

Burdur'da türkülerle birlikte Serenler Zeybeği, Ağır Zeybek, Alyazma, Dımdımı, Döneley, Kabaardıç, Karinom, Teke Zortlatması, Teke Oyunu, İlimon oyunları oynanmaktadır. Bu oyunları oynarken söylenen türkülere genellikle kabak kemane, cura, sipsi, üç telli, iki telli, bağlama, davul ve zurna eşlik etmektedir. Serenler Zeybeği diğer zeybek türkülerine ve oyunlarına göre daha hareketlidir, bu özelliği sebebiyle kendine özgü bir ritmi ve oyunu vardır. Burdur folklorunun tanınması için 1942 yılında Muzaffer Sarısözen Burdur'a gelmiş,

⁶⁴⁵ Kayacan, 1989: 96-97.

⁶⁴⁶ Erkan, 2014: 11.

⁶⁴⁷ Ak, 2018: 1027.

⁶⁴⁸ Erkan, 2014: 11.

araştırmalar yapmış, türküler derlemiş ve derlediği türküler TRT Arşivi'ne alınmıştır. Halil Bedi Yönetken, Ahmet Yamacı, Hamit Çine, Salih Urhan, Özay Gönülüm, Sarper Özsan, Ülkün Aydoğdu, Erol Parlak, Sümer Ezgü, Taner Ezgü, Ahmet Turgut, Abdurrahman Ekinci, Saffet Uysal ve Jerome Cler gibi isimler Burdur folklorunun tanıtımı ve gelecek nesillere aktarımı için araştırmalar yapmışlar, türküler derlemişler, yöre oyunlarını sergilemişlerdir⁶⁴⁹.

Serenler

Serenler serenler yüksek de serenler of
Ben gidiyorum memur olsun aman viranlar
Ahret hakkını helal eyler de erenler

Aman Allah nedir bunun çaresi

Yaktı beni kaşlarının aman karesi

Şu Burdur'dan gece geçtim de görmedim
On yerimden hançer yedim aman ölmedim
Beş çeşmeden sular içtim de kanmadım of

Aman Allah nedir bunun çaresi

Yaktı beni kaşlarının aman karesi⁶⁵⁰.

Oluklaraltı

Oluklaraltı'ndan geçtim
Kaderin sillesini geçtim
Güzellerde esmer seçtim
A kız seni çok özledim
Üç ay yol gözlerim
Hakikattir o gözlerin
Uzun kavak suyu dardan
Haber getirmiyor nazlı yardan
O güzelimin Burdur'undan
A gız seni çok özledim
On bir ay oldu yol gözlerim
Hakikattir o sözlerin⁶⁵¹.

⁶⁴⁹ Erkan, 2014: 12-35.

⁶⁵⁰ Erkan, 2014: 49. Muzaffer Sarısözen'in Hasan Büyükçoban'dan (Tepeli Hasan Çavuş) derlediğidir. Burdur'un halk sanatçılarından Serenler'i farklı yorumlayanlar da olmuştur.

⁶⁵¹ Erkan, 2014: 49

Ovalar Ovalar

Ovalar ovalar engin ovalar
 Ovada yayılır tülü mayalar
 Dağdan gel yârim dağdan
 Gel geç bizim o yoldan
 Sen aşıksın ben yangın
 Anen bilmeyor haldan
 Bahçalarda badılcan
 Ben askere yazılcam
 Askerden gelip bille
 Ben Kezben'e sarılcam
 Kuşlar gibi biz havada uçalım
 Ver elini yar dağlara kaçalım
 Kızgın olur yaylamızın taşı
 Gudurekten çekilmiş kalem kaşı⁶⁵².

Afşar Beyleri

Adını sevdiğim Afşar Beyleri
 Size bir vezirlik yakışıp durur
 Topla dizgini de tanıt kendini
 Karşıda Germiyan bakışıp duru
 Afşar Beyleri derler bize ezelden
 Bülbül yuva yapmış gülden gazelden
 Bizim bahçemize yad el gireliden
 Dosta yollanacak güller kalmamış
 Sarı topraklar gitmesin gitmesin elden
 Çarpışalım der Afşar Beyleri
 Hani benim ekmeğimi yiyenler?
 Samur kürkümle kır atıma binenler
 Germiyanlar fermanına uyup da
 Dövüşelim Afşar Beyi diyenler
 Kahramanlar diyarında şaşılar
 Şafak söküp gün doğmadan kaçtılar

⁶⁵² Çine, 2003: 436.

Çekilen bayrağı oyuncak mı sandın?
Kaçmayın dövüşelim der Afşar Beyleri⁶⁵³.

On İkidir Şu Burdur'un Dermenı

On ikidir efeler aman şu Burdur'un dermeni
Dermencisi Urum değil Ermeni
Ya kendisi ya yosması gelmeli
Ay karanlık görünmüyor izimiz
Üç kardeşten kurban gitti birimiz
Bir incecik yol gidiyor dermene
Kanım akar ılık ılık çimene
Ölüm de var mı güzelleri sevene
Al karanfil mor şişede ıslanır
Bir gün olur deli gönül uslanır⁶⁵⁴.

⁶⁵³ Erkan, 2014: 112-113.

⁶⁵⁴ Erkan, 2014: 66.

SONUÇ

Burdur, Güneybatı Anadolu'da, Akdeniz Bölgesi'nin batı kesiminde Göller Yöresi olarak adlandırılan bölgede yer almaktadır. Şehir aynı isme sahip Burdur Gölü'nün doğusunda kurulmuştur. Burdur'un adının menşesine dair çeşitli rivayetler bulunmakla beraber bugünkü İstasyon mevkiinde bulunan höyük üzerine kurulmuş Polydorion şehrinin adının zamanla Burdur'a dönüştüğü düşünülmektedir. Antik Pisidya'da yer alan Burdur, sırasıyla Hitit İmparatorluğu, Friky Krallığı, Lidya Krallığı, Pers İmparatorluğu, Makedonya Krallığı, Pergamon Krallığı, Roma İmparatorluğu ve Bizans hakimiyetleri altında kalmıştır. Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan devrinde 1182 yılında fethedilmesiyle Türk hakimiyeti dönemi başlamıştır. Türkiye Selçuklu Devleti'nin zayıflamasıyla Burdur da Moğol baskısı ve himayesi altına girmiştir. 1301 yılında Hamidoğulları Beyliği'nin kurulmasıyla Burdur ve çevresi de bu beyliğin hakimiyetine girmiştir. 1391 yılında Osmanlı egemenliğine giren Burdur, 1393 yılında idari olarak merkezi Kütahya olan Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlı Hamit Sancağı'nın bir kazası olmuştur.

1856 yılında Burdur, Karaman Eyaleti'nin bir livasıdır. Burdur (Terkemiş) Livası'na bağlı altı kaza bulunmaktadır. 1864 Vilayet Nizamnamesi ile yapılan idari düzenleme sonucu 16 vilayetten biri olan Konya Vilayeti'nin Hamit Livası'na bağlı bir kazaya dönüştürülmüştür. 1871 Vilayet Nizamnamesi'nden sonra 1872 yılında tekrar Konya Vilayeti'ne bağlı bir liva statüsüne yükselmiştir. 18 Haziran 1336/1920 tarihinde Lazistan ve Isparta ile müstakil liva olmuştur.

Osmanlı'nın son devrinde Burdur önemli olaylara sahne olmuştur. 3 Ekim 1914 tarihinde 6.9 şiddetinde depremle sarsılmış ve büyük bir yıkıma uğramıştır. Resmi kaynaklara göre Burdur şehir merkezinde 501, köylerde 156 olmak üzere toplamda 657 kişi enkaz altında kalarak hayatını kaybetmiştir. Savaş içinde bulunulması sebebiyle depremin izlerini silmek kolay olmamıştır. 1919 yılında Heyet-i Nasiha'nın Burdur'a ziyareti sırasında dahi şehirde yıkık binalar ve dev çukurlarla dolu sokaklarla karşılaşmıştır. Ayrıca 1914 yılı içinde Burdur başka bir facia daha yaşamış, Çeşmedamı'ndan Uzun Çarşı'ya kadar olan kısımda yaklaşık 150 ev yanarak kullanılamaz hale gelmiştir. Burdur'un yaşamış olduğu bu iki faciadan sonra Belediye Reisi Hacı Ahmet Efendi, 1915 yılında Burdur'a Avusturyalı uzmanlar getirerek şehir planı hazırlatmıştır. 1914-1917 yılları arasında Burdur çiftçisi başka bir felaketle yüzleşmiştir. Tarım alanları çekirge istilasına uğramış, tarımsal üretim ciddi oranda zarar görmüştür. Yaşanan ürün kaybına bağlı olarak çiftçi kesim vergisini ödeyemez duruma düşmüştür.

Tüm bu zorluklarla başa çıkmaya çalışan Burdur şehri, 28 Haziran 1919 tarihinde İtalyanlar tarafından resmen işgale uğramıştır. İtalyan işgali iki yıla yakın sürmüş ve Mayıs 1921'de sona ermiştir. Burdur'da işgale ve İstanbul yanlısı mutasarrıflara rağmen milli teşkilatlanma yapılmış, Millî Mücadele'ye maddi ve manevi destekte bulunulmuştur. Milli teşkilatlanmada 57. Tümen Komutanı Miralay Mehmet Şefik (Aker) Bey'in, Burdur Askerlik Şube Başkanı Miralay İsmail Hakkı (Küçük) Bey'in katkısı oldukça fazladır. 19 Ağustos 1919 tarihinde Mahmut Bey'in reisliğinde Burdur Heyet-i Milliyesi kurulmuştur. Sivas Kongresi'nden sonra Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile Burdur Heyet-i Milliyesi yeniden yapılandırılarak faal duruma getirilmiştir. 1920 Haziran'ından itibaren Nazilli'de bulunan Güney Cephesi Heyet-i Merkeziyesi, Yunan işgal sahasının genişlemesi üzerine Burdur'a nakledilmiş, Burdur Heyet-i Milliyesi'de bu heyete dahil edilmiştir. Heyetin Demirci Mehmet Efe'ye hizmet eder hale gelmesi üzerine 29 Eylül 1920 tarihinde Ankara tarafından feshedilmiştir. Daha sonra Burdur Müdafaa-i Milliye Heyet-i Merkeziyesi adıyla yeni bir milli heyet kurulmuştur. Ayrıca Burdurlu kadınlar da milli teşkilatlanmada aktif rol oynamışlardır. 19 Şubat 1920 tarihinde reisesi Fitnat Hanım olan Burdur Müdafaa-i Hukuk Kadınlar Cemiyeti kurulmuştur. Burdur'un cephe gerisinde yer alması sebebiyle Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne bağlı 50 yataklı bir hastane ile bir dispanser açılmıştır. Ayrıca 1921 yılında 400 yatak kapasiteli bir Menzil Hastanesi açılarak yaralı askerlerin tedavisi gerçekleştirilmiştir.

1923 yılında Burdur, merkez ve Tefenni olmak üzere iki kazadan oluşan küçük bir vilayettir. 1926 yılında merkez kazaya bağlı bir nahiye olan Bucak'ın kaza olmasıyla kaza sayısı üçe çıkmıştır. 1927 nüfus sayımına göre Burdur Vilayeti nüfusu 83.876, merkez kazanın nüfusu ise 42.770'tir. 1960 yılına gelindiğinde Burdur'un altı kazası bulunmakta ve vilayet nüfusu 179.514'e, merkez kaza nüfusu ise 63.713'e yükselmiştir. Merkez kazada şehirde yaşayanların oranı 1927 sayımında %30,03'ken 1950 yılına gelindiğinde şehirde yaşayanların oranı %27,3'e düşmüştür. Burdur Şeker Fabrikasının açıldığı 1955 yılında şehirde yaşayanların oranı bir önceki nüfus sayımına göre ancak %2,52 artarak %29,82'ye yükselebilmiş, fabrikanın kampanyaya başlamasıyla 1955-1960 yılları arasında beş yılda şehirde yaşayanların oranı yaklaşık %10 artarak %39,66'ya çıkmıştır. Şehir nüfusunun artmasına bağlı olarak merkez kazada Bahçelievler ve Yeni mahalleleri kurulmuştur. Şeker Fabrikası'nın açılmasından sonra yeni barınma alanlarının yapımı için Burdur Bahçelievler Yapı Kooperatifi, Burdur Şeker Yolu Yapı Kooperatifi gibi yapı kooperatifleri kurulmuştur.

Burdur'un ekonomisi Osmanlı döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de tarıma dayalıdır. Tarımsal sulama altyapısının bulunmamasından dolayı en çok üretimi yapılan tarım ürünü hububat olmuştur. Gül, afyon, anason gibi sanayi bitkileri yükte hafif pahada ağır

ürünler olmasından dolayı üreticisine birim alandan en fazla kazandıran tarım ürünleridir. 1955 yılında Burdur Şeker Fabrikası'nın açılmasıyla şeker pancarı üretimi de önemli bir gelir kapısı olmuştur. Burdur'da da küçükbaş hayvancılık yaygın olarak yapılmıştır. Burdur Şeker Fabrikası'nın açılmasıyla birlikte Burdur merkez kazasında besicilik faaliyeti başlamıştır. Fabrikada şeker üretimi sırasında çıkan pancar küspesinin büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde yem olarak kullanılmasıyla merkez kazada büyükbaş besiciliği gelişme göstermiştir. Bugün sahip olduğu et kombinaları ile Türkiye'nin en önemli hayvancılık merkezlerinden biri haline gelmiştir. Dokuma tezgahlarında üretilen alaca, bez, halı gibi el sanatları da Burdurluların en önemli geçim kaynaklarından olmuştur. Hemen hemen her evde kurulu bulunan dokuma ve halı tezgahlarında dokunan ürünlerle hem ev ekonomisine katkıda bulunulmuş hem de gelinlik kızların çeyizleri hazırlanmıştır. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı, Burdur'da da tarımdan sanayiye bütün üretimi olumsuz etkilemiş, üretilen ürünlerin fiyatları yarıdan fazla düşmüştür. 1936 yılında Burdur Tren Garı'nın açılmasıyla ticari hayat yeniden canlanmaya başlamıştır.

Cumhuriyetin ilanından 1950 yılına kadar ekonomik anlamda Burdur, kardeş şehir olarak tanımlanan Isparta'nın gerisinde kalmıştır. Antalya Limanı ile İç Anadolu'yu birbirine bağlayan güzergâh üzerinde olmasına rağmen transit geçişin olmadığı Isparta'nın gölgesinde kalması düşündürücüdür. Burdur, Isparta ile birlikte gül ve gülyağı üretiminde başı çekerken Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'yla Isparta'da bir gülyağı fabrikası kurulmuş, benzer bir fabrika çalışma döneminde Burdur'da kurulmamıştır. Fabrika koşullarında üretilen gülyağının geleneksel yöntemlerle çıkarılan yağdan daha kaliteli olması sebebiyle tüccar Isparta'ya kaymış, bu sebeple Burdurlu gülyağı üreticisinin ürünleri elinde kalmış veya piyasanın altında satılmıştır. Halıcılık sektöründe de benzer durum söz konusu olmuştur. Burdur dokuması halılar Isparta halılarına kıyasla daha kaliteli olmasına rağmen işçilik ücreti düşük olmuş, Sümerbank Isparta'daki iplik fabrikasını devralarak Sümer Halı Fabrikası'nı kurmuştur. Burdur'da halı veya halı ipliği fabrikası kurulmamıştır. Burdur sanayi üretiminde Isparta'nın gölgesinde kalmaktan Demokrat Parti döneminde Başbakan Yardımcılığı, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı ile İşletmeler Bakanlığı görevlerinde bulunan Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş sayesinde kurtulmuştur. Demokrat Parti döneminde Burdurlu bir bakanın olmaması halinde 1955 yılında açılan şeker fabrikasını da Isparta'ya kaptırmış olabilirdi. Çalışma döneminde Burdur'da özel sermaye tarafından kurulmuş büyük ölçekli herhangi bir fabrika da kurulmamıştır. Burdur'da ulaşım ağının gelişmemiş olması, özel sermayenin yetersiz oluşu bunda etkili olsa gerektir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Hususi İdare'ye bağlı küçük bir Memleket Hastanesi'ne sahip olan Burdur, hastanenin yetersiz olması sebebiyle yardımsever insanları sayesinde 1940 yılında yeni bir hastane binasına kavuşmuştur. Hususi İdare'nin bütçesine yük olması sebebiyle

Memleket Hastanesi, 1947 yılında Sıhhiye Vekaleti'ne devredilerek Devlet Hastanesi'ne dönüşmüştür. 1956 yılında yatak sayısı 190'a çıkarılan Devlet Hastanesi'nde 1957 yılı itibariyle Dahiliye, Hariciye, Kadın Hastalıkları, Radyoloji, Göz Hastalıkları, Kulak Burun Boğaz, Göğüs Hastalıkları, Çocuk Hastalıkları ve Bevliye (Üroloji) servisleri hizmet vermiştir. Ayrıca 1955 yılında Burdur Verem Savaş Dispanseri açılmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında toplum için bir tehdit oluşturan hastalıklar 1950'li yıllarda sağlık tesislerinin gelişmiş olması, etkili tedavi yöntemleri ile tehdit olmaktan çıkmıştır.

Burdur'da eğitime her dönemde önem verilmiştir. Cumhuriyet döneminde mevcut okulların onarılmasının yanında yeni okullar da inşa edilmiştir. Ayrıca okuma yazma oranının yükseltilmesi için Burdur Halkevi'nde 1941 yılından itibaren Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesi halkın eğitimi için faaliyetine başlamıştır. 1952-1953 eğitim döneminde Burdur kazasında 69 ilkokul, bir lise, bir Erkek Sanat Enstitüsü ve bir Kız Enstitüsü bulunmaktadır. Çalışma döneminde Lozan heyetine iki uzman, iki bakan ve birçok münevver yetiştirmesi Burdurluların eğitime verdiği önemin en iyi göstergesidir.

Siyasi hayatta Türkiye genelinden geri kalmamıştır. Lozan Görüşmeleri sırasında iki Burdurlu, Burdur Mebusu Prof. Veli (Saltıkgil) Bey ve Mustafa Şeref (Özkan) Bey heyette yer almışlardır. Daha sonra Burdur Mebusu olan Mustafa Şeref (Özkan) Bey, 6. ve 7. İnönü Hükümetlerinde İktisat Vekili olarak görev yapmıştır. Demokrat Parti döneminde Burdur Milletvekili olan Fethi Çelikbaş ise Menderes Hükümetlerinde Başbakan Yardımcılığı, Devlet Bakanlığı, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı, İşletmeler Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur. 20 Aralık 1955 tarihinde DP içinde Burdur Milletvekilleri Fethi Çelikbaş ve Behçet Kayaalp'in de aralarında bulunduğu muhalif grup tarafından Hürriyet Partisi'nin kurulmasıyla Burdur özel bir durum göstermiştir. 1957 yılında yapılan Genel Seçimlerde Hürriyet Partisi sadece Burdur'dan milletvekili çıkarabilmiştir. Bu seçim sonucu Burdurluların Fethi Çelikbaş'a olan sevgisini ve bağlılığını göstermektedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında 1914 depreminin izlerini tam olarak silememiş, ekonomisi ilkel tarıma dayalı küçük bir kasaba olan Burdur, Cumhuriyet'in ilanından itibaren eğitim, sağlık, imar yatırımlarına önem vermiş, 1930'lu yıllardan itibaren sosyal ve kültürel hayatta gelişim göstermiştir. 1950'li yıllardan itibaren ekonomik yatırımlar yönünden Isparta'nın gölgesinde kalmaktan kurtulmuş, kamu yatırımlarından faydalanmaya başlamıştır. 1960 yılında iki nahiyesi, 63.713 nüfusu, gelişmiş eğitim, sağlık, ulaşım ağı, yeni binaları ve mahalleleri ile canlılık kazanmış, kendi kendine yetebilen bir şehre dönüşmüştür.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

BCA., 30-1-0-0/2-16-9-2.

BCA., 30-1-0-0/2-16-9-5.

BCA., 30-1-0-0/2-16-9-11.

BCA., 30-01-00-00/10-61-9.

BCA., 30-10-0-0/13-76-1.

BCA., 30-10-0-0/64-430-20.

BCA., 30-10-0-0/82-538-2.

BCA., 30-10-0-0/152-76-28.

BCA., 30-10-0-0/184-268-18.

BCA., 30-10-0-0/184-268-21.

BCA., 30-10-0-0/184-268-22.

BCA., 30-10-0-0/184-268-23.

BCA., 30-10-0-0/184-268-23-2.

BCA., 30-10-0-0/184-268-24.

BCA., 30-10-0-0/184-268-24-2.

BCA., 30-10-0-0/184-268-24-3.

BCA., 30-10-0-0/184-268-26.

BCA., 30-10-0-0/184-268-26-2.

BCA., 30-10-0-/184-268-27.

BCA., 30-10-0-0/184-268-28.

BCA., 30-10-0-0/184-268-30.

BCA., 30-10-0-0/184-268-30-2.

BCA., 30-10-0-0/184-268-31.

BCA., 30-10-0-0/184-268-31-2.

BCA., 30-10-0-0/184-268-31-3.

BCA., 30-10-0-0/184-268-32.

BCA., 30-10-0-0/184-268-34.

BCA., 30-10-0-0/184-268-34-3.

BCA., 30-10-0-0/184-268-35-2.

BCA., 30-10-0-0/184-268-36-3.

BCA., 30-10-0-0/184-268-37.
BCA., 30-10-0-0/184-268-38.
BCA., 30-11-1-0/60-38-8.
BCA., 30-11-1-0/62-10-20.
BCA., 30-11-1-0/86-13-16.
BCA., 30-11-1-0/91-41-2.
BCA., 30-11-1-0/109-43-1.
BCA., 30-11-1-0/126-43-11.
BCA., 30-11-1-0/151-4-4.
BCA., 30-11-1-0/184-24-10.
BCA., 30-11-1-0/197-7-12.
BCA., 30-11-1-0/213-11-18.
BCA., 30-11-1-0/217-34-20.
BCA., 30-11-1-0/220-2-4.
BCA., 30-11-1-0/225-30-4.
BCA., 30-11-1-0/244-15-11.
BCA., 30-11-1-0/247-32-3.
BCA., 30-11-1-0/247-32-4.
BCA., 30-11-1-0/255-3-11.
BCA., 30-11-1-0/270-14-18.
BCA., 30-18-1-1/1-4-5.
BCA., 30-18-1-1/8-42-1.
BCA., 30-18-1-1/13-26-11.
BCA., 30-18-1-2/16-86-14.
BCA., 30-18-1-2/53-24-16.
BCA., 30-18-1-2/55-48-14.
BCA., 30-18-1-2/100-85-13.
BCA., 30-18-1-2/100-103-6.
BCA., 30-18-1-2/105-36-1.
BCA., 30-18-1-2/111-61-9.
BCA., 30-18-1-2/121-103-8.
BCA., 30-18-1-2/122-19-14.
BCA., 30-18-1-2/125-42-20.
BCA., 30-18-1-2/130-72-18.

BCA., 30-18-1-2/131-18-19.
 BCA., 30-18-1-2/131-27-12.
 BCA., 30-18-1-2/139-43-7.
 BCA., 30-18-1-2/133-63-2.
 BCA., 30-18-1-2/133-67-13.
 BCA., 30-18-1-2/142-27-13.
 BCA., 272,0-0-8/4-11-1.
 BCA., 272-0-0-11/23-122-13.
 BCA., 272-0-0-11/23-122-13-2.
 BCA., 272-0-0-12/43-59-4.
 BCA., 272-0-0-12/45-78-8.
 BCA., 272-0-0-12/50-109-6.
 BCA., 272-0-0-12/54-135-3.
 BCA., 490-1-0-0/66-249-1.
 BCA., 490-1-0-0/275-1101-1-3.
 BCA., 490-1-0-0/460-1889-1.
 BCA., 490-1-0-0/492-1983-3.
 BCA., 490-1-0-0/508-2040-4.
 BCA., 490-1-0-0/630-73-1-62.
 BCA., 490-1-0-0/631-78-1.
 BCA., 490-1-0-0/631-78-1-25.
 BCA., 490-1-0-0/596-60-1-3.
 BCA., 490-1-0-0/596-60-1-4.
 BCA., 490-1-0-0/953-693-1-11.
 BCA., 490-1-0-0/971-756-2.
 BCA., 490-1-0-0/995-846-2-11.
 BCA., 490-1-0-0/995-846-2-23.
 BCA., 490-1-0-0/1142-8-1-5.
 BCA., 490-1-0-0/1480-40-1.

Türk Kızılay Arşivi

Kutu 28, Belge 55.

Kutu 28, Belge 55-2.

Kutu 1138, Belge 16.

Kutu 1236, Belge 111.

Kutu 1236, Belge 111-1.

TC Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı (ATASE) Arşivi

Klasör 47, Gömlek 168.

Klasör 87, Gömlek 28.

Klasör 462, Gömlek 184

TBMM Arşivi

1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu

Milletvekili Tercüme-i Hal Varakaları

II. Tutanaklar

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:1, Cilt:1, İçtima:3.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, Cilt:8, İçtima:1.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:5, Cilt:11, İçtima:69.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:5, Cilt:12, İçtima:1.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:9, Cilt:20, İçtima:8.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:10, Cilt:20, İçtima:3.

III. Salnameler ve Yıllıklar

Burdur 1967 İl Yıllığı. (1967). Güven Matbaası, Ankara.

Burdur 1973 İl Yıllığı. (1974). Güven Matbaası, Ankara

Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye 1326/1910.

Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiyye 1321/1903.

Salname-i Vilayet-i Konya 1285/1868.

Salname-i Vilayet-i Konya 1289/1872.

Salname-i Vilayet-i Konya 1291/1874.

Salname-i Vilayet-i Konya 1301/1884

Salname-i Vilayet-i Konya 1317/1899.

Salname-i Vilayet-i Konya 1322/1906.

Salname-i Vilayet-i Konya 1330/1914.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1925-1926.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927-1928.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1928-1929.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1929-1930.

IV. Süreli Yayınlar

Altı Ok Gazetesi, 1943.

Başak Gazetesi, 1955.

Burdur Gazetesi, 1947.

Burdurun Sesi, 1955.

Burdur Halkevi Dergisi, 1939.

Cumhuriyet Gazetesi, 1930-1957.

Demokrat Burdur Gazetesi, 1952.

Fedayi Gazetesi, 1951.

Gül Dergisi, 1933.

İdare Dergisi, 1932-1955.

İller ve Belediyeler Dergisi, 1946-1959.

Resmî Gazete, 1936-1957.

Sesimiz Gazetesi, 1959

Tıp Yolunda Burdur.

Ulus Gazetesi, 1936.

Ülker Dergisi, 1936-1938.

Yeni Burdur Gazetesi, 1949-1955.

Yeni Gün Gazetesi, 2016.

Yeşil Burdur, 1944-1945.

V. İstatistikler

Başvekalet Merkezi İstatistik Müdüriyet-i Umumiyesi. (1928). *28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri Vilayet, Kaza, Şehir ve Köyler İtibariyle Türkiye Nüfusu*. Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, Ankara.

Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1929). *28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri*. Başvekalet Müdevvenat Matbaası, Ankara.

Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü. (1936). *Genel Nüfus Sayımı Kati ve Mufassal Neticeler: 20 İlkteşrin 1935*. Hüsnütabitat Basımevi, İstanbul.

Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü. (1941). *Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1940*. Hüsnütabitat Basımevi, İstanbul.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1950). *Genel Nüfus Sayımı 21 Ekim 1945*. Ankara.

- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1954). *Umumi Nüfus Sayımı 22 Ekim 1950*. Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1961). *23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı*. İstanbul.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1963). *23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı*. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1936). *Tarım İstatistikleri 1928-1934*. Ulus Basımevi, Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1939). *Tarım İstatistikleri 1934-37*. Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1946). *Tarım Aletleri ve Makineleri İstatistiği 1944*. Ankara Basımevi, Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1940?). *Tarla Mahsulleri İstatistiği 1938-40*. Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1947). *Tarla Mahsulleri İstatistiği 1937-46*. Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1947). *Tarla Mahsulleri İstatistiği 1940-45*. Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1942). *Meyve İstatistiği 1937-39*. Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1944). *Meyve İstatistiği 1938-1942*. Basım ve Ciltevi, Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1947). *Meyve İstatistiği 1941-1945*. Basım ve Ciltevi, Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1954). *Meyve İstatistiği 1946-1952*. Doğuş Ltd. O. Matbaası, Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1951). *Zirai Bünye ve İstihsal 1934-1950*. Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1954). *Zirai Bünye ve İstihsal 1946-1953*. Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1955). *Zirai Bünye ve İstihsal 1946-1954*. Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1959). *Zirai Bünye ve İstihsal 1954-1958*. Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1962). *Zirai Bünye ve İstihsal 1958-1960*. Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1938). *Hayvanlar İstatistiği 1929-37*. Recep Ulusoglu Matbaası, Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1942). *Hayvanlar İstatistiği 1940*. Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1946). *Hayvanlar İstatistiği 1944*. Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1952). *Hayvanlar ve Hayvan Ürünleri İstatistiği 1945-1950*. Ankara Basım ve Cildevi, Ankara.

- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1946). *Hayvan Ürünleri İstatistiği 1929-1944*. Pulhan Matbaası, Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1943). *Tavukçuluk Arıcılık İpekböcekçiliği İstatistikleri 1935-41*. Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1945). *Tavukçuluk Arıcılık İpekböcekçiliği İstatistikleri 1935-43*. Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1941). *Belediyeler İstatistiği 1929-1938*. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1944). *Vilayet Hususi İdareleri İstatistiği 1929-1941*. Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1933). *Sanayi İstatistikleri*. Devlet Matbaası, İstanbul.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1933). *Maarif 1923-32 İstatistikleri*. Devlet Matbaası, İstanbul.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1945). *Milli Eğitim İstatistikleri 1942-1943*. Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1947). *Milli Eğitim İlk Öğretim İstatistikleri 1944-1945*. Pulhan Matbaası, Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1947). *Milli Eğitim İlk Öğretim İstatistikleri 1945-1946*. Pulhan Matbaası, Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1954). *Maarif İstatistikleri İlk Öğretim 1952-1953*. Akın Matbaacılık Ltd. Or., Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1947). *Milli Eğitim Orta Öğretim İstatistikleri 1943-1944*. Pulhan Matbaası, Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1947). *Milli Eğitim Orta Öğretim İstatistikleri 1944-1945*. Pulhan Matbaası, Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1947). *Milli Eğitim Orta Öğretim İstatistikleri 1945-1946*. Pulhan Matbaası, Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1946). *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1943-1944*. Pulhan Matbaası, Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1947). *Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1944-1945*. Pulhan Matbaası, Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1946). *Milli Eğitim Genel Kitaplıklar ve Müzeler ile Halkevleri, Odaları ve Okuma Odaları Kitaplıkları İstatistikleri 1943-1944*. Pulhan Matbaası, Ankara.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1947). *Milli Eğitim Genel Kitaplıklar ve Müzeler ile Halkevleri, Odaları ve Okuma Odaları Kitaplıkları İstatistikleri 1944-1945*. Biricik Matbaa, Ankara.

Devlet İstatistik Enstitüsü. (1972). *Milli Eğitim İstatistikleri Milli, Halk, Çocuk, Üniversite ve Okul Kütüphaneleri 1959-1968*. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.

VI. Basılı Eserler

Kitaplar

Adivar, H. E. (2019). *Türk'ün Ateşle İmtihanı*. Can Yayınları, İstanbul.

Ahmad, F. (2020). *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945 – 1980*. Hil Yayın, İstanbul.

Akcan, E. (2014). *Millî Mücadele'de Demirci Mehmet Efe (1919-1920)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Akçiçek, E. ve Karayaman, M. (2008). *Atatürk'ün Türk Ocakları'nı Ziyaretleri ve Yaptığı Konuşmalar*. Türk Ocakları Ankara Şubesi, Ankara.

Akdağ, M. (2018). *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Akdağ, M. (2018). *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Aker, M., Ş. (2006). *57nci Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi*. Genelkurmay Basımevi, Ankara.

Akgün, S. K. ve Uluğtekin, M. (2020). *Yeni Belgeler Işığında Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a -1-*. Türk Kızılay Yayınları, Ankara.

Akşin, S. (2014). *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*. İmge Kitabevi, Ankara.

Akşin, S. (2017). *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele – III: İç Savaş ve Sevr'de Ölüm*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Akşin, S., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav K., Hilav, S., Katoğlu, M. ve Ödekan A. (2020). *Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908 – 1980*. Cem Yayınevi, İstanbul.

Albayrak, M. (1998). *Millî Mücadele Dönemi'nde Batı Anadolu Kongreleri (17 Mart 1919 – 2 Ağustos 1920)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Arı, K. (2012). *Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923 – 1925)*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Arıkan, Z. (1988). *XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.

Armaoğlu, F. (2019). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914 – 1995)*. Kronik Kitap, İstanbul.

Armaoğlu, F. (2019). *Türk Siyasi Tarihi*. Kronik Kitap, İstanbul.

Aybars, E. (2018). *İstiklal Mahkemeleri*. Doğan Kitap, İstanbul.

- Bayar, M., C. (2018). *Ben De Yazdım Cilt-II Milli Mücadele'ye Gidiş – Milli Mücadele'ye Giriş*. Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul
- Bayar, M., C. (2018). *Ben De Yazdım Cilt-III Milli Mücadele'ye Giriş – Milli Mücadele*. Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Baykara, T. (2019). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş -1- Anadolu'nun İdari Taksimatı*. Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Bayur, Y., H. (1991). *Türk İnkılabı Tarihi Cilt: II Trablusgarp ve Balkan Savaşları Osmanlı Asyasının Paylaşılması İçin Anlaşmalar Kısım: III Paylaşmalar*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Bozcu, M, M. (2013). *Burdur İlinde Türk Mimarisi: Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Eserleri*. Burdur Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Burdur.
- Böcüzade S., S. (2012). *Isparta Tarihi*. Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Isparta.
- Burdur Ticaret ve Sanayi Odası (1933). *1923 – 1933 Burdur İktisadi Vaziyeti*. Resimli Ay Matbaası, İstanbul.
- Burdur Ticaret ve Sanayi Odası. (1995). *Dünü, Bugünü ve Yarınıyla Burdur*. Kardeşler Ofset, Burdur.
- Burdur Ticaret ve Sanayi Odası. (2008). *Gelişen Burdur*. Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, Burdur.
- Burdur Ticaret ve Sanayi Odası. (2016). *Burdur Tarihi ve Anılar*. Tola Matbaası, Isparta.
- Burdur Valiliği. (1955). *Burdur*. İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.
- Burdur Valiliği İl Kültür Müdürlüğü. (1992). *Göller ve Güller Beldesi Burdur*. Kardeşler Ofset Matbaacılık, Burdur.
- Burdur Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü. (1998). *Burdur İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*. Gültürk Ofset&Dağıtım, Denizli.
- Burdur Valiliği. (2007). *Kültür Envanteri Burdur Merkez*. T.H.K Basımevi İşletmeciliği, Ankara.
- Candeğer, Ü. (2017). *Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin İlanına Kadar Burdur ve Çevresi (Olaylar, İz Bırakanlar, Burdurlular)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Çavdar, T. (2013). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839 – 1950*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Çapa, M. (hızl.). (2010). *Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti (1914 – 1925)*. Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, Ankara.
- Çeçen, A. (2018). *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*. Tarihçi Kitabevi, İstanbul.

- Çelebi, M. (2020). *Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Çelebi, M. (2002). *Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Çevik, Z. (2002). *Millî Mücadele’de “Müdafaa-i Hukuk’tan Halk Fırkası’na” Geçiş (1918-1923)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Çine, H. (2003). *Burdur’dan Damlalar Folklor (Halk Bilim)*. Arzu Ofset ve Reklam Ajansı, Burdur.
- Dahiliye Vekaleti Nüfus Müdiriyet-i Umumiyesi (1928). *Son Teşkilat-ı Mülkiyyede Köylerimizin Adları*. Hilal Matbaası, İstanbul.
- Demirel, A. (2014). *İlk Meclis’in Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Duru, R. (2016). *Tarım’dan Yazı’ya Burdur Yöresi ve Yakın Çevresi’nin Altıbin Yılı (MÖ 8000-MÖ 2000)*. BAKA Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, Antalya.
- Duygulu, H. ve Yazar, B. (hızl.). (2018). *Geçmişten Günümüze Değirmenler Burdur’un Sahip Olduğu Endüstri Mirasından; Gümüş (Ali Bey) Değirmeni*. Burdur Belediyesi Kültür Yayınları, Burdur.
- Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci. (2018). *İbn Battuta Seyahatnamesi*. (Çev. A., S. Aykut), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Ekinci, Y. (1995). *Burdur*. Ankara.
- Ekinci, Y. (2016). *Burdur Kültürü*. Sistem Ofset Yayıncılık, Ankara.
- Erkan, Y. (2014). *Cumhuriyet Dönemi Teke Yöresi Burdur Halk Sanatçıları (Geleneksel Kuşak – Genç Kuşak)*. Narçiçeği Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- Eroğul, C. (2019). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Yordam Kitap, İstanbul.
- Flemming, B. (2018). *Geç Ortaçağ Dönemi’nde Pamfilyai Pisidya ve Likya’nın Tarihi Coğrafyası*. (Çev. H., T. Bağçeci), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gaulis, G. B. (1981). *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Milliyetçiliği*. (Çev. C. Yazansoy). Rado Yayınları, İstanbul.
- Geray, C. (2019). *Türkiye’den ve Türkiye’ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı (1923 – 1961)*. Kalan Yayınları, Ankara.
- Güçlü, M. (1997). *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya.
- Güçlü, M. (2004). *Dr. Burhanettin Onat ve Hayatı (1894 – 1976)*. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya.

- Güçlü, M. (2008). *II. Meşrutiyet Döneminde Antalya'nın Coğrafi ve İktisadi Vaziyeti*. Ekinci Matbaa, Antalya.
- Günay, E. (2020). *Bir "Hürriyet" Hikayesi: Çok Partili Dönemde Özgürlükçü Bir Siyaset Girişimi (1955 – 1958)*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Hacıfettahoğlu, İ. (hızl.). (2009). *Millî Mücadele'de Hilal-i Ahmer; Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşkilinden Sakarya Zaferine Kadar İcraat Raporu 23 Nisan 1920 – 23 Eylül 1921*, Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, Ankara.
- İçişleri Bakanlığı. (1946). *Türkiye'de Meskun Yerler Kılavuzu Cilt:I*. Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara.
- İçişleri Bakanlığı. (1947). *Türkiye'de Meskun Yerler Kılavuzu Cilt:II*. Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara.
- İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü. (1968). *Köylerimiz 1 Mart 1968 Gününe Kadar*. Başbakanlık Basımevi D.S.İ., Ankara.
- İnan, A. (2018). *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Karal, E., Z. (2011). *Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908 – 1918)*. (IX. Cilt). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Kayacan, İ. (1989). *Burdur Hatırlamaları*. Ece Yayınları, Ankara.
- Kesik, M. (2003). *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116 – 1155)*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Koçak, C. (2014). *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kodaman, B. Ve Babacan, H. (Hızl.). (1998). *Hafız İbrahim Demiralay'ın Hatıratı ve Isparta'da Milli Mücadele İle İlgili Belgeler*. Süleyman Demirel Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü, Isparta.
- Kofoğlu, S. (2006). *Hamidoğulları Beyliği*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Korkut, M. Ş. (2006). *Hayattan Çizgiler Tanıdıklarım*. Ötüken Neşriyat, Ankara.
- Köstüklü, N. (1999). *Milli Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ksenophon (2019). *Anabasis -On Binler'in Dönüşü-*. (Çev. A. Çokona), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Küçükerman, Ö. (1990). *Batı Anadolu'daki Türk Halıcılık Geleneği İçinde İzmir Limanı ve Isparta Halı Fabrikası*. Sümerbank/Sümerhalı, İstanbul.
- Macmillan, M. (2004). *Paris 1919: 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi*. (Çev. B. Dişbudak), ODTÜ Yayıncılık, Ankara.

- Mutlu, C. (2014). *Mütareke Döneminde Rum Nüfus Hareketleri (1918 – 1922)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Nas, Ş., K. (2012). *Burdur Yemekleri ve Kültürü*. Burdur Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.
- Ortaylı, İ. (1974). *Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler (1840-1878)*. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Ortaylı, İ. (2018). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840 – 1880)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özata, M. (2009). *İlk Çağlardan Kurtuluş Savaşı'na Kadar Burdur Tarihi*. Umay Yayınları, İzmir.
- Özata, M. (2020). *Burdur İl Sağlık Müdürlerinden Dr. Mehmet Abdullah Çiftçi ve Burdur'un Sağlık Tarihi*. Efe Akademi Yayınevi, İstanbul.
- Özata, M. (2020). *Millî Mücadele Döneminde Burdur ve Anılar*. Efe Akademi Yayınevi, İstanbul.
- Özer, S. (2016). *Anadolu'da Görülen Çekirge İstilaları ve Halk Üzerindeki Etkisi (1914 – 1945)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özsait, M. (1980). *İlkçağ Tarihinde Pisidyia*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Öztoprak, İ., Güler, C., Karataş, M. ve Şahin, G. (2014). *Cumhuriyet'in XV. Yılında Türkiye. (Cilt II)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Polatoğlu, M., G. (2020). *Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin İlk Planlı Sanayileşme Faaliyetleri (1934 – 1938)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Ramsay, W., M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Sevim, A. ve Merçil, E. (1995). *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Seyitdanlioğlu, M. (2010). *Tanzimat Döneminde Modern Belediyeciliğin Doğuşu: Yerel Yönetim Metinleri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Şaşmaz, M. (2014). *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013)*. C:4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Şeker, K. (hızl.). (2012). *Burdur Vilayeti 1928 (Burdur'un Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Durumu) (Rıza Erdem)*. Burdur Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Korza Yayıncılık, Ankara.
- Şenol, S. (2006). *A'dan, Z'ye Isparta'nın El Kitabı*. Isparta Belediyesi Kültür Yayınları, Isparta.

- Tanör, B. (2015). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Tanör, B. (2016). *Türkiye’de Kongre İktidarları (1918-1920)*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Tekin, O. (2012). *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tezel, Y. S. (2015). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Tolacı, S., Ş. (2011). *Burdur’un Tarihi Kent Dokusu*. Burdur Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Burdur.
- Turan, Ş. (2017). *Türk Devrim Tarihi I: İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe*. Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Turan, Ş. (2018). *Türk Devrim Tarihi III: Yeni Türkiye’nin Oluşumu (Birinci Bölüm) (1923-1938)*. Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Türk Tabipleri Birliği. (1998). *Türkiye’de Sıtma Savaşı*. Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi, Ankara.
- Umar, B. (2008). *Pisidia Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Uran, H. (2017). *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ., H. (2011). *Anadolu Beylikler ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ., H. (2011). *Osmanlı Tarihi II. Cilt İstanbul’un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman’ın Ölümüne Kadar*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ünal, M. (hızl.) (2016). *Miralay Bekir Sami Günsav’ın Millî Mücadele Anıları*. Cilt II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yenal, O. (2017). *Cumhuriyet’in İktisat Tarihi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Makaleler

- Ak, M. (2014). “Teke Sancağında 1831 Sayımına Göre Nüfus ve Yerleşme”. *History Studies*. 6(3): 15-44.
- Ak, M. (2018). “Teke Adı ve Yöresi Üzerine”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 30: 1019-1040.
- Akgün, H., G. (16-19 Kasım 2005). “Restorasyon ve Koruma Bağlamında İki Somut Örnek: “Bakibey Konağı” ve “Taş Oda””. *I. Burdur Sempozyumu Bildiriler Cilt-2*. Burdur, 1320-1325.
- Akyüz, K. (1986). “Türk Ocakları”. *Bellekten*. L(196): 201-228.

- Atayeter, Y. (3-5 Haziran 2010). “Burdur İli’nin Coğrafi Konumu ve Tarihi Dönemler İçerisindeki Önemi Hakkında Bir Değerlendirme”. *Geçmişten Geleceğe Burdur Sempozyumu*. Burdur, 27-34.
- Balkaya, İ., S. (2006). “Isparta’da Serbest Cumhuriyet Fırkasının Kurulma Çalışmaları” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. (30): 215-237.
- Baykal, B. S. (1985). “Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1(1): 671-710.
- Büken, R., O. (16-19 Kasım 2005). “Burdur İli Geleneksel Dokumaları ve Günümüzdeki Durumu”. *I. Burdur Sempozyumu Bildiriler Cilt-1*. Burdur, 112-122.
- Çakmak, M., A. ve Dağlı, R. (2012). “II. Kılıç Arslan Zamanında Türkiye Selçuklu Devleti”. R. Turan (Ed.), *Selçuklu Tarihi El Kitabı*. Grafiker Yayınları, Ankara, 311-342.
- Çamurcu, H. ve Öztürk, T. (16-19 Kasım 2005). “Cumhuriyet Döneminde Burdur İli Nüfusunun Seyri”. *I. Burdur Sempozyumu Bildiriler Cilt-1*. Burdur, 784-794.
- Çora, E. (2018). “1895-1921 Yılları Arasında Burdur Sancağı’nda Modern Temel Eğitim Kurumları”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(24): 271-286.
- Davulcu, M. (3-5 Haziran 2010). “Burdur Yöresi Kırsal Yerleşmelerinde Halk Mimarisi Geleneği Üzerine Bazı Notlar”. *Geçmişten Geleceğe Burdur Sempozyumu*. Burdur, 157-202.
- Duygulu, H. (16-19 Kasım 2005). “Dünü, Bugünü ve Yarını İle Burdur Kenti”. *I. Burdur Sempozyumu Bildiriler Cilt-II*. Burdur, 1337-1356.
- Elmacı, M., E. (2000). “1894 Depreminin İzmir’deki Yansıması ve Güneş Tutulmasının Ardından Gelen Burdur-Isparta Depremi (1914)”. *Toplumsal Tarih*, 13(73): 50-52.
- Erdem, İ. (1995). “XIII. Asrın İkinci Yarısı ile XIV. Asrın İlk Yarısı Arasında Göller Bölgesinin Siyasi, İktisadi ve Kültürel Vaziyetine Genel Bir Bakış”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*. 17(28): 51-63.
- Gölen, Z. (2011). “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Burdur Nüfusu”. Z. Gölen (Ed.), *Kuva-yı Milliye’den Cumhuriyet’e Burdur*. Fakülte Kitabevi, Isparta, 183-211.
- Gönüllü, A. R. (2010). “Millî Mücadele Döneminde Burdur (1919-1922)”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 27: 589-635.
- Güçlü, M. (2018). “Antalya Darümuallimin-i İptidaiye (1903-1923)”. Koçakoğlu, B., Karşı, B., Sustam De., Sula, Z., Yücel, H., İ. ve Demir, A. (Ed.), *Antalya Kitabı Seçluktudan Cumhuriyet’e Sosyal Bilimlerde Antalya*. Antalya Büyükşehir Belediyesi, Antalya, 283-302.

- Güçlü, M. (2011). “Millî Mücadele Döneminde Burdur’a Gelen Yabancı Gazeteci ve Gözlemciler”. Z. Gölen (Ed.), *Kuva-yı Milliye’den Cumhuriyet’e Burdur*. Fakülte Kitabevi, Isparta, 213-232.
- Güçlü, M. (2014). “Milli Mücadele Döneminde Hollandalı Gazeteci George Nypels’in Anadolu İzlenimleri (Aralık 1920-Mart 1921)” *Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 10(19): 119-145.
- Karakaş, M. (16-19 Kasım 2005). “Burdur İlinin Yeraltı Kaynakları”. *I. Burdur Sempozyumu Bildiriler Cilt-2*. Burdur, 902-909.
- Kırpık, G. ve Akyol, H. (2012). “II. Rükneddin Süleymanşah”. R. Turan (Ed.), *Selçuklu Tarihi El Kitabı*. Grafiker Yayınları, Ankara, 343-346.
- Köstüklü, N. (1999). “Çanakkale’de Şehit Olan Burdurlular ve Milli Sorumluluklarımız”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XV(43): 1-18.
- Köstüklü, N. (2011). “Burdur Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri”. Z. Gölen (Ed.), *Kuva-yı Milliye’den Cumhuriyet’e Burdur*. Fakülte Kitabevi, Isparta, 161-174.
- Oral, M., Z. (1960). “Mevcut Vesikalara Göre Burdur Kütüphaneleri ve Kitap Vakfiyeleri Vesikaları”. *Belleten*. XXIV(94): 233-261.
- Ölmez, f., N. ve Akkuş, İ. (16-19 Kasım 2005) “Burdur İlinde El Dokuması Halıcılık ve İl Kalkınmasına Katkıları”. *I. Burdur Sempozyumu Bildiriler Cilt-1*. Burdur, 55-65.
- Özcan, A. (16-19 Kasım 2005). “Antik Yazarlar ve Modern Seyyahların Gözüyle Burdur Antik Kenti”. *I. Burdur Sempozyumu*. Burdur, 656-660.
- Özer, S. (2015). “Burdur Halkevi ve Faaliyetleri (1935 – 1951)”. *Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*. (22): 331-362.
- Özsait, M. (16-19 Kasım 2005). “Arkeolojik Verilerin Işığı Altında Burdur”. *I. Burdur Sempozyumu*. Burdur, 696-715.
- Sarıçelik, K. (2016). “Osmanlı Dönemi’nde Isparta ve Burdur Sancaklarında Gülcülük ve 1913 Tarihli Gül Yağlarının Men-i Tağşişi Talimatnamesi”. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (38): 37-50.
- Şahin, Ş., Beyhan, M., Kesici, E. Ve Harman, İ. (16-19 Kasım 2005). “Burdur Çevresinde Yaşanan Depremler ve Çevre Sorunları”. *I. Burdur Sempozyumu Bildiriler Cilt-2*. Burdur, 910-914.
- Tızlak, F. (2002). “Osmanlı Döneminde Burdur ve Çevresi İçin Kullanılan İsimler”. *Burdur Araştırmaları*. (3): 75-84.
- Tızlak, F. (2008). “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Burdur ve Kazalarında Toplum ve Devlet Düzeni”. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (17): 41-76.

- Turan, R. (2012). “Türklerin Anadolu’ya Akınları ve Malazgirt Zaferi’nden Önce Anadolu’da Türk Varlığı”. R. Turan (Ed.), *Selçuklu Tarihi El Kitabı*. Grafiker Yayınları, Ankara, 87-113.
- Turan, R. (2012). “Sultan Alp Arslan’ın Selçuklu ve Türk Tarihi İçindeki Yeri”. R. Turan (Ed.), Grafiker Yayınları, Ankara, 119-126.
- Uyar, M. (2012). “Moğol İstilası Döneminde Selçuklular”. R. Turan (Ed.), *Selçuklu Tarihi El Kitabı*. Grafiker Yayınları, Ankara, 409-438.
- Uysal, M., A. (2001). “Burdur Adının Menşei”. *Burdur Araştırmaları Dergisi*. 1: 7-9.
- Yakıt, İ. (16-19 Kasım 2005). “Burdurlu Birinci Dünya ve İstiklal Harbi Şehitleri”. *I. Burdur Sempozyumu Bildiriler Cilt-1*. Burdur, 795-813.
- Yıldırım, M., Z. ve Atalay, M., A. (16-19 Kasım 2005). “Burdur ve Civarı Sulak Alanlarında Yayılış Gösteren Aphanis Türleri”. *I. Burdur Sempozyumu Bildiriler Cilt-2*. Burdur, 883-887.

Ansiklopediler

- (1982). “Burdur”. *Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl: Dünyü, Bugünü, Yarını*. Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 2. Cilt, 1535-1608.

VII. Tezler

- Bütün, Ş. (2001). *Temettuat Defterlerine Göre (H. 1260 – M. 1844) Burdur’un Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kür, H. (2008). *210 Numaralı Şer’iyye Siciline Göre Burdur Kazası’nın İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (H.1255-1261/M.1839-1845)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Merdal, S. (1992). *Türkiye’de Şehir İlk Öğretmen Okullarında, 1924 – 1973 Yılları Arasında Uygulanan Ders Programlarının İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tütüncü, Z., Ö. (2016). *Burdur Kurna Çayı Çevresi Geleneksel Su Değirmeni Yapıları, Kabacalı Değirmeni Koruma Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

VIII. İnternet Kaynakları

- <https://www.dogadernegi.org/burdur-golu/> (erişim tarihi:25.10.2019).

<http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/> (erişim tarihi: 16.11.2019).

<http://www.burdur.gov.tr/el-sanatlari> (erişim tarihi: 02.03.2021).

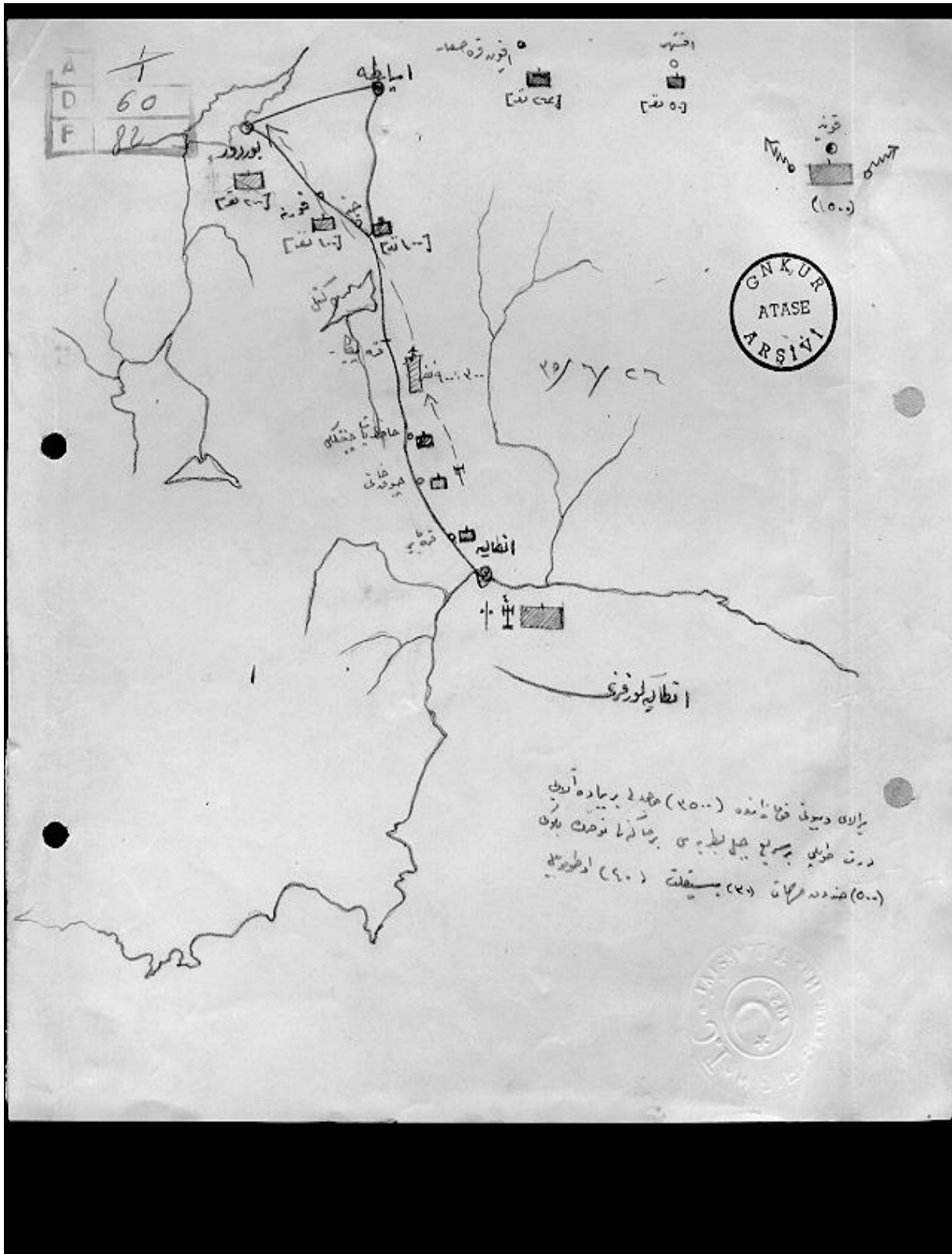
<https://odatv4.com/burdurda-su-degirmenleri-tum-sirlariyla-yok-oldu-1312171200.html> (erişim tarihi 05.03.2021).

<https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/mazbatalar.sonuc> (Burdur Milletvekilleri Tercüme-i Halleri sayfası) (erişim tarihi: 28.04.2021)

<https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1950-1977/Burdur.pdf> (erişim tarihi: 28.04.2021).

EK 2- İtalyanların Antalya'dan Burdur'a ilerleyişini ve mevcudiyetini gösterir harita, 26.06.335/26.06.1919

Kaynak: ATASE, K:47, G:168 (D:60, F:82)

EK 6– Burdur Valisi Celal Bey tarafından Burdur’da iskân edilen mübadil ve muhacir sayısının Dahiliye Vekaleti’ne bildirilmesi 13.12.1927

تلفرافنامه ۵۰

موروده صره نومروسی

آدره س: بوردور

اشارات محتما: بوردور

مخری	مخرج نومروسی	کله سی وغروبی	آلذینی محل	تاریخی	ساعت	امضا
بوردور	۹۰	۹۹	مور	۱۰	۱۰	۹۹
تاریخ: ۱۰/۱۲/۲۷	ساعت: ۱۱	دقیقه: ۱۵	یازلینی محل	تاریخی	ساعت	امضا

پوسته ، تلفراف و تلفون اداره سی
حکومت تلفراف بخارا نندن دولایی
برکونا مسئولیت قبول ایتزه

DEVLET ARŞİVLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

استانبول - یکی مطبعه

نمونه: ۸۰۱۰

272			11	23	122	13
-----	--	--	----	----	-----	----

Kaynak: BCA, 272-0-0-11/23-122-13-1.

EK 7- Mübadil ve muhacirlere verilen taşınmazları belirten liste 13.12.1927

۵۴۵
 تلغرافخانه

موروده صرّه نومروسی

آدرهس:

اشارات محتمله:

مخرجی	مخرج نومروسی	کلاسی وغروبی	الذین محل	تاریخی	ساعت	امضا
بورده	۹۰	۱۷۰	یازدینی محل	تاریخی	ساعت	امضا
DEVLET ARSIVLER GENEL KUTUPHANESI بایگ، تلغراف و تلفون ادارهسی حکومت تلغراف خانه بابتندن دولای برکونا مسئولیت قبول ایتیز.						
تاریخ:		ساعت:	دقیقه:			
۱۳۱۲ و ۱۳۱۳ و ۱۳۱۴ و ۱۳۱۵ و ۱۳۱۶ و ۱۳۱۷ و ۱۳۱۸ و ۱۳۱۹ و ۱۳۲۰ و ۱۳۲۱ و ۱۳۲۲ و ۱۳۲۳ و ۱۳۲۴ و ۱۳۲۵ و ۱۳۲۶ و ۱۳۲۷ و ۱۳۲۸ و ۱۳۲۹ و ۱۳۳۰ و ۱۳۳۱ و ۱۳۳۲ و ۱۳۳۳ و ۱۳۳۴ و ۱۳۳۵ و ۱۳۳۶ و ۱۳۳۷ و ۱۳۳۸ و ۱۳۳۹ و ۱۳۴۰ و ۱۳۴۱ و ۱۳۴۲ و ۱۳۴۳ و ۱۳۴۴ و ۱۳۴۵ و ۱۳۴۶ و ۱۳۴۷ و ۱۳۴۸ و ۱۳۴۹ و ۱۳۵۰ و ۱۳۵۱ و ۱۳۵۲ و ۱۳۵۳ و ۱۳۵۴ و ۱۳۵۵ و ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷ و ۱۳۵۸ و ۱۳۵۹ و ۱۳۶۰ و ۱۳۶۱ و ۱۳۶۲ و ۱۳۶۳ و ۱۳۶۴ و ۱۳۶۵ و ۱۳۶۶ و ۱۳۶۷ و ۱۳۶۸ و ۱۳۶۹ و ۱۳۷۰ و ۱۳۷۱ و ۱۳۷۲ و ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴ و ۱۳۷۵ و ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷ و ۱۳۷۸ و ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱ و ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴ و ۱۴۰۵ و ۱۴۰۶ و ۱۴۰۷ و ۱۴۰۸ و ۱۴۰۹ و ۱۴۱۰ و ۱۴۱۱ و ۱۴۱۲ و ۱۴۱۳ و ۱۴۱۴ و ۱۴۱۵ و ۱۴۱۶ و ۱۴۱۷ و ۱۴۱۸ و ۱۴۱۹ و ۱۴۲۰ و ۱۴۲۱ و ۱۴۲۲ و ۱۴۲۳ و ۱۴۲۴ و ۱۴۲۵ و ۱۴۲۶ و ۱۴۲۷ و ۱۴۲۸ و ۱۴۲۹ و ۱۴۳۰ و ۱۴۳۱ و ۱۴۳۲ و ۱۴۳۳ و ۱۴۳۴ و ۱۴۳۵ و ۱۴۳۶ و ۱۴۳۷ و ۱۴۳۸ و ۱۴۳۹ و ۱۴۴۰ و ۱۴۴۱ و ۱۴۴۲ و ۱۴۴۳ و ۱۴۴۴ و ۱۴۴۵ و ۱۴۴۶ و ۱۴۴۷ و ۱۴۴۸ و ۱۴۴۹ و ۱۴۵۰ و ۱۴۵۱ و ۱۴۵۲ و ۱۴۵۳ و ۱۴۵۴ و ۱۴۵۵ و ۱۴۵۶ و ۱۴۵۷ و ۱۴۵۸ و ۱۴۵۹ و ۱۴۶۰ و ۱۴۶۱ و ۱۴۶۲ و ۱۴۶۳ و ۱۴۶۴ و ۱۴۶۵ و ۱۴۶۶ و ۱۴۶۷ و ۱۴۶۸ و ۱۴۶۹ و ۱۴۷۰ و ۱۴۷۱ و ۱۴۷۲ و ۱۴۷۳ و ۱۴۷۴ و ۱۴۷۵ و ۱۴۷۶ و ۱۴۷۷ و ۱۴۷۸ و ۱۴۷۹ و ۱۴۸۰ و ۱۴۸۱ و ۱۴۸۲ و ۱۴۸۳ و ۱۴۸۴ و ۱۴۸۵ و ۱۴۸۶ و ۱۴۸۷ و ۱۴۸۸ و ۱۴۸۹ و ۱۴۹۰ و ۱۴۹۱ و ۱۴۹۲ و ۱۴۹۳ و ۱۴۹۴ و ۱۴۹۵ و ۱۴۹۶ و ۱۴۹۷ و ۱۴۹۸ و ۱۴۹۹ و ۱۵۰۰ و ۱۵۰۱ و ۱۵۰۲ و ۱۵۰۳ و ۱۵۰۴ و ۱۵۰۵ و ۱۵۰۶ و ۱۵۰۷ و ۱۵۰۸ و ۱۵۰۹ و ۱۵۱۰ و ۱۵۱۱ و ۱۵۱۲ و ۱۵۱۳ و ۱۵۱۴ و ۱۵۱۵ و ۱۵۱۶ و ۱۵۱۷ و ۱۵۱۸ و ۱۵۱۹ و ۱۵۲۰ و ۱۵۲۱ و ۱۵۲۲ و ۱۵۲۳ و ۱۵۲۴ و ۱۵۲۵ و ۱۵۲۶ و ۱۵۲۷ و ۱۵۲۸ و ۱۵۲۹ و ۱۵۳۰ و ۱۵۳۱ و ۱۵۳۲ و ۱۵۳۳ و ۱۵۳۴ و ۱۵۳۵ و ۱۵۳۶ و ۱۵۳۷ و ۱۵۳۸ و ۱۵۳۹ و ۱۵۴۰ و ۱۵۴۱ و ۱۵۴۲ و ۱۵۴۳ و ۱۵۴۴ و ۱۵۴۵ و ۱۵۴۶ و ۱۵۴۷ و ۱۵۴۸ و ۱۵۴۹ و ۱۵۵۰ و ۱۵۵۱ و ۱۵۵۲ و ۱۵۵۳ و ۱۵۵۴ و ۱۵۵۵ و ۱۵۵۶ و ۱۵۵۷ و ۱۵۵۸ و ۱۵۵۹ و ۱۵۶۰ و ۱۵۶۱ و ۱۵۶۲ و ۱۵۶۳ و ۱۵۶۴ و ۱۵۶۵ و ۱۵۶۶ و ۱۵۶۷ و ۱۵۶۸ و ۱۵۶۹ و ۱۵۷۰ و ۱۵۷۱ و ۱۵۷۲ و ۱۵۷۳ و ۱۵۷۴ و ۱۵۷۵ و ۱۵۷۶ و ۱۵۷۷ و ۱۵۷۸ و ۱۵۷۹ و ۱۵۸۰ و ۱۵۸۱ و ۱۵۸۲ و ۱۵۸۳ و ۱۵۸۴ و ۱۵۸۵ و ۱۵۸۶ و ۱۵۸۷ و ۱۵۸۸ و ۱۵۸۹ و ۱۵۹۰ و ۱۵۹۱ و ۱۵۹۲ و ۱۵۹۳ و ۱۵۹۴ و ۱۵۹۵ و ۱۵۹۶ و ۱۵۹۷ و ۱۵۹۸ و ۱۵۹۹ و ۱۶۰۰ و ۱۶۰۱ و ۱۶۰۲ و ۱۶۰۳ و ۱۶۰۴ و ۱۶۰۵ و ۱۶۰۶ و ۱۶۰۷ و ۱۶۰۸ و ۱۶۰۹ و ۱۶۱۰ و ۱۶۱۱ و ۱۶۱۲ و ۱۶۱۳ و ۱۶۱۴ و ۱۶۱۵ و ۱۶۱۶ و ۱۶۱۷ و ۱۶۱۸ و ۱۶۱۹ و ۱۶۲۰ و ۱۶۲۱ و ۱۶۲۲ و ۱۶۲۳ و ۱۶۲۴ و ۱۶۲۵ و ۱۶۲۶ و ۱۶۲۷ و ۱۶۲۸ و ۱۶۲۹ و ۱۶۳۰ و ۱۶۳۱ و ۱۶۳۲ و ۱۶۳۳ و ۱۶۳۴ و ۱۶۳۵ و ۱۶۳۶ و ۱۶۳۷ و ۱۶۳۸ و ۱۶۳۹ و ۱۶۴۰ و ۱۶۴۱ و ۱۶۴۲ و ۱۶۴۳ و ۱۶۴۴ و ۱۶۴۵ و ۱۶۴۶ و ۱۶۴۷ و ۱۶۴۸ و ۱۶۴۹ و ۱۶۵۰ و ۱۶۵۱ و ۱۶۵۲ و ۱۶۵۳ و ۱۶۵۴ و ۱۶۵۵ و ۱۶۵۶ و ۱۶۵۷ و ۱۶۵۸ و ۱۶۵۹ و ۱۶۶۰ و ۱۶۶۱ و ۱۶۶۲ و ۱۶۶۳ و ۱۶۶۴ و ۱۶۶۵ و ۱۶۶۶ و ۱۶۶۷ و						

Kaynak: BCA, 272-0-0-11/23-122-13-2.

EK 8- Makamında Şehit Edilen Burdur Valisi Hazım Bey'e Ait Belge. 30.01.1934.

71
20

30/1/934

T. C.
Dahiliye Vekâleti
V. İ. U. M.
Ş. İ. M. Muamelât
Sayı
894

C*

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Hulâsa: Burdur valisi Hazım beyefendinin şehit edildiği H:

Başvekalet yüksek makamına

Nefianın Silindirinde makinist muavini iken çıkarılmış olan Burdurlu Murat oğlu Adil isimindeki şahsın bu gün saat onda vilâyet makamında vali Hazım beyi rövolverle şehit ettiği ve katilin o sırada koğan*odacı Mehmet ve nafia mühendis vekili İsmail Hakkı beye de ateş ederek her ikisini ağır surette yaraladıktan sonra rövolveri kendisine tevcih ile intihar ettiği ve hastahaneye naklolunan ağır yaralılarından odacı Mehmedin aldığı yaranın tesirile vefat ettiği ve katil tarafından - vali beyin masasına bırakılan kâğıtta - vali bey siz beni nasıl işsiz bırakarak şu genç yaşında intiharına sebep olduysanız bende intikam için şu dakikada sizin kendi tarafımdan öldürülmenizi imzalıyorum diye yazıldığı Burdur -- mektupcusu tarafından makine başında bildirilmiştir . Namus ve iffetile ve temiz ahlakı ile iyi bir idare amiri tanınmış olan merhumun cenaze -- merasiminde hükümet namına bulunmak ve aynı zamanda bu hadiseyi bizzat tetkik ile daha vazih malûmat vermek ve refikası hanıma vekaletin teessür ve taziyetlerini arz etmek üzere İsparta valisi Fevzi bey derhal izam edilmiştir .

Techiz ve tekfin masarifi olarak iki yüz liranın telgraf havalesi ile Burdura gönderildiği arz olunur efendim .

Dahiliye Vekili

S. Kaya

Tahdim
30.1.934
Hifz
17.7.35

3

Cevaben yazılacak Evrak : Cevap olduğu muharreratin tarih numarasile bağı dâire ve şube ifadesile yazıldığı gün dercolumması rica olunur

030	10			64	430	20
-----	----	--	--	----	-----	----

EK 9- Nafia Vekili Ali Çetinkaya Tarafından Başbakan'a, Baladız-Burdur Demiryolu Hattının 01.10.1936 Tarihinden İtibaren Yolcu ve Eşya Taşımacılığına Başladığının Bildirilmesi.

K. 4 153
50

**BASBAŞKARİY
CUMHURİYET ANKARA**

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

DEVLET DEMİRYOLLARI VE LİMANLARI İŞLETME UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

İDARE MERKEZİ : ANKARA

Hareket DAİRESİ

AN 9280

TELGRAF ADRESİ T. C. D. D.

ANKARA 1936

ÖZ: Baladız-Burdur kıs-
mının işletmeye açıl-
acağı hak.....

İlişik

Yüksek Baş Bakanlığa.

Afyon - Antalya hattının Baladız'dan sonraki 24 Kilo-
metrelik kısmı ile Burdur istasyonunun 1/10/1936 gününden
itibaren yolcu ve her türlü eşya nakliyatına açılacağını ve
Baladız'da ana hat trenleriyle buluşarak Burdur'un bütün şe-
beke ile irtibatını temin etmek üzere Burdur - Baladız ara-
sında gündelik muntazam muhtelit trenler işletileceğini arz
ederim.

A. Çetinkaya

NAFIA VEKİLİ

A. Çetinkaya

arzettir

27.9.1936

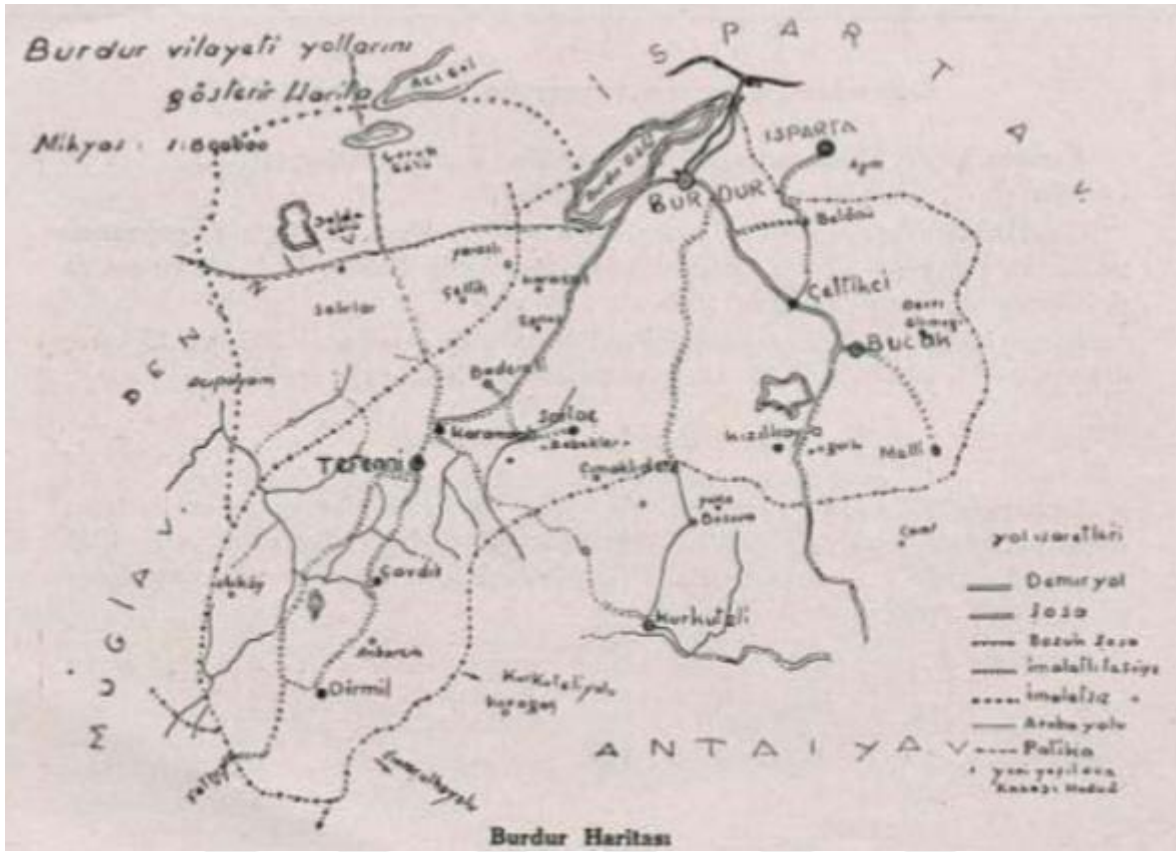
Lingü
25.9.1936

BASVEKÂLET EVRAKI		
Tarih	Numara	Lef
25-9-36	5512	

030	10			152	76	28
-----	----	--	--	-----	----	----

Hangi dairenin hangi tarih ve numarasile yazıldığının cevaba derci mercurdur.

EK 10- Burdur Vilayeti'nin 1936 yılı yolları haritası

Kaynak: *Burdur-Baladız Hattı Açılma Töreni Andacı* 1936.

EK 11- Burdur Valiliği Tarafından Başvekalet'e Burdur Vilayetine Nisan 1941 Zirai Durumunu Bildirir Raporu.

T. C.
BURDUR VİLAYETİ
ZİRAAT MÜDÜRLÜĞÜ

216

5/5/94I

Özü: 94I Nisan ayına ait Zirai durum H.

Göncü: 1333

Özet: 415

Ek : 1

Başvekalet Yüksek Makamına

- 1- 94I Nisan ayı zarfında Vilâyetimizin her tarafında devamlı yağmurlar yağmış olduğundan bu seneki mezruatın durumu şayanı memnuniyet bir derecededir. Yalnız 14/4/94I sabahı yağın kırığı neticesinde meyve ağaçlarının % 30 u ziraa uğramıştır. tahribat en ziyade kayısı ,ceviz erik,badem,erken budanmış bağlar açıkta kalmış sebze yastığındaki fidelerde olmuştur. mezruatta hiç bir zarar vukua gelmemiştir.
- 2- Hububatın sürme hastalığından vikayesi için Bucak kazasında 5 kilo göztaş sarfı ile 10 ton tohumluk ilaçlandırılarak zer edilmiştir.
- 3- Mahsulata pek çok zarar veren yaban domuzlarına karşı vilâyetin muhtelif yerlerinde mükelleflerle tertip edilen sürer k avları neticesinde merkezde (6) Tefennide (20) Bucakta (17) Yeşilova kazasında (4) yaban domuzu itlaf edilmiştir.
- 4- Muhtelif mantıklarda zuhur eden tarla farelerine karşı (185) gram istiriknin sarfı ile (92) kilo buğday ilaçlanarak Merkezde (6500) Tefennide (3450) Bucakta (1700) dekar fareli arazi üzerinde mücadele yapılarak kâmilten tathir etmek suretile zararın önüne geçilmiş olduğunu saygılarımla arz eylerim.
- 5- Dahiliye ve Ziraat Vekâletlerinede yazılmıştır.

Burdur Valisi
 (Sadri Aka)

10. 5. 94I

9-5-94I 3732

EK 12- Burdur Valiliği Tarafından 1942 Yılında Hazırlanan Cumhuriyet Bayramı Programı

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Cumhuriyetin 19 uncu Yıldönümüne Ait Merasim Programıdır

UMUMÎ HÜKÜMLER

- 1 — Bayram 28 Birinciteşrin Çarşamba günü saat 13 te başlar, 30 Birinciteşrin Cuma günü saat 24 te biter.
- 2 — 28 Birinciteşrin Çarşamba günü saat 13 ten itibaren resmî ve hususî bütün müesseselerle nakil vasıtaları bayraklarla ve vecizelerle süslenecek ve resmî daireler tatil edilecektir. Evlerin, dairelerin, meydanların ve nakil vasıtalarının gündüz bayraklarla süslenmesi ve gece mümkün olan yerlerin aydınlatılması lazımdır. Bu tezyinat 30 Cuma günü gece yarısına kadar devam edecek ve ondan sonra kaldırılacaktır.
- 3 — Bayramın devamı müddetince bütün halk temiz elbiselerini giyeceklerdir.

Günlere ait işler :

28 Birinciteşrin - Çarşamba

- 4 — Saat 13 ten itibaren Orta ve İlkokullar talebeleri, İstasyon caddesinin sağ kısmında Hükümeti cephe yaparak toplanacaklar ve Belediye tarafından hazırlanacak çelengi merasimle ATATÜRK anıtına koyacaklardır.
- 5 — Çelenk konma merasiminden sonra okullar Cumhuriyet alanına gelerek, kroki mucibince yerlerini alacaklar ve bu esnada iki talebe tarafından söylev verilecektir. Söylevleri müteakip alay önde bando olduğu halde Oluklaraltını takiben Belediye önüne gelecek ve oteller caddesini takiben Cumhuriyet meydanında dağılacaktır.
- 6 — Saat 16 da Ortaokulda İzicilerin Ant merasimi yapılacaktır.

29 Birinciteşrin - Perşembe

- 7 — Saat 9 da Vilâyet Mâkâmında kabul resmi yapılacaktır. Tebrikât için giriş teşrifatı sırasıyledir. (Teşrifat memuru Protokolu takip edecektir.)
- 8 — Merasime iştirak edecek Asker, Talebe, Sporcular, Memurlar, Cemiyetler ve Halk saat 9,30 za kadar Cumhuriyet meydanında kroki mucibince yerlerini almış buluncaklardır.
- 9 — Saat 9,30 da merasime İstiklâl marşıyla başlanacak ve geçit resmi yapılarak merasime nihayet verilecektir. Geçit resmi şu sıra dahiline yapılacaktır : Malûl Gaziler, Asker, Okullar, Beden Terbiyesi Teşekkülleri ve Cemiyetler.
- 10 — Merasim ve geçit resminin tertibiyle, intizamının teminine Emniyet ve Maarif Müdürleri memurdur.
- 11 — Öğleden sonra muhtelif yerlerde halka konferanslar verilecektir. Bu konferansları Halkevi tertip ve ihzar edecektir.
- 12 — Gece saat 20 de Orman Taburu ile Jandarma Alayı erleri tarafından bir fener alayı yapılacaktır.
- 13 — Gece Halkevinde davetlilere bir Balo verilecektir.

30 Birinciteşrin - Cuma

- 14 — Saat 10 da Ortaokul Talebe Yurdunun açılış töreni yapılacaktır.
- 15 — Saat 16 da Voleybol sahasında Ortaokul talebeleri tarafından Voleybol müsabakası yapılacaktır.

Müşterek Hüküm

- 16 — Bu program - Balo müstesna - bütün faaliyetler için, ilgililere tebliğ ve davetiye yerine kaimdir.

CUMHURİYET BAYRAMI
Kutlama Komitesi

Burdur Mâbessesi • BURDUR

EK 13- CHP Burdur Vilayet İdare Heyeti Reisi Tarafından CHP Genel Sekreterliğine Burdur'daki Cemiyetlerin İsimlerinin ve Faaliyetlerinin Bildirilmesi. 05.01.1944.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
BURDUR CUMHURİYET ARŞİVİ
Vilayet İdare Heyeti
Reisi
Seyi
236

C.H.Partisi Yüksek Genel Sekreterliğine
Ankara

1/12/943 tarih ve 9/2483 sayılı emirleri cevabıdır.

Vilâyetimiz dahilinde (3512) sayılı cemiyetler kanunu hükümlerine göre teşekkül etmiş olup bu gün çalışmakta bulunan cemiyetlerin durumları hakkında örneğine göre tanzim kılınan cetvel bağlı olarak sunulmuştur.

Bu cemiyetlerden T.H.Kurumu, Çocuk esirgeme kurumu, Kızılay cemiyeti nizamnamesinde yazılı esaslar dahilinde normal faaliyetlerine devam etmektedirler.

Bunlardan Burdur güzelleştirme cemiyeti hususi idare ve Belediye bütçelerinin darlığı dolayısıyla Vilâyette hastahane ve mekteplere yardımlardan başka yol, ağaçlama, elektrik tesisatı ve buna mümasıl memleketi imar ve güzelleştirme işlerinde azami derecede istifade edilmektedir.

(Dokumacılar yapış ve satış kooperatifi ise dokumacılık yüzünden Vilâyette on binden fazla halkı geçindirmekte ve halkın geyim ihtiyaçlarını temin etmekle beraber mühim bir kısım mamulattan da hariç vilâyetlere göndermektedir.

Dokumacılar kooperatifine Vekâletce verilen iplik kontenjanı beher tezgah başına ayda iki ila üç paket iplik düşmekte ve bu da on beş yirmi günde mamul bir hale getirilmekte olduğundan on beş gün tezgah sahipleri işsiz kalmaktadırlar. İplik kontenjanı biraz daha arttırıldığı takdirde vaziyetlerinin şayanı memnuniyet bir hal alacağı ve memlekete her yönden faideli bulunacağını üstün saygılarımla arz ederim. 5/1/944

C. H. P. Genel Sekreterliği
T. 37267
N. 1944
Eki: 5

C.H.P. Vilâyet idare heyeti Reisi
Mustafa Altan

İlişigi: 5
7. I. 1944

3

EK 15- Burdur Valisi Rauf İnan'ın Çıkan Orman Yangınlarının Söndürülmesindeki Çalışmalarından Dolayı Bakanlar Kurulu'nca Taktirname ile Ödüllendirilmesi

T. C.
BASBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı
3

KARAR

15668

Burdur Valisi Rauf İnan ve Kocaeli Valisi Ethem Yetkiner'in il hudutları içinde çıkan orman yangınlarının söndürülmesinde, Zonguldak Valisi Ahmet Akbil'in ormanların yangından muhafazası ve açmacılığın önlenmesi hususunda bilfiil ve geniş alâka ve gayret gösterdiklerinden takdirname ile taltifleri; Tarım Bakanlığının 13/8/1952 tarihli ve 1122-7/1605, 1719 sayılı yazısıyla yapılan teklifi üzerine, 5442 sayılı kanunun 9 un cu maddesine göre, Bakanlar Kurulunun 10/9/1952 tarihli toplantısında, kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

E. İnönü

130 72 18
01
18
030

Başbakan

İ. İnönü

Millî Savunma Bakanı

M. K. K. K.

Millî Eğitim Bakanı

J. K. K.

Ç. ve Tekel Bakanı

J. K. K.

Devlet Bakanı
Başbakan Yardımcısı

S. D. K.

İçişleri Bakanı

H. K. K.

Bayındırlık Bakanı

K. K. K.

Tarım Bakanı

K. K. K.

Ulaştırma Bakanı

K. K. K.

Devlet Bakanı

M. K. K.

Dışişleri Bakanı

T. K. K.

Eko. ve Ticaret Bakanı

K. K. K.

Çalışma Bakanı

M. K. K.

Adalet Bakanı

K. K. K.

Maliye Bakanı

H. K. K.

Sa. ve So. Y. Bakanı

D. K. K.

Çalışma Bakanı ve İşletmeler Bakanı V.

M. K. K.

EK 16- Bakanlar Kurulu'nun 19 Haziran 1957 Tarihinde Burdur Merkez Kazasına Bağlı Olan Ağlasun'un Kaza Yapılması Kararı.

T.C. Resmî Gazete

Kuruluş tarihi : 7 Ekim 1886 - 1925

İdare ve yasa işleri için Büyükkellet Neşriyat ve Müdevvenat Umumî Müdürlüğüne müracaat olunur	27 HAZİRAN 1957 PERŞEMBE	Sayı : 9644
---	-----------------------------	-------------

KANUNLAR

Yeniiden (78) Kaza Kurulması ve İzmir Vilâyetine bağlı Kuşadası Kazasının Aydın Vilâyetine bağlanması hakkında Kanun

Kanun No : 7033

Kabul tarihi : 19/6/1957

Maddesi 1 — 1.1X.1957 tarihinde mer'î olmak üzere ilâk (1) sayılı cetvelde vilâyetleri, adları, merkezleri ve kendilerine bağlanan nahiye, kasaba ve köyleri gösterilen (78), 1 Nisan 1958 tarihinde mer'î olmak üzere ilâk (1A) sayılı cetvelde vilâyetleri, adları, merkezleri ve kendilerine bağlanan nahiye, kasaba ve köyleri gösterilen (23) ve 1 Nisan 1959 tarihinde mer'î olmak üzere ilâk (1B) sayılı cetvelde vilâyetleri, adları, merkezleri ve kendilerine bağlanan nahiye, kasaba ve köyleri gösterilen (17), 1 Nisan 1960 tarihinde mer'î olmak üzere ilâk (1C) sayılı cetvelde vilâyetleri, adları, merkezleri ve kendilerine bağlanan nahiye, kasaba ve köyleri gösterilen (17) ki, cuman (75) kaza yeniden kurulmuştur.

Maddesi 2 — İzmir Vilâyetine bağlı Kuşadası kazası 1.1X.1957 tarihinde mer'î olmak üzere Aydın Vilâyetine bağlanmıştır.

Maddesi 3 — İlâk (2) sayılı cetvelde derun, manş ve sayılar: gösterilen kadrolar senderi Hâriyâle 3656 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelde ilâk Vekâlet ve dâirelerin kadrolarına eklenir.

Maddesi 4 — İlâk (3) sayılı cetvelde gösterilen kadrolar 1957 maddi yıl Muvazemet Umumiyeye Kanununa bağlı (D) ilâk cetvelde ilâk kanunlarına eklenmiştir.

Maddesi 5 — 1957 maddi yıl Muvazemet Umumiyeye Kanununa bağlı (A/1) ilâk cetvelde Maliye Vekâleti kanununda (Vilâyet ve kaza teşkilâtı maddeleri) kısmına konulmuş tabesattan gerçek görülecek miktarları ilgili tertiplerine nakletmeye Maliye Vekâli salâhiyetindedir.

Maddesi 6 — Bu kanun neşri tarihinde mer'îyete girer.

Maddesi 7 — Bu kanunun hükümlerini İrsay İrs. Vekâli Hâyeti tasdik eder.

21/6/1957

(1) SAYILI CETVEL

Sıra No.	Vilâyeti	Kurulsak kazaların Adı	Merkezi
1	Aydın	Kuşadası	İskele Kasabası
2	Aydın	Şuhut	Şuhut
3	Ankara	Göğüs	Göğüs

Sıra No.	Vilâyeti	Kurulsak kazaların Adı	Merkezi
4	Ankara	Yenimahalle	Yenimahalle
5	Aydın	Yenipazar	Yenipazar
6	Gaziantep	Araban	Altınbaş
7	Giresun	Kapıcı	Kapıcı
8	Hakkâri	Uludere	Kolaba
9	İstanbul	Zeytinburnu	Zeytinburnu
10	İzmir	Beşik	Beşik
11	Kar	Beşik	Beşik
12	Kayseri	Fethiye	Fethiye
13	Konya	Doğanhisar	Doğanhisar
14	Malatya	Yedigöller	İsmetpaşa
15	Mamisa	Sarıgöl	Sarıgöl
16	Niğde	Ortaçay	Ortaçay
17	Sakarya	Sapancak	Sapancak
18	Samsun	Balıksaz	Balıksaz (İbâ)
19	Samsun	Türkeli	Gemiyaz
20	Tokla	Murak	Murak
21	Yozgat	Sarıca	Hammaklıyâ
22	Zonguldak	Kurucuköy	Kurucuköy

Sıra No.	Vilâyeti	Kurulan adı	Merkezi
1	Aydın	Kuşadası	İskele Kasabası

Sıra No.	Köyün adı	Alındığı merkez
----------	-----------	-----------------

Sıra No.	Köyün adı	Alındığı merkez
1	Adalı	İskele Mahallesi
2	Bahçe	İskele Mahallesi
3	Beşik	İskele Mahallesi
4	Beşiközü (Beşiközü)	İskele Mahallesi
5	Çağırılı	İskele Mahallesi
6	Çimenli (Çimenli)	İskele Mahallesi
7	Çukurcamış	İskele Mahallesi
8	Develigözü (Develigözü)	İskele Mahallesi
9	Doğulu	İskele Mahallesi
10	Eğirdir	İskele Mahallesi
11	Fethiye	İskele Mahallesi
12	Gökçe	İskele Mahallesi
13	Hacıhasan	İskele Mahallesi
14	Helvacı	İskele Mahallesi
15	İskilap	İskele Mahallesi
16	Karacık	İskele Mahallesi
17	Karacık (Küçükkaracık)	İskele Mahallesi
18	Konak	İskele Mahallesi
19	Kırbaşı	İskele Mahallesi
20	Kızıllıca	İskele Mahallesi

27 HAZİRAN 1957

(Resmî Gazete)

Sayfa: 17445

Vilâyet		Kazanın adı		Merkezi		
Burdur		Ağlasun		Ağlasun		
Sıra No.	Köyün adı	Alındığı merkez				
1	Dağköy	Çarşı	Vilâyet	Merkezi	Kazanın	Ağlasun
2	Dereköy	x	x	x	x	x
3	İlimköy	x	x	x	x	x
4	Mamak	x	x	x	x	x
5	Yarır	x	x	x	x	x
6	Yunuslar	x	x	x	x	x

Vilâyet		Kazanın adı		Merkezi		
Çankırı		Yapacaklı		Tutak		
1	Akyazı	Çarşı	Vilâyet	Merkezi	Kazanın	Yapacaklı
2	Alayık (Alayık)	x	x	x	x	x
3	Aşağısarı	x	x	x	x	x

Vilâyet		Kazanın adı		Merkezi		
Denizli		Çardak		Çardak		
19	Kuşçuköy	Çarşı	Vilâyet	Merkezi	Kazanın	Denizli
20	Kunduzlu	x	x	x	x	x
21	Kuş	x	x	x	x	x
22	Lepa	x	x	x	x	x
23	Meva	x	x	x	x	x
24	Ovacık	x	x	x	x	x
25	Pamukluk	x	x	x	x	x
26	Saray	x	x	x	x	x
27	Sarısaray	x	x	x	x	x
28	Tepetayın	x	x	x	x	x
29	Tepetayın	x	x	x	x	x
30	Tayhan	x	x	x	x	x
31	Yenimahar	x	x	x	x	x
32	Yulduz	x	x	x	x	x
33	Zeynel	x	x	x	x	x
34	Çayköy	x	x	x	x	x
35	Doruktepe	Çarşı	Vilâyet	Merkezi	Kazanın	Denizli
36	Hacıbayram	x	x	x	x	x

EK 17- Burdur Belediye Meclisi Tarafından Başvekil Adnan Menderes'e Fahri Hemşehrilik Ünvanının Verilmesi 16.10.1958.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

16/10/1958

*Layın Adnan Menderes
Yüksek Başvekilimiz*

Aziz ve şen yurdumuzun her sahada mamur ve mesut olmasında ölçüsüz hizmetleri bulunan ve bugün Burdurumuza şeref vermekle bütün Burdurluları sevinç ve gurur içinde bırakan zati devletlerini, Burdur Belediye Meclisinin 16/10/1958 günlü aldığı kararla Burdurun Fahri Hemşehriligi kabul ve karar verilmekle Hürmet ve tazimle rimle arz ederim.

*Burdur Belediye
Meclisi Reisi
Fahri Şentürk*

-1-

030	01			10	61	9
-----	----	--	--	----	----	---

Kaynak: BCA, 30-01-00-00/10-61-9.

GÖRSELLER

Görsel 1- İtalyan İşgali Sırasında Burdur.

Kaynak: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 2016: 39.

Cumhuriyet

Yayın Adı : Cumhuriyet
Yayın Tarihi : 11.03.1930
Kupür Bölümü : ÖN SAYFA
Sayfa Numarası : 1
Ülke : TÜRKİYE
Şehir : İstanbul

Gazi Hz. Burdur'dan geçerlerken...

Gazi Hz. seyahatlerine ait bir intiba: Gazimiz Burdur'da

Burdur 7 (Hu. Mu.)— 6-3-930 perşembe günü Gazi Hz. nin teşrifleri işitilince bütün halk şose yolu üzerine dökülmüştü. Saat 13ü 15 gece Reiscumhurumuz otomobile teşrif ettiler. Bütün memleket coşkun bir sevinç içinde Münciyi selâmlıyor, alkışlıyordu. Gazi Hz. mültefitane otomibilden inerek müstakbilinin ellerini sıkarak ken-

dilerine teşekkür ettiler. Halk «bir gece de bizde kalmıyacak mısınız Gazi babamız?» Diye bağırarak halâskârı alkışlıyordu. Gazimiz Antalya'den avdetinde Burdur'da kalacaklarını vadederek otomobillerine bindiler ve tezahürat arasında Antalya'ya hareket buyurdular.

Hıfzı

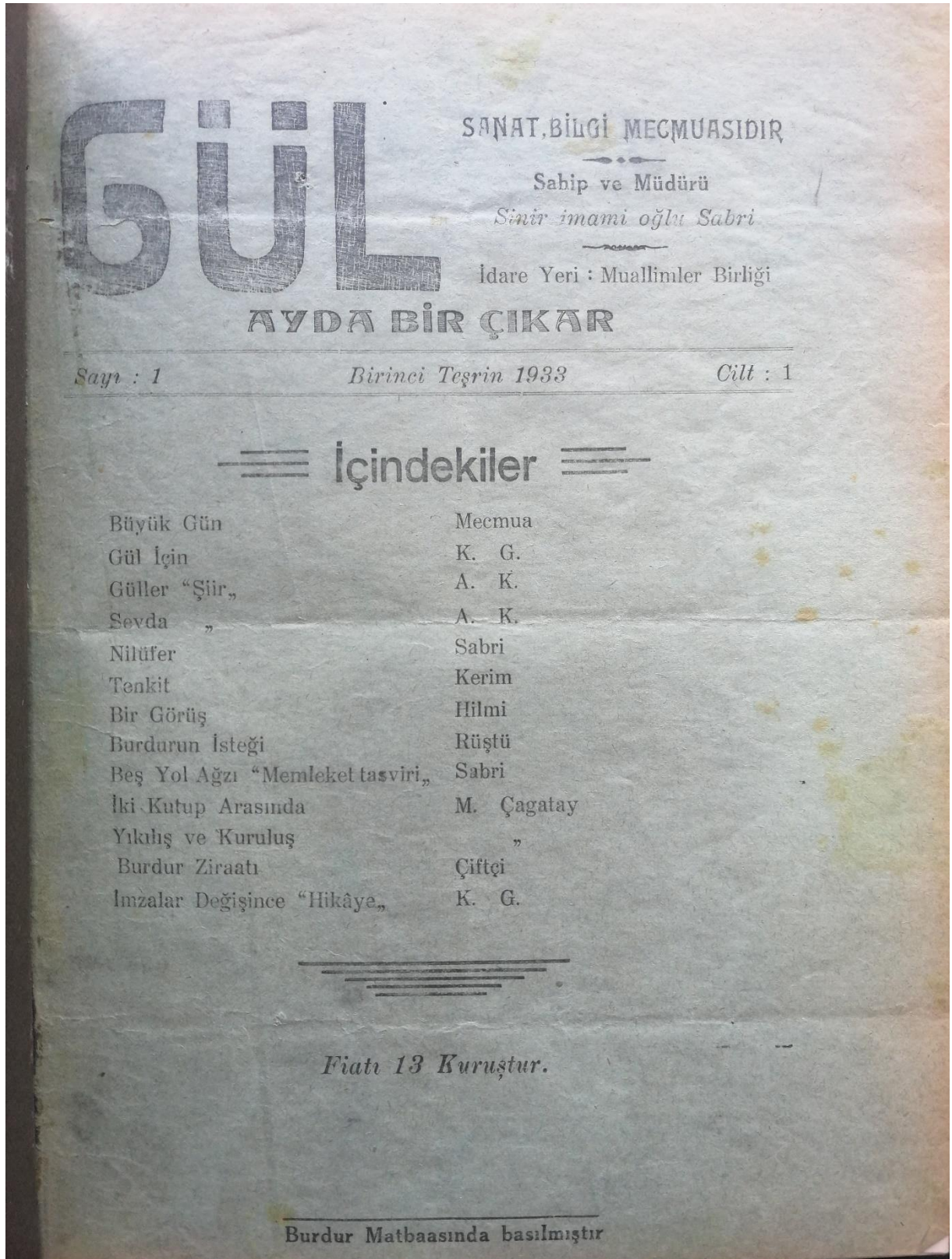
Görsel 2- Mustafa Kemal Paşa'nın 6 Mart 1930'da Burdur'a Gelişi.

Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 11.03.1930.

Görsel 3- Mustafa Kemal Paşa'yı karşılamaya hazırlanan Burdurlu Heyet, 12 Mart 1930.

Kaynak: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 2016: 41.

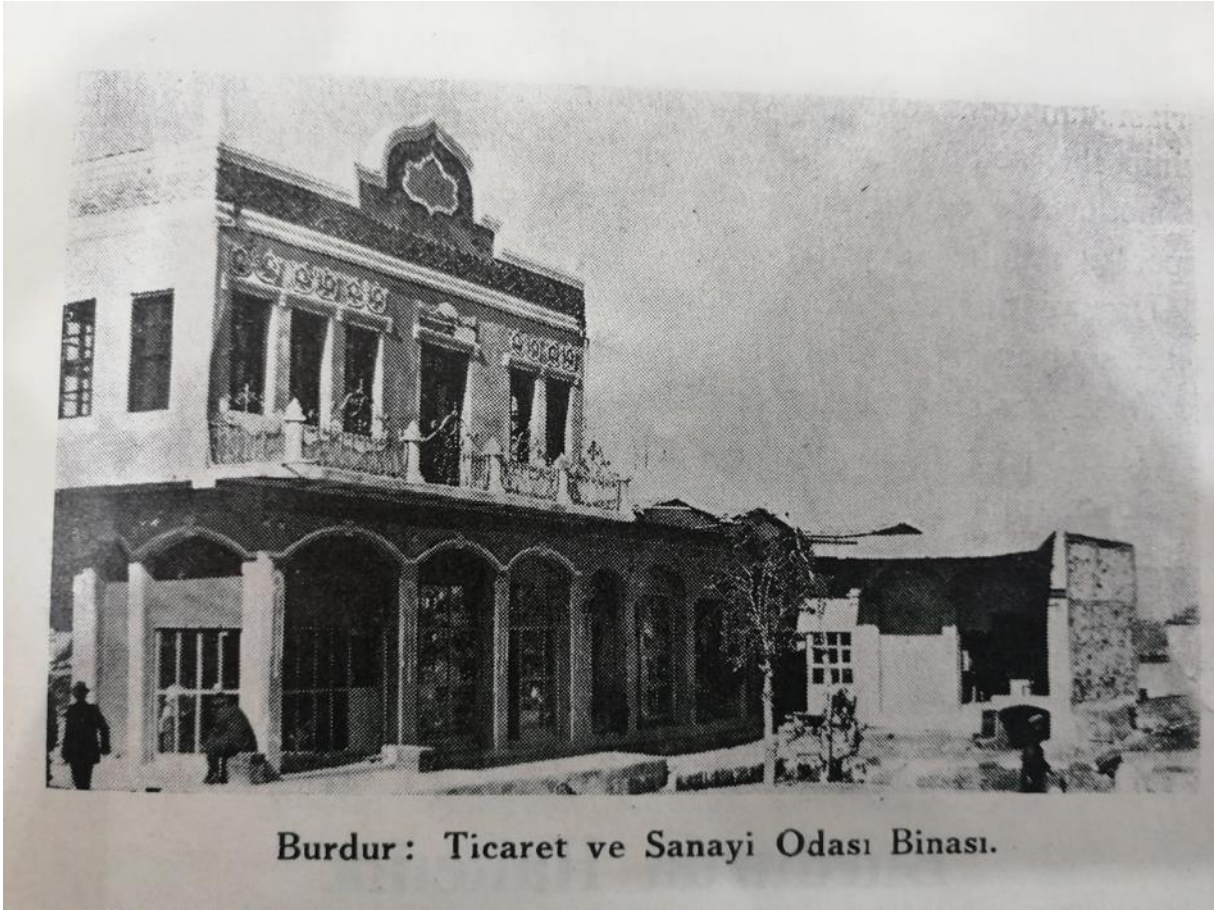

Görsel 4- Burdur'da Yayınlanan İlk Dergi Olan Gül Dergisi'nin Birinci Sayısı Kapağı.

Görsel 5- Burdur Halkevi'nin Açılış Töreni, 1933.

Kaynak: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 14.

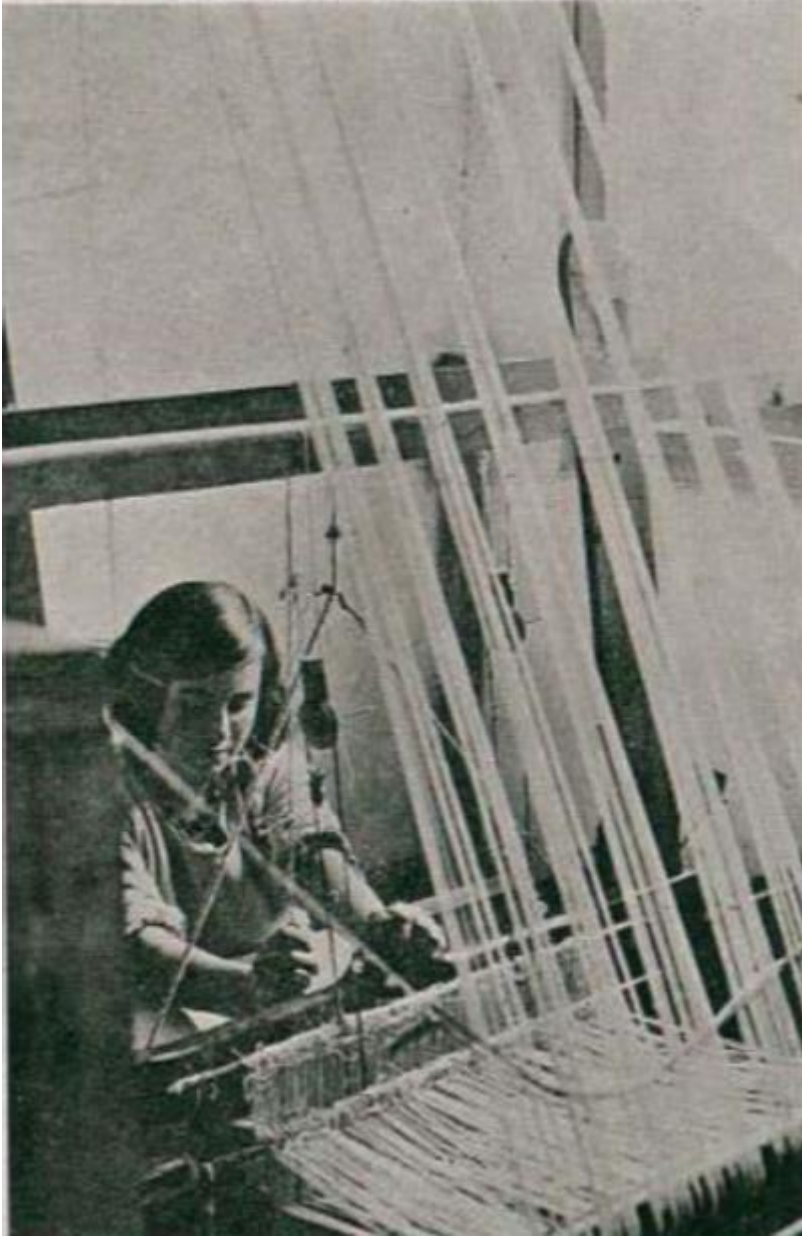
Görsel 6- Burdur Ticaret ve Sanayi Odası Binası, 1933.

Kaynak: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 13.

Görsel 7- Burdur Ticaret ve Sanayi Odası İdare Heyeti, 1933.

Kaynak: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 1933: 12.

Görsel 8– Dokuma Tezgahında Çalışan Genç Kız.

Kaynak: *Burdur-Baladız Hattı Açılma Töreni Andacı 1936.*

Görsel 9– Makamında Şehit Edilen Burdur Valisi Hazım Bey'in Cenaze Töreni, 1934.

Kaynak: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 2016: 58.

Görsel 10- Burdur Hükümet Konağı 1936.

Kaynak: *Burdur-Baladız Hattı Açılma Töreni Andacı 1936.*

Görsel 11- Burdur Dokumacılar Kooperatifi Sergisi, 1935.

Kaynak: *Burdur-Baladız Hattı Açılma Töreni Andacı* 1936.

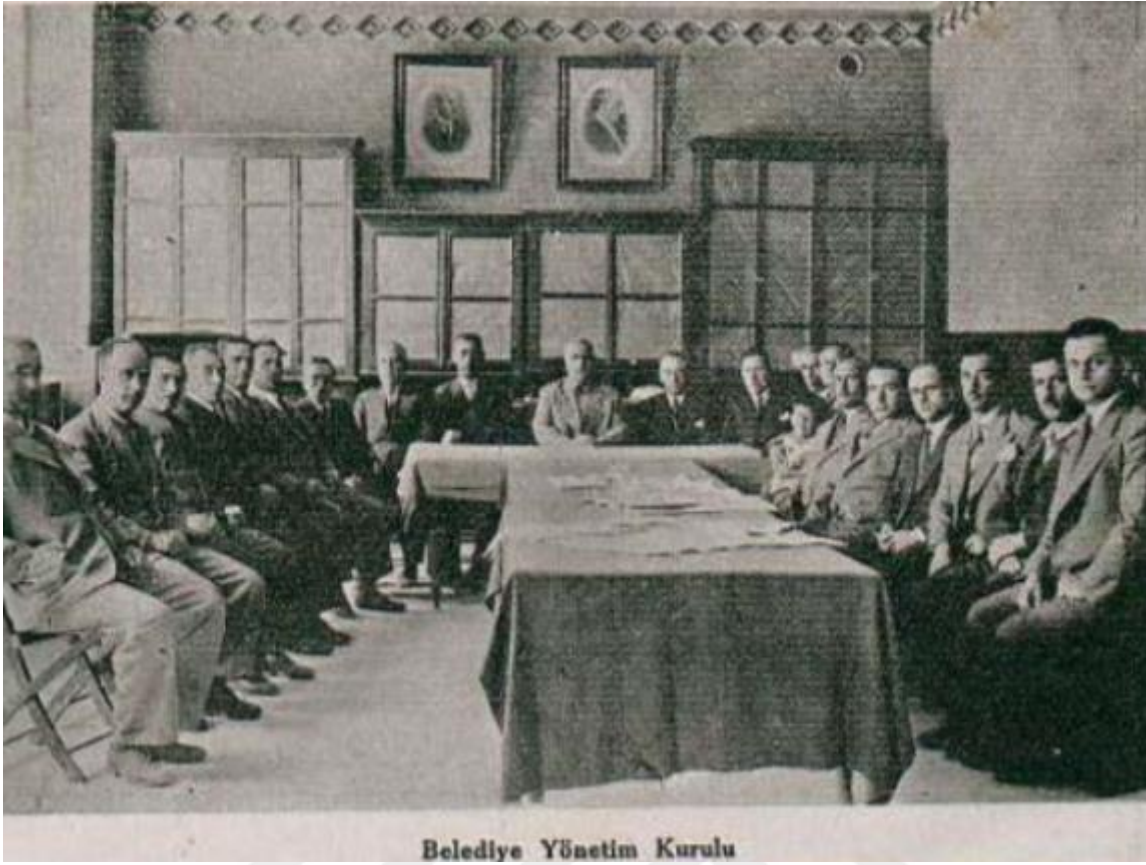
Görsel 12- Burdur Cumhuriyet Alanı 1936.

Kaynak: *Burdur-Baladız Hattı Açılma Töreni Andacı 1936.*

Görsel 13- Burdur Halkevi ve CHP Binası, 1936.

Kaynak: *Burdur-Baladız Hattı Açılma Töreni Andacı 1936.*

Görsel 14- Burdur Belediyesi Yönetim Kurulu, 1936.

Kaynak: *Burdur-Baladız Hattı Açılma Töreni Andacı 1936.*

Görsel 15- Burdur Halkevi Yönetim Kurulu, 1936.

Kaynak: *Burdur-Baladız Hattı Açılma Töreni Andacı 1936.*

ÜLKER

Sayı: 1

Birinci teşrin 1936

Büyük Devrimin 13. cü Yıl dönümünü Kutlarken..

Önünde cihan milletlerinin büyük bir heyecanla sıralandıkları ve her gün bir başka tecellisile insaniyet âleminin aydınlattığı büyük inkılâbımızın 13. cü yıl dönümünü kutlamakla mecmuamız şeref buluyor.

Bugünkü: Yalnız Türk tarihinin değil, beşeriyet tarihinin de örneğini kaydetmediği bir devrimin vukua geldiği gündür; elbet yalnız Türk âlemini değil, bütün insaniyet âlemide her yıl du devrimi tebci edecektir.

Bugün, şüphesiz, bütün insanlığın gözü önünden dünya kültürüne nihayetsiz projöktörler tutan büyük Kemal inkılâbının ilâhi dekoru geçiyor.. Ve her millet bu on üç yılın menakibi arasından - kendi mizaç ve bünyesine göre - bir çok şeyler ayırıp iç ve dış nizamı kuruyor..

Yalnız bu bakımdan olsun, büyük inkılâbımız şimdiye kadar yapılan devrimlerin hiç birile muka-

yese edilemez.

Ve bu hakikati, şimdi değil, 921 senesinde büyük bir vilâyette, on binlerce halkın önünde ilk defa arz etmekle mesuduz.. Tarihi bir vesika mahiyetini aldığı için bu sahifelerde tekrar edilecek olan o hitabe yarını görmek mvaffakiyetilede mübahidir..

Fakat bu "yarını görüş,, bir mucize değil,devrimi yaradan fevkalbeşer dâhinin yarım asırdanberi yolumuza tuttuğu ilâhi ışıkla mümkün olmuştur.

Yani büyük kurtarıcı yüce Atatürk yalnız bu devrimle değil; hatta Çanakkale, Balkan, Tırablus harplerile, hayata şeref verdiği gündenberi bir fecrin doğduğu ufka benzeyen âsil ve semavi alındaki lâhuti ışıkla her vakit bu millete güven ve ümit vermiştir.

O kadarki: Yıldırım ordularının büyük başbuğu tarihin bu müstesna unvanına yirmi yıl evvel

Görsel 16- Burdur Halkevi'nin Ekim 1936'da İlk Sayısını Çıkardığı Ülker Dergisi.

Görsel 17- Burdur Halkevi Burdur Dergisi Birinci Sayısı, Şubat 1939.

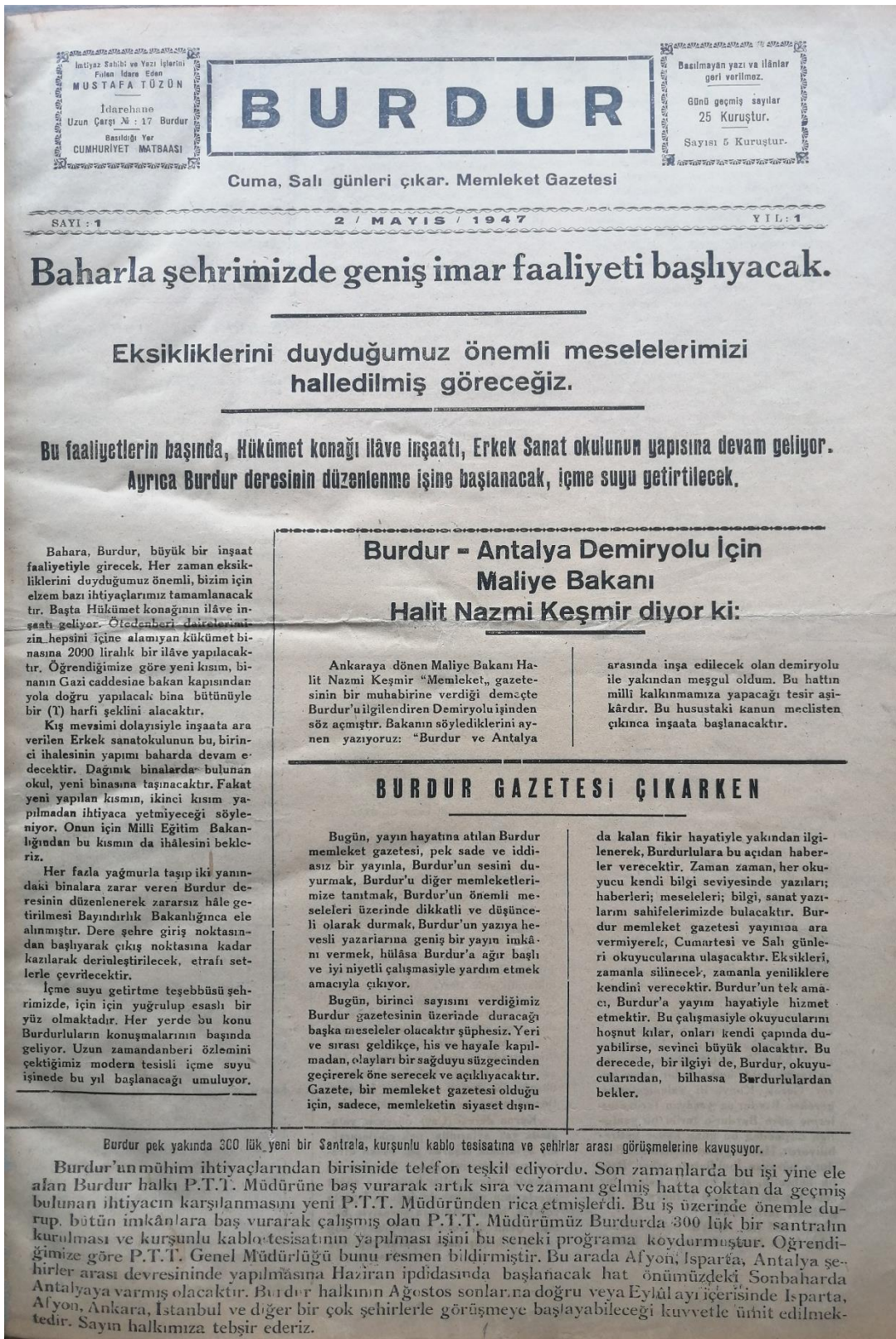
Görsel 18- Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Burdur Ziyareti 1944.

Kaynak: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 2016: 51,53.

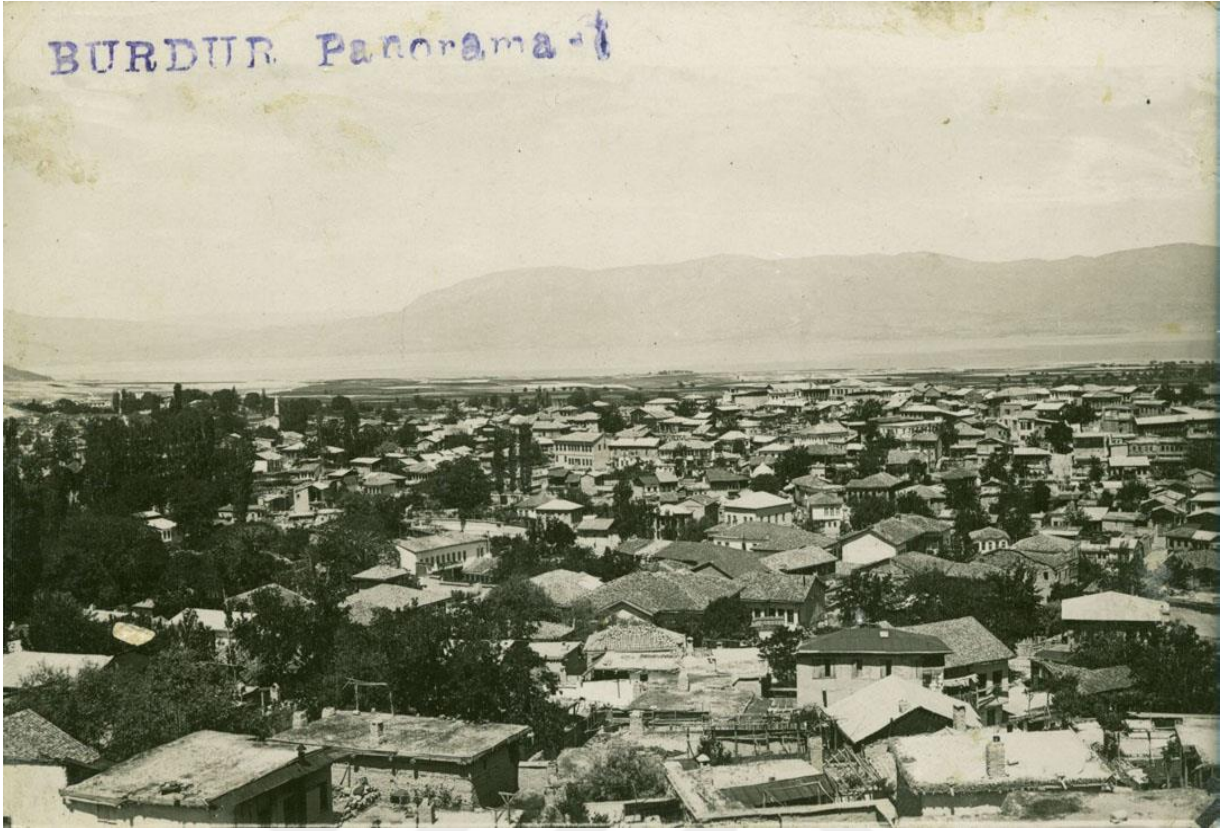

Görsel 19-Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Burdur Kız Sanat Okulu'nu Ziyareti, 1944.

Kaynak: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 2016: 55.

Görsel 20- Burdur'da 2 Mayıs 1947'de Çıkan İlk Gazete, Burdur Gazetesi.

Görsel 21- Burdur Şehrinin Görünüşü 1950'ler.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı.

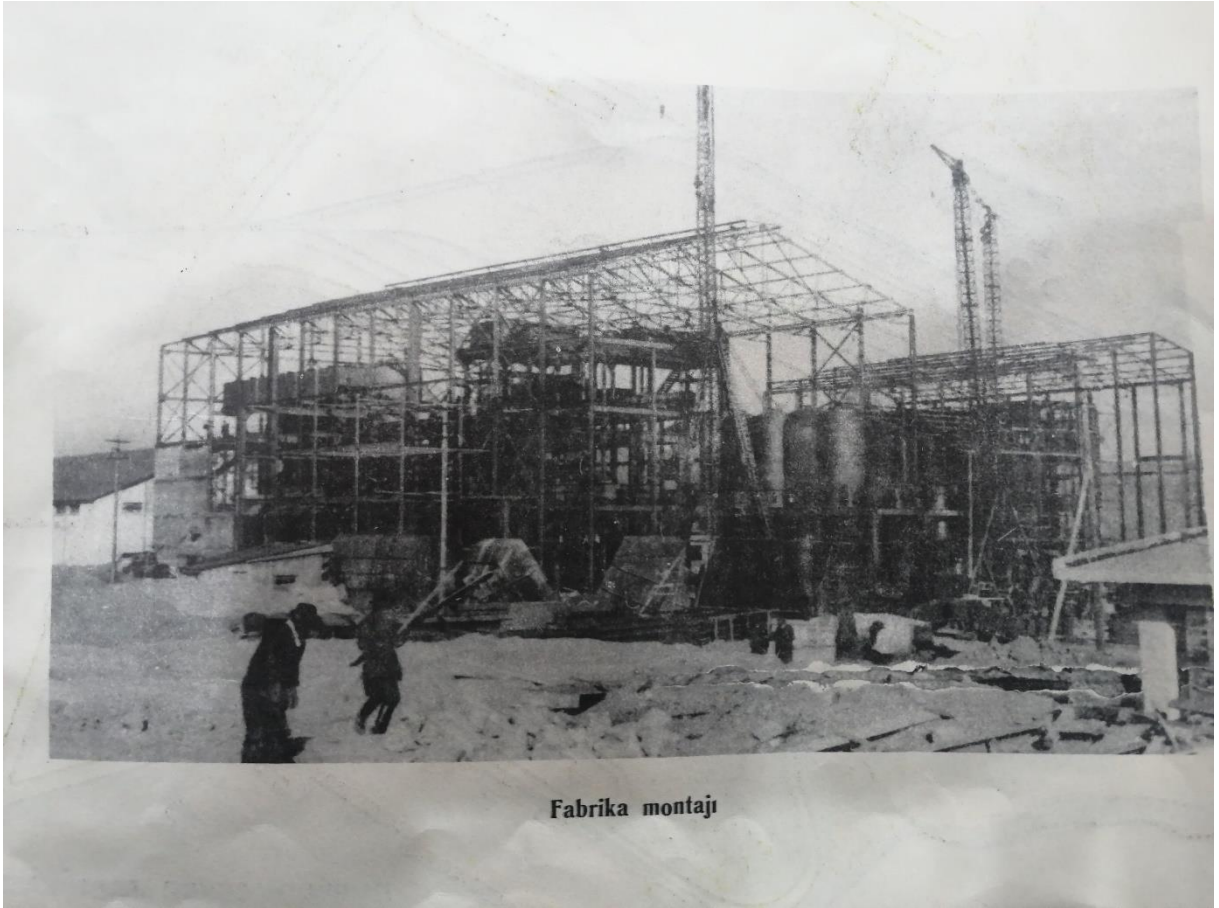
Görsel 22- Burdur Şehrinin Görünüşü, 1950'ler.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı.

Görsel 23- Burdur Şeker Fabrikası'nın Temel Atma Töreni, 1954.

Kaynak: Burdur Valiliği, 1955: 161.

Görsel 24- Burdur Şeker Fabrikasının Montajı, 1954.

Kaynak: *Burdur Şeker Fabrikası Açılış Hatırası Eylül 1955.*

Görsel 25– Reiscumhur M. Celal Bayar'ın Burdur Lisesi'ni Ziyareti, 28 Eylül 1954.

Kaynak: Burdur Valiliği, 1955: 56.

Görsel 26– Burdur Belediye Başkanı ve Belediye Meclisi Üyeleri, 1955.

Kaynak: Burdur Valiliği, 1955: 146.

Görsel 27– Burdur Valisi Enver Saatçigil ve Burdur Devlet Hastanesi Doktorları ile Sağlık Personeli, 1955.

Kaynak: Burdur Valiliği, 1955: 52.

Görsel 28– Burdur Devlet Hastanesi, 1955.

Kaynak: Burdur Valiliği, 1955: 51.

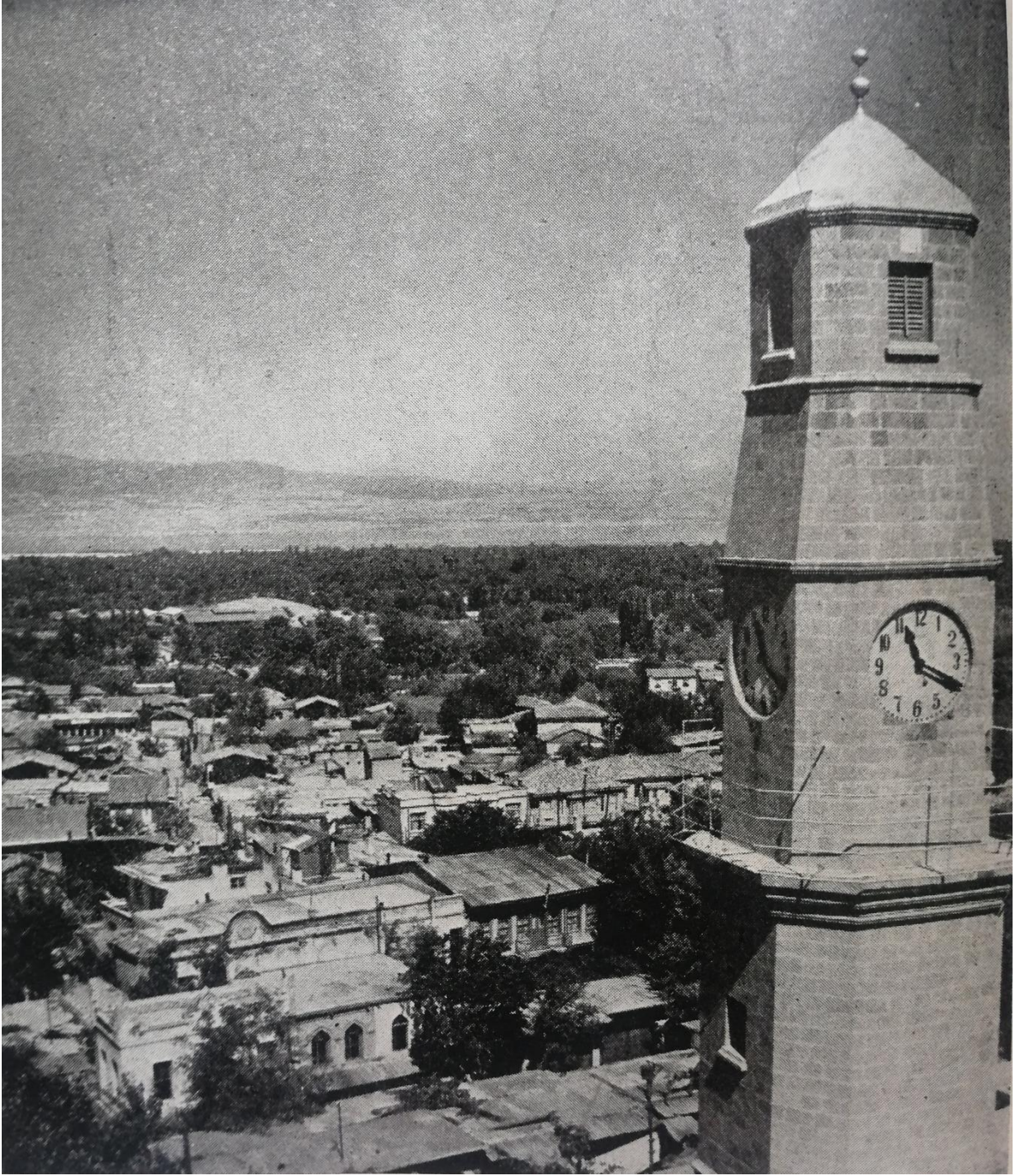
Görsel 29– Burdur Lisesi, 1955.

Kaynak: Burdur Valiliği, 1955.

Görsel 30– Burdur Yardım Sevenler Derneği Tarafından Sünnet Ettirilen Yoksul ve Kimsesiz Çocuklar, 1955.

Kaynak: Burdur Valiliği, 1955: 126.

Görsel 31– Burdur Kazasının Saat Kulesi’nden Görünüşü, 1955.

Kaynak: Burdur Valiliği, 1955.

Görsel 32– Burdurlu Bakırcı Esnafı

Kaynak: Burdur Valiliği, 1955.

SAHİBİ
Ve Yazı iş-
leri Müdürü
Mehmet Ceylan

Burdurun Sesi
Devlet Nüshası
CUMARTESİ
24 9/1955
Fiat 5 Kr.
Yıllık Abone
15 Lira
Basıldığı yer:
Yeni Burdur
Basımevi
Burdur

(Pazardan Maada Her gün Çıkar)
Günlük Demokrat Siyasi Memleket Gazetesi

Resmi İlanlar Cm2. 30 Kuruştur; Hususi İlanlar pazarlığa tabidir. İlanlardan
mes'uliyet kabul edilmez Gönderilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

Yıl: 1 Sayı : 125

Şeker Fabrikamız müstesna bir törenle açıldı

Burdur dün tarihinin en mesut günlerinden birisi yaşadı. Kıymetli Başvekilimizin bu törene şeref vereceğini haftalar evvel işitmiş olan hemşehriler halkı, Kazalar köyleri ve civar Vilâyetler halkı, dün Başvekilin Ankaradan tayyare ile geleceğini öğrenince onun geleceği, geçeceği caddeleleri onu görmek ve karşılamak arzusu ve heyecanı ile doldurdular.

Hastahane caddesinin baş çatalpınar meydanında kurulmuş istikbal parkından itibaren bütün cadde ta şeker fabrikasına kadar bir insan deryasını andırıyordu.

Zaman zaman Belediye hoparlörleri Sayın Başvekilin Afyondan itibaren yol boyunca kateddiği mesafeyi bildiriyor, Burdurumuza yaklaştığını müjdeliyordu.

Başvekilimiz kendisini Afyonda karşılayan Valimiz, Mebuslarımız Belediye ve Demokrat Parti Reislerimiz ve Vilâyeti-

mizin ileri gelen büyükleri tarafından Afyondan alınarak beraberlerinde Devlet Vekili ve Dahiliye Vekil Vekili, Ethem Menderes, eski dahiliye Vekili Dr. Namık Gedik, yaverleri ve davetli Mebuslarımızla birlikte dün

Vilâyetimiz hudutlarına girmesinden itibaren geçtiği köylerde büyük heyecan ve sevgi gösterileriyle geçtiği köyler halkı tarafından karılana ve bastığı yerlere kurbanlar kesilen Başvekilimiz saat 17 ye doğru şehrimize gelmişler, çatalpınar meadanında millet rekillerimiz, Kumandanlar Vilâyet ya kazalar erkânı, ve şehrimize karşılamak üzere gelmiş Diğer civar Vilâyetler Vali, Belodiye Reisleri mebusları, ile gelenleri tarafından hareketle karşılanmışlardır.

Valimiz birlikte otomobillerinden inen sayın Başvekil kendisini karşılamak için şitak eden memurlarıyla birlikte (Devamı Gelecek Sayıda)

Umumi Meclis seçimleri yarın yapılıyor

25 Eylül pazar günü yapılması mukarrar Umum Meclis seçimleri hazırlıkları tamamen bitmiş seçim kurulunca tertiplenen ve ilan edilen San-dık bölgelerine seçilen başkanları dün vefikleri başlarına hareket etmişlerdir.

Yarın yapılacak seçimlerin memleket ve milletimiz için hayırlı olmasını temenni ederiz.

Başvekilimiz dün akşam geç vakit Ankaraya döndüler

Dün şehrimize şeker fabrikamızı açmak üzere reşrif eden Başvekilimiz Sayın Adnan Menderes törende bulunduktan ve farikayı açtıktan sonra bir müddet istirahat buyurmuşlar ve gece yarısına doğru beraberlerinde Devlet vekili ve Dahiliye vekil vekili Ethem Menderes işletmeler vekili Samet ağaoğlu eski Dahiliye vekil Dr. Namık Gedik ile birlikte Ankaraya dönmüşlerdir.

"Sayın," Kelimesi

Üslup bir muharririn ifade tarzı, yazısının akış şeklidir. Fransızlar üsluba "Style," derler.

(Sayın) kelimesi bir hitaptır. Lâyük olana söylenir. Bizim Hürmete değer gördüğümüz şahsiyetlere kullandığımız bu kelime bazı yazı ustalarının haşuna gitmemiş bizim lâyük gördüklerimize o bu kelimeyi onlara yakıştıramamış ve yersiz sarfettiğimize kani olmuş olacak ki, (Sayın) kelimemiz, yeni bir üslup icadı mahiyetinde görülmüş....

Biz, yine büyüklerimizle sırası geldikçe, sayın, hatta çok sayın diye hitap etmekte devam edeceğiz ve bunu kendimize çok yakışır bir terbiye ve saygı üslubu buluyoruz..

Görsel 33- Burdur Şeker Fabrikası'nın Açılışı.

Kaynak: Burdurun Sesi, 24.06.1955.

Görsel 34- Başvekil Adnan Menderes'in Burdur Ziyareti, 1958.

Kaynak: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, 2016: 73.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Alim Nail BİLİCİ
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Eğirdir Lisesi
Lisans Diploması	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, 2017.
Yabancı Dil / Diller	İngilizce

